

Memòria d'excavacions arqueològiques a la Vil·la Romana de Vilauba

Castanyer, Pere I Tremoleda, Joaquim

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

1243

or-pix

**MEMÒRIA D'EXCAVACIONS
ARQUEOLÒGIQUES A LA VIL·LA
ROMANA DE VILAUBA.**

(Campanyes de 1989 a 1993).

Pere CASTANYER I MASOLIVER
Joaquim TREMOLEDA I TRILLA

 Generalitat de Catalunya
Departament de CULTURA

04.07.94 000498-E

Data Núm.d'entrada
Registre general

MEMÒRIA D'EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES A LA VIL·LA ROMANA DE VILAUBA.

(Campanyes de 1989 a 1993).

Pere CASTANYER I MASOLIVER
Joaquim TREMOLEDA I TRILLA

LOCALITZACIÓ.

La vil.la romana de Vilauba es troba sortint de Banyoles en direcció a Mieres i Santa Pau (fig. 1), en un trencant a mà esquerra que correspon a la carretera local de Banyoles a Pujarnol. A 1,5 Kms. hi troben la vil.la, que ocupa ambdues bandes de la carretera, que travessa pel bell mig la vil.la, quedant partida en dues parts, anomenades Camp Alt i Baix respectivament (fig. 2).

La seva situació exacta es pot veure a la fig. 1 o bé en el mapa nº 295 (Banyoles) de la Dirección General del Instituto Geográfico y Catastral. Les seves coordenades són: 6° 25' 50" de longitud est i 42° 6' de latitud nord.

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ.

No insistirem massa en la història de la investigació del jaciment, que d'altra banda ha estat ja publicada de manera exhaustiva (ROURE *et alii*, 1988, pp. 11-12) i que per tant resumirem de manera molt breu. Intentarem per tant incloure les viscissituds del jaciment d'ençà 1984, moment fins el qual es recull en la monografia publicada i aprofundir i donar a conèixer l'estat actual de la recerca, els problemes de l'excavació i les perspectives de solució en les futures campanyes de treball.

El coneixement modern de la vil.la data de finals del segle XIX, quan Pere Alsius i Torrent donava notícia d'unes restes de murs que es feien visibles al Camp Baix de Vilauba. Malgrat tot, la descoberta material de les restes esdevingué com a conseqüència de la construcció de la carretera que va de Banyoles a Pujarnol l'any 1932 (Alsius & Torrent, 1895 i Corominas & Marqués, 1967), que va travessar pel mig el jaciment. La posada al descobert de nombroses estructures com ara murs, cisternes i paviments i l'aparició de material arqueològic va alertar als estudiosos locals, que vigilaren les obres i recolliren els primers objectes de Vilauba, que foren dipositats a la Pia Almoina que, posteriorment es convertí en el M.A.C. Aquestes notícies es troben publicades als diaris El Autonomista del 3 de març de 1932, de Girona i a La Publicitat del 5 de març de 1932, de Barcelona; també al Diari de Girona del 2 de març del mateix any (Alsius & Butinyà, 1932a; Alsius & Butinyà, 1932b; Nolla, Tarrús & Chinchilla, 1985).

Diverses personalitats del moment s'interessaren per la troballa, però passada la Guerra Civil el seu coneixement caigué en l'oblit, fins la campanya de 1978, en què, tenint en compte les notícies orals, –cal recordar que els pagesos encara avui parlen dels "camps de Vilauba"–, la toponímia, que va conservar admirablement la denominació fidel al seu origen de Camp Blanch, en el que nosaltres anomenem Camp Baix; a més, l'existència d'una masia a 1 Km. sobre la vil.la, construïda durant l'Alta Edat Mitjana, amb la mateixa denominació (Corominas & Marqués, 1967, p. 82) i, finalment els materials exposats a les sales del M.A.C. foren els factors que els feren decidir favorablement per la intervenció.

Els resultats positius d'aquests primers sondetjos varen fer que es plantegés, no només la seva continuïtat, sinó també l'inici de gestions encaminades a l'adquisició dels

terrenys ocupats per la vil·la. Aquest procés culminà l'any 1982 amb la compra de les parcel·les per part dels ajuntaments de Banyoles, Camós i Porqueres, juntament amb el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (C.E.C.), que actualment són els co-propietaris.

A partir de 1979 els treballs a Vilauba es varen intensificar, iniciant-se una col·laboració britànico-catalana, amb la participació de les Universitats de Londres, Bradford i Durham i el Col·legi Universitari de Girona junt amb el Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles. Aquesta col·laboració va permetre descobrir al voltant d'uns 600 metres quadrats de superfície al Camp Alt i significà el primer pas per comprendre l'evolució històrica del jaciment. Durant aquest quinquenni de col·laboració l'objectiu principal era l'excavació del jaciment, treballs que es varen compaginar també amb unes tasques de prospecció sistemàtica de la vall de Pujarnol i de tota la comarca.

Finalitzada la col·laboració catalano-britànica el jaciment començava una nova etapa, que suposà també un canvi en la seva direcció. Durant els dos primers anys l'esforç es destinà a acabar coses molt puntuals començades en anys anterior i elaborar el que seria la base de l'única publicació monogràfica del jaciment, que abarcaria fins el 1985. Aquest treball era indispensable per tal de concretar i sintetitzar les dades obtingudes durant els anys anteriors i per reconduir les futures investigacions, a fi i efecte de resoldre les qüestions pendents.

De fet, les tasques d'excavació propiament dita no començaren fins el 1986, atès que en els dos anys anteriors la dotació econòmica no permetia realitzar una campanya gaire brillant. A més el jaciment patia greus problemes de manteniment de les restes descobertes, de manera que s'inicià, en diferents fases la seva restauració. D'ençà el 1987 l'àrea d'excavació ha sofert contínues ampliacions i avui l'àrea descoberta es d'uns 1500 m². Per acabar dir que des del 1986 el jaciment compta amb un conveni amb les institucions locals per tal d'ajudar en la protecció, restauració i excavació de la vil·la, que possiblement l'any 1995 s'integrarà ja dins el circuit de visites que ofereix el Museu Arqueològic Comarcal, completant d'aquesta manera tot aquest dilatat període de recerca.

En aquest capítol voldriem apuntar també algunes de les reflexions que al llarg d'aquestes 15 campanyes d'excavació ens hem anat fem. A més la bibliografia apareguda i que es prou abundant fa necessàries algunes puntualitzacions, que creiem faran més

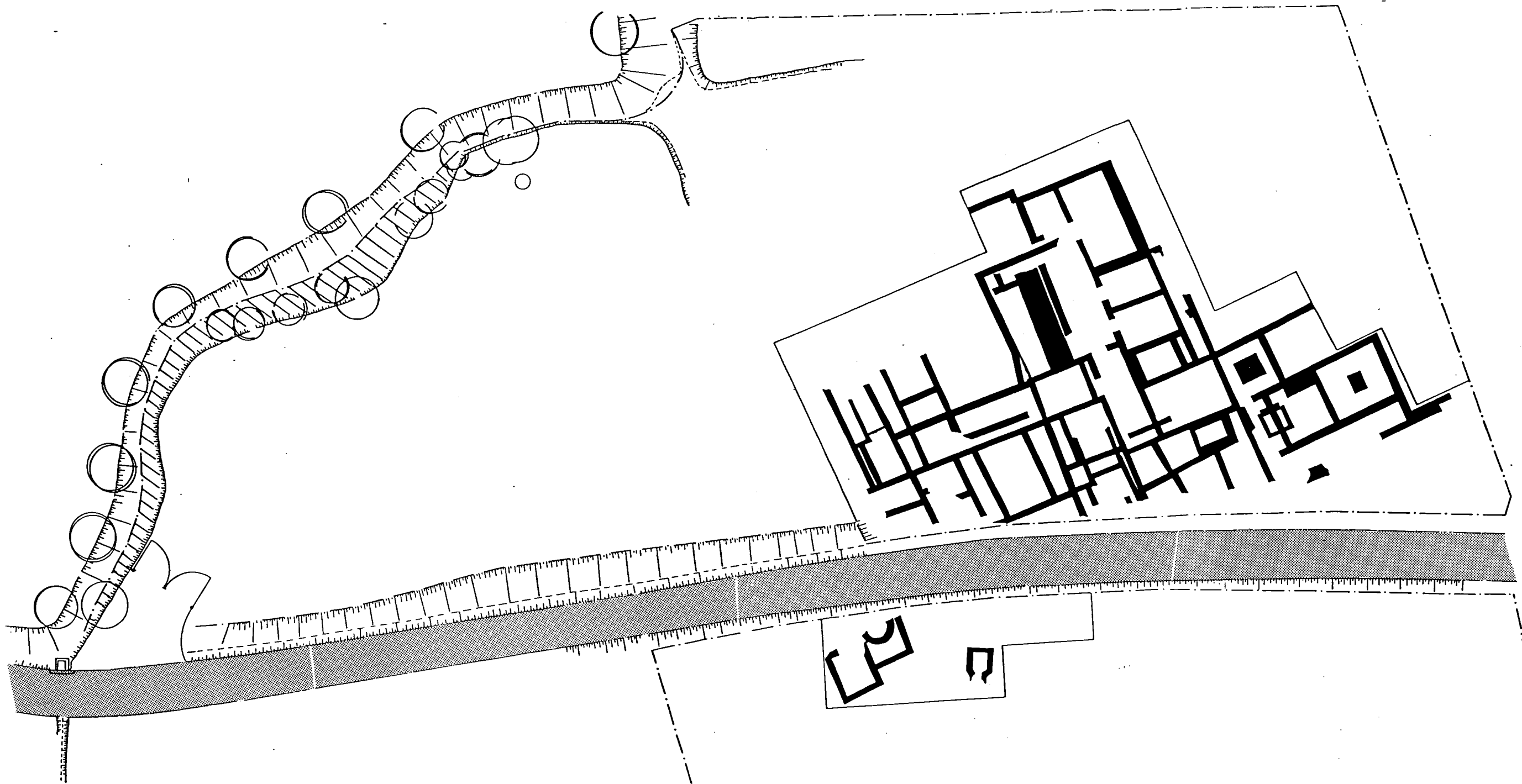
comprendible la visió actualitzada que donarem de la vil·la. També volem incloure-hi alguns dels problemes que resten encara per resoldre i quines són les hipòtesis amb les quals es treballa actualment.

Ja hem dit que la seva excavació es va iniciar el 1978. Aquesta es centra en la part que avui anomenem Camp Baix, és a dir a la banda est de la carretera que divideix el jaciment. Els resultats dels treballs foren ben aviat publicats (Nolla & Tarrús, 1979, p. 7; Nolla, Tarrús & Chinchilla, 1985, pp. 49-98), i en ells s'hi descriuen les restes arquitectòniques descobertes, entre els que destaquen una sèrie de canalitzacions i una estructura de planta semicircular enllosada amb grans rajoles, i es fa una primera valoració sobre les característiques del jaciment. Així s'apunta la possibilitat que aquestes construccions puguin correspondre a part d'un complex termal, que sens dubte calia relacionar amb edifici més gran. La base d'aquesta afirmació són els paral·lels trobats arreu de les nostres comarques.

Malgrat l'èxit aconseguit en aquest primer tempteig, era evident que les estructures aparegudes no teneien massa continuïtat, almenys en la seva part est i nord. Aquestes consideracions quedaren plenament confirmades l'estiu de 1983, la segona vegada que s'intervenía en aquest sector, quan després d'obrir una àrea superior es demostrà que no apareixien més restes d'aquesta construcció. És interessant assenyalar que en alguna d'aquestes publicacions (Nolla, Tarrús & Chinchilla, 1985, pp. 49-98) s'hi realitza també una recollida dels materials recuperats durant els treballs per fer la carretera el 1932.

Aquestes feines comportaren la creació d'un desnivell, completament artificial, entre el Camp Baix i el Camp Alt. De ben segur que anteriorment el relleu era molt més pla, seguint la inclinació cap al centre de la vall. Per contenir les terres de la part alta es construí un mur que corre paral·lel al marge dret. Si bé és possible, tal com s'ha vist en campanyes posteriors, que la carretera només malmetés les restes corresponents a les darreres fases de l'assentament, constitueix una gran dificultat per connectar i relacionar també les de les primeres fases. Posteriorment, els treballs agrícoles degueren contribuir a l'anivellació del Camp Baix suavitzant el seu relleu cap al fons de la vall, creant un graó a partir de la carretera que no reflexa en absolut el perfil topogràfic antic.

Per contra, les terres que mercès els efectes col·luvials baixaven de la pendent de la muntanya cap al centre de la plana, quedaven ara frenades pel mur de contenció i

VILAUBA
Planta general
(1978-1993)

dipositades sobre el Camp Alt, incrementant cada vegada més el desnivell existent. Així mentre les estructures descobertes al 1978 tenien una capa d'argiles al damunt d'uns 30 40 cm.; les del camp alt, en el seu extrem est n'hi poden tenir més d'un metre i mig.

Aquesta intervenció va permetre proposar uns primers marges cronològics per al jaciment i alhora veure algunes de les característiques del jaciment. Hem de dir, que després d'uns quants anys més d'excavació que les datacions proposades no han variat gaire. Així, les primeres estructures es situaven al segle I d.C.m mentre que el seu abandonament no sobrepassava el segle III d.C. Els materials recuperats durant el 1932 confirmaven també aquestes apreciacions. A més quedava demostrada la poca potència estratigràfica que tenia el jaciment en el Camp Baix (al voltant dels 50 o 70 cms.). Per acabar aquest comentari respecte aquests primers treballs fer-nos ressó de la presència de materials més antics, dels segles II-I a.C. i que no tenien una relació directa amb cap mena d'estructures. Com veurem, aquest és encara avui un dels problemes pendents de resoldre.

Durant els propers cinc anys l'excavació es centrà en el Camp Alt. Ben aviat es posà de manifest la diferència existent amb la zona excavada l'any 1978. D'entrada la potència estratigràfica era molt superior i en alguns punts arriba a més de dos metres. A partir d'aquest moment l'excavació s'iniciava amb una metodologia nova a casa nostra i encara que d'una manera experimental, va contribuir a la seva difusió en les demes excavacions de la zona. La major sedimentació anava acompanyada també d'una major complexitat i superposició de les estructures, de manera que comença a quedar clara la seqüència del jaciment.

Durant aquest cinc anys començaren a publicar-se les primeres visions globals de la vil·la (Nolla & Tarrús, 1980, pp.17-24; Tarrús, 1982, pp. 19-25; Nolla, 1982, p. 332; Jones *et alii*, 1982, pp. 245-282; Jones *et alii*, 1984, pp. 460-464 i Nolla & Casas, 1984, pp. 163-169), tot i que la seva síntesi final, malgrat que només recull els treballs del Camp Alt realitzats fins el 1983, no es publicarà fins uns anys més tard (Roure *et alii*, 1988). Veiem ara algunes de les reflexions efectuades fins el moment.

De fet, les primeres restes descobertes res tenien a veure amb les del Camp Baix, ni per les seves característiques físiques ni per la seva cronologia. Corresponen sobretot a les fases més modernes, és a dir de l'època visigòtica de la vil·la, que d'haver existit a la part

est de la carretera haurien desaparegut completament. Aquestes estructures pertanyen a la *pars rustica* i estan destinades a la fabricació d'oli. La troballa més espectacular és la d'una premsa i una cisterna per contenir aquest líquid. En total s'arribaren a definir entre cinc o sis períodes constructius, encara que alguns d'aquests es limitaven a senzilles modificacions que no afectaven a la totalitat de l'edifici (Roure *et alii*, 1988, p.102) i cronològicament abastava des del segle I a.C. fins al segle VII d.C., la qual cosa convertia Vilauba en un dels jaciments amb un període més llarg d'ocupació i prou important per comprendre la fi del món antic. Malgrat tot, la poca riquesa dels conjunts ceràmics recuperats complicaven la datació de cada fase.

Assenyalar també, que l'enorme complexitat d'estructures dificultava també la visió global i extensa de les edificacions més antigues. En la monografia publicada s'observa ja que existeix una diferència força clara entre les primeres fases (II i III) i les més tardanes (Fases IV i V), que es manifestaven no només per la seva funcionalitat sinó també pels materials i tècniques en que es varen construir. Entre ambdós construccions s'excavaren alguns nivells d'enderroc que justificaven aquests canvis (Roure *et alii*, 1988, p.39), però desconexiem quines eren les seves característiques i la seva causalitat.

La cronologia del períodes inicials era la que costava més d'afinar. A l'igual que al Camp Baix aparegueren també materials ceràmics de les darreries del segle II i I a. C., que si bé no es trobaven associats a cap mena d'estructures pressuposaven l'existència d'una vil·la o assentament d'aquest període. la qüestió penent era doncs la mateixa, tenia Vilauba uns nivells de fundació d'època tardo-republicana ?

Amb la campanya de 1986, i pràcticament fins avui s'inicià la investigació sobretot de les fases més antigues (Precedents o fase I, II i III). El seu coneixement, avui notablement ampliat, va ser possible sobretot pel fet que en les successives ampliacions es comprovà, que les edificacions més tardanes no hi eren presents o bé havien desaparegut del tot, la qual cosa permetia per primera vegada una excavació en extensió dels nivells més antics.

La zona que oferia unes millors possibilitats era la part oest, on per les restes descobertes durant els primers anys semblava que teníem més possibilitats de trobar-les més intactes. Alguns dels resultats d'aquestes darreres campanyes han estat publicats en diversos articles i conferències (Castanyer, Roure & Tremoleda, 1986 b; Castanyer, Roure

& Tremoleda, 1987 b; Castanyer, Roure & Tremoleda, 1988 a; Castanyer, Roure & Tremoleda, 1988 b; Castanyer, Roure & Tremoleda, en premsa). Repassem ara algunes de les hipòtesis amb les que s'ha treballat.

El primer aspecte que cal recollir és que sembla que s'ha trobat ja la fi de l'edifici del darrer moment pel cantó oest, a no ser que compti amb alguna estructura aïllada d'aquest cos en alguna altre part. La degradació, deguda sobretot a l'activitat agrícola la perjudicat molt, i creiem que serà força difícil seguir-lo en la part oest o nord, més enlairades i per tant més afectades. Les seves dimensions doncs, serien força més petites que l'edifici original.

Per primera vegada es demostrà de manera clara i espectacular que les construccions més antigues estaven sellades per un potent enderroc, en el qual hi intervé el foc, i que sembla que el va afectar en la seva totalitat. Cronològicament aquest moment d'enderroc es pot relacionar perfectament amb el moment d'abandó de les descobertes al Camp Baix l'any 1978 i que constructivament tenen unes característiques molt semblants. Això suposava ja un avenç respecte les datacions proposades anteriorment (Roure *et alii*, 1988, p. 63 i figs. 35-39), i que donaven una data de l'abandonament més laxa, d'entre la fi del segle III i la primera meitat del segle IV d. C. La major part d'aquestes restes corresponien a la part residencial.

Una de les hipòtesis sobre amb la qual es treballà fou amb l'existència només de dues vil·les, separades per aquesta destrucció esmentada. Aquesta possibilitat plantejava però d'altres interrogants, com ara saber si entre ells dos va existir un *hiatus* o bé l'indret es va reedificar de manera immediata. Qüestió prou important per a la investigació, atès que la seva existència permetria manejar unes hipòtesis o unes altres (destrucció fortuïta o provocada, canvi de propietari,...).

Aquest panorama evolutiu que es dibuixava fins la campanya de 1990, ha canviat substancialment en les dues darreres, amb l'ampliació de l'àrea de treball cap al sud, els resultats de les quals han resolt algunes de les qüestions suara exposades, però, està clar, també han aportat noves incògnites. En aquest capítol hem intentat plantejar aspectes i preguntes diverses. Ara, amb les dades obtingudes en aquests 15 anys, intentarem donar algunes respostes que ens permetin aproximar-nos a la història real de Vilauba.

EL MEDI NATURAL I L'ENTORN.

Per a la construcció d'una vil·la romana, destinada a l'explotació del territori immediat com és el cas de Vilauba, era indispensable escollir un indret que oferís unes bones condicions físiques i climatològiques que convertissin en fèrtil la propietat o *fundus* i permetessin l'obtenció d'uns recursos naturals complementaris.

Serà per tant, molt important intentar reconstruir quin era l'entorn natural que tingueren els seus habitants. Si bé a grans trets el clima no ha canviat molt d'ençà la fi dels períodes glaciars, creiem que des de la construcció de Vilauba fins els nostres dies el paisatge ha sofert una sèrie de transformacions que si no són matitzades fa difícil que pugui ésser reconegut. Aquest paisatge ha estat transformat, en bona part per l'acció de l'home, ja sigui de manera directa o indirecta.

En el nostre cas, el fet que el terreny on es troba la vil·la formi part de la conca lacustre de Banyoles, fa necessàries unes reflexions prèvies respecte la geologia, climatologia, vegetació i hidrografia, que ens permetran refer, encara que de forma aproximada, el marc natural que envoltava el jaciment objecte d'aquest estudi.

El paisatge ha evolucionat de manera continuada, encara que no regular. Per exemple, en determinats períodes la desforestació ha estat més forta, mentre que en d'altres hi ha hagut una regressió de l'àrea conreada i en conseqüència un avanç del bosc, tot i que sempre s'ha de tenir en compte que l'acció directa sobre el medi comportarà una alteració del mateix. Veiem ara amb més detall alguns dels aspectes esmentats.

Geologia.

El pla de Vilauba forma part d'un procés de formació geològic conegut amb el nom de la cubeta lacustre de Banyoles. Aquesta, es forma en tres fases posteriors a la formació de la falla pliocènica que separa les terres altes de la Garrotxa de la plana de Banyoles-Empordà. El fenòmen lacustre començà a principis del Quaternari, amb una primera conca a l'àrea de Dosquers-Besalú durant el Vilafranquià.

La segona conca, el Pla d'Usall-Martis, es del Pleistocè Inferior. La tercera es troba situada a uns seixanta metres per sota del Pla d'Usall. Es una àrea gairebé plana i que segueix la Vall del Terri i la conca lacustre de Banyoles on hi ha actualment el llac i és la que més ens interessa per comprendre millor el marc físic de la zona immediata a Vilauba.

Dins aquesta depressió només en sobresurt el turó de Miànigues (245 metres), que la divideix en dues subzones, la del Pla de Mata de forma triangular i que va des de el Puig de Miànigues fins a Cornellà de Terri i la del Pla de Porqueres format per l'àmplia vall oberta a les conques de Banyoles, que s'exten des de la riera de Matamors fins al peu del Pla d'Usall, seguint una orientació nord-sud i incloent l'actual estany.

El pla de Porqueres està situat entre els cinc i deu metres per sobre el nivell de les aigües del llac i queda limitat lateralment per les marges de formació eocènica. Vilauba es troba situat pràcticament a l'extrem sud del Pla de Santa Maria (fig.), on els materials travertínics tenen escassa potència (1-10 metres).

Aquesta petita vall situada al sud de l'estany de Banyoles i que segueix l'orientació del seu eix major, medeix 2,5 kilòmetres de llargada per 0,6 kilòmetres d'amplada. Conserva encara tres petits estanyols, reflexe de fenòmens càrstics, el de la Cendra i el de Casa Nostra, prop de la font Pudosa i el tercer prop de la carretera local de Banyoles a Pujarnol.

El terreny on es troba la vil.la està format bàsicament per les marges eocèniques de Banyoles, anomenades també xalió i que esdevenen un dels elements típics del paisatge de la comarca. Es tracta d'argiles margoses de disjunció bolar, i que sovint presenten venetes de guix i calcàries (Julià, 1980, p. 9; Brusi, 1987, pp. 147-168). La seva superfície sol

aparèixer fisurada per una gran quantitat d'esquerdes que provoquen la seva fragmentació en un fi pedruscal angulós de poca duresa (Bolòs & Masalles, 1983, p. 11). Aquesta característica fa que allà on sobresurtin s'erosionin molt rapidament, per la qual cosa solen aparèixer en els nivells més baixos del relleu, com es el cas de Vilauba. En general aquestes margues son molt poc permeables.

La part muntanyosa que limita la vall, Serra de St. Patllari a l'oest, Puig de Miànigues a l'est i Serra de Rocacorba al sud, està formada per arenites i lutites i altres materials eocènics i en bona part ha contribuït a aturar la degradació de les margues de Banyoles. El fons de la vall de Pujarnol està format per sediments llimosos i argilosos quaternaris i per tant es la part més idònia pel treball agrícola.

Hidrografia.

Per comprendre millor l'evolució geològica del Pla de Santa Maria, hem de tenir en compte un fenòmen, lligat a la hidrografia, que durant els més de deu anys de prospecció i excavació de la zona hem pogut documentar perfectament: l'erosió de les pendents de les muntanyes i el colgament continuat del fons de la vall, que coneixem amb el nom de col.luviació. En el capítol sobre el comentari bibliogràfic n'hem constatat la seva presència en l'estratigrafia general del jaciment, veiem ara quines són les causes que el provoquen.

Aquest procés és especialment actiu a Vilauba, on bona part del terreny està format per margues poc dures i de fàcil fragmentació (superfície amb moltes esquerdes), que amb l'aigua de la pluja es desprenen i es precipiten cap a les parts més baixes.

En les muntanyes de clima mediterrani (com és el de la zona de Banyoles) la vegetació no forma sempre un mantell continuat, els boscos no són espesos i els arbres no protegeixen massa bé els pendents, fet que accentua encara més aquest procés erosiu (Gourou & Papy, 1980, p. 111).

La construcció de la carretera de Pujarnol ha provocat una distorsió d'aquest procés, al crear un desnivell, originàriament inexistent, entre la part més alta de la vil.la i la part més baixa. Hem de tenir present, per tant, que en el moment de la seva construcció la vertent est de la Serra de Sant Patllari seguia una suau pendent cap al centre de la vall.

Insistim en el procés de col.luviació perquè ens pot ajudar a interpretar alguns dels resultats de les prospeccions efectuades en l'entorn immediat a Vilauba per cercar altres jaciments del mateix període. Així per exemple es localitzà a l'interior d'una rasa, a 1,50 metres de profunditat i cobert per una capa d'argiles, un dipòsit de material, possiblement d'època tardo-ibèrica i que ens indica la importància del procés de reompliment col.luvial de la vall de Vilauba (1,50 metres en menys de dos mil anys).

De la mateixa manera ho podem observar en les seccions estratigràfiques, sobretot est-oest del jaciment, en veure com després de l'estrat d'abandonament general apareix una capa d'argiles de gran potència. Veiem doncs, com en la interpretació arqueològica es molt

important tenir en compte tots aquests fenòmens per tal d'obtenir una correcta lectura del registre.

En aquest sentit, és interessant assenyalar, encara que sigui a tall d'hipòtesis, la possibilitat de què entre la destrucció del primer edifici de Vilauba, a finals del segle III d. C. i la posterior reedificació, que arqueològicament situem en un moment encara indeterminat del segle IV d. C., existeixi un fenomen de col.luviació, ja que entre ambdós construccions hem excavat estrats composts per argiles o margues iguals a les del subsòl. No hem de descartar tampoc la possibilitat de que aquesta aportació de terres sigui producte de la mà de l'home, que les utilitzi per tal d'anivellar el terreny. Sovint trobem estrats de reompliment composts per aquestes argiles, que sense cap mena de dubte foren aportats per la mà de l'home.

Finalment hem de tenir en compte un segon fenomen erosiu producte de l'hidrografia i que es coneix amb el nom d'al.luviació, és a dir, el desgast del terreny producte dels torrents o rius. En general podem afirmar que el nivell mig dels rius i torrents ha canviat sensiblement des de l'època antiga. Això explica que avui trobem que molts dels llocs d'assentament són total o parcialment inundables. Tant l'al.luviació com la col.luviació expliquen aquest aixecament de les aigües (Ferdrière, 1989, p. 34).

No obstant les transformacions més importants, s'han produït en les àrees amb unes característiques hidrogràfiques molt específiques, com és la de Vilauba, enmarcada dins el fenomen lacustre de Banyoles, i que per tant comptava amb una bona part del paisatge format per estanys, estanyols i aiguamolls. En aquest sentit la domesticació de les aigües per part de l'home, ja sigui a través del control dels rius, de la seva canalització, del drenatge i dessecació de zones pantanoses, etc... ha contribuït a configurar un nou paisatge, molt més humanitzat i per tant molt diferent del que existí a l'època romana.

Per exemple, a pocs metres al sud de la vil.la hi ha mostres d'un antic torrent, actualment quasi tapat, que antigament hauria recollit bona part de les aigües pluvials de la vertent est de la Serra de Sant Patllari. En l'actualitat només funciona en cas de pluges una mica intenses, però així hi tot l'humitat que despren és capaç de permetre una vegetació característica al llarg del seu recorregut. El torrent més important, el Matamors, afluent del Terri, es situa a l'extrem sud de la vall i recull les aigües de la Serra de Sant Patllari i de la

de Rocacorba.

Tot i això, no és rar comprovar amb una certa freqüència la formació d'enfonsaments en el terreny que sovint donen lloc a petits estanyols d'aigües sorgents o les variacions de la superfície d'aigua de l'estany i que poden provocar fortes inundacions a la contrada. En aquest sentit les obres de colonització portades a terme pels monjos benedictins a les darreries del segle VIII amb la construcció de sèquies, així com l'edificació de la paret que envolta l'estany a finals del segle XIX, han permès reduir l'àrea afectada per les inundacions, que poden incidir en la part nord de la vall de Santa Maria (Sanz, 1985, p. 206).

Resulta difícil intentar delimitar l'àrea d'aiguamolls al voltant de l'estany durant l'ocupació romana. L'hipotètic traçat d'una via romana, localitzada parcialment, que seguiria més o menys la línia de carretera actual en direcció a Sta. Pau, ens fa pensar que es limitaria a la part nord de la vall, en la zona on actualment s'hi conserva l'estany de la Cendra. La vil.la disposava doncs d'una plana de conreu excel.lent i prou àmplia.

El clima.

Pensem que un altre factor a tenir en compte per a l'estudi d'una vil.la destinada a l'explotació agrícola i ramadera es el clima. Aquest serà determinant en l'elecció de les espècies per conrear i per aconseguir una bona rendibilitat a la propietat.

Si bé no tenim moltes dades sobre la climatologia d'època romana es pot afirmar que a grans trets el clima no ha variat molt, és a dir de tipus mediterràni, assolellat i sec, encara que per la seva proximitat a zones d'alta muntanya com és el cas de la Garrotxa, pot presentar uns índex de pluviositat i humitat superiors a l'ambient mediterrà de la costa.

És evident que pels períodes a què ens referim, als arqueòlegs no ens ha preocupat massa investigar aspectes de les excavacions que puguin proporcionar informació al respecte. Cal, per tant, realitzar estudis palinològics, antracològics, etc... que com elements sensibles ens permetran observar els canvis climàtics.

Pel que fa a les precipitacions direm que segons estudis realitzats sobre dades dels darrers vint anys, la quantitat de pluja que rep la comarca al cap de l'any no baixa dels vuit-cents mililitres, encara que existeix una forta irregularitat d'un any respecte l'altre (Sanz, 1985, pp. 208-211).

Aquest índex de pluviositat, superior a l'enregistrat en les zones costaneres, és degut principalment a l'augment de les estribacions muntanyoses que actúen com a pantalles orogràfiques, com és el cas de la Serra de Rocacorba al sud de Vilauba, pels vents humits provinents de la mediterrània que es veuen obligats a remuntar-les desencadenant-se pluges a tota la contrada. A l'àrea de Banyoles s'observa un primer màxim pluviomètric en el mes de desembre, i un segon en el mes de maig. No obstant hi ha clarament dos períodes secs (hivern i estiu) i d'altres dos d'humits (primavera i tardor), típics d'un règim mediterràni.

Les temperatures no solen ésser molt accentuades, degut a la proximitat de la comarca al mar, donant-se les màximes als mesos de juliol i agost. Al fons de les depressions, com és el cas de la vall de Vilauba durant la tardor i l'hivern es produeixen inversions de temperatura, que poden produir glaçades o la presència de boires a la matinada.

Flora i fauna.

L'estudi de la sedimentació d'aquets terrenys realitzat en base a la construcció de pous per obtenir aigua, ha permès observar la presència de nivells travertínics de fàcies constructives, amb abundants tiges calcificades i nivells argilosos orgànics que inclouen una rica fauna de moluscs. En general aquests pous no solen ultrapassar els deu metres de profunditat, perquè sota aquestes cotes s'hi troben aigües sulfhídriques no aptes pel consum (Julià, 1980, pp. 103-104).

En aquest sentit és interessant repassar estratigrafies obtingudes en alguns d'aquests pous, concretament alguns realitzats prop de l'estany de la Cendra, que ens poden proporcionar informació respecte a la fauna, flora i l'evolució geològica de l'indret.

En general, les mostres de la fauna recollida demostren que la majoria de les espècies son de caràcter litoral, la qual cosa fa suposar que inicialment aquesta vall seria una antiga prolongació de l'actual estany de Banyoles, que amb uns set metres més de columna envairia bona part de la vall de Santa Maria.

Pel que fa a la flora, els estudis de pol·len efectuats en uns nivells d'argiles carbonoses d'un sondeig situat prop del llac, ha demostrat que l'estrat forestal estava compost per *Pinus (silvestris)* (50%) i *Quercus*-alzina (25%) acompanyats de vern (*alnus*) o d'altres espècies menys nombroses com l'avet (*abies*), castanyer (*castanea*), avellaner (*corylus*), faig (*fagus*) i noguer (*juglans*).

Sembla que es tracta d'un bosc clar (40 a 70% d'arbres), amb una zona de paisatge de parc (10 a 30% d'arbres). Sovint les oleàcies adquireixen una proporció important. La composició herbàcia està dominada pels ericals, seguida de gramínies i ciparàcies (Menéndez, 1969, pp. 75-78).

Aquestes dades ens permeten situar les argiles en el moment de trànsit al Boreal, i suposarien un clima més continental i més fred, i probablement més sec que l'actual.

Resumint, doncs, direm que ens trobariem amb un paisatge vegetal format per alzines

i roures, amb un sotabos de marfull i boix, mentre que en les zones més humides i de ribera hi dominarien els verns, salzes i homs. Les anàlisis realitzades de les fustes carbonitzades aparegudes durant l'excavació, aporten, com veurem més endavant (apèndix 1), dades interessants al respecte i confirmen en bona part l'aproximació que hem donat anteriorment. Malgrat que hem de tenir en compte el factor de la selecció de la fusta que realitzaren els habitants de la vil.la, com a mínim es confirma la presència d'aquestes espècies en un entorn immediat.

Aquest entorn oferia la possibilitat d'obtenir una sèrie de recursos complementaris com pastures per al bestiar, fruits silvestres (glans, nous...) o matèries primes com fusta per a la construcció (bigues i mobles) o per a l'ús domèstic (forns o llars). Una altre activitat, si bé residual, seria la cacera, ja que hem constatat la presència de senglars i cèrvids.

La zona baixa de la vall, al peu de la vil.la i de relleu gairebé pla, formada per sediments llimosos i argilosos, és la que ofereix més bones possibilitats per al conreu dels diferents productes agrícoles, bàsicament cereals, vinya i olivera o productes d'horta, mentre que les zones més humides serien més aptes per al cultiu de farratges.

L'anàlisi del marc físic de Vilauba i les noves condicions socio-econòmiques i polítiques que suposà la romanització de les nostres comarques (Tremoleda, Roure & Castanyer, 1987, pp. 121-145) convertien aquest indret en un lloc òptim per a la instal.lació d'una vil.la, fet corroborat per la seva extraordinària pervivència.

LA METODOLOGIA D'EXCAVACIÓ.

En l'excavació d'un jaciment de les característiques de Vilauba, amb una complexitat estructural molt important i d'una potència estratigràfica considerable, la metodologia de l'excavació és bàsica, no només per assegurar una correcta recollida de l'informació durant els treballs de camp, sinó també per poder gestionar-la, i el que és més important, interpretar-la. És ja conegut, que aquest jaciment fou un dels pioners en la introducció d'una nova metodologia al nostre país (Roure *et alii*, 1988, pp. 12-13 i Roure, 1992,pp.), l'anomenat sistema Harris, que té com a base l'estratigrafia i que es caracteritza per la confecció d'uns diagrames que sintetitzen l'evolució del jaciment.

La planificació dels treballs consta de diverses fases. La primera d'elles correpon a l'observació i formulació de qüestions prèvies o hipòtesis de treball, a partir de la qual passarem a l'excavació propiament dita, on es recolliran les dades. Aquesta part del procés es pot considerar gairebé descriptiva, tot i que l'excavador contrasta algunes de les idees originals i en formula de noves. Finalment el darrer pas correspondria a la fase analítica, purament d'interpretació, l'objectiu de la qual, és amb les dades a la mà oferir una síntesi del jaciment. Resta encara un darrer pas, no per aixó menys important, el de la difusió i publicació. Cadascuna de les parts del procés té la seva importància i no poden separar-se unes de les altres. Per exemple, sense una correcte recollida de les dades, difícilment es podrà oferir una bona interpretació.

Durant els ja més de quinze anys de campanyes d'excavació, la base del registre utilitzat no ha estat sempre la mateixa. Poc a poc s'han anat incorporant modificacions per tal d'aconseguir millorar-lo. Així durant la primera campanya d'excavació, la de 1978, el sistema de registre emprat era el següent: el terreny on es volia actuar es dividia en una quadricula de dos metres per dos metres, que servia per situar les diferents troballes. L'excavació es feia seguint els canvis de l'estratigrafia, i totes aquestes dades s'enregistraven en un diari. En total l'àrea d'excavació comprenia uns 56 metres quadrats. L'aparició d'estructures va permetre efectuar una sèrie de subdivisions, en total cinc, anomenades sectors. Els estrats es numeraven de manera correlativa i conservaven la mateixa numeració quan apareixien en sectors diferents (Nolla, Tarrús & Chinchilla, 1985,

pp. 71-72).

Aquest sistema, que combinava l'estratigrafia arqueològica amb d'altres elements característics dels mètodes utilitzats en excavacions protohistòriques, s'abandonà en la campanya següent. Els bons resultats obtinguts i la possibilitat d'iniciar una excavació de més volada, juntament amb els contactes entre Josep Mª Nolla i Simon J. Keay en foren la causa. Com ja hem dit anteriorment, des del 1979 fins el 1983, l'excavació es portà de manera conjunta entre un equip català i un altre britànic, format per gent de diverses universitats. Aquesta col·laboració possibilità la renovació del sistema de treball i la seva incorporació en les corrents metodològiques, iniciades temps abans en d'altres països del continent, sobretot la Gran Bretanya i Itàlia.

A més a més, es començà a treballar amb d'altres disciplines de la investigació, avui dia ja indispensables en tot programa. Els estudis faunístics, paleocarpològics, antracològics i pol·línics en són un exemple. Fou precisament durant aquest període quan s'endegà el projecte de prospecció de l'entorn immediat de la vil·la i del poblament romà de la comarca, i que s'ha continuat, amb algunes interrupcions per problemes presupostaris o de disponibilitat del corresponen permís, fins l'actualitat. Dins les activitats de prospecció arqueològica s'utilitzaren mètodes igualment nous a casa nostra, com la geofísica. Aquest sistema, que ja hem explicat en el capítol del poblament de la comarca, malgrat que en una fase experimental va donar resultats prou interessants, entre ells la localització precisa del forn d'Ermedàs.

La seva aplicació, prèvia i durant l'excavació, a Vilauba proporciona uns resultats menys espectaculars. Segurament en són culpables la complicada superposició d'estructures i fins i tot l'espesa capa d'argiles que s'hi troba al seu damunt. No obstant això, les zones amb un alt índex de resistivitat són senyal inequívoca de la presència de restes al subsòl, la qual cosa ens permet tenir una idea de l'extensió de la vil·la, encara que no de la seva disposició interna.

L'excavació.

La part destinada a l'excavació, a més de ser la més visible externament, és la que proporciona un nombre major de dades, que posteriorment s'analitzaran i s'interpretaran. El sistema de registre alhora que recull l'informació, n'ha de permetre el seu processament.

Del primer any d'excavació al Camp Alt ens interessa sobretot destacar l'aportació en el registre arqueològic. El diari d'excavació on s'anotaven tots els detalls fou substituït per unes fitxes, que constaven de diferents apartats i on s'havien d'indicar totes les observacions. S'intentava recollir les dades de la manera més objectiva possible. Aquestes fitxes, havien de permetre reconstruir el procés d'excavació i l'estratigrafia del jaciment per altres persones que no hagin intervingut directament en la recollida. La seva estructura obliga a l'arqueòleg a omplir forçosament unes caselles, a descriure una capa i el que és més important, a establir les seves relacions amb d'altres estrats. D'ençà llavors, la base del registre utilitzat a Vilauba ha estat la unitat estratigràfica (U.E.), entenen per aquesta tot allò que s'ha individualitzat en el procés d'excavació.

La primera fitxa (fig.), utilitzada durant el 1979, constava d'uns apartats i subdivisions, alguns dels quals s'han mantingut fins avui. El primer bloc d'informació era de caràcter general i servia per situar l'estrat dins el jaciment (l'any d'excavació, el número de l'estrat, àrea on es troba, si s'havien realitzat fotos o plànols etc.). El número d'estrat serà sempre correlatiu i no tindrà en compte la seva naturalesa

Seguidament venia la part descriptiva, amb moltes caselles, per indicar la composició general o la presència d'altres elements, com la ceràmica, el vidre i el carbó, entre d'altres. A tall anecdòtic assenyalar que les fitxes eren bilingües i que algunes de les traduccions era força curiosa. El següent pas era la definició de les seves relacions físiques amb les capes que hi tenien contacte. Finalment s'hi podien anotar d'altres aspectes més interpretatius, com la datació de l'estrat o les causes de la seva formació.

La realitat arqueològica aconsellà efectuar alguns retocs i variacions, de manera que el 1980 s'estrenà un nou model, que és el que s'ha utilitzat fins el 1991. Destaca sobretot la

lloc	any	jaciment	àrea	estrat / element																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
plantes	seccions	fotos	fiabilitat estratigràfica																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
composició																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								
posició general			igual a																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
cobert per			cobreix																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
tallat per			talla																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
omple			es recolza																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
interpretació			<table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
cronologia																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								
inventari																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								

reducció i la simplificació d'alguns camps. Aquesta manté la part d'informació general sense alterar, però la part descriptiva de l'unitat és més subjectiva i es limita a una casella on s'apunten totes les dades considerades d'interés. Per contra la part relativa a la seqüència s'incrementava amb noves possibilitats, com ara la de posició general. La diferència més important és que calia realitzar un croquis, no pas a escala determinada, de la unitat o element individualitzat. S'hi representa normalment la seva situació en planta.

Aquest model, extremadament senzill, però alhora molt útil, s'abandonà el 1990, i des de llavors venim utilitzant una tercera generació de fitxa d'excavació que intenta recollir algunes millores, a la vegada que simplifica la part descriptiva de la mateixa. La primera diferència important és que s'estableix una distinció entre les diferents unitats: les positives (amb volum) i les negatives, sense (tall d'una trinxera, desgast d'un paviment, etc.). La part descriptiva només s'omplirà si es tracta d'una U.E. positiva, i es divideix en dos apartats: les estructures o unitats que han estat construïdes i els estrats, que són paquets o dipòsits de sediment, aportats o no de manera voluntària. D'ambdós en remarcarem les seves característiques de composició (sorres, pedra, etc.), color i textura (homogènia, solta, etc.). També s'hi ha de definir la presència o no d'altres elements com per exemple carbons. En cas que l'estrat hagi estat garbellat caldrà indicar-ho.

La part interpretativa ha sofert també canvis i ara es disposa d'una sèrie de categories dins una de les quals s'ha d'enmarcar cada unitat (abandó, destrucció, ocupació, construcció, farciment i sòl natural). Finalment, s'afageix un darrer apartat on s'anota la recollida de mostres de terra i la seva quantitat, per recuperar llavors, carbons, pol·len, etc. Els altres apartats no ha canviat massa encara que també han estat millorats. La seqüència ara es pot recolzar amb un petit diagrama que sintetitza les seves relacions i la seva interpretació. En la cronologia caldrà *grosso modo*, donar el *terminus post quem* i el *terminus ante quem* i especificar en base a quins materials s'han donat (presència, absència, quantitat relativa, etc.).

A totes les fitxes d'excavació els hi correspon una altre fitxa, destinada només a la gestió d'aquesta informació a nivell informàtic, que en recull els aspectes més importants. El seu tamany és molt més reduït i intenta concentrar les dades de més interès. Per exemple s'hi introdueix un nou camp, el de la fase a la qual pertany la unitat estratigràfica. Segons la

seva posició i la interpretació realitzada , anirà acompanyada d'uns nombres (I, II o III). Així el número I indica les unitats dipositades amb anterioritat al funcionament de l'edifici, el II les del moment d'ús i el III, els nivells de destrucció o abandonament. En un dels apèndix que acompanyen el treball, s'hi mostren les fitxes de les unitats de més interès per a l'evolució i datació del jaciment, i de les que se'n fa constant referència.

Aquesta ha estat ha grans trets l'evolució del registre arqueològic de Vilauba i si alguna conclusió se'n pot extreure és que aquest es pot anar millorant continuament. Malgrat tot les fitxes s'han demostrat un sistema molt útil per a l'excavació de jaciments d'aquestes característiques.

Documentació gràfica.

La documentació gràfica consta de dos aspectes: El dibuix (plantes i seccions) i la fotografia. En l'excavació en extensió i utilitzant el sistema de registre estratigràfic les plantes adquireixen una major importància respecte a les seccions, atès que el que es vol és oferir la seriació estructural del jaciment. Si bé en un començament la part destapada no era molt gran, la gran extensió de la vil.la aconsella treballar amb una escala petita, a 1 : 50, que alhora permet observar alguns detalls de les estructures. De vegades, encara que no com a registre utilitzem plantes a 1 : 100, atès que en una sola fulla hi podem veure totes les restes (sobretot per marcar les relacions entre les diferents parets o per els borradors de les plantes de les fases).

En estudis d'edificis molt concrets, com per exemple l'excavació del rebost, que per les seves característiques necessitaven una atenció especial, les plantes es realitzen a escala 1:20, ja que d'aquesta manera qualsevol detall hi pot ser reflectit. Igualment, si durant l'excavació d'una habitació hi apareix alguna estructura que cal registrar en planta es dibuixarà a la mateixa escala. Per exemple en durant els treballs realitzats en aquesta mateixa estança els plànols amb la distribució de les troballes es feia a aquesta escala. Aquest dibuixos només es fan en el cas que aquesta dispersió pugi donar alguna informació, mai en nivells de farciment. Només en casos especials, com ara un enterrament s'utilitza l'escala 1:10. Per confeccionar aquestes plantes existeix una quadrícula de 5 metres per 5 metres, a partir de la qual es poden anar situant els murs o elements. La seva presència no condiciona les tasques d'excavació, atès que es pot traslladar fàcilment.

Pel que fa a les seccions, per norma a 1 : 20, n'hem de distingir de diversos tipus. En primer lloc, les seccions generals, que travessen en sentit nord-sud o est-oest tota l'àrea d'excavació. Aquestes es poden configurar acoplant les diverses seccions de cada habitació i són molt útils per a les qüestions topogràfiques o per mostrar els nivells de cada fase. D'aquesta manera es pot observar, per exemple, la disposició en terrasses de la primera vil.la de Vilauba. Un segon grup és el de les seccions que formen els límits de l'excavació, que pel fet de tenir-les reflexades físicament és interessant dibuixar-les. L'excavació en extensió comporta la no presència de testimonis o perfils. L'estratigrafia d'una part ja

extreta es pot recuperar amb les seccions acumulatives, mercès a l'anotació al damunt de la planta de cada U.E. de la seva profunditat.

En la pràctica tant el dibuix de les seccions com el de les plantes fa necessària tota una nomenclatura per identificar tots els elements que en elles s'hi representen. A Vilauba utilitzem el símbol triangle per marcar un paviment de signinum, una teula amb ratlles oblíques, una pedra en blanc, etc. Aquesta simbologia és semblant per als diagrames estratigràfics, on el número que identifica un paviment es posa a l'interior d'un triangle.

Finalment referir-nos a la documentació fotogràfica. Quant es realitzen fotos de detalls d'estructures o elements es col.loca sempre una pissarra, amb el número de la unitat que fotografiem i la seva orientació. En la fitxa de registre s'especifica també la localització del clixé corresponen.

Anàlisi i interpretació.

Una vegada realitzat el registre de les dades en l'excavació haurem de fer-ne el seu tractament, que es fa bàsicament de dues maneres: d'una banda la classificació del material recuperat en l'excavació (inventari) i de l'altra, la confecció dels diagramens estratigràfics. Durant forces campanyes d'excavació, el sistema d'inventari consistia en anotar en una llibreta les diferents categories ceràmiques aparegudes en un estrat, juntament amb altres informacions, com el número d'habitació i la quantitat recuperada. Les peces inventariades porten el número de la campanya corresponen, la sigla de Vilauba (V), el número la unitat, i en el cas de les formes (bases, vores i nanses) un darrer número que les individualitza, i que ja serveix per identificar els materials dibuixats.

Aquest sistema presentava alguns problemes a l'hora d'informatitzar-los i de fer-ne el seu tractament estadístic. Així, d'ençà 1991, l'inventari es realitza igualment amb unes fitxes, on a més de recollir les quantitats dels materials, s'obliga a realitzar una definició i datació de cada unitat.

La fitxa corresponen a l'inventari del material ceràmic compta amb un encapçalament on hi figuren l'any i el número de U.E., cas de conèixer la situació definitiva on es dipositarà es pot indicar, la qual cosa facilitarà la seva ràpida localització. El comptatge del material es fa amb una sèrie de categories o variables, especificant la quantitat de fragments i d'individus (nombre màxim de peces diferents, que s'obté agafant el nombre més alt d'una forma de cada tipus ceràmic). Les cinc primeres variables donen els totals de l'estrat. Les ceràmiques es troben agrupades segons els tipus i en algun cas es permet realitzar-hi alguna observació (per exemple en les africanes clares es pot especificar si són A, C o D).

Un comentari apart mereix la variable 43, que correspon al que es considera com intrusions dins la U.E., rebent un tracte especial donat que no es comptabilitza en el total. Les dues darreres variables fan referència a la cronologia, expressada amb el *terminus post quem* i el *terminus ante quem*. Sovint, tractant amb ceràmica, es fa difícil la determinació d'un punt precís en el temps, per això és possible donar dues datacions dins les quals es pot situar cada terme. Aquest apartat és molt important pel posterior tractament de les dades i en conseqüència, s'ha d'intentar donar amb la màxima precisió possible.

Aquest apartat cronològic és completat en la part posterior de la fulla d'inventari, on hi ha establertes les definicions dels diversos conjunts ceràmics que podem trobar-nos en una excavació. La gradació va dels dels conjunts molt homogenis i que permeten una datació molt precisa a d'altres de precisions cronològiques mes incertes. La presència, absència o quantitat de les diferents categories ceràmiques pot servi-nos d'indicació per fixar els termes. La cronologia proposada en la fitxa de l'excavació, ja sigui per un estudi més acurat del material, o bé, per la seva posició dins el diagrama estratigràfic es pot rectificar també en la mateixa fulla de l'inventari ceràmic.

Els objectes no ceràmics es comptabilitzen en un altre fitxa, dotada d'un encapçalament idèntic. la diferència més important és que aquí només s'especificarà el nombre total de fragments. Consta d'un total de sis categories, segons sigui la seva naturalesa i característiques: metall, material superestructural, material constructiu, vidre, fauna i matèria orgànica. En la majoria d'aquests apartats s'hi poden fer puntualitzacions, com indicar si són restes de paviment, de pintura mural, etc. Igual que en les altres es senyala en un apartat la cronologia, que serà la mateixa que la proposada en els inventaris ceràmics. En el treball s'adjunten també, en un annex, els inventaris de les unitats estratigràfiques utilitzades per a la datació de les diferents fases del jaciment.

Amb les fitxes de registre de l'excavació, la planimetria i els inventaris del material, podem passara a una altre part del procés, la propiament interpretativa i de síntesis: la realització dels diagrames o organigrames estratigràfics, coneguts també com màtrix. El primer pas cap a la seva realització es fa ja en la fitxa d'excavació, al establir les relacions de cada U.E. amb les que hi manté un contacte directe, establint una posició temporal d'anterioritat, sincronia o posterioritat. La totalitat d'aquestes relacions expressades en signes convencionals configuren el diagrama general de l'excavació. La cronologia de cada U.E. permet connectar temporalment les diferents unitats situades en punts distants i sense una relació directe, creant fases cronològiques en cada diagrama.

LA FASE II.

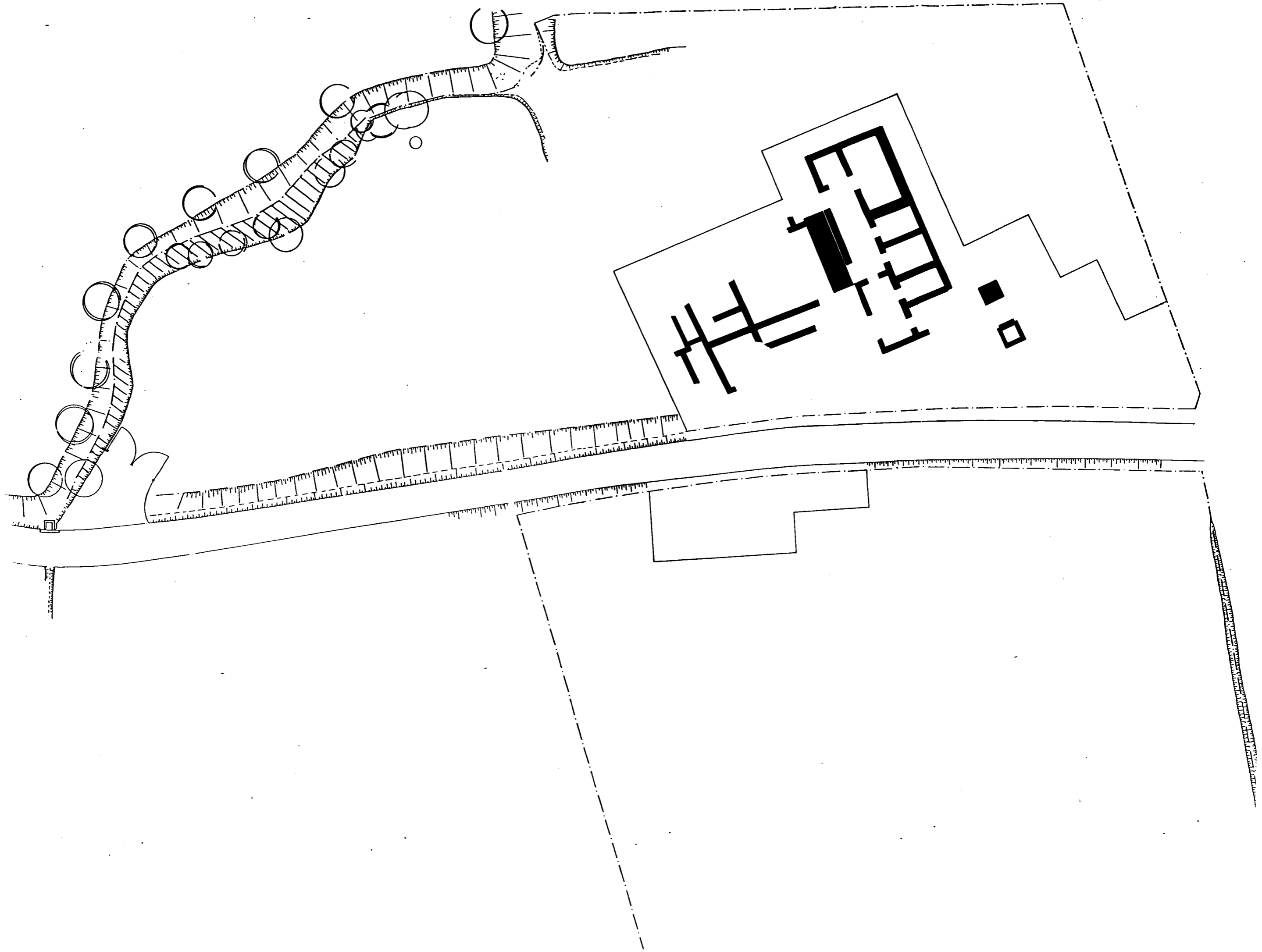
L'edifici que estudiarem tot seguit i que anomenem Fase II correspon, en realitat, a les primeres restes documentades de la vil.la. Ha estat precisament durant les darreres campanyes d'excavació quan s'ha pogut aprofundir en el seu coneixement, malgrat que la seva presència havia estat detectada amb anterioritat (Roure *et alii*, 1988, pp. 35-43).

Les seves restes apareixen en gairebé tota l'àrea excavada fins avui. No obstant, la major concentració d'estructures és produeix a la banda sud Del camp Alt. Les úniques evidències de l'edifici a la part nord són restes aïllades, com ara un pou i un forn. La gran superposició arquitectònica havia dificultat durant les primeres campanyes d'excavació el seu millor coneixement. La successiva ampliació de l'àrea de treball ha permès definir-ne millor la seva disposició i característiques, fonamentalment pel fet de no haver-hi una reocupació continuada a la banda nord-oest i sud, on les edificacions més tardanes no hi són presents, la qual cosa ens va permetre excavar-lo en extensió.

Fins al moment són les restes d'estructures més antigues del jaciment, atès que com ja hem dit anteriorment, per bé que s'han trobat unes bossades amb materials d'època republicana, mai s'ha pogut associar a murs o paviments. S'assenten sobre el subsòl, format per una argila de color gris verd, completament estèril, i que té una gran potència. La construcció d'un pou el 1985, en una àrea propera al jaciment va permetre veure que la roca de base es trobava a més de 10 metres de profunditat.

L'edifici s'assenta sobre la falda de les elevacions situades a la part oest de la vall, l'àrea més assolellada, dominant al seus peus les zones de conreu. Per a construir-lo els seus habitants hagueren d'adequiar, en primer lloc, aquest petit desnivell. La construcció en una àrea de pendent feia necessari aterrar el terreny, per tal de buscar nivells horitzontals. Durant tots aquest anys d'excavació s'ha demostrat que existeix un aterrament en direcció d'oest a est i de nord a sud. Per exemple els nivells de paviment de la filada d'habitacions nord (hab. XXX, XXXII, etc.) confirma que en les situades més cap a ponent la cota és inferior, de manera que per salvar aquest desnivell fou necessari construir un petit graó per accedir a les de la part oest. Així, el paviment del passadís (Hab. IX) que

les articula presenta una clara inclinació a l'est.

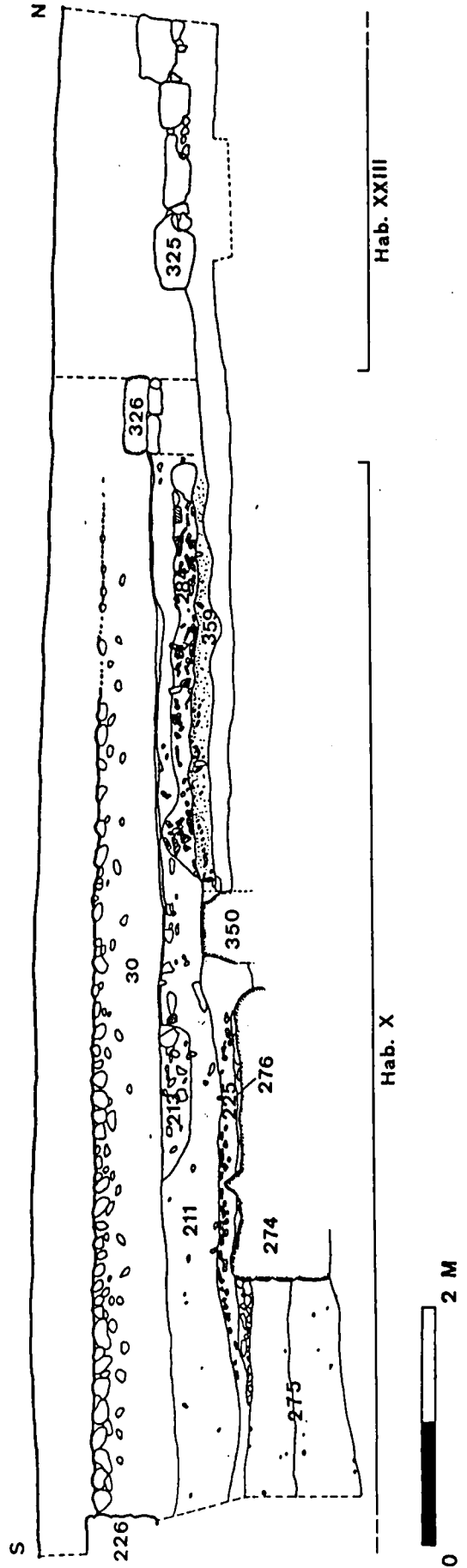
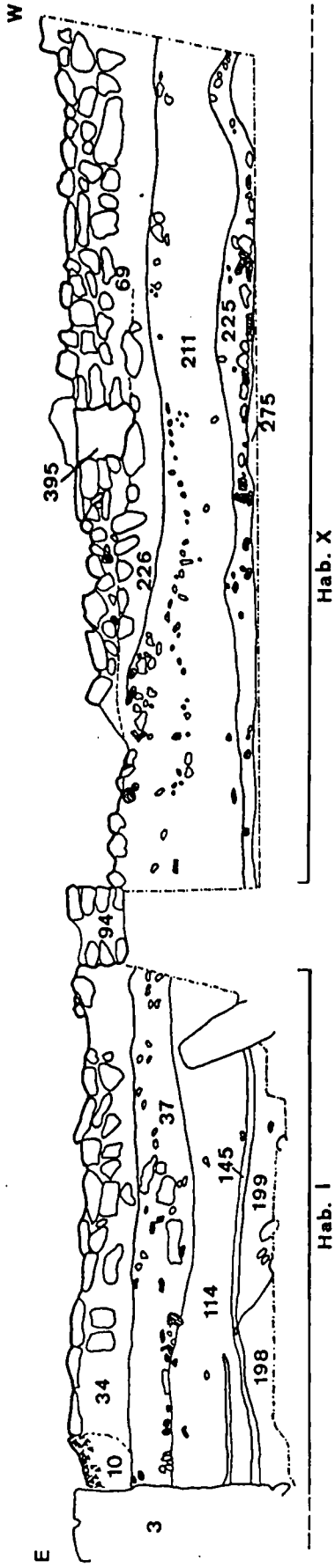
Descripció.

En general, els murs d'aquest primer edifici tenen una orientació de nord-oest a sud-est i de sud-oest a nord-est. La seva planta, ara ja força ampliada, permet veure una disposició al voltant d'una part oberta o pati interior. La part més clara és l'àrea nord, on s'hi troben cinc habitacions correlatives. D'aquestes, quatre tenen les mateixes mides, mentre que la de més a l'oest ocupa el doble.

L'excavació d'aquest sector, anomenat F, portada a terme durant els anys 1987-89, ha proporcionat algunes dades sorprenents i espectaculars, per a la qual cosa, estudiarem de manera molt més detallada algunes de les estances, concretament XXX i la XXXII. Comencem però, per la descripció general.

De l'habitació situada més a l'est no en coneixem la totalitat de la seva estructura, atès que en les successives remodelacions de la vil·la, s'alterà el seu aspecte original. De seguida s'apuntà la possibilitat que la perllongació del mur E-138 i el E-278, proporcionaven un àmbit de les mateixes dimensions que els descoberts més cap a l'oest. Durant la campanya de 1990 decidirem corroborar aquesta hipòtesis, de manera que aixecarem una part del paviment d'*opus signinum* de l'habitació VIII (cronològicament d'un període posterior), comprovant com efectivament el mur E-138 continuava cap al nord. De moment, però, no podem saber gaires més detalls, només afegir, que el seu accés era per una obertura al mur E-74, que la tanca pel sud, de la qual en són visibles unes teules planes disposades horitzontalment. Aquest accés fou posteriorment inutilitzat amb la reforma de la fase següent, que comportà la creació d'una habitació de majors dimensions. La funcionalitat d'aquest espai és encara una incògnita. Caldria per esbrinar-ho aixecar la resta del paviment que la cobreix i excavar-la en la seva totalitat.

Inmediatament més cap a l'oest s'hi troba una altre estança, de característiques similars a l'anterior, doncs està coberta igualment per restes posteriors. En aquest cas, l'habitació que la inutilitza (hab. XIV), és de dimensions més reduïdes, de manera que en

sabem la totalitat dels seus límits. El tancament nord és el mateix mur E-278, ara visible completament. La seva amplada queda determinada per E-215 a l'oest i E-71 a l'est, molt arrassats i que serveixen de banqueta de fonamentació a les parets de l'habitació XIV durant la fase següent. Al sud, queda tancada per E-288, que és la perllongació de E-74. És precisament en aquesta paret on conserva l'accés, pavimentat igualment per teules planes i emmarcat per dos grans blocs de pedra col.locats verticalment. Malgrat que no s'ha pogut excavar, sabem que les seves parets anaven estucades, tal com ho demostra el fragment conservat en l'angle nord-est. Res podem dir sobre la seva funcionalitat.

La posterior reconstrucció de la vil.la (fase III) comportà l'eliminació d'una part de les restes anteriors. Possiblement es netejaren part de les runes de l'enderroc, doncs sembla que a sota l'habitació XIV no n'hi ha cap evidència. A més, el seu nivell de paviment és també molt baix, i devia coincidir gairebé amb el de l'estança anterior, lo qual implica unes tasques de desenrunament.

A partir d'aquí l'edifici es mostra de manera molt més clara, gràcies sobretot a la inexistència d'estructures més tardanes; de les que si bé en tenim coneixement, quedaren molt afectades per els treballs de conreu del camp. Continuant més cap a l'oest hi ha l'habitació XXIII

L'àrea del Camp Baix.

Les excavacions realitzades al Camp Baix de Vilauba durant el 1978 aportaren les primeres impressions del jaciment. Avui, si prenen en consideració els materials ceràmics recuperats, la seva estratigrafia i les característiques dels murs trobats en aquesta àrea, sembla evident la seva relació amb l'edifici que acabem de descriure. Efectivament, la cronologia del moment d'abandó ens porta, com veurem en l'estudi detallat del material, com a molt, a finals del segle III d.C. Es tracta per tant del mateix marge cronològic que les restes de la fase II del Camp Alt. Per desgràcia, la construcció de la carretera no permet assegurar aquesta afirmació. durant el mes de setembre de 1983, es tornà a destapar la zona primerament excavada i s'amplia la zona de treball una mica més cap al nord. Ambdúes

intervencions aportaren algunes dades interessants, que cal estudiar amb més detall.

Destaca en primer lloc la poca sedimentació acumulada respecte al Camp Alt. Efectivament, la capa d'argiles que cobreix les estructures és en aquesta part molt menor que a la part oest de la carretera. No creiem que el nivell del camp de conreu hagi sofert canvis de nivell substancials d'ençà l'abandonament de la vil.la. En tot cas, la justificació d'aquest fet cal buscar-la més aviat en la creació del talús artificial a la part alta, que distorsiona el relleu antic. Possiblement, hi va contribuir també, que és precisament en aquesta part on hi ha una menor superposició d'estructures.

Sembla també segur, que les restes d'edificacions no continuen més cap a l'est. No obstant això, durant els treballs de prospecció i delimitació del jaciment efectuats posteriorment al 1978, es documentà l'existència de parets en d'altres punts del camp baix, i també més cap a l'est. És possible, en efecte, que el cos de l'edifici de la fase II, que estem descrivint ara s'acabi en aquesta zona, però això no vol dir que no hi pugui haver d'altres construccions aïllades d'aquesta primera vil.la.

Malgrat tractar-se d'una àrea ben reduïda s'observen alguns canvis i modificacions estructurals. De la primera fase en formarien part una conducció que travessa en direcció sud-est i una construcció de planta semicircular, feta amb rierencs i morter, sense cuidar massa l'aspecte exterior.

LA FASE II.

L'habitació IX.

Malgrat que l'excavació d'aquest àmbit s'inicià ja durant les primeres campanyes d'intervenció al Camp Alt, la seva delimitació definitiva no s'acabà fins l'estiu de 1988. Els resultats dels darrers anys confirmen la funcionalitat de corredor que ja apuntavem en la publicació monogràfica dels resultats (Roure *et alii* 1988, pp. 35-37). L'habitació IX delimita pel sud la filada d'estances que configuren la part residencial de la vil·la durant la fase II i pel nord un pati o àrea oberta. La composició i aspecte d'aquest corredor són de gran importància per entendre com els seus habitants decidiren organitzar i distribuir l'espai i alhora per valorar la incidència de models documentats en d'altres indrets.

Inicialment aquest àmbit es va subdividir, a causa de les seves dimensions i de l'absència d'uns límits clars, en dues parts: l'hab. IXA i IXB. A mesura que avançava l'excavació ens adonarem que la darrera d'elles (entre els murs E-91 i E-108) i situada més a l'est constituïa de fet una habitació clarament diferenciada i que el límit real del passadís en aquest extrem era el mur E-138. La primera ampliació de l'àrea de treball es realitzà el mes de setembre de 1983, i seguint la nomenclatura anterior s'individualitzà la continuació fins als murs E-351 i E-352 com hab. IXC. Finalment, entre els anys 1986 i 1988 s'acabà de delimitar per l'extrem oest, juntament amb el rebost, el larari i l'hab. XXXIII. L'associació estructural amb aquest conjunt d'estances queda demostrat no només pel lligam directe dels seus murs sinó també per l'uniformitat de la seqüència estratigràfica dels diferents sectors. Malgrat la complexitat i superposició de les restes n'hem pogut recuperar la seva planta completa. No obstant això, les reformes posteriors a l'incendi de finals del segle III comportaren la reutilització de bona part dels murs que el delimiten i també l'alteració parcial del límit sud. A l'hora de restituir-ne l'aspecte hem de considerar que durant la seva utilització va patir també alguns canvis que modificaren l'estructura original.

Les restes conservades.

El corredor (fig.) és de planta rectangular i medeix uns 3,5 metres d'amplada per 13 de llargada. Constructivament no és massa uniforme, atès que els murs que la delimiten

utilitzen tècniques i materials diversos. La sinuositat de la paret nord demostra també que els constructors no devien preocupar-se massa per la simetria i la regularitat de les dimensions. La construcció de la premsa durant la darrera fase de la vil·la dificulta la comprensió de l'extrem sud-est, ja que la fonamentació del mur E-56 s'assenta dins d'aquest passadís, forrant l'antiga paret de tancament. De fet, malgrat totes aquestes modificacions, la funcionalitat d'aquest àmbit es manté gairebé en les diferents fases estructurals de la vil·la.

El límit est el marca el mur E-138, fet de rierencs units amb argamassa i d'uns 60 cms. d'amplada. L'extrem sud està escapçat, segurament a causa de les obres de fonamentació del mur E-56 de la darrera fase, mentre que la continuació en direcció nord quedà confirmada amb la realització d'un sondeig a l'interior de l'hab. VII. Aquesta cala es va fer per tal de comprovar si el final del passadís coincidia amb l'acabament de la filada d'estances que s'hi adossen. De moment no s'ha trobat cap evidència que indiqui que l'edifici s'extenia vers l'est i, per tant, hem de considerar que el mur E-138 en marca la fi per aquesta banda.

La paret que el tanca pel nord consta de diversos trams marcats pels accessos a les habitacions d'aquest sector i, per tant, s'individualitzà en diferents fitxes (E-74, E-326). De la primera part només en podem estudiar la cara sud, atès que serveix de fonamentació per algunes habitacions (hab. VII i XIV) d'època posterior. En ell s'hi observen clarament dos accessos (E-288), el lllindar dels quals està fet amb teules planes i que indiquen la cota de circulació en aquest extrem del passadís. El primer comunicaria amb una habitació que només hem pogut restituir sobre plànol, davant la impossibilitat d'aixecar el paviment d'*opus signinum* de l'hab. VII, de dimensions molt més grans que la preexistent. La seva planta s'obté prolongant els murs E-138 i E-278. La paret E-74 està bastida amb grans blocs de pedra, sobretot la part inferior i els laterals de les accessos, units amb una mica d'argamassa. Durant la seva excavació no s'hi observà cap senyal de revestiment, ni tant sols es documenta la presència d'estucs entre els estrats de destrucció, fet que contrasta amb les dades obtingudes a l'extrem oest.

L'habitació XIV, de l'última fase constructiva i que només s'adossa al mur E-326 permet seguir millor la continuació del tancament nord. Consta d'un sòcol de pedres, algunes força grans i d'un alçat de tàpia. Anava revestit per una capa de pintura mural (E-355) amb el fons de color blanc sobre el qual hi han unes faixes verticals de color vermell disposades aproximadament cada 60 cms. Aquesta decoració es va descobrir *a posteriori*, després d'haver

netejat l'estiu de 1986 i 1987 les restes conservades al pany de paret que limita amb el larari i el rebost. La capa de preparació, molt prima i poc consistent, és limita a un enlluït d'argila barrejada amb argamassa. A diferència de les pintures de l'hab. XXXIII, les restes conservades *in situ* i els fragments recuperats durant l'excavació demostren que no va rebre modificacions posteriors. Possiblement corresponen al moment original d'aquest corredor, sobretot si considerem que les petites reformes, palpables per la construcció dels murs E-351 i E-352 que divideixen internament l'àmbit, respecten i reaprofiten l'antic revestiment.

El mur E-326 continua fins una mica més a l'est de l'hab. XIV, on queda tallat definitivament. Aquesta interrupció respon, possiblement, a la necessitat de deixar un pas per comunicar el corredor amb la tercera de les estances (hab. XXIII) que limiten la vil.la per aquest sector. La cota de paviment d'aquesta habitació és sensiblement inferior a l'alçada conservada del mur E-326, de manera que l'accés s'havia de realitzar forçosament per l'espai que queda entre aquest i la paret E-506. A diferència dels accessos que hem comentat anteriorment, aquest no té el llinard marcat per teules planes. Malgrat l'evident relació estructural existent entre els murs E-326 i E-506, no s'estableix entre ambdós un contacte directe, atès que la fonamentació del primer no continua en direcció nord, per sota de l'entrada de l'hab. XXIII. Som de l'opinió que això assenyala el procés d'execució de l'obra seguit pels constructors de la vil.la. La pendent del terreny en sentit oest-est degué condicionar el pla de treball, atès que les fonamentacions dels murs no mantenen les mateixes profunditats sinó que segueixen aquests desnivells. Constructivament, el mur de tancament nord del corredor s'hauria realitzat en dos cossos separats, situant-se el punt d'inflexió en la porta d'accés a l'habitació XXIII.

Més a l'est i seguint l'eix marcat per E-326 hi trobem el mur E-506, que també serveix per definir l'angle sud-oest de l'habitació XXIII. L'existència de noves entrades que tallaven l'alçat aconsellà numerar de manera diferent cadascun dels trams. La poca incidència de les construccions posteriors facilità una millor conservació de les restes. La paret 506 consta també d'un sòcol fet de rirerencs units amb argamassa, més potent i de major alçada que el dels murs de l'estrem est. L'excavació d'aquesta part del passadís s'inicià l'any 1986.

L'habitació XXXII, la quarta de la filada nord, comunica igualment per la seva part sud amb el passadís a través d'una obertura existent entre el mur E-506 i E-508. Aquesta porta té 1,30 metres de llum i està perfectament delimitada per dos blocs de pedra clavats

verticalment. En aquest cas, la regularització amb argamassa de les pedres dels fonaments va servir per configurar el llindar. La disposició aterassada de la vil·la, clarament demostrada pels desnivells existents entre els sòls d'ocupació de la filada nord d'habitacions, comportà la construcció d'un petit graó, fet de teules, pedres i morter, per tal de facilitar la comunicació des del corredor al larari.

El mur 508, que individualitza el tram existent entre la porta del larari i la del rebost, és el que s'ha conservat millor. La potència del sòcol de pedra, de més d'un metre, ens ha permès recuperar *in situ* una bona part del revestiment que recobria la paret nord del corredor. La decoració és la mateixa que la documentada sobre la paret E-326, és a dir, unes línies de color vermell sobre fons blanc. Una vegada extrets els nivells d'enderroc i de funcionament, s'observà que aquestes bandes baixaven fins el paviment. El rebost comunica amb l'habitació IX a través d'una porta oberta entre els murs E-508 i E-540. La seva situació, a l'angle nord-oest de la vil·la, fan que el seu nivell de circulació sigui el més alt en relació al passadís, per a la qual cosa fou necessari construir un graó fet de pedres i argamassa. Les dimensions i funcionalitat d'aquest àmbit degueren condicionar les mides d'aquest accés.

Aquest corredor comunica per l'extrem oest amb un altre àmbit (hab. XXXIII), l'amplada del qual és la mateixa que la del primer. L'accés a l'interior d'aquesta estança es realitzava per la part nord, encara que l'inexistència d'un mur de separació ens fa suposar que tota ella estava oberta al passadís. Així, l'alineació de pedres identificada amb el número E-s'interpreta com una llinda que marca el pas cap a un altre espai i que alhora serveix per salvar el desnivell d'aquest en relació a l'hab. IX.

La part més interessant, per les seves característiques estructurals, és la paret de tancament sud. Es tracta d'un mur molt arrassat i del qual només se n'han conservat uns 30 o 40 cms. A diferència de les altres construccions no té un sòcol de pedra sinó que a partir de la fonamentació l'alçat es realitza totalment amb argila. Per la part interna eren evidents les restes, encara que molt malmeses, d'un arrebossat que just a l'extrem oest del mur E-350 girava en sentit sud, indicant un nou accés vers l'àmbit X o àrea oberta. Aquesta entrada ocupa doncs l'espai que hi ha entre la fi de l'hab. XXXIII i l'inici del mur E-350 i, fins al moment, constitueix l'única connexió documentada vers la part sud. Es superposa, per la banda nord, a les restes d'un empedrat (E-274) descobert parcialment durant les primeres campanyes d'excavació. La cara meridional d'aquest mur té més de quatre filades de potència mentre que a

la banda del passadís només una. Aixó ens fa suposar que es tracta d'una paret de contenció, hipòtesi que ja havíem avançat anteriorment (Roure *et alii* 1988, p. 35) i que ara sembla confirmar-se atesa la disposició en diferents nivells de la major part de les estructures de la vil.la durant aquesta fase.

L'extrem est del mur E-350 quedà trencat per la reforma de la disposició original del corredor i per les construccions d'èpoques posteriors. Una d'aquestes reformes fou el tancament i delimitació d'un altre àmbit, amb l'edificació dels murs E-351, E-352 i E-311, que subdivideix en dos el passadís. Encara que no coneixem en precisió l'aspecte inicial d'aquesta part, la regularitat de la planta ens fa suposar que com a mínim el mur E-350 arribava fins l'extrem est del mur d'aterrament E-274, on hi devia haver un segon accés que comunicava el pati amb el corredor. Aquestes reformes comportaren l'obliteració, amb la construcció del mur E-311, de l'esmentada entrada i l'obertura d'un nou pas situat més a l'oest, per a la qual cosa fou necessari desmantellar l'extrem de la paret E-350. L'estratigrafia de la zona confirma també aquesta idea, atès que durant l'excavació es va poder localitzar una trinxera (E-) que seguia la mateixa orientació i que possiblement va servir per extreure les pedres de la fonamentació. Per contra, l'utilització de la zona com a lloc d'enterrament (E-323) durant la fase posterior, creiem que no alterà substancialment les estructures que acabem de descriure. Efectivament el llit de teules de la tomba es troben just a sobre del mur E-352

L'excavació del corredor aportà una seqüència estatigràfica gairebé idèntica a la documentada en la majoria d'habitacions d'aquesta fase. Així, l'existència d'uns nivells d'enderroc que es presentaven esgraonats en determinades zones s'apuntava ja en la monografia publicada del jaciment (Roure *et alii*, 1988, p. 39 i fig. 18 i 21). Efectivament, durant les primeres campanyes d'intervenció hom constatà el desnivell existent entre l'estrat de destrucció del passadís (E-343) i el del pati o hab. X (E-225). Les successives ampliacions de l'àrea de treball fan que un mateix estrat estigui documentat en una o més fitxes d'excavació. Per exemple l'enderroc de la teulada s'individualitzà amb els números E-343, E-345 i E-513. És interessant assenyalar que la reconstrucció posterior no alterà massa les capes dipositades amb anterioritat, a excepció de les que hi havia a tocar el tancament sud. Després de l'incendi el terreny es va regularitzar amb l'aportació de noves terres que taparen les runes de la vil.la original. La composició, potència i característiques d'aquests nivells era diversa, a causa de la gran superfície que es volia uniformitzar; els més significatius són els estrats E-211 i E-543.

La construcció del mur E-56 que tanca pel nord la premsa d'oli obligà a tallar tant aquest dipòsits d'anivellació com els propis de funcionament i destrucció del corredor o hab. IX. Per exemple, la trinxera de construcció del mur E-93 (hab. I), individualitzada amb la fitxa 261 va afectar l'enderroc de teules (E-343) i el paviment (E-300). Tantmateix, l'enterrament E-323, associat a la fase III de la vil·la afectà parcialment l'estrat de destrucció E-284 (= 513 i 343), individualitzat durant la campanya de 1983 i que ocupava l'espai a l'oest dels murs E-350 i E-351.

El nivell de funcionament, encara que no palpable físicament s'intuïa pel canvi estratigràfic i per la presència d'alguns materials dipositats sobre la superfície de circulació, bàsicament objectes metàl·lics, que són els que han soportat millor el pas del temps. Així, a prop de la porta d'entrada al larari s'hi trobà una xarnera de bronze decorada amb motius geomètrics i també diversos fragments d'eines de ferro. La migradesa de materials s'explica per la funció d'aquest àmbit com a lloc de pas.

El paviment devia ser de característiques similars al de les habitacions de l'ala nord. Puntualment es localitzà una fina capa de calç (E-300) a sota dels estrats d'enderroc i que cobria l'argila del subsòl (E-172). Es realitzà un petit sondeig, situat al mig del corredor (Roure *et alii*, 1988, fig. 22, nº 8) per comprovar que efectivament es tractava de la capa estèril damunt la qual s'assenten les estructures de la fase II.

El larari.

L'habitació XXXII està situada a la part alta de la vil·la, formant part de la filada d'estances que la limiten pel nord. Aquesta zona d'excavació s'ha anomenat Sector F i ocupa tota la zona de ponent de la vil·la.

Ens trobem davant d'un àmbit de dimensions reduïdes, rectangular, que medeix uns 5 mts. de llargada per 3,40 mts. d'amplada i, per tant, repeteix de manera regular les mesures de les altres habitacions que formen en filada l'ala nord del passadís (fig. 10). Coneixem tots els murs que la delimiten i pel que fa a la tècnica de construcció cal diferenciar el mur que fa de límit oriental de la resta.

D'aquest mur (U. E. 325) se'n conserva una sola filada i està bastit amb grans carreus, alguns de pedra travertínica, força ben escairats i units en sec que reposen directament sobre el subsòl d'argila (fig. 12). Aquest mur té una gran solidesa, probablement degut a la funció de contenció que havia d'exercir per aguantar una terrassa artificial, ja que l'habitació contigua al larari per l'est (hab. XXIII) es troba a un nivell més baix.

El mur oest del larari (U. E. 507) en canvi, mostra una factura ben diferent (fig. 15). Està construït amb rierencs de dimensions mitjanes, units amb gran quantitat d'argamassa i, per la banda interna s'han pogut recuperar, de forma molt puntual, restes de revestiment. Tot i la diferència de construcció és un mur prou sòlid per aconseguir la funció de divisòria entre dues habitacions.

La paret que tanca pel nord l'habitació no fou possible posar-lo al descobert fins la campanya següent, l'estiu del 1988, pel fet de trobar-se cobert per construccions més modernes, que una vegada documentades i, veient el seu deficiènt estat de conservació, es decidí aixecar-les. D'aquesta manera es va poder destapar el mur (U. E. 580), es trobava en un estat de conservació força dolent però mantenia les característiques constructives descrites en (U. E. 507). Per la banda interna es conservaven també restes del revestiment de calç (U. E. 581) conservat *in situ* contra la paret.

El costat sud és especialment important, ja que en ell s'hi troba l'única obertura (U. E. 514), que comunica amb el passadís (hab. IX) i articula aquest espai amb la resta de les estances de l'edifici. (fig. 11) Aquesta porta es troba ben centrada, i té 1,30 mts. de llum. Els seus límits venen marcats per dos grans blocs de pedra clavats verticalment, entre els quals es troba el llindar de la porta, fet de petites pedres lligades amb molta argamassa, amb la part superior allisada i extremadament dura. El nivell de pas de la porta coincidia amb la superfície de pavimentació, que descendia lleugerament des de l'extrem nord.

Per salvar el desnivell respecte el passadís, més baix, i centrat en l'esmentada obertura, es troba un petit graó, també d'argamassa barrejada amb rierencs i amb fragments de teules planes que servien per homogeneitzar la superfície. Aquesta obertura, pel seu aspecte sòlid i imponent, sembla rebel.lar la funció que es duia a terme a l'interior (fig. 11).

Els únics punts que permeten restituir el nivell original del paviment intern de l'habitació són els contactes que establia contra el mur oest (U. E. 507) (fig. 15) i la manera com s'encaixava sota el mur nord (U. E. 580) (fig. 16), ja que a la resta de l'habitació no se'n han conservat indicis; però sabem que era un sòl poc consistent, format per una capa de calç posada a sobre mateix de l'argila d'anivellació.

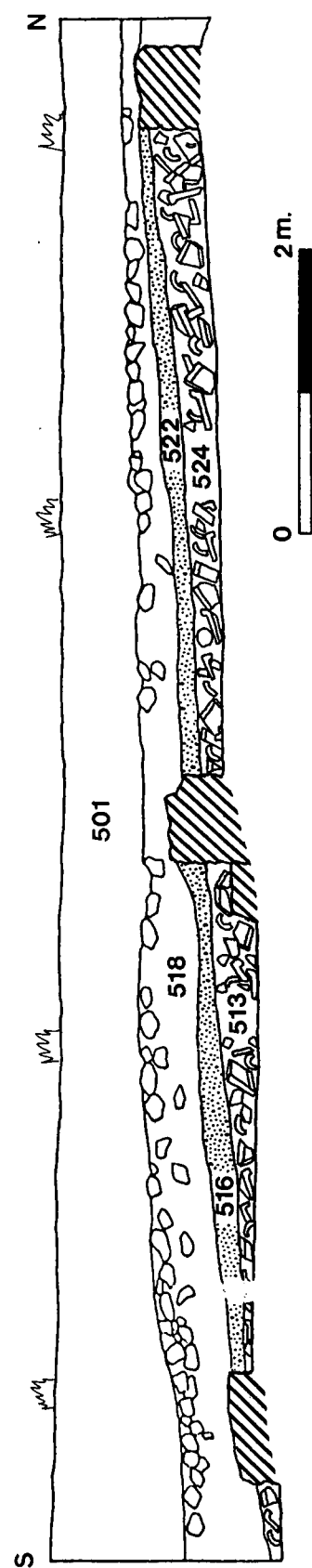
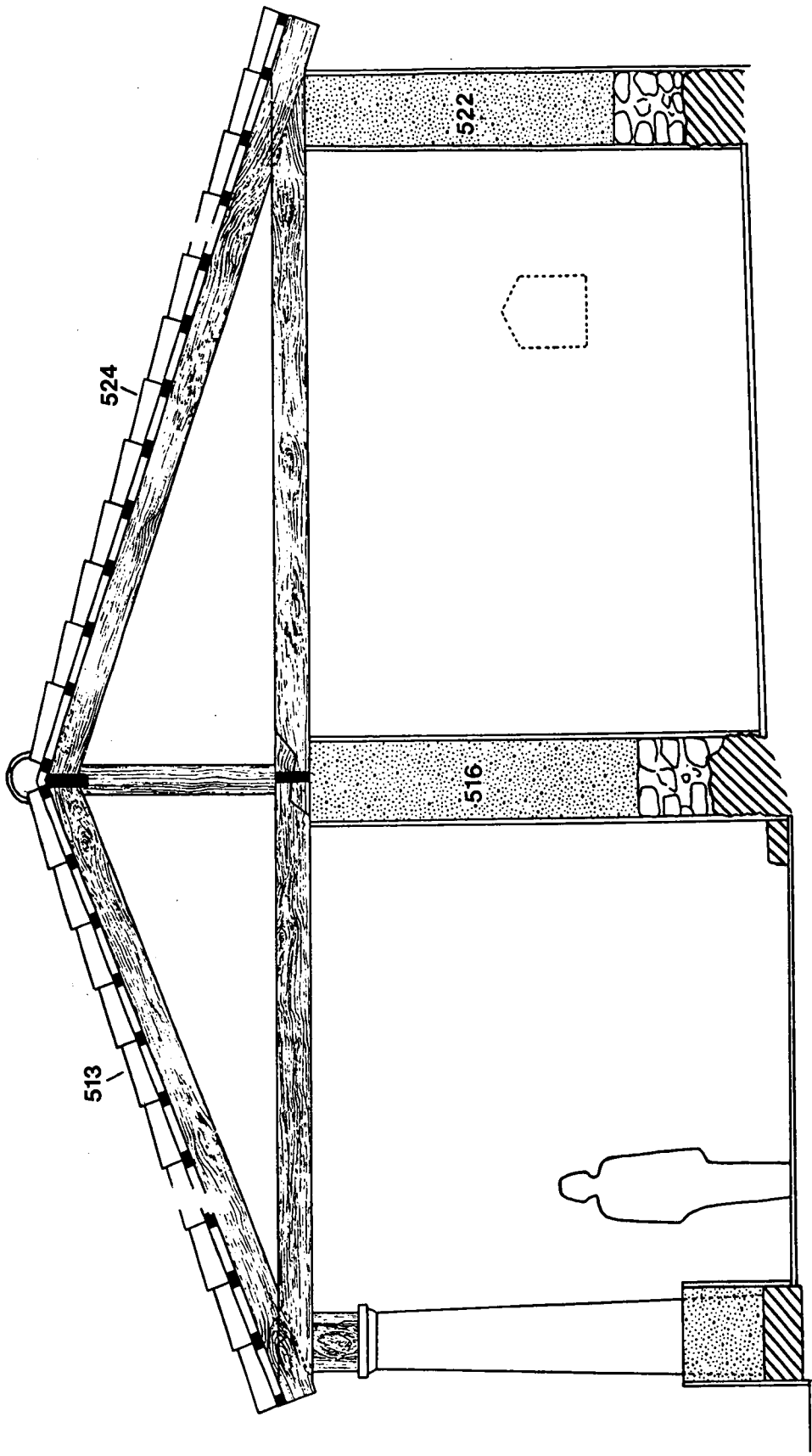
Aquest fet ha estat constatat en altres punts de la vil.la corresponents a la mateixa fase III; ja que sembla el caràcter sellat de l'habitació per l'enderroc fan poc viable la teoria de què s'haguessin extret posteriorment per tal de reaprofitar-los, quedant-ne tant sols les restes de la preparació.

L'estratigrafia.

Si bé metodològicament a l'excavació es separà un estrat format pel tovot desfet de les parets (U. E. 522) i un altre per a la teulada caiguda (U. E. 524), és evident que cal considerar-los unitàriament com un sol nivell d'enderroc, produït per la destrucció de l'habitació (figs. 12, 13 i 14). Una seqüència idèntica es dona a la totalitat de l'edifici de la fase II (com a mínim a la part excavada fins ara). Aquests nivells són molt potents, degut a què els elements constructius que formaven l'esmentat edifici no foren reaprofitats, perquè la destrucció fou sobtada i hi intervingué de maera decisiva el foc.

Sota els nivells de destrucció hi havia el sòl de l'habitació gairebé perdut, fàcil de detectar però pel canvi estratigràfic que es produïa. Al seu damunt es trobaven les restes dels objectes que ens han permès esbrinar la funcionalitat que tenia aquest espai.

Finalment, els subsòl de l'habitació estava format, tal com ja s'ha dit, per argiles d'anivellació, aportades artificialment, que cobrien el xalió natural de la zona.

El material recuperat.

El material que va proporcionar l'excavació de l'habitació XXXII és escàs pel que fa a la ceràmica i a material arqueològic en general. Aquesta escassetat es va palesar a tots els estrats, especialment als d'enderroc (U. E. 522-524).

El material d'importació està representat tan sols per una peça de T.S. sud-gàl·lica, forma Drag. 27, amb una cronologia molt àmplia, que abasta gairebé tot el segle I d. C.; aquest fragment per la posició que ocupa cal considerar-lo com una pervivència de caràcter residual. També formava part d'aquest nivell un fragment de llàntia de disc, amb decoració vegetal del tipus Dressel 20 = Loeschcke VIII (fig. 8, 2), que ens proporciona una cronologia molt més precisa respecte el moment de destrucció (Loeschcke, 1919, p. 237; Deringer, 1965, pp. 114-115, lám. VII; Ponsich, 1961, Fig. 20, 444).

A part d'aquests dos fragments, la resta de material ceràmic es compon de dos fons de ceràmica comuna oxidada i una vora de ceràmica grollera reduïda de cuina, tots ells de producció local, que no aporten indicacions cronològiques importants (fig. 8, 3 i 5).

La resta de material d'aquest estrat correspon a elements constructius que formaven part de la teulada, com són diversos claus de ferro per aguantar l'embigat (fig. 8, 6 i 7) i teules, algunes de les quals anaven segellades (fig. 8, 8 - 16).

Totes les estampilles sobre teula trobades al larari tenien la mateixa marca de fabricant: C. OBVLNI. Aquesta estampilla no és la primera vegada que apareix, sinó que ja era coneguda amb anterioritat (Almagro, 1952, pp. 192-193).

El nivell de funcionament de l'habitació XXXII es va enregistrar estratigràficament entre els estrats d'enderroc i el paviment de l'estança i s'identificà amb el número d'U. E. 532. El material que hi va aprèixer fou molt escàs; pel que fa a la ceràmica era inexistent, tant sols s'hi trobaren els objectes de bronze que es descriuen tot seguit.

Un primer conjunt estava format per un grup de 6 monedes, trobades íntegrament en aquest estrat i de forma dispersa per tota la superfície de l'habitació.

Per a catalogar les monedes hem seguit la normativa de la Generalitat (Campo, 1987), desenvolupant la descripció de la següent manera: denominació de la moneda, emperador i datació, ceca i figura, descripció del text i de la figura de l'anvers i revers, metall, mides del diàmetre en mil·límetres i pes en grams, posició de l'encuny del revers en relació a l'anvers segons els eixos horaris expressats en hores, el grau de circulació i les referències als paral·lels –bàsicament procedeixen de l'obra *Roman Imperial Coinage* (R.I.C.)–.

1.- As d'August (27-8 a. C.). Emissió colonial de Nimes (fig. 17, 1).

A: IMP. DIVI F.

Cap d'August amb corona de llorer i d'Agrippa amb corona rostral ?, col·locats esquena contra esquena.

R: COL. NEM.

Cocodril a la dreta amb la boca oberta i una fulla de palma entre les dues paraules.

AE; 27 mm.; 13 g.; 11 h.; poc desgastada.

R.I.C., I, p. 44.

2.- As de Faustina Jove, esposa de Marc Aureli (176-179 d. C.). Seca de Roma (fig. 17, 2).

A: FAVSTINA [AVGVSTA]

Bust de Faustina, a la dreta, amb cabells ondulats i monyo.

R: [VENU]S S. C.

Figura de Venus dreta; a l'esquerra, amb un ceptre a la mà esquerra i una poma a la dreta.

AE; 24 mm.; 13,725 g.; 6 h.; desgastada.

R.I.C., III, p. 272, lám. XI, 225.

3.- As d'Alexandre Sever (233-235). Seca de Roma (fig. 17, 3).

A: Il·legible.

Bust llorejat a la dreta.

R: Il·legible.

Probablement diu [VICTORIA AVG.]. És una figura alada (La Victòria), a l'esquerra, corrent, amb una corona de flors i una palma.

AE; 25 mm.; 13,900 g.; 12 h., molt desgastada.

R.I.C., IV, part 2, p. 84, làm. IV, 12.

4.- Sesterci de Septimi Sever (205 d. C.).

A: [SE]VERVS [PIVS AVG.]

Bust llorejat i barbat, a la dreta.

R: Il·legible.

Figura dreta, possiblement Roma, a l'esquerra, aguantant la Victòria a la mà dreta i una llança a l'esquerra.

AE; 32 mm.; 24,900 g.; 11 h.; molt desgastada.

R.I.C., IV, part 1, p. 117, làm. VI, 15.

5.- Moneda no identificable.

A: Bust llorejat a la dreta.

R: Figura dreta, a l'esquerra, amb túnica curta i corn de l'abundància al braç esquerre. Només es llegeix S. C.

AE; 26 mm.; 9,750 g.; 6 h.; il·legible.

6.- Moneda no identificable.

A: Bust llorejat a la dreta.

R: Il·legible.

AE; 25 mm.; 8,200 g.; il·legible.

Com hem vist, aquest petit conjunt de monedes és cronològicament molt variat i abasta des d'època d'August fins el regnat d'Alexandre Sever, en el segon quart del segle III d. C., per tant, no arriba fins el límit cronològic que hem proposat anteriorment en l'estudi del material ceràmic, però es pot emmarcar perfectament dins el període d'activitat de la mateixa.

Acompanyant aquestes monedes hi havia dos objectes que havien format part del mobiliari de l'habitació i que aparegueren de manera dispersa. Es tracta d'una nanseta de bronze, sense decoració, de secció romboidal i de forma semicircular, amb les puntes obertes per anar subjectada (fig. 18). Probablement és l'única part conservada d'un moble

de fusta que hi havia hagut a l'interior del larari.

L'altra peça és un pom de porta. Aquest pom (fig. 19), també de bronze, segurament és el de la porta d'entrada al larari; és de forma circular, amb un forat al mig per agafar-lo i en el seu inici hi ha una part tronconònica que servia per aplicar sobre una superfície plana. La decoració és molt simple i es limita a motlures i incisions concèntriques. És destacable també la punta bífida que sogia d'aquest tronc de con, ja que servia per atravessar la fusta i es doblegava cap a dues direccions oposades, la qual cosa feia que el pom quedés ben collat. El dobleg d'aquesta punta ens serveix d'indicador per a saber el gruix que tenia la porta, que era d'uns 3 cms.

Les figures.

Finalment hi ha un tercer conjunt de peces format per unes figuretes de bronze (Castanyer, Roure & Tremoleda, 1988 b, pp. 50-57), amb els seus corresponents pedestals, que varen aparèixer concentrades a la part nord-oest de l'habitació XXXII, tocant el mur divisor i entre aquesta i el rebost (fig. 20).

Aquest grup, per la manera que va quedar agrupat després de l'enderroc, demostra que les estàtues estaven col·locades totes juntes en un mateix lloc en el moment de caure i quedaren dipositades sobre el nivell de pavimentació (fig. 20).

Cal remarcar que s'ha pogut associar cada una de les estàtues amb el pedestal corresponent i que n'hem trobat un altre al qual podrien pertànyer les restes d'una possible figura eqüestre, ja que només n'han aparegut dos fragments, un que representa la cua del cavall i l'altre una peül·la ben diferenciada, i si bé la cua sembla que no pot correspondre a un altre animal que a un cavall, la pota presenta una peül·la partida, més pròpia d'un bòvid. A diversos catàlegs trobem efectivament l'ungla partida associada a bous, braus o cèrvids (Lebel & Boucher, 1975, n° 158 i 232), encara que també les trobem amb cavalls (Zadocks *et alii*, 1967, n° 49).

La figura millor conservada és una representació de la deessa Fortuna. És de bronze i medeix 14,5 cms. d'alçada màxima i pesa 300 grams. Va vestida amb una clàmide de plecs

suaus, llarga fins els peus, que deixa al descobert l'espatlla dreta. Al damunt hi porta una túnica que recull un dels seus caps sobre l'espatlla esquerra i cau fent grans plecs per tot el cos i sobre el braç esquerre. El vestit, al ésser llarg, tapa els peus de la figura, impeding veure'n els detalls, tan sols es pot observar que va calçada.

L'estàtua té una postura lleugerament ondulada degut a la flexió de la cama dreta. El cap, en posició frontal i una mica inclinat a la dreta, té els cabells ondulats, amb ratlla al mig i recollits darrera la nuca formant un monyo. Per ornamentar porta una diadema, i a banda i banda de la cara hi té dos rínxols que des de l'alçada de les orelles baixen cap sobre els muscles.

El braç dret està separat del cos, la mà i l'índex drets estan estirats i amb l'esquerra aguanta un corn de l'abundància per la part inferior. Del corn en surten fruits per la part superior i una fulla de palma segueix la direcció de la cornucòpia des de la mateixa mà.

L'estat de conservació en general és excel·lent i permet veure tots els detalls que caracteritzen la figura. No obstant, s'observen fractures i mancances en alguns punts, com són l'extrem inferior del corn, que anava subjectat per dos dits de la mà esquerra, que també falten.

Així mateix és fàcil adonar-se de la pèrdua de l'ull dret, que tal com es veu a l'esquerre, era d'un metall diferent, segurament plom o argent, que per la diferència de color ressaltaven respecte la resta de la figura.

Finalment, sembla que ha desaparegut totalment un dels seus atributs. Com hem dit, a la mà esquerra hi duu el típic corn de l'abundància, que solia estar complementat amb un timó a la mà dreta, com ens ho demostren nombrosos paral·lels. En aquesta mà esquerra s'observa perfectament l'orifici on encaixava el timó que per la part inferior es devia aguantar sobre els peus. La mateixa feblesa que demostra l'encaix segurament ha estat un fet determinant en la seva desaparició. Hi ha nombrosos paral·lels coneguts (Ferguson, 1974, làm. 26; Boucher, 1973, nº 41-48; Lebel & Boucher, 1975, nº 42 i 45; Oggiano & Bitar, 1984, pp. 80, 82, 140 i 144). La popularitat de la deesa va fer que personatges reals fossin representats amb els seus atributs, com és el cas de la Salonina, esposa de Gal·liè (Mangas, 1988, p. 115).

La segona imatge representa al déu Mercuri. Està feta igualment de bronze i medeix 13 cms. d'alçada i pesa 235 grams. La seva posició, amb la cama esquerra flexionada cap enrera i la dreta recta, té un cert dinamisme que està completat amb el decantament del cap vers el costat dret.

El seu cos està pràcticament nu, excepte la part esquerra que es troba coberta amb una clàmide, aguantada sobre l'espatlla esquerra amb una fíbula i sobre el braç del mateix costat, que està flexionat a nivell del colze, observant-se molt bé els plecs. Es marquen perfectament els detalls del cos i de la musculatura. Al cap hi porta el barret alat o *petasus*, atribut propi d'aquesta divinitat.

El rostre està força desfigurat però s'hi poden observar alguns detalls com ara el nas i els ulls. Aquests, a l'igual que passa amb la figura anterior, també ressalten perquè són de metall diferent. No porta barba i són visibles algunes característiques del pentinat, per exemple els cabells curts i ondulats.

El braç dret està flexionat en angle recte a nivell del colze i amb la mà tancada aguanta la bossa de diners o *marsupi*. Aquest atribut, juntament amb els peus alats, són també característics de Mercuri (Boucher, 1973, nº 102-150; Lebel & Boucher, 1975, nº 61-84; Boyce, 1937, pp. 30 i 64, II, 1, p. 32, 73, V, I, 13, p. 37, làm. 8, 1, 108, p. 58, làm. 38, 2, 221, p. 68, 299, VII, VII, 16, p. 77, làm. 31, 371, VIII, V/VI, 37, p. 86, 431, IX, VI, 5 i 7, p. 87, 434, IX, VII, p. 89, 445, IX, VII, p. 100, 504; Rolland, 1985, p. 39, nº 27 i p. 55, nº 65; Waldepsenner, 1983, 12-24; Oggiano & Bitar, 1984, p. 93, nº 179 i p. 101, nº 200). Hi ha també figures de Mercuri amb un element no habitual, un collar o torques, encara que en la majoria dels casos deuen ser afegits moderns (Fernández, 1962, p. 159-163; Lamb, 1929, p. 222). Trobem representacions formant part d'elements mobles (Boube & Piccot, 1975, làm. 195; Filee & Stroobants, 1987, pp. 11-23).

Pel que fa a la conservació cal dir que aquesta estàtua és la que es troba en pitjor estat del conjunt. Tenia una cama i un peu trencats; també ho estava el braç dret i ha perdut la mà esquerra, on devia dur un altre atribut, amb tota probabilitat la vara o caduceu. Tot i que no de forma completa el metall d'aquesta imatge ha quedat molt alterat durant el temps que ha romàs enterrat.

La darrera figura recuperada correspon a un déu Lar. També de bronze, medeix 11,1 cms. d'alçada i pesa 175 grams. Dreta, amb els braços oberts i actitud oferent. Té els peus separats, la cama esquerra lleugerament flexionada i el cap una mica decantat a la dreta. Va vestit amb una túnica curta i una toga plegada sobre el ventre, fent penjar un plec central. Va calçat amb sandàlies altes lligades per sobre el turmell.

Al cap hi duu una corona de llorer amb una roseta al centre, que té les puntes lligades i creuades darrera el cap que, fent ondulacions, acaben arribant sobre les espatlles. Els cabells, ben pentinats, formen una orla ondulada entorn de la cara. Els ulls, com en les altres dues, són també de metall diferent, encara que tan sols en conserva una incrustació. La mà dreta està estesa amb el palmell cap amunt i a l'esquerra hi aguanta la part inferior d'una cornucòpia.

L'estat de conservació, igual que en el cas de la Fortuna, és excel·lent i tan sols li manca l'extrem superior del corn que es veu fracturat. El tamany desproporcionat del palmell de la mà dreta i el seu perfecte aplanament que, no deixa veure els detalls dels dits, ens indiquen que també duia la típica pàtera o *phiale*, constatada en nombrosos paral·lels i que en aquest cas s'ha perdut (Morizot, 1973, p. 44, fig. 43; Hatt, 1976, fig. 185; Boucher, 1973, nº 83-85; Lebel & Boucher, 1975, nº 42; Boyce, 1937, p. 32, 73, V, I, 13, p. 33, 80, V, I, 26, p. 39 i 40, 118, V, IV, 3, p. 53, 202, VI, XIV, 27, p. 57 i 58, 221, p. 62, 251, VII, II, 16, p. 77, 371, VIII, V/VI, 37, p. 86 i 87, 431, IX, VI, 5 i 7, p. 88, 439, IX, VII, 20; Rolland, 1965, p. 181, 131; Waldepsenner, 1983, 43-47; Oggiano & Bitar, 1984, p. 89, 166).

Juntament amb les estatuetes que acabem de descriure es trobaren també quatre pedestals, cadascun d'ells s'ha pogut associar a la seva imatge corresponent gràcies a les impromptes de les soldadures que fixaven els peus a les bases. N'hi ha tres de circulars i un de quadrangular.

El basament de la deesa Fortuna és el més gran de tots i està en relació a les mides de la imatge, fa 6 cms. d'alçada, 7 de diàmetre de base i 4,8 cms. de diàmetre superior i pesa 215 grams. El seu interior és buit, les parets són de poc gruix, entorn els 2 mms. i dels 3 mms. a la part superior plana. La decoració és molt senzilla i es limita a diverses motlures

horitzontals que volten la peça (fig. 24, 1).

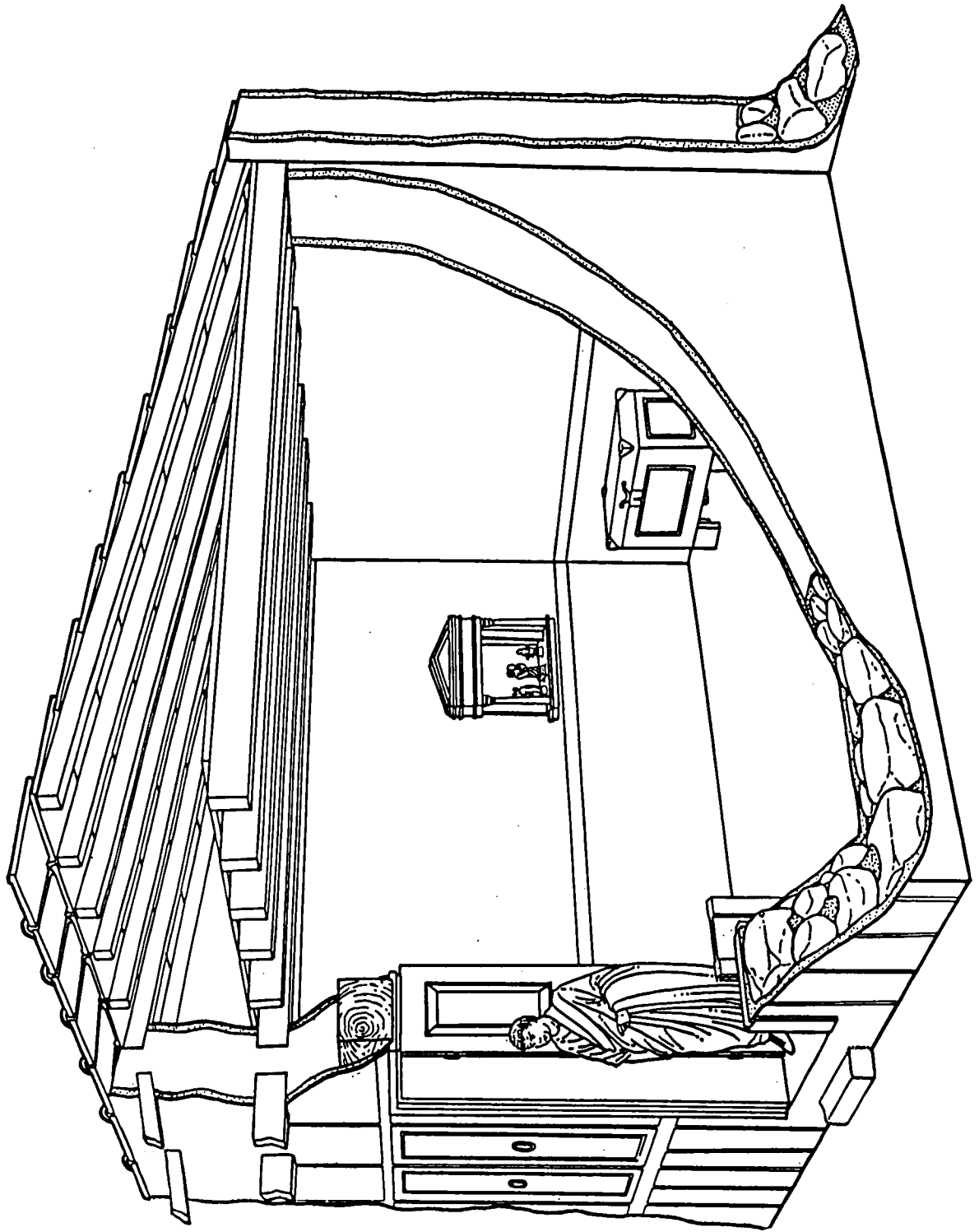
El del déu Mercuriés de dimensions més reduïdes Medeix 3,5 cms. d'alçada, el diàmetre de base és de 5,4 cms. i el superior de 3,8 cms., mentre que el pes és de 140 grams. També és buit a l'interior i les parets fan poc més d'1 mm. de gruix. Presenta igualment una decoració senzilla en base a motlures en relleu (fig. 24,2).

Finalment, el corresponen al déu Lar, té una forma més esbelta pel fet de tenir les parets còncaues. L'alçada és de 4,8 cms., el diàmetre de base fa 5,3 cms. i 4,4 en la part superior, pel que fa al pes és el més lleuger amb 80,500 grams. Com els anteriors és buit i les parets són també molt primes, d'1 mm. i de 2 a la part alta. La decoració es limita a dues motlures arrodonides (fig. 24,3).

Per acabar, parlarem del quart basament, no associat a cap imatge. La diferència més evident en relació als altres és la seva forma quadrada, tot i que està una mica deformat. A la base medeix 6,2 cms. de costat, mentre que a la part superior fa 3,8 per 4,1 cms. L'alçada total és de 4,8 cms.

S'ha de destacar la seva decoració fent dues faixes d'incisions, la primera d'oves, i l'altra en base a dues filades de fulles acabades en punta (Mignot, 1987, p. 273, fig. 3, 1). Els peus del basament es localitzen en els quatre angles i són una prolongació del cos, fent que la base no es recolzi directament sobre el terra. Cal dir també que a la part superior hi ha un forat de forma allargada, semblant a una ranura, del qual n'ignorem la seva possible funció. En aquesta part plana superior es conserven també les restes de la soldadura, d'un metall diferent, que haurien servit per a subjectar la figura. A tall d'hipòtesi pensem que els fragments de figura eqüestre haurien d'anar relacionats amb aquest basament (fig. 25).

LA FASE II.

L'habitació XXX. El rebost.

L'habitació XXXI s'ha interpretat com a magatzem o rebost de la fase II de la vil.la pel fet que durant la seva excavació es recuperà un important conjunt mobiliari (ceràmica, metall, etc...) que ens fa pensar que aquesta estança compleix aquesta funció, com a mínim en el darrer moment d'utilització de l'esmentat edifici.

Es troba situada a l'extrem nord-oest, just al cantó del larari (hab. XXXII), i marca el límit de la vil.la per aquesta part, atès que durant la campanya d'estiu de 1988 es va poder comprovar que el cos residencial de l'edifici finalitzava precisament en aquesta habitació i girava en direcció sud (hab. XXXIII). Per a la seva situació i a causa de la disposició en terrasses, aquest àmbit es troba més elevat que la resta d'estances de la filada nord.

L'excavació s'inicià durant l'estiu de 1987, destapant només la meitat est; no fou fins la campanya de l'any següent que s'acabà de completar la part oest. Ens trobem davant d'un àmbit de planta rectangular, que medeix 9,30 metres de llargària per 5 metres d'amplària. Està limitat per diferents murs, d'entre seixanta i setanta-cinc centímetres d'ample. L'absència de construccions més modernes al seu damunt ens ha permès estudiar-la sencera.

Les restes conservades.

Constructivament, tant en la tècnica utilitzada com en els materials no presenta cap diferència respecte les altres edificacions de la mateixa fase. El seu límit nord (mur E-525) és el que té un aspecte més sòlid, ja que la pedra emprada en la seva construcció és de majors dimensions que la de la resta de parets. Està bastit amb rierencs, alguns d'ells força grans, units amb argamassa i retocats únicament en una de les seves cares a fi d'obtenir una cara externa uniforme.

L'alçat d'aquest mur es troba completament desaparegut a causa de la destrucció

pròpia de l'edifici i de l'erosió motivada pel treball agrícola que es portà a terme en aquests terrenys fins fa relativament poc. És molt possible que el sòcol de pedra tingués una alçada superior al d'altres murs, sobretot si considerem que aquesta és una de les parets mitgeres del cos residencial de la vil·la.

El mur oest d'aquesta habitació, individualitzat amb el número E-541, no presenta gaires diferències respecte l'anterior; la més notable és que aquest sí que ha conservat la part de la tàpia del seu alçat. Sovint resulta difícil distingir-lo de la resta de la terra; l'aparició d'una línia de color blanc corresponen al recobriment intern de la paret assenyalava, en aquest cas, la seva presència. Aquest alçat, que descansa directament al damunt d'un sòcol de pedra idèntic al del mur E-525, està format per argila barrejada amb petites pedres i alguns fragments ceràmica.

A la part interna, encara eren visibles les restes del revestiment o enlluït que la recobria, fetes amb una fina capa de calç, sorra i aigua, amb la seva cara externa polida i aplicat sense cap més preparació sobre el sòcol de pedra i l'alçat de tàpia.

L'accés a l'interior de l'habitació és realitzava a través d'una única obertura situada al mig de la paret de tancament sud, per a la qual cosa s'individualitzà amb dos números diferents. De la meitat oest (E-540), se n'ha conservat la totalitat del sòcol de pedra, d'una alçada aproximada d'uns seixanta centímetres i format per tres filades de rierencs units amb molta calç. L'alçat de tàpia s'assentava damunt d'una capa d'argamassa d'uns tres o quatre centímetres de gruix i que va servir per regularitzar la part superior de l'esmentat mur.

La cara interna conserva també restes d'un recobriment de color blanc, aplicat sense cap tipus de preparació. Seguint aquest mur en direcció est s'hi troba una obertura que comunica amb el passadís (habitació IX) i articula aquest espai amb la resta d'habitacions de l'edifici. Aquesta porta, situada al centre de l'eix menor de l'habitació, medeix dos metres de longitud, de manera que els murs que la delimiten (E-540 i E-508) tenen 3,50 metres de llargària cadascún. D'entre tots els accessos documentats en aquesta filada d'estances és, per tant, el de majors dimensions.

El lllindar de la porta està fet igualment amb rierencs units amb argamassa. Per tal de regularitzar i uniformitzar els junts de les pedres s'aplicà una capa d'argamassa d'entre tres i

quatre centímetres de gruix i que coincidia amb el nivell de paviment de l'interior del rebost.

L'incendi que causà la destrucció de la vil.la de la fase II facilità la recuperació d'un gran nombre de carbons corresponents a l'estructura de l'edifici o al seu mobiliari, com per exemple part del bastiment de fusta que sustentava la porta. L'estudi d'aquestes restes carbonitzades realitzat per la Sra. Maite Ros ens ha permès saber que per a la seva fabricació es va emprar fusta de roure martinenc. Malauradament no es varen poder recollir restes de carbons que es poguessin associar als batents de la porta, però no seria estrany que fossin de les mateixa fusta (recordem que en l'habitació XXXII se'n varen trobar restes adherides al pom de bronze de la porta).

Per la seva banda interna aquest accés anava revestit amb estuc de color blanc, a l'igual que els murs E-540 i E-508 i que es trobava en molt mal estat però que es pogué documentar perfectament ja que en l'angle nord-oest del mur E-508 es veia com girava en direcció sud fins al bastiment de la porta. Per salvar el desnivell, d'uns trenta centímetres, respecte el passadís, més baix, hi ha un graó fet igualment de rierencs. El mur E-508 malgrat ser la continuació d'E-540 té un sòcol molt més baix. Interiorment conserva restes d'un revestiment blanc en tota la seva longitud. Assenyalar que a l'extrem oest s'observa una rebava a uns 25 o 30 centímetres del sòl i que segurament correspon a una banquetta feta amb tapial.

L'habitació tanca per l'est amb el mur E-507, que separa el rebost del larari. Se'n conserva la part del sòcol, de rierencs units amb molta argamasa. En alguns punts s'hi observaren restes d'un possible arrebossat, que l'igual que totes les altres parets era només de color blanquinós.

L'aspecte constructiu que destaca més de l'habitació XXX és l'existència d'unes altres parets, adossades als límits nord i est. Inicialment es plantejà l'hipòtesis d'uns murs dobles, però ben aviat, en començar l'excavació del seu interior es veié com al seu damunt s'hi trobaven dipositats diversos objectes mobiliaris. És tractava en realitat d'una mena de bancs disposats al voltant de l'estança que s'utilitzaven per guardar-hi eines i útils propis de la vil.la.

La banquetta més llarga (E-526) fou construïda amb rierencs, units generalment en

sec. Per tal d'uniformitzar la seva part superior s'utilitzaren teules planes, conservades de manera irregular, o també *opus signinum*, conservat en l'angle nord-est. La seva altura oscil·la entre els 30 o 40 centímetres i pel que s'ha pogut comprovar en l'excavació no té cap mena de fonamentació i descansa directament sobre l'argila i el nivell de pavimentació.

En els punts de contacte amb el mur nord, de vegades, hi ha alguna teula disposada verticalment, formant una mena d'aplatat, localitzat també a la zona del *signinum*.. Com veurem més endavant era just en aquest angle on s'hi trobaven dipositats els objectes més valuosos i delicats, de manera que en el moment de la seva construcció potser s'hauria determinat ja crear un espai més apte per guardar-los. L'altre banqueteta, E-528, s'adossa al mur E-507 és de característiques semblants a l'anterior. Aquí, la majoria dels utensilis descansaven directament sobre les pedres.

Finalment parlarem de les estructures o elements apareguts en el seu interior. El primer que cal comentar és el seu nivell de paviment, molt malmès i desaparegut. Està fet d'una capa d'argamassa de calç, sorra i aigua, molt prima, dipositada directament sobre l'argila, sense cap mena de preparació. La seva superfície sembla que fou enlluïda. Tenia un desnivell considerable entre les diferents parts, cosa totalment impensable per al seu moment de funcionament. Probablement la filtració de les aigües hauria provocat l'enfonsament de les parts més humides i que suportaven un major pes. La part sud restaria sempre més humida degut a que el sòl de l'habitació tindria una inclinació de nord a sud, ja que del nivell de la llinda d'accés a les restes del paviment adossat a la banqueteta nord hi ha una diferència d'uns 10 centímetres.

Durant l'excavació de l'habitació va aparèixer al centre de la mateixa una concentració de carbons que no formaven part de les restes de l'embigat, perfectament encaixats dins el nivell de paviment i que podien correspondre a algun element estructural de la mateixa estança. La seva forma era gairebé rectangular, d'uns 30 per 40 centímetres. Aquest element al trobar-se exactament al centre de l'habitació podria haver format part d'un poste per suportar part del pes de la teulada. Les mides de l'habitació, el doble que les altres, aconsellarien reforçar l'embigat amb un poste al mig.

L'estructura que acabem de descriure fou planejada des del moment inicial, amb la finalitat de servir de magatzem d'aquesta part de la vil·la. Està clar que si no haguessim

trobat tot el material al seu interior hagués estat més difícil esbrinar la seva funcionalitat, però en qualsevol altre cas l'existència de murs dobles o banquetes pot ajudar-nos a interpretar l'utilitat de les restes trobades.

L'estratigrafia.

Els estrats acumulats durant les fases més modernes de la vil.la, cobreixen uns altres nivells formats igualment per argila de color verdós, la funcionalitat dels quals és regularitzar el terreny i buscar un pla horitzontal per a la reedificació després de la destrucció de l'edifici fundacional.

La seva excavació no sol aportar gaire material ceràmic. Val a dir, que en alguns punts els murs del període final es troben recolzats directament sobre els de la fase II. Això és lògic ja que els murs conserven una part del seu alçat després de l'enderroc, mentre que la teulada s'enfonsà més en la zona del centre de l'habitació i fou precisament en aquests llocs on calgué portar-hi terra per nivellar amb les parts més altes.

A sota seu s'hi trobava una potent capa composta bàsicament per argila cuita i tovot, molt dura i que no va aportar tampoc gaires mostres de material ceràmic. El seu procés de formació és degut a la caiguda de les parets. La seva potència era superior en les zones properes als murs. Així per exemple en el centre de l'hab. XXX eren pràcticament inexistents perquè al tenir aquesta unes dimensions més grans fes impossible que el tovot dels murs oest i est pogués anar a parar al mig.

Si bé metodològicament en l'excavació es separà un estrat format pel tovot (E-521) i un altre per a la teulada caiguda (E-523) queda clar que tot i tenir una composició diferent formen part del mateix procés de destrucció. El següent estrat és el format durant el moment de funcionament de l'habitació (E- 557) i que contenia nombrosos objectes, disposats al damunt de les banquetes laterals o del paviment.

En els llocs on no s'ha conservat pasem directament a un nivell d'argila de color verdós, igual que la del mateix subsòl, però que no és del tot estèril doncs al seu interior

conté força material ceràmic. Probablement correspondria als treballs d'adeqüació del terreny necessaris per a l'instal·lació de la vil·la.

El material recuperat al seu interior.

Deixant de banda les característiques de l'estructura de l'habitació, la seva importància rau en la concentració d'objectes recuperats al seu interior, que la converteixen en un cas excepcional per conèixer la cultura material dels seus habitants. Un 90% d'aquest objectes s'han pogut individualitzar i bona part estan ja restaurats i exposats al públic. La principal complicació durant la seva excavació era individualitzar les diferents peces, situar-les en un plànol i associar-hi els fragments dispersos per l'impacte de la caiguda del sostre. Sovint aquesta tasca es complicava encara més per l'acció del foc sobre determinats objectes, per exemple fragment d'una mateixa peça podien tenir un color completament diferent segons la intensitat que havien hagut de suportar. El nombre total d'objectes, ja sigui de ceràmica o metall, és superior als 200 exemplars. Passem ara a estudiar-los amb més deteniment.

D'entre tots els objectes els més nombrosos són els ceràmics. Moltes de les peces són formes ja conegudes i moltes d'elles ja repetides, però d'entre elles n'hi ha unes quantes realment rares i excepcionals, que curiosament van aparèixer concentrades en un mateix racó. Potser d'aquesta excepcionalitat n'eren ja conscients els habitants de la vil·la.

El primer d'aquest recipients correspon a una gerra d'El Aouja, definida per A. Carandini com a produccions C i C, si bé, altres investigadors de la ceràmica africana també l'havien individualitzat com es el cas de J. W. Salomonson que la defineix com A/C o de L. W. Hayes que l'anomena C (AA-VV, 1981, pp. 147-176; Hayes, 1972, p. 289; Salomonson, 1968, pp. 80-154).

Fins al moment a Vilauba no se n'havia trobat mai cap i a Catalunya n'hi ha pocs exemplars documentats fins ara en excavacions arqueològiques (Solies, 1989, pp. 334-335). Malauradament només hem pogut recuperar alguns fragments de la peça, que per la seva fragilitat degué quedar trencada en troços molt petits i alguns cremats. La desaparició

del vernís dificulta l'associació entre els fragments. La part recuperada permet saber la forma completa i part de la decoració que portava.

La producció d'El Aouja imita, sobretot, recipients de vidre i bronze, encara que també pot copiar formes de ceràmica de parets fines o de la mateixa terra sigil·lata africana Clara A i C (decorada o no amb relleus aplicats) o fins i tot de ceràmica comuna. L'aspecte més característic d'aquestes ceràmiques és la decoració de relleus aplicats, que la converteixen en una de les manifestacions més importants del realisme figurat i de l'artesanat artístic del segle III d.C. Aquesta decoració pot ésser feta amb rodella o a motllo. Són peces d'una gran qualitat (lleugeresa, vernís brillant, riquesa decorativa, etc...), que recorden i a vegades superen el nivell productiu de ceràmiques anteriors com la sigil·lata itàlica i la sud-gàl·lica (Tortorella, 1987, pp. 284-285).

Els motius decoratius fan referència sobretot a escenes del circ o de l'amfiteatre així com també escenes de la vida religiosa (culte a Mitra i cristianisme). Aquest tipus de decoració tant específic va permetre a J. W. Salomonson adonar-se que alguns d'aquest vasos havien estat fabricats per a una funció molt concreta, la de celebrar els Fasti esportius de famílies o associacions que tenien animals salvatges i d'equips de *venatores* organitzats per competir en el circ o l'amfiteatre (Salomonson, 1960, pp. 49-50).

Es interessant assenyalar que gràcies a les decoracions d'aquests vasos s'han pogut identificar alguns equips, representats amb un símbol que acompanyava la corona, com es el cas dels Perexii (corona amb quatre fulles girades a la dreta i a l'esquerra), del qual se'n conserva un exemplar al Museu Arqueològic de Barcelona, encara que en aquest cas la peça fou adquirida probablement al nord d'Àfrica i no trobada en una excavació de casa nostra (Sanmartí, 1980, pp. 409-416).

La varietat en els motius decoratius fa que aquestes peces no tinguin una concepció unitària, que demostra una llibertat de l'artista en la seva fabricació. S'inspira en moments i escenes de la vida de l'àrea de producció i per tant n'és un reflex, característica que no es troba en les altres produccions ceràmiques del segle III d.C. Algunes formes, sobretot les tancades, porten vernís només a l'exterior. El fons és alt, amb un peu ben marcat.

Les oficines i llocs de fabricació es situen al voltant de Bizacena, a la zona costanera i

degut a que són sobretot formes tancades i que ja eren fabricades amb altres materials com vidre i bronze o bé en ceràmica comuna, va fer que la seva difusió fos extraordinàriament reduïda i que per tant se'n trobin molts pocs exemplars fóra del lloc d'origen, on sí que tenien una significació concreta. La seva comercialització s'encamina més cap al mercat intern

A diferència de les altres ceràmiques africanes trobades en aquest magatzem o rebost, les produccions de l'Aouja tenen uns límits cronològics força ben definits. Assenyalar, per exemple, el cas d'una forma que porta com a decoració una moneda de Gordià III impresa, la qual cosa aporta una relativa d'entre el 238 i el 244. El moment de més activitat és situa durant el segle III d.C., encara que segons quina sigui la forma pot haver-hi lleugeres variacions (AA-VV, 1981, p. 147).

Els fragments d'aquesta ceràmica recuperats a Vilauba corresponen a la forma Salomonson I o Hayes 171. Es tracta d'una gerra de cos piriforme i coll estret. La vora de la qual només en queda un petit fragment, és molt petita i lleugerament inclinada cap a l'exterior. La majoria d'exemplars porten un petit llistó una mica més avall de la vora. El fons és alt i el peu ben marcat, lleugerament inclinat. Tenen una sola nansa, vertical i en forma de cinta.

La argila és molt fina i depurada, de color taronja, característiques que en el nostre cas estan lleugerament alterades degut a l'acció del foc, adquirint alguns fragments una tonalitat més gris. Les parets del vas són extremadament fines. El vernís és molt fi, de color taronja clar, brillant i no massa ben adherit. El só dels fragments és metàl·lic, fruit d'una bona cocció.

La part més difícil de restituir és la de la seva decoració, atès que només n'hem recuperat petites restes i és pràcticament impossible reconstruir l'escena global del vas. La decoració de les parets del vas està separada per unes palmetes allargades i disposades verticalment, que configurarien els diversos panells, a l'interior dels quals hi haurien diverses escenes. La nansa està decorada amb traces oblíques, en forma d'espina de peix i amb un llistó vertical al centre.

La cronologia d'aquesta forma, segons J. W. Salomonson, és d'entre el 200 i el 280

d.C., encara que molt possiblement a mitjan segle III, en un moment de pas entre la terra sigillata clara A a la C. La vida d'aquest tipus de recipients devia ser força curta si tenim en compte que són molt delicades.

Més abundant i millor representada és la ceràmica de cuina africana. El repertori formal és, no obstant, força limitat. Es tracta sobretot de models molt funcionals, iguals o amb petites variacions dels fabricats en d'altres categories ceràmiques al llarg del temps. Les seves argiles són practicament iguals a les de la terra sigillata clara A, d'un color rosat-taronja, no massa depurada, amb petits grans de sorra i puntets blancs, dura i molt rugosa.

En la part externa de la vora poden portar una banda patinada o petites bandes de color gris cendra, molt ben adherides, mentre que en la part interna solen portar un vernís o engalba de color vermell fosc. A l'exterior la seva presència és més rara. Aquesta patina és el resultat d'unes determinades condicions en la cocció. La seva superfície pot estar polida i tenir petits reguerons o incisions. Algunes d'aquestes formes s'importen abans que la vaixel·la fina de taula i comencen a arribar a casa nostra a partir d'època flàvia (Aquilué, 1987, pp. 202-204).

Una de les formes més ben representada són els plats/tapadores, que formen el servei amb les cassoles de patina cendrosa (fig.). Del rebost de Vilauba n'hem restaurat dos exemplars, d'entre els quatre trobats, molt grans, amb un diàmetre que volta els 43 centímetres. Aquest model té una llarga vida. Comença a produir-se a finals del segle I d.C. i perdura fins el segle IV o inicis del V d.C. La seva evolució ve determinada pel progressiu engruiximent del llavi i per la pèrdua de la base si funciona com a plat o de la petita nansa si s'utilitza com a tapadora (AA-VV, 1981, pp. 208-209). Sovint presenta la part externa de la vora lleugerament ennegrida o fumada.

La seva decoració és molt senzilla, es limita a unes petites incisions en la part externa de l'espatlla. Cronològicament semblen correspondre a una etapa relativament avançada dins aquesta producció. El llavi és ben marcat (no com les primeres produccions en que aquest no és més que la perllongació de la paret del vas) i el fons completament arrodonit, sense existir cap indicatiu de nansa o base. Si bé la seva cronologia és difícil d'afinar, podem dir, pels nombrosos paral·lels trobats a casa nostra (Nolla & Casas, 1984, p. 110), que són

típiques del segle III d.C.

L'èxit d'aquesta forma explica també la seva llarga pervivència. De fet, són una rèplica de les tapadores d'importació itàlica d'època republicana. La seva mateixa funció, com atuells de cuina, fa que la seva evolució sigui molt lenta i que es limiti a petits canvis en la secció de la vora o en la presència o no d'una nansa.

Aquestes tapadores, com ja hem dit, formen joc amb les cassoles de vora ametllada. (els exemplars recuperats tenen el mateix diàmetre). Entre les cassoles i plats sopers s'inclouen diverses variants que poden oferir un ampli repertori segons sigui la secció de la seva vora, base, etc... encara que presenten en general unes característiques comunes pel que fa a la seva concepció tipològica i funcional. Són recipients alts, amb el llavi ben marcat, sovint aplicat i amb perfil d'ametlla i fons estriat.

Sembla, si bé és difícil establir una línia clara d'evolució, que hi ha un progressiu allargament de la vora (així per exemple en les primeres formes el llavi està ben marcat, buscant gairebé un pla horitzontal, mentre que en les formes més avançades el llavi és practicament vertical i esdevé una continuació de la paret de la cassola).

A Vilauba hem pogut refer diferents individus que reflexen algunes petites diferències formals entre sí. La primera, per la característica secció del seu llavi, s'anomena cassola de vora ametllada (fig). En l'extrem superior hi té un solc, que pot estar més o menys marcat segons els casos i que serveix per encaixar-hi la tapadora. Són peces de tamany considerable, amb un diàmetre que arriba als 45 centímetres.

La seva decoració és molt simple i es pot limitar a una patina de color gris, molt ben adherida, que cobreix la paret externa i el llavi. De vegades, aquesta patina, pot estar disposada en bandes paral·leles horitzontals. El fons del vas és carenat i estriat, encara que aquestes no solen arribar fins el final.

Cronològicament abarquen un període molt ampli i tot i les possibles variacions l'únic que podem dir és que arriben amb una certa abundància a les costes occidentals de la mediterrània a partir del segle II, encara que algunes podrien arribar abans. La forma que hem descrit anteriorment pot arribar fins el segle IV o inicis del segle V d.C., encara que

aquí el més normal és trobar-la en contextes del segle III d.C.

Una peça que presenta una lleugera varietat respecte les cassoles de vora ametllada és la que es troba a la figura . Es tracta d'una cassola amb la vora ben marcada per la part interior, mentre que en la banda externa manté practicament la verticalitat de la paret (només té una lleugera inclinació cap a l'exterior) i de la qual es separa amb un petit graó. És un recipient alt, amb les parets rectes i de fons carenat.

El més difícil de precisar, igualment, és la seva datació Els paralels de llavis amb secció idèntica no tenen una cronologia clara (AA-VV, 1981, p. 220, tav. CVIII, 2), a causa, fonamentalment, de la seva escassa difusió. Formalment, aquest exemplar sembla correspondre als models més antics, de llavi marcat i exvasat (Hayes, 1972, p. 210). Les variants més avançades s'han de situar al segle III d.C.

La producció més abundant és el plat escudeller (fig.), conegut també segons les diferents tipologies com Lamboglia 9 o Hayes 181. Aquesta forma es degué exportar en gran quantitat atès que la seva presència és considerable en els jaciments del país.

És un plat de paret no massa alta, una mica inclinada a l'interior, amb el fons pla o una lleugerament elevat al centre. En total s'han restaurat quatre exemplars, encara que probablement se'n podran restituir una o dues peces més. D'aquestes quatre, tres presenten el peu practicament pla, mentre que la darrera té insinuat un petit peu.

La seva decoració es limita a una faixa patinada a l'exterior de la vora, que en alguns casos pot ocupar tota la paret igualment de color cendrós. Internament van coberts d'un vernís o engalba de color vermellós, fosc i que en la seva superfície presenta algunes rugositats, que recorden el de la t. s. clara A (tipus A₂). El seu diàmetre es superior als 40 centímetres.

Per determinar el moment d'utilització de l'habitació, disposem d'alguns objectes per a la seva il·luminació. Aquest material, si bé és molt minoritari, aporta valuoses dades cronològiques, a més de correspondre a uns models tipològicament excepcionals. Estava situat juntament amb altres materials fins en l'angle nord-est de l'habitació. En total hi ha tres individus. Degut a la manera com quedaren afectats per l'intens incendi de la destrucció

no podrem parlar gaire extensament de les característiques de la seva argila.

La primera llàntia és molt interessant, ja que a més de tenir una forma poc normal té una marca incisa (fig. 13, núm. 1). La pasta és de color beige clar, molt dura, depurada i amb restes molt perdudes d'una engalba o vernís que la recubria. Es tracta d'una peça de doble bec triangular, rematat amb unes volutes molt treballades. Entre les volutes hi ha una espina, que segueix una lleugera canal en direcció a la metxa. Amb dues nanses en suspensió. La banda és molt ampla, convexa i amb incisions radials al voltant del disc, que és molt petit. La base és còncava, amb la marca incisa PVLLI AENI entre dues motlures (fig. 15). La part inferior del bec té també una decoració d'espina estilitzada i amb línies incises radials entorn la base.

Aquesta signatura és molt coneguda dins les llànties africanes i n'existeixen nombrosos paral·lels (Deneauve, 1969, pp. 85-86 i 92, Làm. XIV; Hayes, 1980, p. 65, làm. 67; Balil, 1968, p. 175; Ponsich, 1961, p. 74, làm. XXXIII i XXXIV). Alguns autors pensen que aquest terrisser podria haver estat ubicat a Uchi Maius, prop de Duogga (Hayes, 1980, p. 65).

La seva cronologia va segons alguns investigadors a finals de l'època Antonina-Severiana (Bailey, 1988, p. 99). Aquesta mateixa marca es troba ben datada en el farcit d'un pou de la vil·la dels Tolegassos entre el 175-210 d. C. (Casas & Rocas, 1989, pp.71-86).

L'exemplar de la mateixa figura 13, núm. 2, es caracteritza per tenir una banda ampla, plana i decorada per fulles d'acant, d'aspecte triangular. Línia incisa fent zigues-zagues que les uneix. En els seus extrems inferiors i separant cada fulla hi trobem un punt. Té una petita corona o guerlanda prop del bec triangular, amb forma de volutes molt esquematitzades. La nansa és motllurada per tres estries.

En el disc hi ha una decoració figurada, amb la representació d'Apol·ló músic o una Musa. La figura apareix de front i va vestida amb *peplos*. Porta a la mà esquerra una lira. Tenim nombrosos paral·lels, amb un repertori de diferents sèries amb semblant motiu (Bailey, 1988, p. 6, Q. 2376, Q. 2377 i Q. 2431). Una peça idèntica es data entre el 175 i el 250 d. C. (Bailey, 1988, p. 190, Q.1718).

El que converteix aquesta peça en un cas rar és el seu suport que està format per un llarg tub que es troba soldat en el seu extrem superior al fons de la llàntia. Aquest tub està decorat en dues faixes que ocupen la meitat de la seva superfície cadascuna. La superior amb línies incises oblíquies i l'inferior amb solcs incisos verticals. Aquest tub s'aguanta mitjançant una base cònica decorada igualment amb línies incises oblíquies i en zigues-zagues, formant cinc petites faixes, l'última de les quals és reservada.

Aquest suport fou realitzat a motlle, en dues parts simètriques que foren unides, essent encara visibles les restes d'aquest procés de fabricació. Per les pròpies característiques de la peça era pràcticament impossible, pel fet de no disposar d'una superfície apta, que dugués marca de terrisser com les altres.

La darrera peça és, sens dubte, la més espectacular (figura 13, núm. 3) ja que és una composició d'un cos central que sosté dues llànties laterals soldades. La part central és un suport de planta quadrada, encara que s'estrangula en el centre i acaba amb la part superior denticulada. Tot i que es troba en molt mal estat, suposem que dues de les seves cares estaven decorades, malgrat haver-se'n conservat només una. En aquesta s'hi observen, en la part superior, dues faixes llises i una altra de decorades amb oves; La part central és figurada, representant-s'hi una escena d'una quàdriga tirada per lleons, amb uns personatges al fons. Sota seu hi trobem altres faixes decoratives amb diversos motius com línies oblíquies en relleu i motius vegetals.

Les llànties tenen una banda ample, inclinada vers l'exterior, amb una decoració de línies paral·leles que envolten el disc. Aquest resta separat de la banda per dues motlures o anells. El bec és curt, arrodonit i delimitat per una fina línia horitzontal (tot i que està fragmentat). El disc probablement no tenia decoració, malgrat que no s'ha pogut recuperar totalment. Les nanses són motllurades per dues estries. Les bases planes, molt malmeses, observant-s'hi en una d'elles restes d'una marca incisa, la lectura de la qual és impossible de determinar.

Aquestes llànties –en la seva versió aïllada– es poden identificar amb la forma Deneauve VII A, i per tant tindrien una cronologia de mitjan segle I a mitjan segle II d. C. (Deneauve, 1969, p. 165). Altres estudiosos donen una cronologia més avançada, de mitjan

segle I al segle III d. C. (Provoost, 1976, pp. 555-556). A casa nostra en tenim paral·lels ben datats entorn el 175 i fins el 210 d. C. (Casas & Rocas, 1989, pp. 71-86).

És difícil trobar paral·lels de la forma composta, tant sols n'hem trobat una forma que la recorda remotament (Pavolini, 1977, p. 35, tav. XXI, 9.) i per les seves característiques podria tenir una significació i funcionalitat ritual, qui sap si no podria estar en relació amb el culte als Lars, que es practicava en l'habitació annexa.

Quantativament, el major nombre de ceràmiques trobades és el de les produccions locals, encara que el seu repertori formal no és gaire extens. No obstant, la recuperació d'aquest conjunt, ben datat pels materials que l'acompanyen, juntament amb la individualització d'alguns forns del país (Nolla, Canes & Rocas, 1982, pp. 147-183), contribueix a aclarir el panorama de les ceràmiques comunes. Probablement, moltes vil·les disposaven de petits forns per fabricar una part de la vaixel·la, de manera que sovint alguns models poden tenir una difusió molt reduïda. Per enfocar el seu estudi hem de tenir en compte diferents apartats que fan referència tant al seu procés de fabricació, com a la seva funcionalitat, tipologia i cronologia (Vegas, 1973).

Un grup prou nombrós són les gerres (fig. 17, núm. 1 i 2; fig. 19, núm. 1, 2). Aquests recipients, de dimensions variables, tenen un diàmetre de boca força ampla i poden portar una o dues nanses. Estaven dipositades sobretot a la banqueta nord, i potser algunes penjades de la paret (algun exemplar conservava encara restes del ganxo adherides a la nansa).

Les seves argiles són de color beige, molt ben depurades i dures, amb un so metàl·lic que recorda les ceràmiques comunes ibèriques. El desgreixant és de puntets blancs i la cocció de tipus oxidant (presència d'aire i ventilació constant durant aquest procés).

Els exemplars de majors dimensions tenen el fons inclinat cap a l'interior, mentre que els menors tenen la base plana o el peu lleugerament marcat. Tenen una forma ovalada, amb una carena més o menys marcada, a excepció de la peça de la Fig.17, núm. 2 amb una de les parets plana. De moment però, ignorem la funcionalitat d'aquesta característica. El coll és curt. El llavi poc ressaltat i esdevé la continuació de les parets del vas. Tenen només una sola nansa, plana i ample, amb dues o tres motlures. Arrenquen de l'espatlla i van a parar a

la part superior de la vora. Només l'exemplar de la fig. 19, núm. 2 té una longitud de coll superior i el llavi es marca mitjançant un engruiximent de la vora.

Les decoracions són gairebé inexistentes i es limiten a algunes línies horitzontals, més o menys amples realitzades sobre la paret o espatlla del vas. Devien servir per a contenir líquids, aigua i vi i formarien part del servei de taula.

Molt semblants, quan a la forma, a les anteriors hi tenim les botelles (fig. 19, núm. 3, 4 i 6). Aquestes tenen però, un diàmetre de boca més petit i poden portar una o dues nanses. El coll és estret i la forma del cos ovalada o esfèrica. De dimensions variables, però en qualsevol cas inferiors a les del material anteriorment comentat.

Les seves argiles tenen una major varietat i van des d'un color beix fins al vermell, dures i depurades, amb puntets de mica brillant i de calç. Utilitzen igualment la coccia oxidant.

Les bases tenen el peu ben marcat i el fons és pla (només en un cas és inclinat cap a l'interior). La paret i l'espatlla donen una figura ovalada i el coll és recte, llarg i estret. El llavi es destaca mitjançant un engruiximent de la paret. Dos exemplars tenen una sola nansa mentre que un tercer en té dues. Surten de l'espatlla per unir-se a la meitat del coll. La seva secció és plana i té una o dues motlures.

La decoració es troba sempre a la vora i consisteix en unes línies i motlures horitzontals en degradació. La part d'unió entre la nansa i el coll es marca amb una motlura o un engruiximent de la paret. Formen part de la vaixel·la de taula i servien normalment per abocar el vi al vas (Carandini *et alii*, 1985, p. 21).

Sortint un mica d'aquest esquema però dins els recipients destinats a contenir líquids, en tenim un (fig. 17, núm. 3) de diàmetre força gran i amb una sola nansa. La seva base és gairebé idèntica a la de les gerres comentades anteriorment. La característica més notable és el broc que té enfront a la nansa i que demostra clarament la seva utilització com a contenidor d'aigua o vi.

En l'excavació de la banqueteta est, vora les importacions africanes s'hi varen trobar uns

quants plats (fig. 20, núm. 1 a 3). Aquests tenen un diàmetre d'obertura més gran que el diàmetre de la base, amb les parets arrodonides i inclinades cap a l'exterior. La seva profunditat pot variar, encara que solen ser força baixos. El peu generalment té forma anular.

Tots els exemplars trobats a Vilauba tenen unes característiques molt semblants, de manera que podem afirmar amb tota seguretat que es produïren en el mateix taller. La seva argila és de color marró clar o vermellós, fina i depurada, amb un desgreixant de punts de mica brillant i sorra, també té restes de calç.

Són de petites dimensions i amb un peu molt poc marcat, de manera que el fons del vas queda una mica aixecat. La vora esdevé la continuació de la paret i es defineix per l'acabament inclinat d'aquesta. En la seva part interior s'hi troben els únics elements decoratius, que es limiten a diferents incisions que dibuixen cercles concèntrics. Juntament amb els plats d'importació africana completarien el servei de taula. De fet gairebé totes les formes fabricades en ceràmica fina eren imitades per les produccions locals.

Forman part del servei de taula hi tenim també algunes tasses i vasos (fig. 20, núm. 4 a 6). Es tracta de petits contenidors per a beure líquids (aigua o vi) que tenen un diàmetre de vora petit i un cos de forma ovalada o bicònica (fig. 21). El peu en forma de disc o anular i amb nanses o no.

La seva argila és de color marró clar o taronja, fina i depurada, amb un desgreixant de mica daurada i quars. Aquesta descripció és pràcticament idèntica a la donada per als plats en l'apartat anterior de manera que la majoria d'aquestes produccions locals es fabricarien en el mateix taller.

Tenen una sola nansa que arrenca de la meitat de la paret i que s'uneix a la part superior de la vora. La seva secció és arrodonida. El fons s'inclina lleugerament cap a l'interior o bé és totalment pla. L'exemplar de la fig. 20, núm. 4 surt una mica d'aquesta definició, ja que té les parets verticals. No obstant la seva funcionalitat deuria ésser la mateixa.

Si bé la copa de la fig. 11, núm. 5, l'hem inclòs en les produccions locals, caldrà

veure en un anàlisi més detallat de la seva pasta si realment ho és o no. Està clar que tant per aquestes característiques com les de la seva forma cal considerar-lo de manera especial. L'argila és de color marró-taronja, molt fina i depurada, uniforme, amb petits puntets brillants, porosa. En la part exterior té senyals d'una mena de vernís o bany fet amb la mateixa argila i que poleix la seva superfície.

De peu alt, amb una línia o carena en la part central; el cos té una forma cònica i amb una carena a la part inferior. Té dues nanses contraposades amb incisions, que arrenquen de la part superior de la carena per unir-se a l'extrem de la vora. El que més destaca és la seva decoració, disposada en bandes o motlures (engruiximents de la paret que formen les diferents carenes de la copa). És una decoració incisa i amb motius de cordons i triangles.

Finalment, parlar del grup més nombrós, les olles (fig. 20, núm. 7 a 10 i fig. 23, núm. 1 a 3), que representen gairebé la meitat del conjunt ceràmic recuperat (fig. 22). En total es trobaren uns 120 individus apilats de manera molt espectacular a tocar el mur sud-oest (les diferents piles estaven ordenades segons el tamany del diàmetre i oscil·laven entre el 3 i 6 individus per pila) (fig. 24 i 25). Per olla entenem aquell recipient que té una obertura o diàmetre de la vora inferior o igual a les parets del vas, amb una o dues nanses i el fons pla o lleugerament convex. Les parets ovalades, esfèriques o bicòniques (Carandini *et alii*, 1985, p. 24).

Les argiles són de color marró o vermell, dures i no massa depurades, ja que sovint tenen grans de quars o sorra. Totes elles es realitzaren amb una coccio oxidant, i no tenen senyals d'haver anat al foc.

L'estudi de tot aquest conjunt ha permès definir dos grans grups que intentarem comentar seguidament. Per a la distinció dels dos grans grups hem de tenir en compte una sèrie de característiques formals com el nombre de nanses, el tipus de fons o la seva alçada.

El primer és el format per olles d'una sola nansa, de secció arrodonida o bé amb una petita incisió en la part externa. Aquesta arrenca de la part superior de la paret per unir-se a la vora, amb una corba que supera l'alçada de la peça. El fons és pla. La seva alçada és més gran que la dels individus de dues nanses. Per les seves mides en podem distingir tres tipus diferents.

El segon grup és el format per les olles de dues nanses contraposades. La seva secció és arrodonida i tenen igualment una petita incisió a la part exterior. A diferència del primer grup, la nansa que arrenca de la meitat de la paret del vas va a unir-se a la part inferior de la vora, no superant mai l'alçada de la peça. El fons segueix l'inclinació de les parets, donant una forma arrodonida. El seu diàmetre és superior al de les d'una nansa i la seva alçada inferior (fig. 20, núm. 10 i fig. 23, núm. 1). Les vores són idèntiques i per tant només podem establir diferències tipològiques per el nombre de nanses i el tipus de fons. Cap grup té restes de decoració.

Normalment aquests tipus de recipients s'utilitzaven a la cuina per coure aliments. No obstant servien també per enmagatzemar-los i contenir provisions. En el nostre cas el fet que no presentin senyals d'haver anat al foc i el seu elevat nombre ens fan inclinar per aquesta segona opció.

Dins el grup de les olles (encara que no formant part de l'amuntegament) hi ha també uns altres recipients que si bé encaixen dins aquesta definició general presenten alguns trets particulars. Un d'ells és el de la fig. 20, núm. 9, que té dues nanses contraposades que surten de la meitat de la paret i que s'uneixen a la part superior superior del llavi, en la mateixa línia horitzontal i de secció aplanada. La seva forma és bicònica, de base plana, en la part inferior hi ha nombroses marques del tornejat.

Altres variants es troben representades a la fig. 20, núm. 7 i 8. Són olles de diàmetre no massa gran, amb dues nanses, que poden anar tant a la part superior de la vora com a l'espatlla. El fons és pla o bombat. aquests exemplars sembla que haurien tingut una utilització diferent ja que tenen senyals d'haver estat al foc.

Finalment hi ha una peça (fig. 19, núm. 5) que destaca no només per les seves característiques formals sinó també per la seva argila, que és de color vermell, molt més depurada i amb petits granets de quars i sorra. Tenia una sola nansa. El llavi es destaca per un engruiximent de la paret. La seva base és plana i la forma global ovalada.

Deixant de banda les ceràmiques d'ús domèstic es recuperaren també tres àmfores, que en relació a la resta dels material representen una part molt petita. La primera d'elles és

de procedència africana i constitueix, juntament amb les importacions ja comentades un valuós element cronològic per determinar la data de funcionament i amortització del rebost. Correspon al tipus II C o Keay VI, del que ja en teníem constància a Vilauba, sobretot en els estrats d'anivellació i funcionament de les fases més modernes.

L'individu de l'habitació XXX (fig. ,1), si bé encara no restaurat, és fàcilment identificable per la forma del seu llavi i coll. Assenyalar que, curiosament, durant l'excavació no es va trobar el seu pivot, de manera que no sabem si estava fragmentada d'antic o si per atzar, es retirà després de l'enderroc de la teulada.

El cos és allargat i en forma de con invertit, acaba amb un pivot massís i apuntat. La part superior està diferenciada per una petita carena. La vora, alta i de forma elíptica, es separa del cos mitjançant una petita incisió. Les nanses, una mica més avall del llavi, són arrodonides i descansen al damunt de l'espalla.

L'argila és de color vermellós, dura i ben depurada amb partícules de quars i mica. La part interna té un color més fosc, que no sabem si és producte de la cocció durant la fabricació o de l'incendi que causà la destrucció de l'estança. No hi ha tampoc senyals de l'engalba de color ocre-grogenc característic i present en molts paral·lels (Ted'a, 1989, pp. 253-254).

Algunes d'aquestes àmfores portaven timbres al coll, cosa que ha permès situar de forma més o menys precisa el seu lloc de producció a l'àrea de Neàpolis i Leptis Minor, a la Byzacena i sembla que haurien estat destinades al transport de salaons, encara que no es descarta tampoc que poguessin portar oli.

Quant a la cronologia, sembla que arriben a les nostres comarques a partir de la segona meitat del segle III d.C. (Keay, 1984, p. 111; Beltrán, 1983, p. 533) (tot i que com assenyala S. Keay aquest tipus no arriba a Empúries). Perduren fins al segle V d.C., com així ho testimonien les excavacions de Vilauba i d'altres llocs (Ted'a, 1989, pp. 253-54, fig. 131; Ted'a, 1987, pp. 52 i 117, fig. 26, 2). L'inici de la seva fabricació data del segon quart del segle III d. C., encara que la seva presència no serà habitual fins una mica més tard.

Les altres dues àmfores són de tipus gal, encara que com veurem més endavant, aquesta denominació no implica que fossin produïdes necessàriament en aquesta zona. Tipològicament es coneixen també amb el nom de Pélichet 47 (Pélichet, 1946, pp. 189-202), que fou qui inicià el seu estudi, encara que desconeixia el seu lloc de fabricació. També s'han anomenat Dressel 30, però alguns estudiosos no estan d'acord amb aquest terme, doncs creuen que aquesta és en realitat una producció mauritana, molt més tardana i que per tant no hi té res a veure (Laubenheimer, 1987, pp. 191-199). De fet qui més ha treballat en l'identificació dels llocs de producció i de la seva difusió ha estat F. Laubenheimer, que ha publicat nombrosos articles que són una referència obligada (Laubenheimer, 1985; Laubenheimer, 1977, pp. 197-226).

La presència d'aquesta forma a les excavacions de Vilauba no és rara, i apareix sovint en nivells associats a la primera vil·la, encara que mai haviem trobat exemplars sencers. Els fragments recuperats pertanyen a dos individus.

És un àmfora de dimensions reduïdes (al voltant dels 60 centímetres d'alçada). Morfològicament es caracteritza per tenir un cos globular en la part superior, que es va estrenyent en la inferior. Tenen un fons pla, que la diferencien de la majoria de les altres àmfores i que fan més fàcil el seu equilibri. Aquest peu és massís i en la seva part inferior té una lleugera concavitat.

El coll és molt curt i el llavi una mica engruixit en la part superior, obrint-se cap a l'exterior. Les nanses són aixecades i arrenquen d'una mica més avall del coll per anar a descansar al damunt de l'espatlla. La secció és força plana, amb una incisió al centre. Sota l'arrencament superior hi solen tenir un solc ben marcat. En algunes parts del cos sembla que hi ha restes, per bé que febles, d'una mena d'acanalat.

Les argiles són força depurades, dures i de color beige, encara que també poden tenir una tonalitat ataronjada o beige-rosat. Destaca la presència, molt abundant, de grans de sorra, mica i quars. De vegades aquests nòdols poden ser força grans, donant a la seva part exterior un tacte rugós. Alguns fragments tenen un aspecte més ennegrit i que podria ser degut igualment a l'incendi de la destrucció o a una mala cocció (Nolla, Canes & Rocas, 1982, pp. 147-183). En cap dels exemplars recuperats hi ha restes d'un engalba, que en d'altres casos es de color beige i molt fi.

Determinar el lloc de producció d'aquests contenidors ja és més difícil doncs si bé aquest tipus es comença a fabricar en la zona de la Narbonesa (amb més de 20 oficines identificades) (Laubenheimer, 1987, p. 195), ben aviat es començarà a fabricar en altres àrees. A casa nostra s'han identificat alguns tallers que en fabricaven, com el forn de Llafranc, on es documenta de manera important en el seu abocador (amb rebutjos de forn) (Nolla, Canes & Rocas, 1982, p. 173, fig. 18-20) o a la vil.la de Corçà. És difícil precisar l'origen dels exemplars del rebost de Vilauba, però el més probable és que es fabriquessin en un dels tallers del país, que imitaven i perllongaven els models de la Gàl.lia.

Originàriament la producció d'aquestes àmfors s'ha de relacionar amb el comerç del vi i amb la progressiva demanda d'aquest producte per part de grans nuclis urbans envers les províncies de l'Imperi. Semblantment succeí a casa nostra amb la fabricació de les Pascual 1 i Dressel 2/4.

Inicialment s'havia pensat que aquestes àmfors eren típiques del segle II i III d.C., però s'ha comprovat que a mitjans del segle I d.C. ja existien (Laubenheimer, 1987, p. 195; Tchernia, 1980, pp. 305-312) i que la seva producció perdura fins al segle III d. C. Així, per exemple, el forn de Llafranc que va fabricar aquest tipus inicia la seva producció plena a partir dels primers anys del segle I d.C. i es continua utilitzant fins a principis del segle III d.C. (Nolla, Canes & Rocas, 1982, pp. 159-160). Aquest límits cronològics encaixen perfectament amb les datacions dels materials ceràmics comentats anteriorment.

Finalment, pel que fa als contenidors, comentar la troballa de dos dolia. El primer i més petit totalment reconstruïble, mentre que del segon només se'n conservà la base. Aquest tipus de material normalment s'estudia per la seva funcionalitat, més que per la seva tipologia (igual que els morters, etc...). La llarga pervivència i la poca evolució estilística no permeten dir gran cosa.

El més petit medeix uns 60 centímetres d'alçada i té la base completament plana. La vora és convexa a l'exterior i plana a la part interna. Possiblement fou reconstruït ja d'antic, atès que alguns fragment tenen els típic forats per a les grapes de plom. Només els dolia petits es fabricaven a torn. Sens dubte, devien ser peces cares i això explica que molt d'ells fossin restaurats quan es trencaven. Les seves argiles tenen un color vermell, amb una gran

quantitat de grans de sorra i quars (per facilitar la cohesió i resistència d'un recipient gran i pesat).

S'utilitzaven per guardar aliments i matèries primes, com olives, cereals,... i podien anar enterrats a terra. Tenien una tapa de fusta a la seva boca. A Vilauba juntament amb la base del dolia petit es trobaren una gran quantitat de pinyols d'oliva, que devien estar al seu interior abans de la trencadissa.

Dins l'apartat dels grans contenidors hem d'incloure també a una sèrie de recipients que per les seves dimensions i característiques no poden ser considerades com a simples olles (fig. 26, 1-3). Efectivament les seves mesures, amb uns diàmetres de vora que a vegades superen els 35 centímetres i amb una laçada també considerable els fan destacar. La seva posició, a tocar la banquetta est, però al terra, demostren que tenien una utilitat diferent del gran conjunt d'olles de la part oest.

Les seves argiles són de color vermell, encara que també n'hi han de color gris i tenen un desgreixant de grans de sorra i quars. Les parets són molt gruixudes. La forama és semicircular, amb el fons arrodonit. El llavi s'inclina cap a l'exterior. La nansa, bífida, arrenca de la paret del vas i va a unir-se a la part superior de l'espatlla. No tenen cap mena de decoració, només assenyalar l'espatulat realitzat abans de la cocció. Servien per guardar provisions, probablement cereals o fruits secs.

Per acabar amb el material ceràmic, comentar un morter, de grans dimensions però no pas sencer, trobat a tocar el mur oest de l'habitació. Va aparèixer en part al damunt del mateix enderroc de la teulada. El seu diàmetre medeix entre 60 i 62 centímetres i l'alçada és d'uns trenta centímetres. Semblants dimensions fan necessàries unes parets prou gruixudes. Segurament s'utilitzava per matxacar i triturar matèries primes, com olives, gra o fruits secs. A les parets internes conserva les típiques incrustacions de grans de sorra i petites pedres.

El llavi és força gran i penja uns 10 centímetres cap a l'exterior. Manca també la part de la vora corresponent al vessador que tots tenien. L'argila és de color grogenc-verdós, molt dura i amb uns grans de desgreixant de color negre i marró. Tot i que es tracta d'un simple exàmen ocular direm que la seva composició recorda molt la de les teules que porten

la marca C. OBVLNI. A tall d'hipòtesi, pensem que podrien haver-se fabricat en el mateix taller, ja que era molt normal fabricar, juntament amb els materials constructius, ceràmica per a l'ús quotidià i dins aquestes, també morters. D'ésser així la seva data de fabricació es situaria entre finals del segle I i el II d. C.

Durant l'excavació d'aquesta habitació va aparèixer un conjunt d'objectes metàl·lics. Per a la seva importància destaca la troballa d'un conjunt de monedes, 47 en total, dipositades a l'interior d'una olleta de ceràmica comuna oxidada, situada sobre la banqueta est del rebost. La caiguda de la teulada provocà la seva dispersió per tota la meitat est de l'habitació.

Per la seva catalogació hem seguit la normativa de la Generalitat (Campo,1987), i la descripció té el següent desenvolupament: en primer lloc es dóna la seva denominació i les indicacions referents a la seva identificació, cronologia i seca; la descripció del text i de la figura de l'anvers i del revers; seguidament el metall (AE, bronze i AR, argent), el pes en grams, el diàmetre i el gruix en mil·límetres, la posició de l'encuny del revers en relació de l'anvers segons els eixos horaris expressada en hores i el grau de desgast de la peça segons aquestes abreviacions: N. (nova), P.D. (poc desgastada), D. (desgastada), F.D. (força desgastada), M.D. (molt desgastada) i I. (il·legible); es dóna també la referència bibliogràfica dels paral·lels, citant l'autor o el títol de l'obra (R.I.C. per Roman Imperial Coinage); s'acaba donant unes sigles que indiquen correlativament, la campanya d'excavació, l'any, l'estrat d'on procedeix cada moneda i el número d'inventari assignat a cadascuna d'elles.

Les referències a les figures van indicades després de la seca i mantenen una numeració global correlativa per evitar possibles confusions en la repetició de números.

1. Sesterici d'Antoninus Pius (151-152) Roma. (fig. 3, 1).

A: [ANTONIN]VVS AVG. PIVS P.P. [TR. P. XV]

Bust llorejat i segurament barbat, a l'esquerra.

R: SIC.

Antoninus dret, a l'esquerra, amb el braç dret alçat, sense que es puguin distingir els atributs.

AE; 22,30 g.; 32 mm.; 4 mm.; 5 h.; F.D.

10-V-87-521/140.

2. Sesterici, possiblement d'Antoninus Pius (fig. 3, 2).

- A: Il·legible.
Bust llorejat i barbat, a la dreta.
R: [...] AVG. S|C
Figura femenina dreta, a l'esquerra, amb la mà dreta alçada sobre un ara.
AE; 23,70 g.; 31 mm.; 5mm.; 11 h.; M.D.
10-V-87-521/141.
3. Sesterci de Faustina I, esposa d'Antoninus Pius (141-145) Roma. (fig. 3, 3).
A: [DIVA o DIVA AVG.] FAVSTINA.
Bust drapejat i amb monyo sobre el cap, a la dreta.
R: Il·legible.
Figura femenina dreta, amb un altar sota la mà dreta.
AE; 22,40 g.; 31 mm.; 4,5 mm.; 11 h.; M.D.
R.I.C., vol. III, pàg. 69.
10-V-87-521/138.
4. Sesterci de Faustina I, esposa d'Antoninus Pius (141-145) Roma. (fig. 3, 4).
A: Il·legible.
Bust a la dreta.
R: AVGV[STA] S|C
Figura femenina (*Venus o Pietas*) dreta, a l'esquerra, amb un altar sota la mà dreta.
AE; 22,20 g.; 31 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; M.D.
R.I.C., vol. III, làm. III, 60.
10-V-87-521/139.
5. Sesterci de Marc Aureli (desembre 161-desembre 162) (fig. 3, 5).
A: [IMP. M. AVREL.] ANTONINVS AVG. P. M.
Bust llorejat i barbat, a la dreta.
R: [SALVTI AV]GVSTOR. TR. P. X [VI COS III]
La Salut dreta, a l'esquerra i amb una pàtera a la mà dreta alimenta una serp cargolada al voltant d'un ara.
AE; 21,70 g.; 33 mm.; 4,5 mm.; 11 h.; F.D.
R.I.C., vol. III, nº 56, làm. VIII, 151. COHEN, vol. 2, nº 625.
10-V-87-521/142.
6. Sesterci de Marc Aureli (fig. 3, 6).
A: [...] AVG. [...]
Bust llorejat i barbat, a la dreta.
R: [CLEM]ENTIA AVG. S|C
La Clemència dreta, a l'esquerra, amb un ceptre a la mà esquerra i una pàtera a la dreta.
AE; 24,85 g.; 31 mm.; 5 mm.; 5 h.; F.D.
R.I.C., vol. III, pàg. 204.
10-V-87-521/143.
7. As de Faustina II, esposa de Marc Aureli (després del 145) (fig. 3, 7).
A: FAVSTINA [AVGVSTA]
Bust amb diadema i monyo sobre la nuca, a la dreta.
R: SALV[TI AVGVSTAE] S.C.
La Salut asseguda, a l'esquerra i amb un ceptre a la mà esquerra i una pàtera

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

a la dreta amb la qual alimenta una serp enroscada a un ara.
AE; 10,80 g.; 26 mm.; 3,5 mm.; 7 h.; F.D.
R.I.C., vol. III, nº 1672. COHEN, vol. 2, nº 209.
10-V-87-521/144.

8. Sesterci de Faustina II, esposa de Marc Aureli (després del 145) (fig. 3, 8).

A: FAVSTINA AVGVSTA

Bust drapejat i amb monyo sobre la nuca, a la dreta.

R: II.legible.

Figura femenina asseguda, a l'esquerra (possiblement la Fortuna amb un timó i cornucòpia.

AE; 22,40 g.; 31 mm.; 4 mm.; 12 h.; M.D.

10-V-87-523/49.

9. Sesterci de Faustina II, esposa de Marc Aureli (després del 145) (fig. 3, 8).

A: FAVSTINA AVGV[STA]

Bust drapejat i amb monyo sobre la nuca, a la dreta.

R: [...] SIC

Figura femenina dreta, a l'esquerra.

AE; 22,10 g.; 31 mm.; 4,5 mm.; 1 h.; M.D.

10-V-87-523/50.

10. Sesterci de Faustina II, esposa de Marc Aureli (fig. 3, 9).

A: II.legible.

Bust drapejat i amb monyo sobre la nuca, a la dreta.

R: II.legible.

Figura femenina dreta, a l'esquerra, amb una cornucòpia al braç esquerra i amb la mà dreta alçada.

AE; 19,10 g.; 30 mm.; 4 mm.; 12 h.; M.D.

10-V-87-523/53.

11. Sesterci de Septimi Sever (193-211) (fig. 3, 10).

A: [...] S [...]

Bust llorejat i barbat, a la dreta.

R: II.legible.

Possiblement Júpiter assegut al tron, a l'esquerra.

AE; 18,60 g.; 30 mm.; 4 mm.; 12 h.; M.D.

R.I.C., Vol. IV part 1, làm. V.

10-V-87-521/146.

12. Sesterci, possiblement de Septimi Sever (fig. 3, 11).

A: II.legible.

Bust llorejat i barbat, a la dreta.

R: II.legible.

AE; 15,40 g.; 28 mm.; 4 mm.; M.D.

10-V-87-523/47.

13. Sesterci, possiblement de Septimi Sever (fig. 3, 12).

A: II.legible.

Bust a la dreta.

R: [...] SIC

Figura femenina dreta, a l'esquerra, amb una cornucòpia al braç esquerra.
AE; 17,40 g.; 28 mm.; 4 mm.; 7 h.; M.D.
10-V-87-521/61.

14. Sesterci de Julia Domna, esposa de Septimi Sever (193-194). Alexandria (fig. 4, 13).

A: [IVLI]A DO[MNA AVG.]

Bust drapejat i amb monyo al darrera, a la dreta.

R: [PII]E[TA]S [AVG.]

La Pietat asseguda, a l'esquerra i la Victòria alada sobre el palmell de la mà dreta.

AE; 24,70 g.; 31 mm.; 5 mm.; 12 h.; F.D.

R.I.C., Vol. IV part 1, n° 612, làm. IX, 11.

10-V-87-521/145.

15. Sesterci de Caracalla (211). Roma (fig. 4, 14).

A: M. AVREL. ANTONINVS PIVS AVG. [BRIT.]

Bust llorejat i barbat, a la dreta.

R: [FO]RT. [RET. P.M. TR. P. X]III COS III P.P. [SIC]

La Fortuna asseguda, a l'esquerra, amb un timó a la mà dreta, el corn de l'abundància a l'esquerra i una roda sota el seient.

AE; 22,70 g.; 32 mm.; 4 mm.; 6 h.; D.

R.I.C., Vol. IV part 1, n° 479. COHEN, vol. 3, n° 58.

10-V-87-523/46.

16. Sesterci d'Alexandre Sever (231-235) (fig. 4, 15).

A: IMP. ALEXANDER [PIVS AVG.]

Bust drapejat i llorejat, a la dreta.

R: [MARS VLTOR] SIC

Mart caminant, a la dreta, amb casc i un escut a la mà esquerra i la llança a la mà dreta.

AE; 18,20 g.; 30 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; P.D.

R.I.C., Vol. IV part 2, pàg. 120, n° 635. COHEN, vol. 4, n° 66.

10-V-87-521/147.

17. Sesterci d'Alexandre Sever (233-235) (fig. 4, 16).

A: IMP. CAES. M. [AVR.] SEV. ALEXANDER AVG.

Bust llorejat i drapejat, a la dreta.

R: [IOVI] VLTOR[I]

Júpiter assegut al tron, a l'esquerra, mig tapat amb una túnica, aguantant la Victòria amb la mà dreta i una llança a l'esquerra.

AE; 21,20 g.; 31 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; D.

R.I.C., Vol. IV part 2, n° 142.

10-V-87-521/148.

18. Sesterci d'Alexandre Sever (222-231) (fig. 4, 17).

A: IMP. C[AES.] M. AVR. SEV. [ALEXANDER AVG.]

Bust llorejat i drapejat, a la dreta.

R: LI[BER]ALITAS [...] SIC

Liberalitas dreta, a l'esquerra, amb el corn de l'abundància al braç esquerra i el braç dret alçat.

AE; 23,85 g.; 33 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; F.D.
R.I.C., Vol. IV part 2, nº 564. COHEN, vol 4, nº 274.
10-V-87-521/149.

19. Sesterci, possiblement d'Alexandre Sever (fig. 4, 18).

A: II.legible.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: II.legible.
AE; 23,15 g.; 34 mm.; 4 mm.; M.D.
10-V-87-521/150.

20. Sesterci de Maximinus I (març del 235-gener del 236). Roma (fig. 4, 19).

A: IMP. MAXIMINVS PIVS AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: FIDES MILITVM SIC
La Fidelitat dreta, a l'esquerra, aguantant estandards militars amb les dues mans.
AE; 16,30 g.; 30 mm.; 4 mm.; 11 h.; P.D.
R.I.C., vol IV, part II, nº 43. COHEN, volum 4, nº 50-51.
10-V-87-521/154.

21. Sesterci de Gordià III (quarta emissió 241-243). Roma (fig. 4, 20).

A: IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: AETERNIATI AVG. SIC
Sol dret, de front, amb corona radial, alçant la mà dreta i aguantant un globus amb l'esquerra.
AE; 20,20 g.; 34 mm.; 4 mm.; 12 h.; P. D.
R.I.C., Vol. IV part 3, nº 297.
10-V-87-521/151.

22. Sesterci de Gordià III (240). Roma (fig. 4, 21).

A: IMP. GORDIANVS [PIVS FEL. AVG.]
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: LIBERALITAS AVG. III SIC
Liberalitas dreta, a l'esquerra, amb un àbac a la mà dreta i una cornucòpia a l'esquerra.
AE; 20,30 g.; 28 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; D.
R.I.C., Vol. IV part 3, nº 289. COHEN, vol. 4, nº 252-253.
10-V-87-521/152.

23. Sesterci de Gordià III (240). Roma (fig. 4, 22).

A: IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AUG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: [VIRTVS A]VG. SIC
La Virtut dreta, a l'esquerra, amb casc i vestit militar, a la mà dreta i duu una branca i a l'esquerra una llança, té un escut recolçat a la cama dreta.
AE; 17,55 g.; 30 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; P.D.
R.I.C., vol IV, part III, nº 293. COHEN, vol. 4, nº 338-339.
10-V-87-521-153.

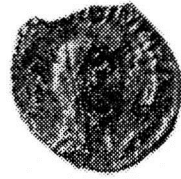
25

26

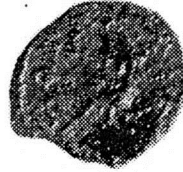
27

28

29

24. Sesterci de Gordià III (240). Roma (fig. 4, 23).
A: IMP. CAES. M. ANT. GORDIANVS AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: P. M. TR. P. II COS P.P. S[IC]
Gordià togat, cobert amb un vel, dret, a l'esquerra, fent un sacrifici, amb una pàtera a la mà dreta sobre un altar i amb un ceptre a la mà esquerra.
AE; 16,10 g.; 30 mm.; 4 mm.; 12 h.; D.
R.I.C., Vol. IV part 3, nº 37, làm. I, 13. COHEN, vol. 4, nº 60.
10-V-87-521/155.
25. Sesterci de Gordià III (240). Roma.
A: IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: [P. M. TR. P. III COS P.P. S[IC]
Gordià assegut, a l'esquerra, sobre una cadira curul, aguantant el globus i el ceptre.
AE; 22,30 g.; 28 mm.; 3 mm.; 12 h.; F.D.
R.I.C., Vol. IV part 3, pàg. 47, làm. IV, 4.
10-V-87-523/54.
26. Sesterci de Filip I (248). Roma (fig. 4, 24).
A: IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: SAECVLARES AVGG. S.C.
Cèrvol, a la dreta.
AE; 18,30 g.; 30 mm.; 1 h.; D.
R.I.C., Vol. IV part 2, pàg. 54-62. COHEN, vol. 4, nº 191.
10-V-87-521/156.
27. Sesterci de Filip I (244-249). Roma (fig. 5, 25).
A: IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: ANNONA AVGG. S[IC]
L'Abundància dreta, a l'esquerra, amb una cornucòpia i un ram d'espigues.
AE; 21,10 g.; 28 mm.; 4 mm.; 1 h.; D.
R.I.C., Vol. IV part 3, nº 168, làm. IX, 5. COHEN, vol. 4, nº 131.
10-V-87-521/157.
28. Sesterci de Filip I (248). Roma (fig. 5, 26).
A: IMP. M. IVL. PHILIPPVS AVG.
Bust llorejat i drapejat, a la dreta.
R: [P. M. TR. P. V COS III P.P. S[IC]
La Felicitat dreta, a l'esquerra, amb el caduceu a la mà dreta i el corn de l'abundància a la mà esquerra.
AE; 15,60 g.; 30 mm.; 4 mm.; 12 h. D.
R.I.C., vol. IV part 3, pàgs. 59, 62 i 63. COHEN, vol 4, nº 184-185.
10-V-87-521/158.
29. Sesterci de Deci (249-251). Roma?.
A: IMP. TRAIANVS DECIVS AVG.

- Bust llorejat i barbat, amb cuirassa, a la dreta.
R: Il·legible.
Personatge assegut amb túnica i llança a la mà esquerra i possible casc, a l'esquerra.
AE; 21,50 g.; 26 mm.; 3 mm.; 6 h.; F.D.
R.I.C., vol IV part 3, pàgs. 107-116.
10-V-87-521/164.
30. Antoninià de Valerià (258-259 aprox.). *Lugdunum* (fig. 5, 27).
A: VALERIANVS P. F. AVG.
Bust radiat i drapejat, a la dreta.
R: OR[IENS] AVGG.
El Sol caminant, a l'esquerra, amb la mà dreta alçada i amb un fuet a l'esquerra.
AR; 3,20 g.; 22 mm.; 1,5 mm.; 1 h.; D.
R.I.C., vol. V part 1, nº 12.
10-V-87-523/45.
31. Antoninià de Mariniana, segona esposa o germana de Valerià (255-257). Roma (fig. 5, 28).
A: [DIVA]E [MA]RINIANAE
Bust amb vel, a la dreta.
R: Il·legible.
Paó reial, encarat a la dreta, segurament amb la cua desplegada.
AE; 1,90 g.; 21 mm.; 1,5 mm.; 6 h.; M.D.
R.I.C., vol. V part 1, pàg. 64, nº 4 i 5. COHEN, vol. 4, pàg. 310.
10-V-87-521/162.
32. Sesterci de Gal·liè (254). Roma (fig. 5, 29).
A: IMP. C. P. LIC. GALIENVS AVG.
Bust llorejat, drapejat i barbat, a la dreta.
R: VIRTVS AVGG. SI
Guerrer dret, a l'esquerra, amb casc i crinera. Té una llança a la mà esquerra i amb la dreta aguanta un escut que es recolza a terra.
AE; 16,60 g.; 33 mm.; 4,5 mm.; 12 h.; P.D.
R.I.C., vol. V part 1, lám. III, 50. COHEN, vol. 4, nº 856.
10-V-87-521/159.
33. Il·legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 18,35 g.; 30 mm.; 4 mm.; l.
10-V-87-521/160.
34. Il·legible.
A: Bust masculí a la dreta.
R: Figura femenina, dreta, a l'esquerra.
AE; 21,20 g.; 31 mm.; 4 mm.; 6 h.; l.
10-V-87-521/163.
35. Il·legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 19,15 g.; 32 mm.; 3,5 mm.; l.
10-V-87-523/35.

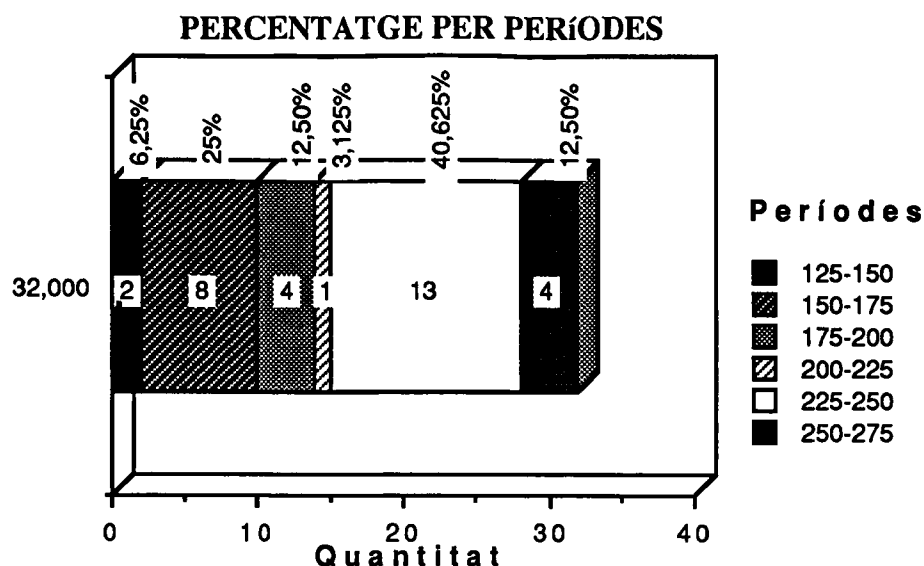
36. II.legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 17,25 g.; 32 mm.; 3,5 mm.; l.
10-V-87-523/36.
37. II.legible. Part inferior d'una figura femenina dreta, al revers.
AE; 20,15 g.; 30 mm.; 5 mm.; l.
10-V-87-523/37.
38. II.legible.
AE; 9,50 g.; 29 mm.; 2,5 mm.; l.
10-V-87-523/38
39. II.legible.
AE; 6,15 g.; 25 mm.; 2 mm.; l.
10-V-87-523/39.
40. II.legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 16,60 g.; 32 mm.; 3 mm.; l.
10-V-87-523/40.
41. II.legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 21,60 g.; 31 mm.; 3,5 mm.; l.
10-V-87-523/41.
42. II.legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 19,85 g.; 33 mm.; 4 mm.; l.
10-V-87-523/42.
43. II.legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 12,05 g.; 34 mm.; 4 mm.; l.
10-V-87-523/43.
44. II.legible.
A: Bust masculí, a la dreta.
R: La Fortuna asseguda, a l'esquerra, amb el timó a la mà dreta i la cornucòpia a l'esquerra.
AE; 18,90 g.; 29 mm.; 4 mm.; 12 h.; l.
10-V-87-523/44.
45. II.legible.
A: Bust masculí a la dreta.
R: Figura dreta, de front, vestida amb clàmide i un estandart a la mà esquerra.
AE; 20,80 g.; 32 mm.; 4 mm.; 6 h.; l.
10-V-87-523/48.
46. II.legible. Bust masculí a la dreta, a l'anvers.
AE; 17,85 g.; 33 mm.; 3 mm.; l.
10-V-87-523/51.
47. II.legible.
A: Bust masculí, llorejat, a la dreta.

R: Figura femenina dreta, a l'esquerra.
AE; 18,80 g.; 31 mm.; 3,5 mm.; 6 h.; l.
10-V-87-523/52.

El primer aspecte que cal comentar és el que fa referència a les característiques intrínseques de la troballa. L'impacte de la teulada sobre el recipient que les contenia va provocar que 20 d'elles quedessin disperses sobre el paviment; mentre que les 27 restants varen quedar agrupades entorn el seu lloc originari. Si tenim en compte que en aquest procés de destrucció intervé de manera determinant el foc és fàcil comprendre l'alt percentage de peces irreconeixibles, un 31,9% respecte el total. Així, en l'estrat 523 corresponen a l'enderroc de la teulada, que el va patir de manera més directa, hi ha la major part de les monedes no identificables, que representen una proporció del 65%, és a dir 13 d'un total de 20; per contra, en l'estrat 521, corresponen a l'enderroc de la tàpia de les parets, el percentage de peces il.legibles es reduïeix al 7,40%, això és 2 d'un total de 27.

Aquestes dades ens permeten demostrar la triple correlació incendi/ posició estratigràfica /estat de conservació que va actuar com causa/efecte en la conjuntura que s'ha pogut documentar.

L'anàlisi de la composició d'aquest conjunt fa referència exclusivament a les monedes identificades, 32 en total. Abarquen un període extens, de més de 100 anys, situat entre els regnats d'Antoninus Pius i Valerià-Galliè. Com a peces que tenen un valor cronològic absolut són de gran utilitat per complementar les dades que ens aporta la ceràmica que sempre són més laxes ja que depenen de la pervivència del tipus o del seu període d'amortització. Aquestes monedes constitueixen un element més de la cultura material de la vil.la en el moment immediatament anterior a la seva destrucció.

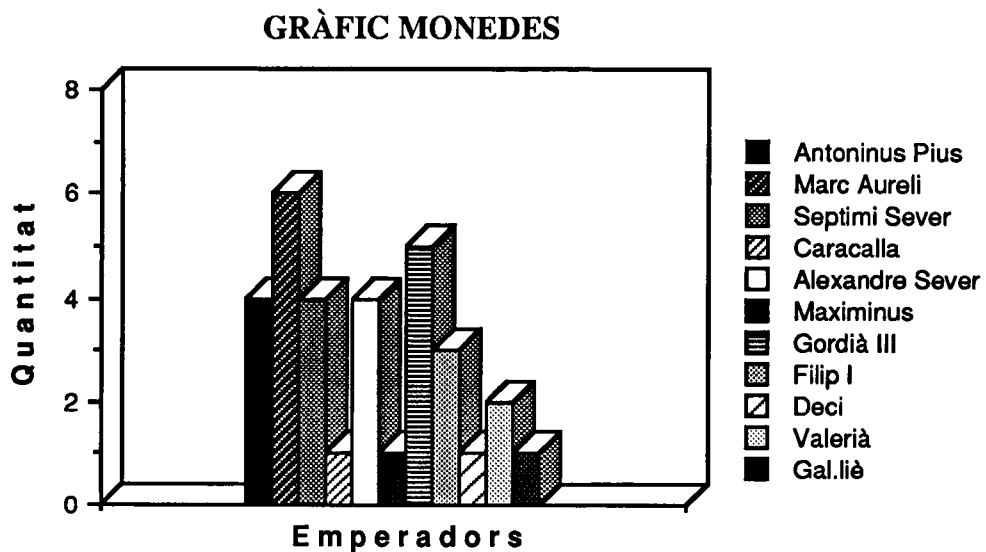

Sembla evident, per les característiques de la troballa, que no es tracta de cap ocultació, sinó que totes aquestes monedes estaven en circulació. Malgrat tot, sobta la gran distància cronològica, de 118 anys, que hi ha entre la més moderna i la més antiga. El fet que les monedes pertanyin a un total d'onze emperadors, des d'Antoninus Pius fins Gal·liè (fig. 8) pot ser significatiu per demostrar la poca aflluència de numerari que arriba a l'àmbit rural, al contrari del que passa amb la circulació de moneda a les ciutats (Bost, 1980, pp. 155-159). Aquesta manca de renovació pot ser la causa que ens expliqui que es realitzin aquests dipòsits de moneda amb la intenció de tenir peces disponibles.

El grau de desgast que es pugui observar en elles pensem que en el nostre cas no pot ser considerat, com preten P. M. Mitard, atès que moltes monedes varen quedar malmeses per l'incendi que va destruir l'edifici.

La troballa reflexa la circulació monetaria de l'època romana en general i concretament la complexitat pròpia del segle III, marcada per la transició entre l'Alt Imperi, dominada pel denari i el sesterci i la de la baixa romanitat, amb l'entrada espectacular de la monetació de billó, representada pels antoninians (Pereira, Bost & Hienard, 1980, p. 225; Campo & Gurt, 1974, p. 132.), en el nostre cas a penes presents (són representats per un

exemplar de l'emperador Valerià i un altre de la seva esposa o germana Marinianna (Beltrán,1950), que corresponen a les peces amb cronologia més moderna). Cal remarcar que la moneda més moderna del conjunt es data l'any 258-59 i que l'any 260 constitueix un tomb fonamental en la circulació monetaria, obrint-se una època de numerari molt abundant però de baix valor, que els governants de finals de segle tractaran desesperadament de millorar (Pereira, Bost & Hienard,1980, p. 225).

Ens trobem, per tant, davant un conjunt dominat pel gran bronze, que si bé la *lex Iulia* el creà l'any 23 a. C. amb un pes de 27,25 grams, la seva metrologia segueix la regla general de depreciació, amb una mitjana en els sestercis d'Alexandre Sever de 21,60 grams, disminuint a 19,725 grams en els de Gordià III, dades molt similars a les enregistrades a Conímbriga (Pereira, Bost & Hienard,1980, p. 226).

Pel que fa a la composició del conjunt respecte els regnats dels emperadors trobem encunyacions des d'Antoninus Pius fins Valerià-Gal·liè, amb un total d'onze mandats (fig. 8). Si, per contra, considerem períodes cronològics per quarts de segle, vegem com la concentració més gran s'apropa als dos últims quarts de segles, sobretot en els períodes

225-250, mentre que del darrer només trobem quatre exemplars, però amb una data límit del 258-9, deixant un període de 16 anys buits fins el 275 d.C. (fig. 9).

Els objectes de bronze es limiten a dues peces, suficients per testimoniar la presència d'útils fabricats amb aquest metall en el mobiliari de la vil.la. Ambdúes, per la seva raresa, són excepcionals. La primera és un petit trípod de bronze (fig.), que malgrat estar ben conservat, estava trencat en diversos fragments i rebregat, per l'impacte i el pes de l'enderroc. La destrucció devia ser prou violenta, atès que un dels peus va aperèixer força separat de la resta.

La seva forma és circular i es recolza sobre tres peus disposat de manera equidistant. La part superior és una mica més baixa que la vora i té unes petites incisions que dibuixen cercles concèntrics. La vora es destaca per un engruiximent de la paret i en la seva part exterior hi han tres petits llistons que la decoren. A partir d'aquesta s'inicien els tres peus, separats per un penjolls, simples en la part superior i dobles en la inferior, ja que s'uneixen als dels costats (a la part externa tenen una incisió que segueix la vora). El peu, més baix, té forma de pota de felí, motiu molt utilitzat en època romana. Existeixen nombrosos paral.les d'objectes semblants (Galliazo, 1979, p. 137; Boucher, 1973, p. 166; Lebel & Boucher, 1975, p. 101 i Boube-Piccot, 1975, làm. 192-193). Segurament servia per sustentar llànties de bronze o de ceràmica.

La segona peça de bronze va aparèixer molt fragmentada en l'angle nord-est de l'habitació. És un recipient de coll estret, a manera d'ampolla. Es raelitza en dues parts, el cos superior i la base, que s'uneixen amb uns reblatges circular que decoren la part inferior. A partir de l'espatlla les parets baixen verticals. Porta una sola nansa, massissa, amb apèndix, allargada i que segueix la forma de l'espatlla, de secció bicònica. En l'extrem superior hi té un petit forat, probablement per aguantar una tapadora. La nansa s'uneix al cos mitjançant una altre peça de bronze que l'envolta. Servia per contenir i abocar líquids.

Finalment, pel que fa als objectes de bronze, assenyalar també la troballa de diversos fragments, alguns d'ells de grans dimensions, d'una tercera peça, que podrien correspondre a una perola. Malahuradament, però, el seu estat de conservació no va permetre associar i reconstruir-los.

Durant l'excavació del rebost van aparèixer també d'altres restes d'eines i útils de ferro. Hem de dir que el seu estat de conservació era molt dolent i que malgrat els esforços de restauració realitzats, resulta de vegades impossible esbrinar la funcionalitat d'algunes de les restes. El grup més nombrós i més fàcilment reconeixible és el dels ganxos i anelles de ferro, apareguts de manera dispersa a l'interior de tota l'habitació.

Les anelles anaven sustentades per un altre troç de ferro que penjaria de la paret o del sostre. La majoria tenen unes mesures semblants, amb un diàmetre que oscil·la entre els tres i quatre centímetres. La seva secció és sempre arrodonida. És de suposar que servien per aguantar dos o tres ganxos alhora, com així ho demostra el fet que apareguessin junts durant l'excavació. Per la gran quantitat que n'hem trobat una bona part de les peces ceràmiques devia anar penjada i inclús en un cas es va trobar restes de ferro adherides a una nansa.

Les dimensions dels ganxos són molt variables i oscil·len entorn els 20 centímetres de llargada. En la seva part superior acaben amb un semicercle (per penjar-se a les anelles) mentre que en la part inferior tenen la típica forma semicircular i rematada amb l'extrem disposat de manera horitzontal (per evitar que les peces puguin caure). En algun cas el tall vertical finalitza en la part baixa en angle recte. Desconeixem si aquests darrers tenien una funcionalitat diferent de la dels primers. La secció és normalment arrodonida.

Finalment, comentar la troballa d'un tallant, també de ferro, d'uns 30 centímetres de llargada i del que se'n ha conservat restes del seu enmanament. Aquest consta de dues parts, una feta igualment amb ferro i que és una continuació del mateix tallant, i una altre que estaria feta amb fusta. Aquesta part de ferro, tal com es pot veure en la secció és massissa, mentre que el seu extrem és buit a l'interior, de manera que permet encastar-hi un mànec de fusta, que devia ser força més llarg.

Sortosament varem poder recuperar una mostra de les restes de carbó que hi havia al seu interior, resultant que el mànec estava fet amb fusta de boix, com de fet encara es fan avui. La part d'ús acaba de forma arrodonida, encara que amb tota seguretat originalment devia acabar en punta. La secció és triangular. Serviria per a tallar carn o per feines semblants.

Els trípodes són també un altre element d'ús quotidià. En total se'n varen recuperar dos exemplars, un en perfecte estat i l'altre fragmentat en diversos talls. Per la seva situació hem pogut saber que en el moment de la destrucció no estaven en servei, ja que es trobaren damunt de l'amuntegament d'olles del cantó sud-oest de l'habitació i probablement estaven penjats de la paret. L'únic que cal destacar és que en la part superior de les potes tenen un engruiximent i que estan rematats amb una part plana en forma de peu. Servien per a sustentar les olles o cassoles de cuinar al damunt del foc.

Hem trobat també restes d'un possible rasclet, encara que això no es pot assegurar degut al seu mal estat de conservació. La part més afectada era el seu extrem, que s'uneix a un eix transversal, del que en sortien (només s'insinuaven) petites puntes verticals. L'emmanagament és molt semblant al del tallant, ja que consta d'una part massissa i d'un extrem buit, i que no completa la volta (es podia estrènyer una vegada col·locada la fusta). Aquesta part és força més llarga que en l'exemple anterior i indicaria que el mànec de fusta també ho seria més. Això fa pensar que és una eina pensada per treballar dret o ajupit i que molt probablement seria un rasclet, necessari en el treball agrícola (Kolendo, 1980, pp. 213-218).

En l'angle sud-est aparegueren restes d'un o diversos útils de ferro, però que són de difícil interpretació. Té unes dimensions força grans i constava de diferents braços. Malhauradament es troba encara en fase de tractament i caldrà esperar a que tots els fragments estiguin units i nets per veure amb certesa de què es tracta. A tall d'hipòtesi direm que podria tractar-se d'una petita arada o eina amb una funcionalitat també agrícola.

Restitució de l'ambient i funcionalitat.

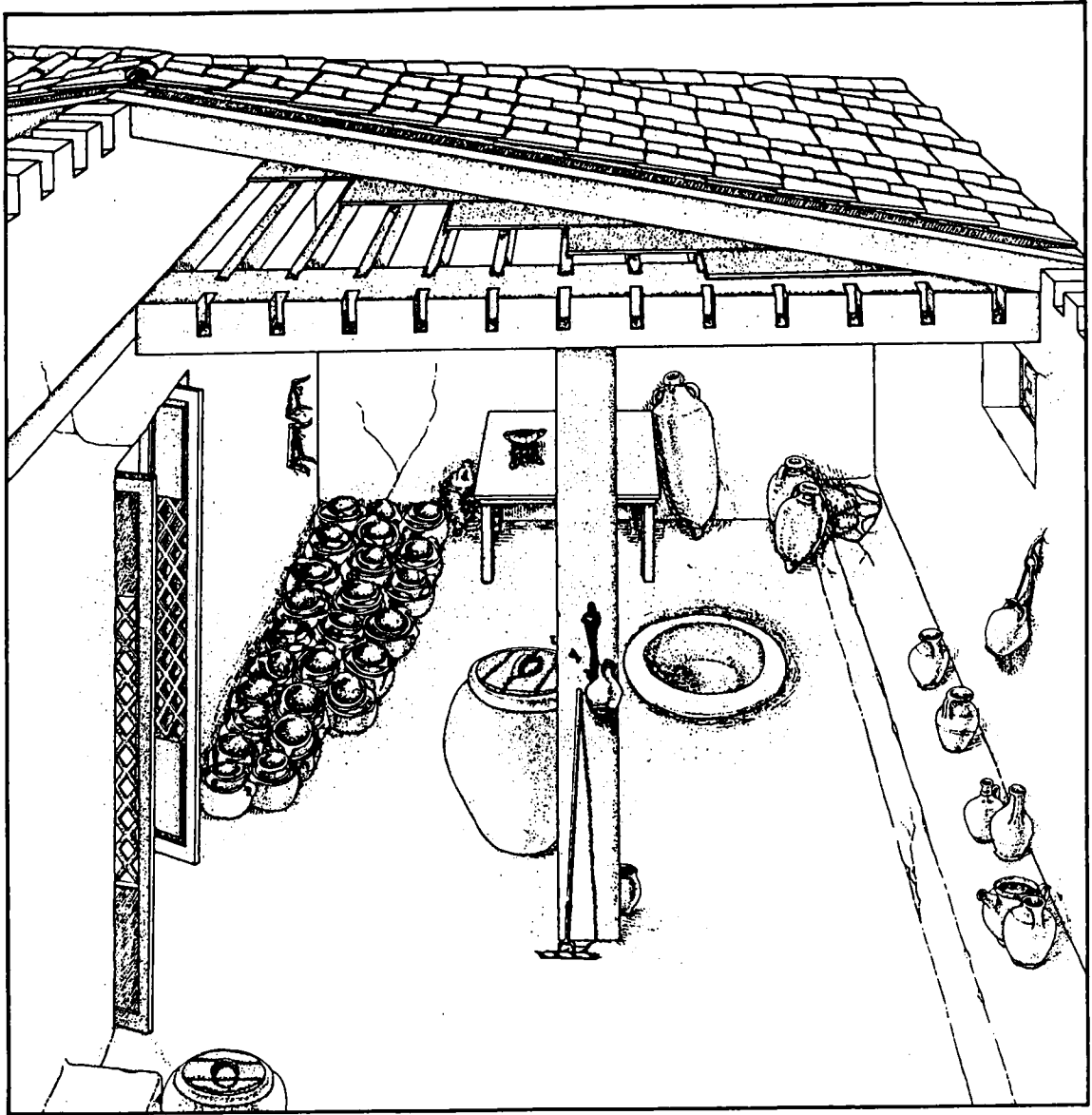
Com ja hem indicat anteriorment, al aixecar el nivell de l'enderroc de teules començà a aparèixer una gran quantitat de material ceràmic que formava part del conjunt mobiliari de la vil.la i que gràcies a aquesta destrucció sobtada havia quedat sepultat *in situ*.. L'enregistrament planimètric i la individualització de cada peça, ens permet ara restituir l'aspecte de l'habitació abans de la seva destrucció.

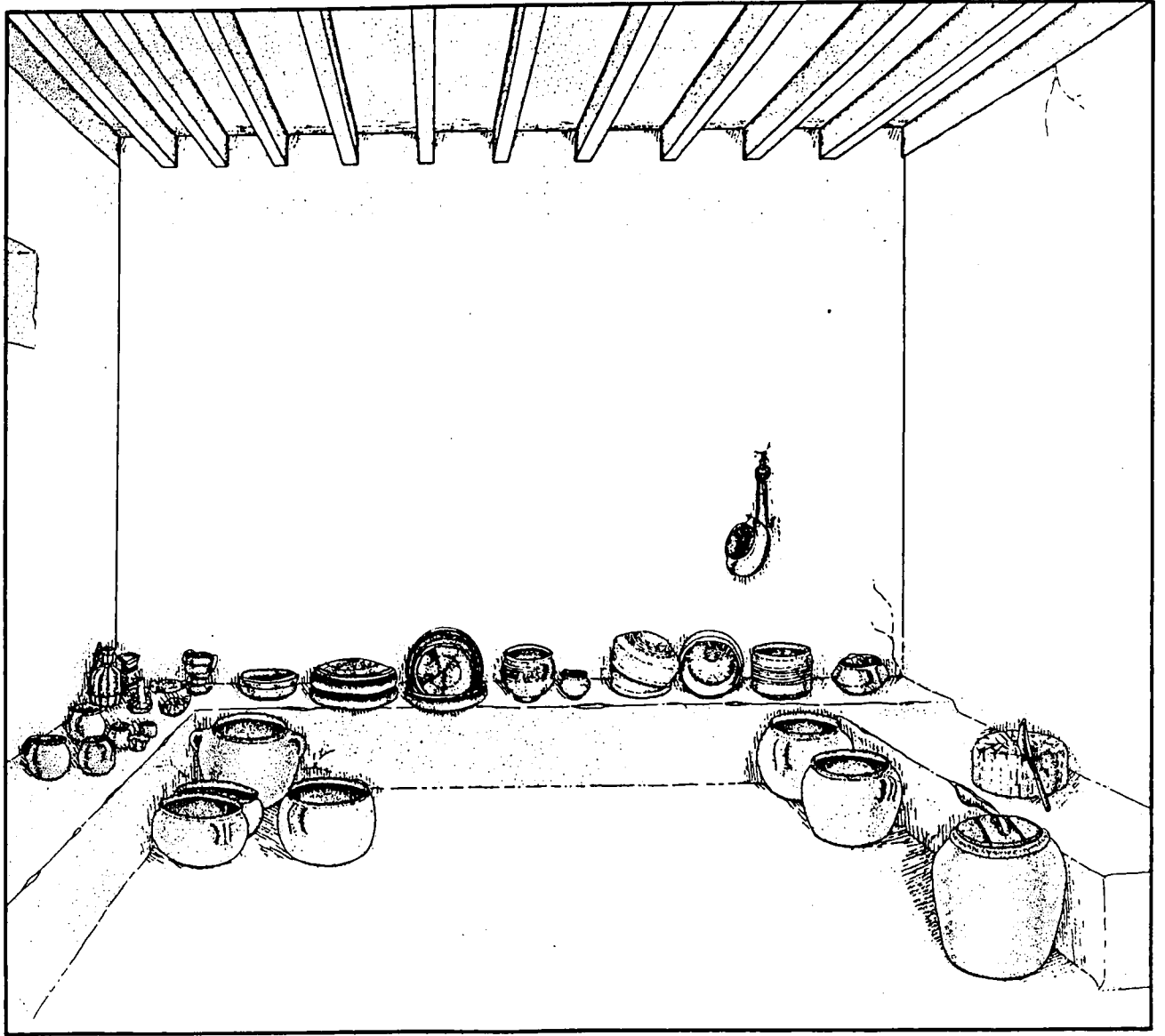
Destaca, en primer lloc, l'acumulació dels objectes prop de les parets de l'habitació, de manera que la part central estava gairebé buida. La zona que tenia una major acumulació era la banqueta est. La seva disposició demostra que estaven ordenats de manera intencionada segons la seva funcionalitat i tipus. Així en la part est hi havia la ceràmica d'importació africana (plats, tapadores i cassoles) i alguna eina de ferro. A l'angle nord-est, que com hem vist presentava unes característiques estructurals diferents, hi havia el material més fi, les llànties, alguns vidres, l'africana fina, l'ampolla de bronze i el possible cremador. Al peu mateix de la banqueta, les grans gerres i olles de fabricació local.

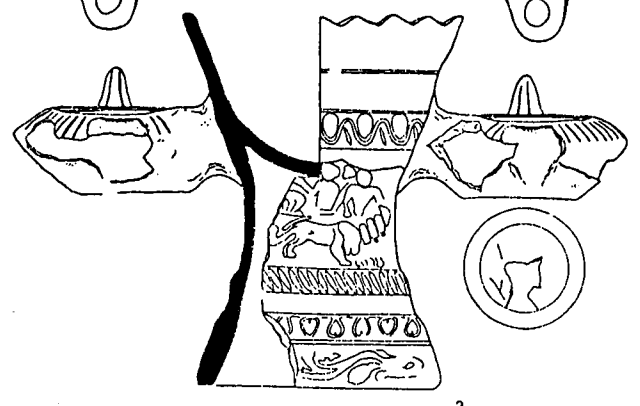
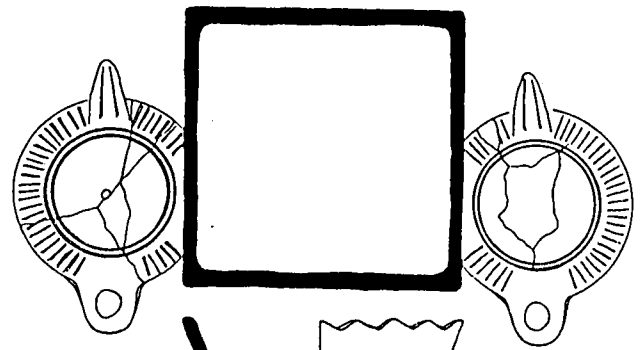
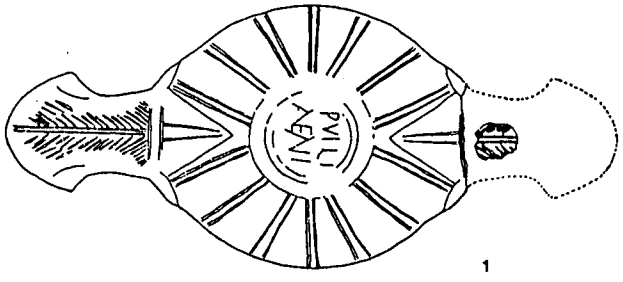
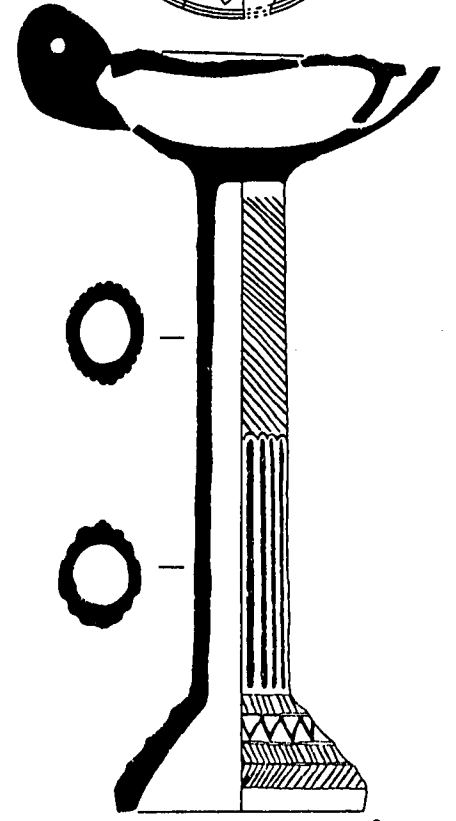
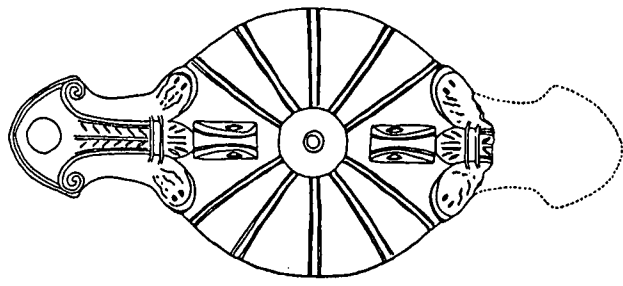
Per contra en la banqueta nord només hi havia gerres i ampolles per contenir líquids i a la banda oest les àmfores i el gran morter. A tocar el mur sud-oest un gran amuntegament d'olles de ceràmica grollera. Més cap al centre de l'habitació alguna peça de bronze i ferro i els dolia. Encara podríem generalitzar més dient que a la part est s'hi trobaven els objectes més fins, d'ús diari a la taula, mentre que a la banda oest s'hi trobaven les ceràmiques i els grans contenidors que servien per guardar o elaborar alguns aliments.

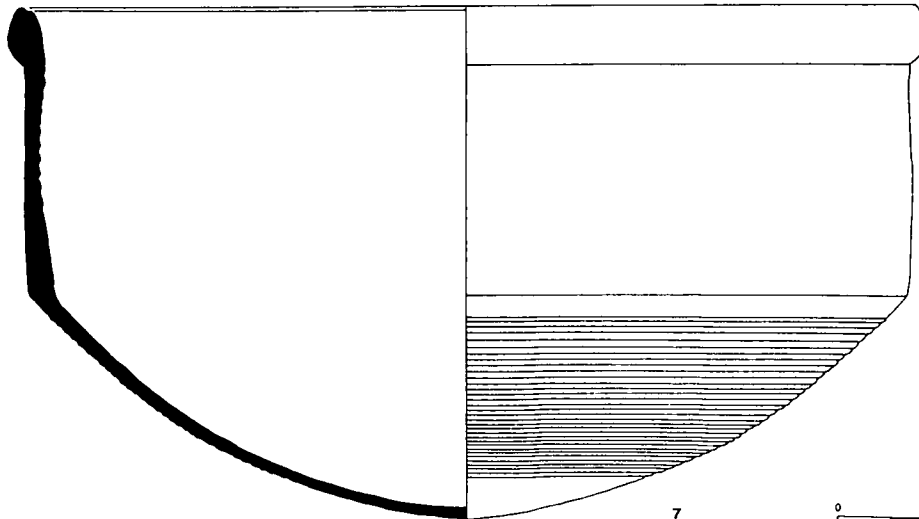
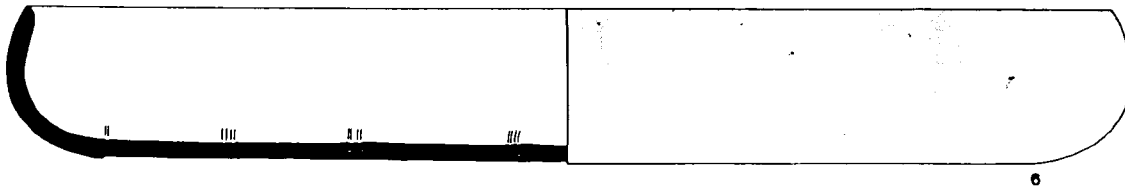
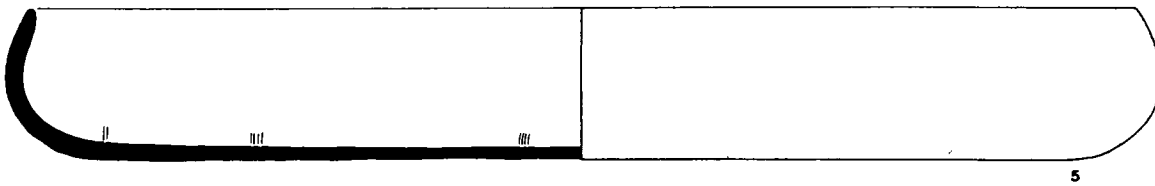
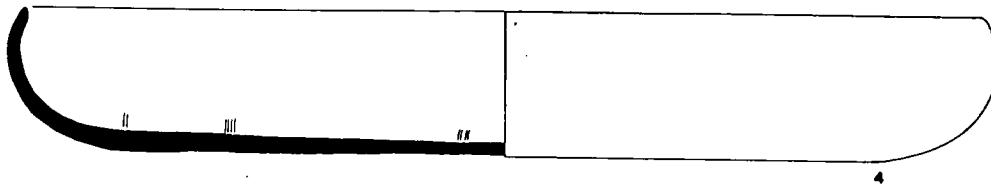
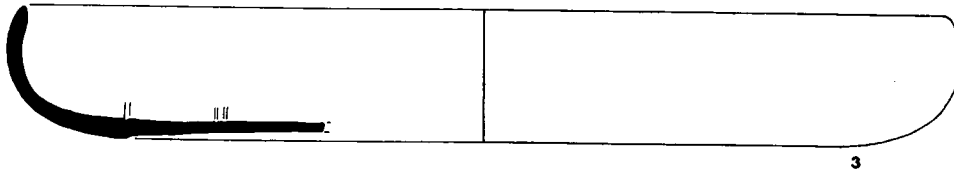
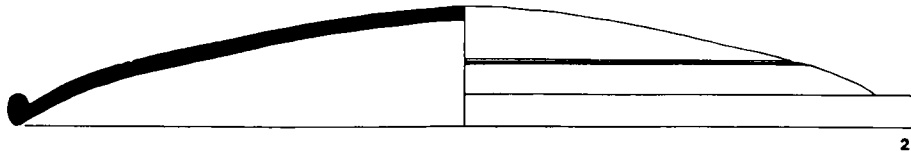
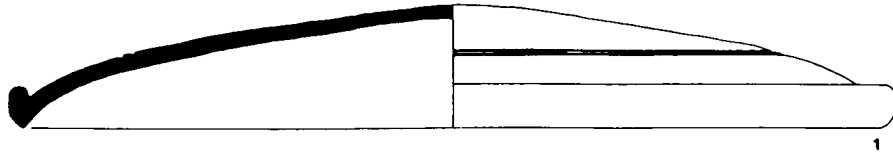
Destacar també la recuperació d'una peça feta amb fusta, que probablement correspon a una taula que hi hauria hagut en el cantó oest. L'anàlisi de les seves restes han permès veure que estava fabricada amb fusta de perer i que efectivament la seva superfície havia estat treballada i polida.

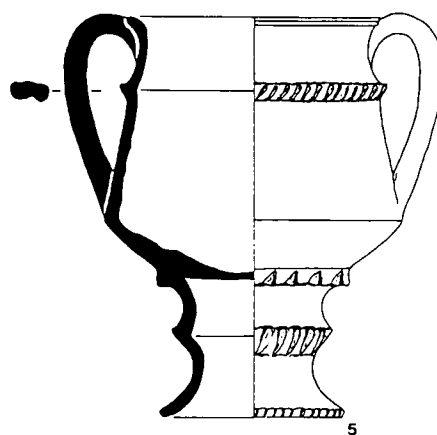
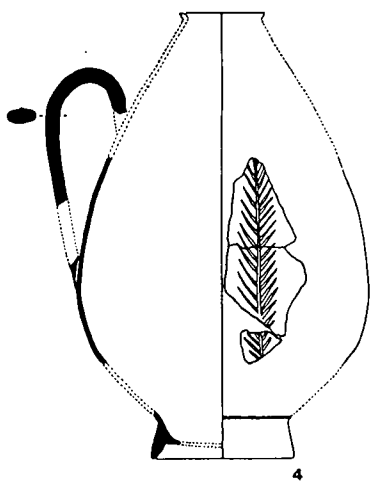
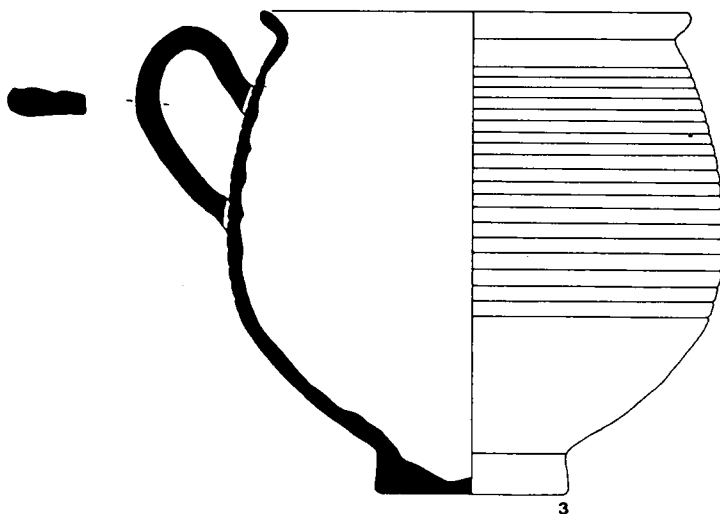
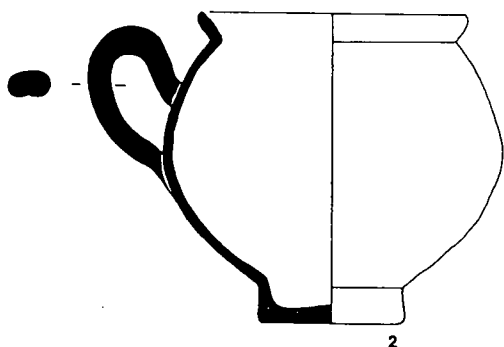
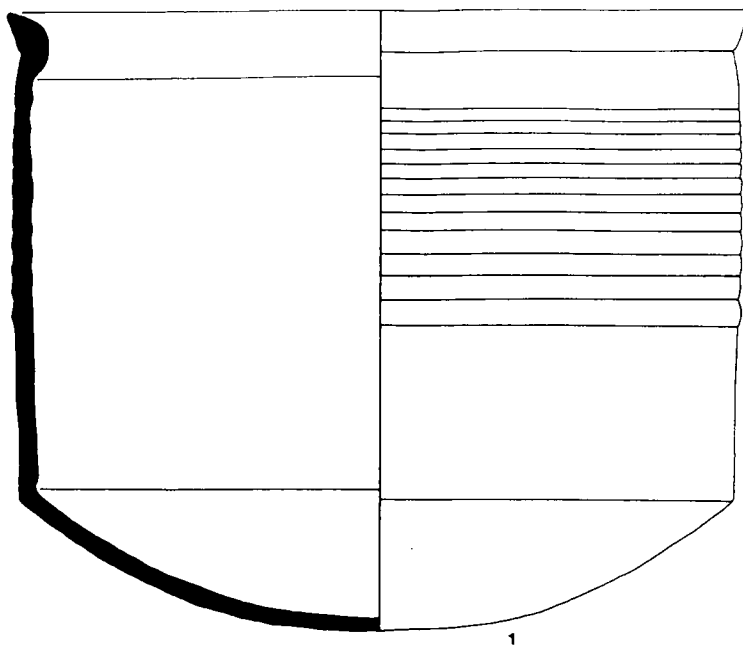
La major part dels objectes no contenien res al seu interior i només es varen poder recuperar alguns pinyols d'oliva i alguns fruits secs fet que confirma que aquesta estança era un magatzem.

0 4cm

LÀMINA 11.

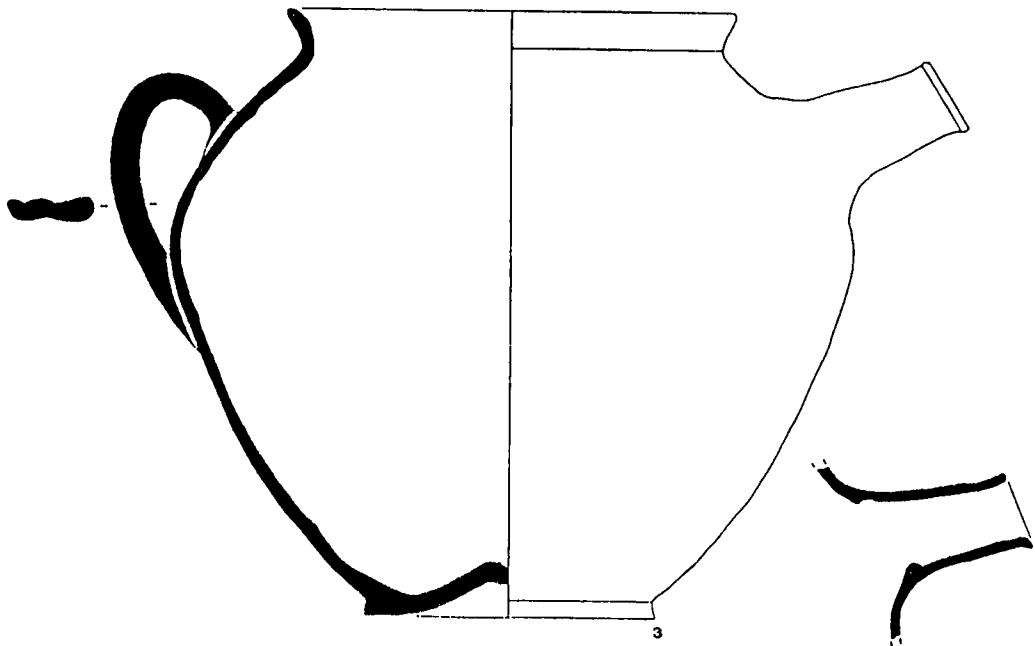
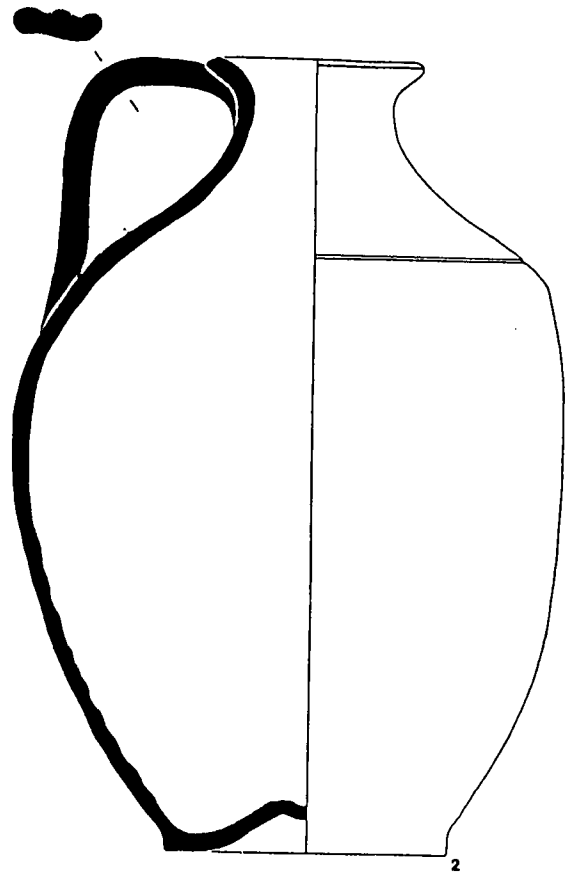
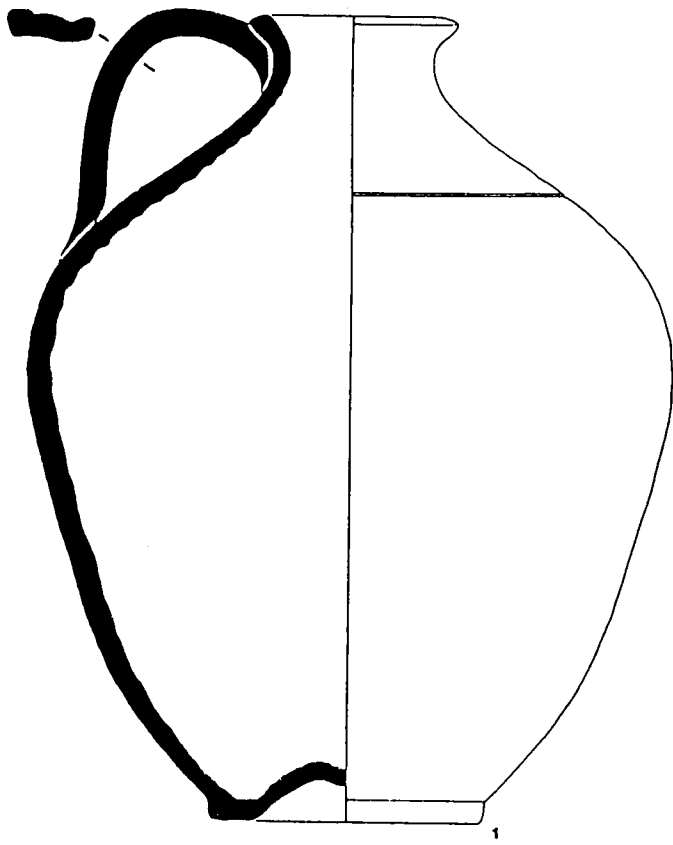
Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'habitació XXX, trobats durant els anys 1987-88. Pertanyen a l'estrat 531, interpretats com el nivell de funcionament del rebost de la vil.la durant la fase II.

Descripció:

1.- Gerra, de característiques molt semblants a l'anterior, de fons bombat i amb una sola nansa, a la part interior restes del tornejat, llavi de secció cònica. Argila de color beix, força depurada i de só metàl.lic. N^o inventari: 10V-87-531-42.

2.- Gerra, de cos globular, amb el peu sense marcar i el fons bombat ca a l'interior, coll poc marcat i llavi sense destacar, amb una sola nansa. Argila de color beix, molt depurada i dura, amb desgreixant de punts blancs i de cocció oxidant. N^o inventari: 10-V-87-531-41.

3.- Gerra, de cos globular, coll marcat i vora exvassada, amb el fons inclinat cap a l'interior, amb una sola nansa, molt plana i amb un broc per abocar líquid. Argila de color beix-marró, amb punts de desgreixant de color blanc i amb vacuoles de calç. N^o inventari: 10V-87-531-22.

0 4cm

LÀMINA 10.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'habitació XXX, trobats durant els anys 1987-88. Pertanyen a l'estrat 557, 531, 523 i 521 interpretats com els nivells de funcionament o enderroc del rebost i del larari de la vil.la durant la fase II.

Descripció:

1 a 3.- Plat, sencer, amb peu anular i fons aixecat i decorat amb cercles incisos. L'argila és de color marró clar-vermellós, fina i depurada, amb desgreixant fi de grans de sorra, amb petites vacuoles de calç. Imitació de la forma Lamboglia 9 A de la ceràmica de cuina africana. N^o inventari: 10-V-87-531-31, 11-V-88-557-5 i 10-V-87-531-32.

4.- Got, de fons pla i parets pràcticament verticals, amb el llavi sense marcar. Argila de color vermellós a l'exterior i a l'interior marró clar, amb punts de sorra, dura. N^o inventari: 11-V-88-557.

5.- Tassa, de petites dimensions, carenada, amb el llavi exvassat, amb una sola nansa, argila de color marró-taronja, força depurada. N^o inventari: 10-V-87-521-94.

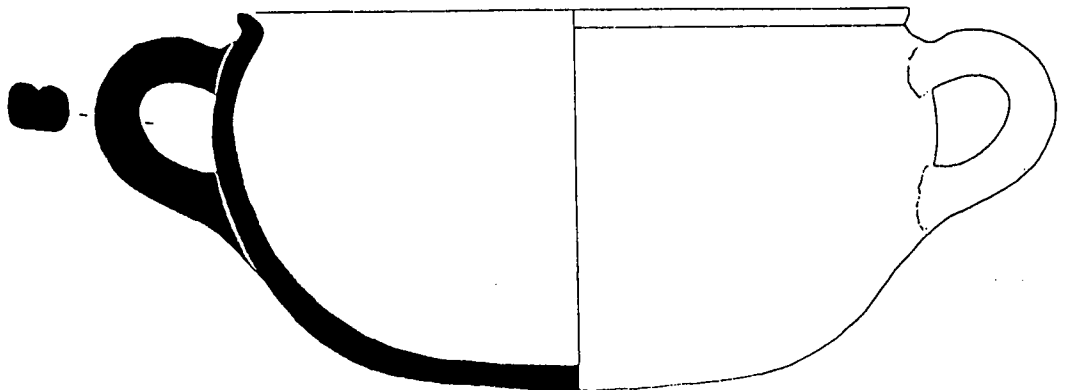
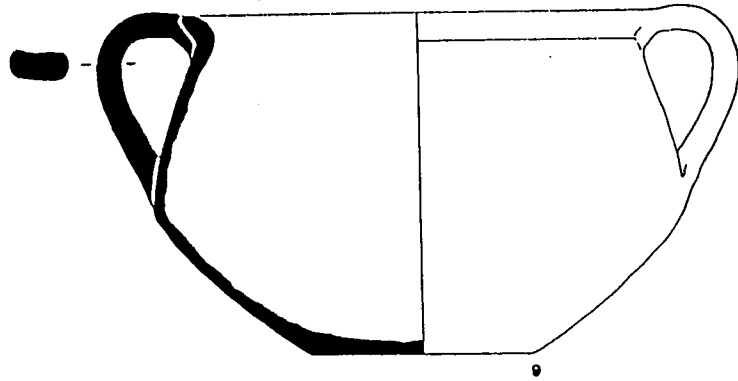
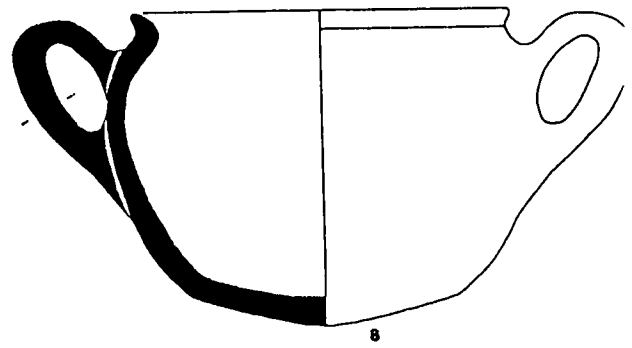
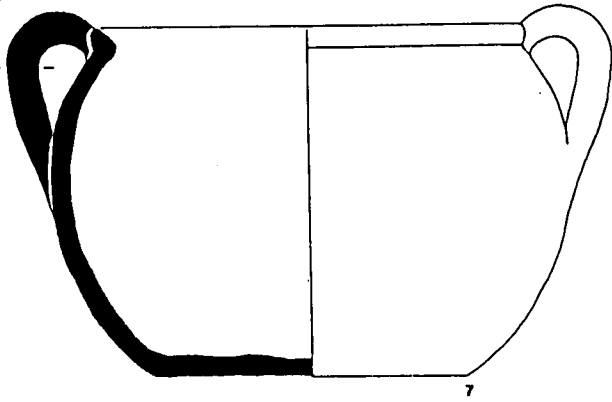
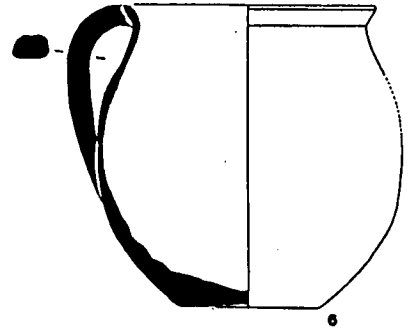
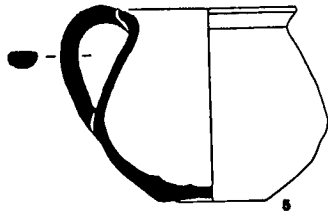
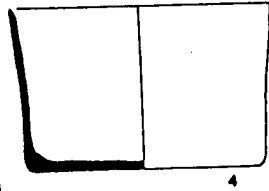
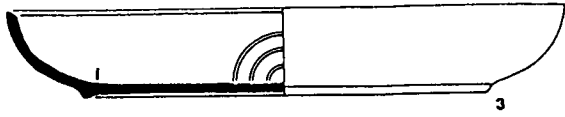
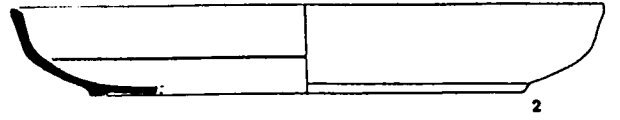
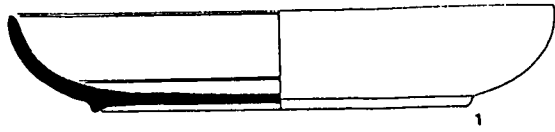
6.- Tassa, de cos arrodonit i base gruixuda, gairebé plana, amb una sola nansa. Argila de color marró-clar, amb desgreixant de mica daurada i sorra, dura. N^o inventari: 11-V-88-557-4.

7.- Olla, de cos arrodonit, base plana i llavi marcat, amb les nanses aixecades. Argila de color gris negre, amb desgreixant groller de sorra i mica brillant, en la part exterior s'observen restes d'un polit realitzat amb una brotxa o espàtula. N^o inventari: 10V-87-531-51.

8.- Cassola, exemplar sencer, de fons bombat, amb una mínima carena a la part baixa, coll estret i vora exvassada. Destaquen les seves nanses molt aixecades. Argila de color vermellós, amb desgreixant de quars i mica. N^o inventari: 10-V-87-531-13 i 10-V-87-523-3.

9.- Olla, amb una carena força marcada a la meitat del seu alçat, base plana, llavi obert i engruixit, amb dues nanses contraposades. Argila de color marró-vermellós, amb marques del tornejat a la part interior, el desgreixant és de sorra i quars, acabat exterior poc polid. N^o inventari: 10-V-87-523-9.

10.- Olla de ceràmica de cuina. Argila de color gris-marró, amb desgreixant de sorra i mica ben visibles, dura. N^o inventari: 10-V-87-531-12.

0 4cm

10

LÀMINA 13.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'habitació XXX, trobats durant els anys 1987-88. Pertanyen a l'estrat 531 i 557, interpretats com el nivell de funcionament del rebost de la vil.la durant la fase II.

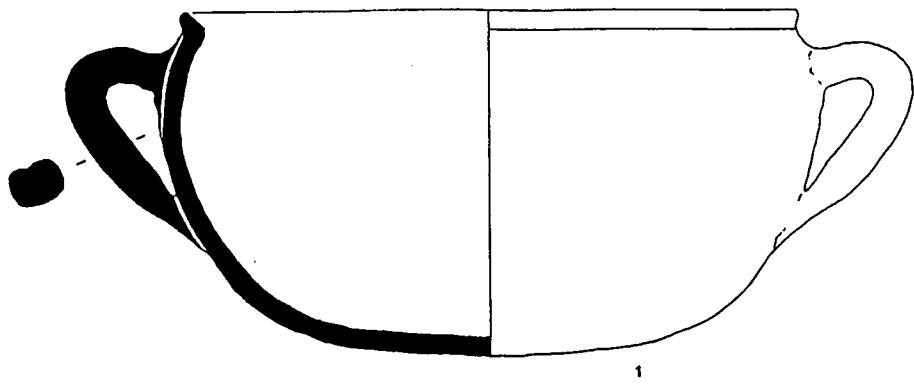
Descripció:

1.- Cassola de ceràmica de cuina, sencera, amb dues nanses. Argila dura, amb abundant desgreixant de mica i quars. N^o inventari: 11-V-88-557.

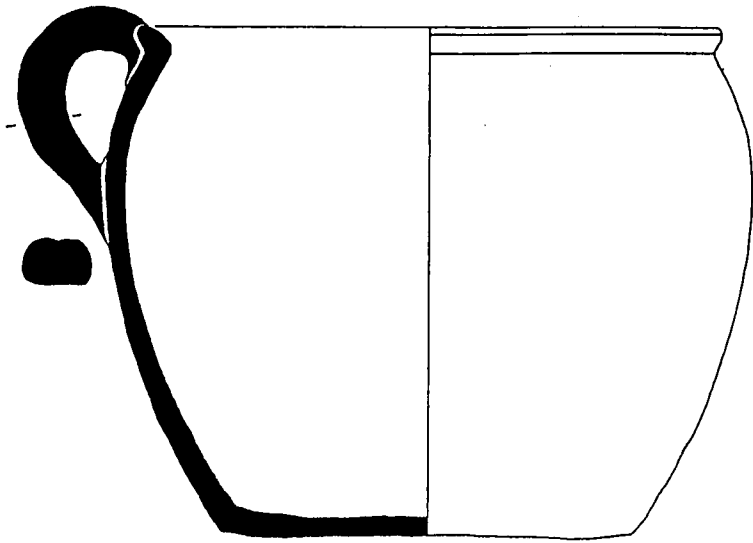
2.- Ansat o tupí, sencer, base completament plana, cos arrodonit i amb una sola nansa que sobresurt de l'alçada del recipient. Argila de color gris-fosc. N^o inventari: 11-V-88-557-15.

3.- Ansat o tupí, sencer, de dimensions reduïdes, base plana i coll marcat, nansa aixecada. Argila típica de la ceràmica de cuina. N^o inventari: 11-V-88-557-40.

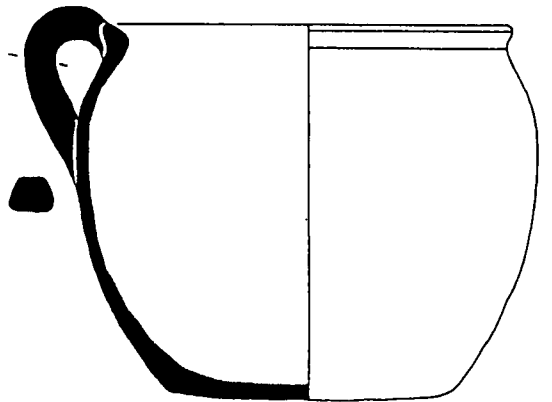
4.- Contenidor o gran recipient, molt semblant a l'anterior, fabricat en grollera de cuina, amb unes nanses més allargades. Argila de color gris amb tonalitats marrons, amb grans de sorra i quars, a la part interior restes d'un polit o pentinat en diferents direccions, mentre que a l'exterior és sempre horitzontal. N^o inventari: 10-V-87-531-19.

1

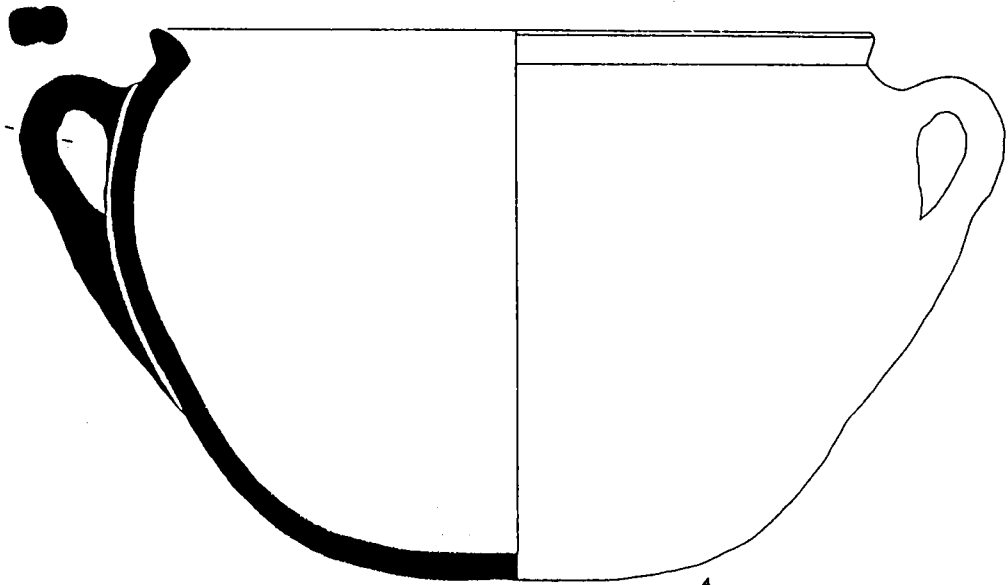

2

3

0 4cm

4

0 4cm

LÀMINA 12.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'habitació XXX, trobats durant els anys 1987-88. Pertanyen a l'estrat 523, 531 i 557 interpretats com els nivells de funcionament i d'enderroc del rebost de la vil.la durant la fase II.

Descripció:

1.- Gerra, de cos globular i coll sinuós i poc marcat, amb la vora exvassada i una única nansa, de fons pla. Decoració a base de petits solcs a l'exterior. Argila de color marró, depurada i amb puntets blancs de desgreixant, fina i ratllable. N^o inventari: 10V-87-531-23.

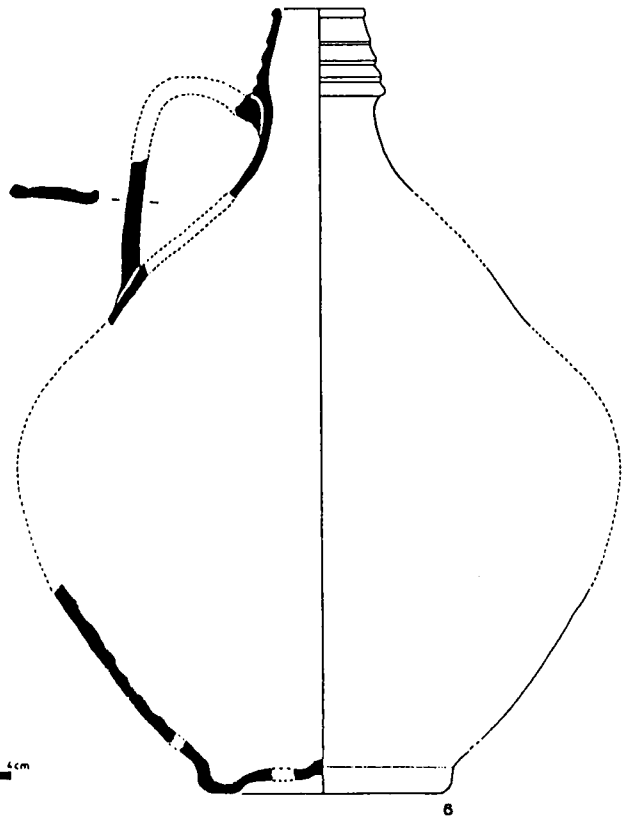
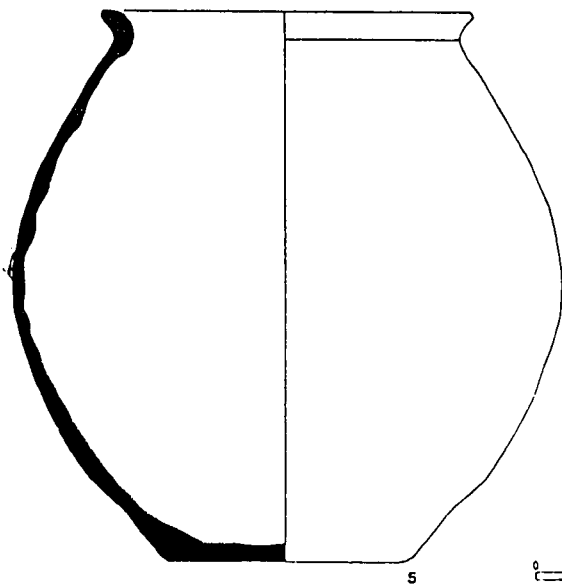
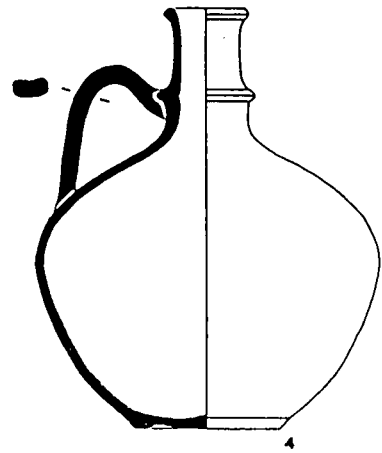
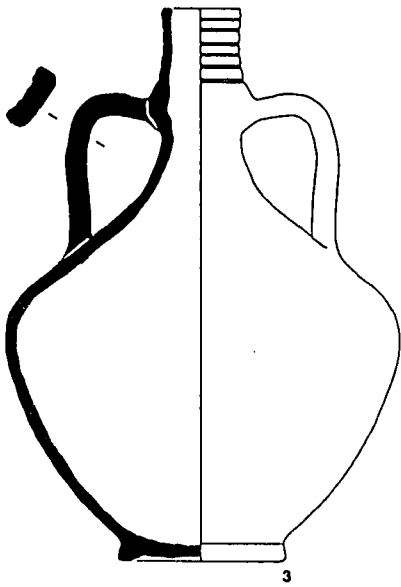
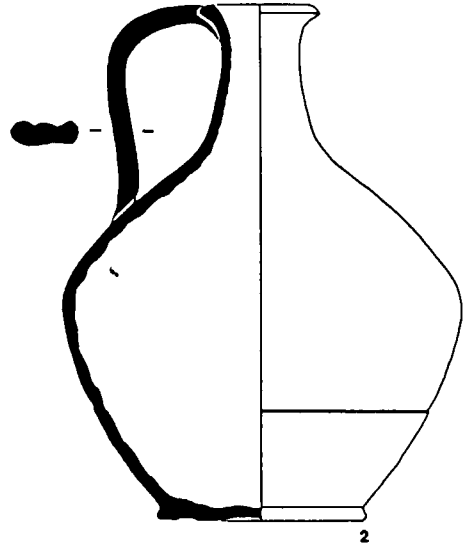
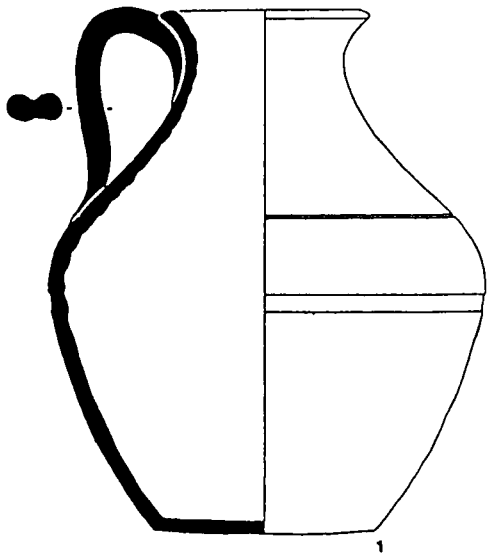
2.- Gerra, de perfil globular amb coll llarg i estret, de vora engruixida i llavi de secció cònica, de peu marcat i lleugerament aixecat, interior amb restes de tornejat, d'una sola nansa. Argila de color beix-marró, fina i depurada. N^o inventari: 10V-87-523-12.

3.- Ampolla, de secció bitroncocònica, amb el peu marcat, de coll estret i motllurat i amb dues nanses contraposades. Argila de color marró-clar, depurada, amb petits granets de sorra i fragments de calç, l'acabat exterior és molt polid. N^o inventari: 10-V-87-531-29.

4.- Ampolla, de cos arrodonit i coll motllurat i estret, amb una sola nansa, de peu marcat. argila de color marró- clar, amb desgreixant de mica brillant, molt fina, amb vacuoles de calç i grans marons. N^o inventari: 11-V-88-557-3.

5.- Gerra de comuna oxidada, probablement amb una sola nansa. Argila de color vermell taronja, farinosa, amb grans de sorra. N^o inventari: 11-V-88-557-124.

6.- Ampolla, se'n conserva en bon estat tota la seva meitat superior, amb el coll no gaire marcat i la vora motllurada, amb una sola nansa molt plana. La seva base, molt deteriorada, és abombada cap a l'interior. L'argila és de color vermellós, amb un desgreixant molt fi, ratllable. N^o inventari: 11-V-88-557-123.

0 4cm

LÀMINA 14.

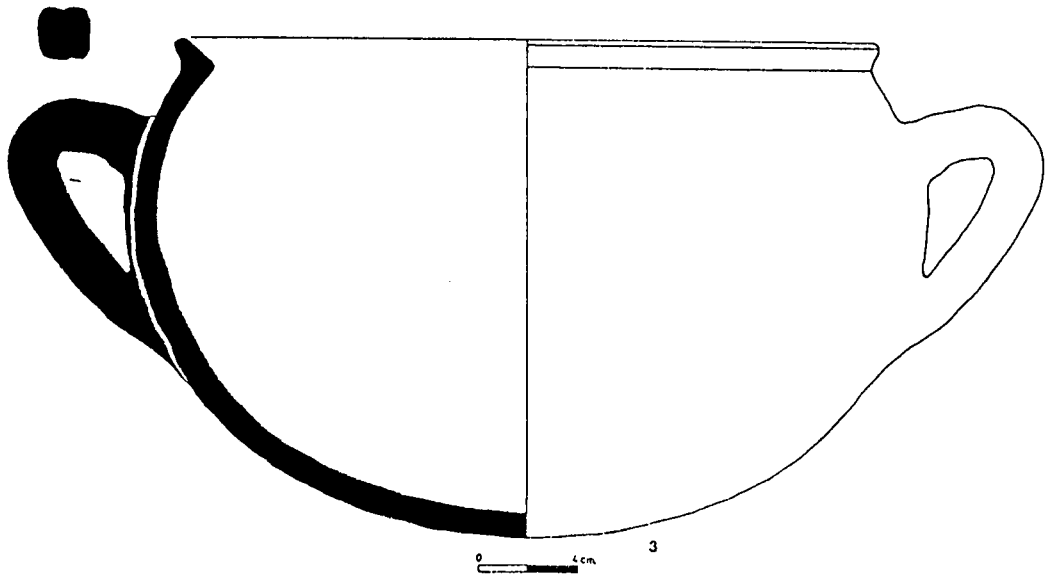
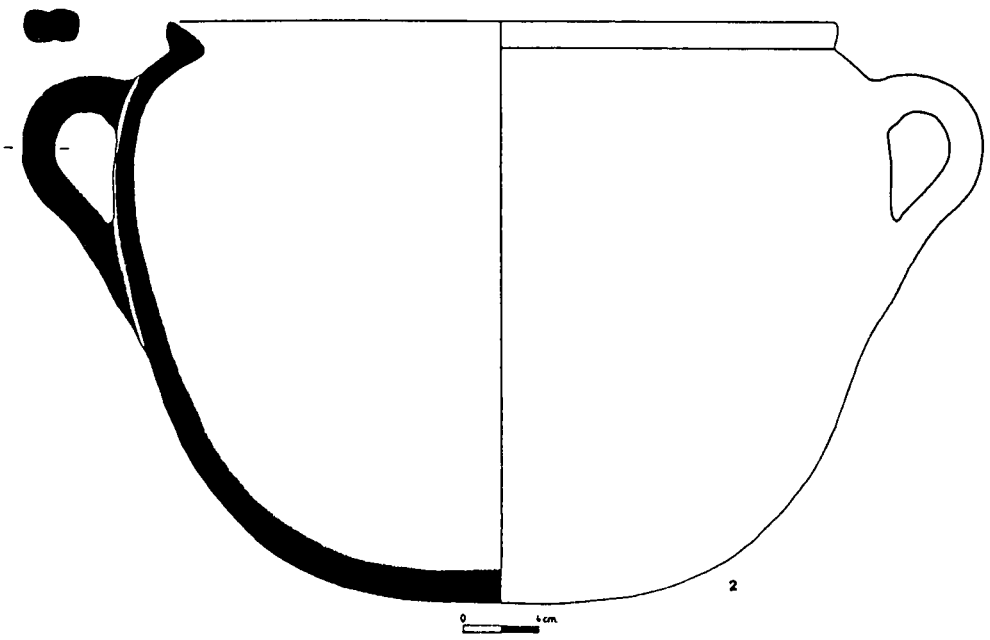
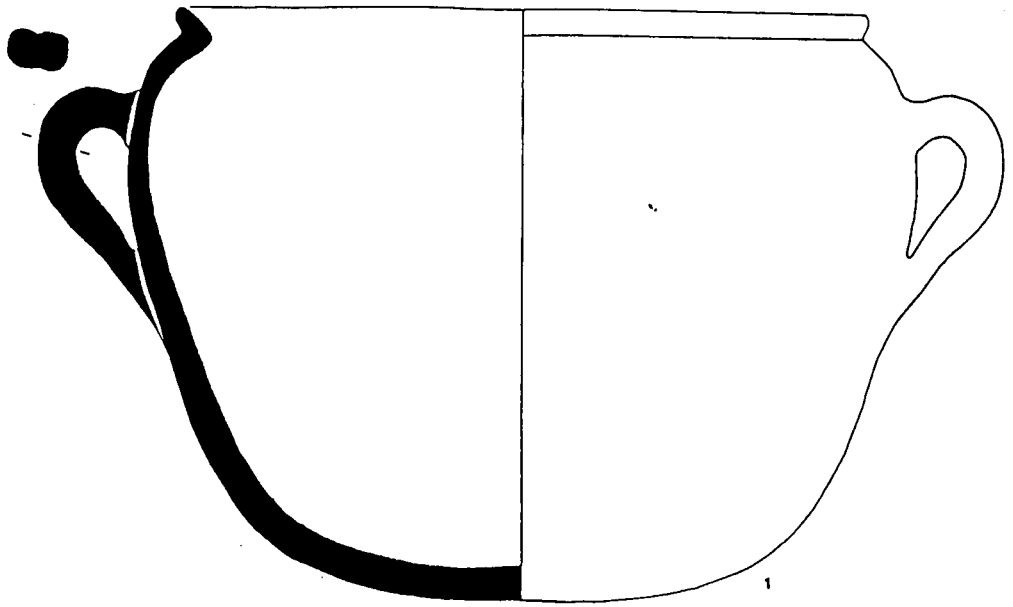
Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'habitació XXX, trobats durant els anys 1987-88. Pertanyen a l'estrat 523, 531 i 557, interpretats com els nivells d'enderroc i funcionament del rebost de la vil.la durant la fase II.

Descripció:

1.- Contenidor o gran recipient, de fons arrodonit, diàmetre d'obertura força gran, coll marcat i vora exvassada i nanses arrodonides. Argila de color gris, amb desgreixant de sorra i quars, acabat exterior més polit amb brotxa o espàtula. N^o inventari: 10-V-87-523-6 i 10-V-87-531-17.

2.- Gran contenidor de ceràmica de cuina. Argila de color vermellosa amb tonalitats més fosques. Desgeixant típic de sorra, quars i mica, ben visible. Tant a l'exterior com a l'interior hi ha restes d'un espatulat. N^o inventari: 10-V-87-531-14 i 10-V-87-523-5.

3.- Contenidor o grans recipient de ceràmica de cuina, de fons arrodonit, de vora exvasada. Tant a l'interior com a l'exterior hi té restes d'un espatulat. N^o inventari: 10-V-87-531-18.

LÀMINA 15.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'habitació XXX, trobats durant els anys 1987-88. Pertanyen a l'estrat 523, 531 i 557, interpretats com els nivells d'enderroc i funcionament del rebost de la vil.la durant la fase II.

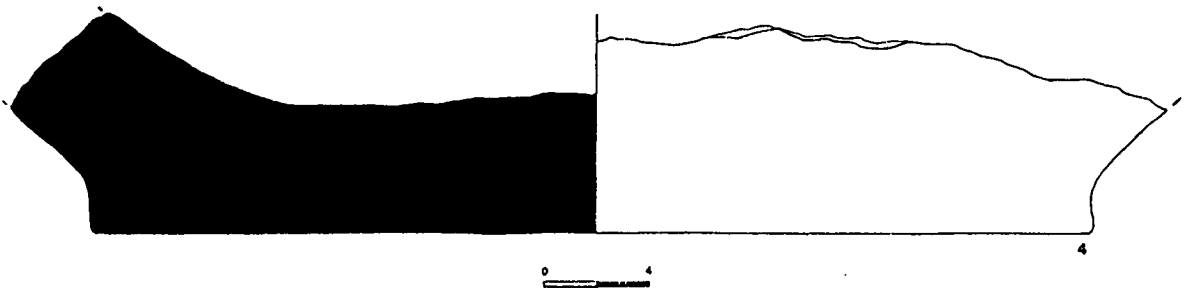
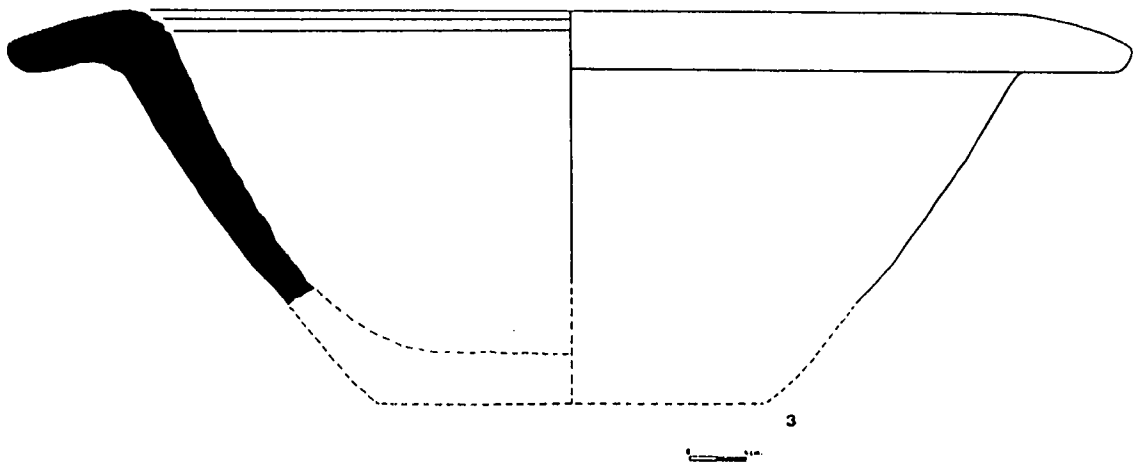
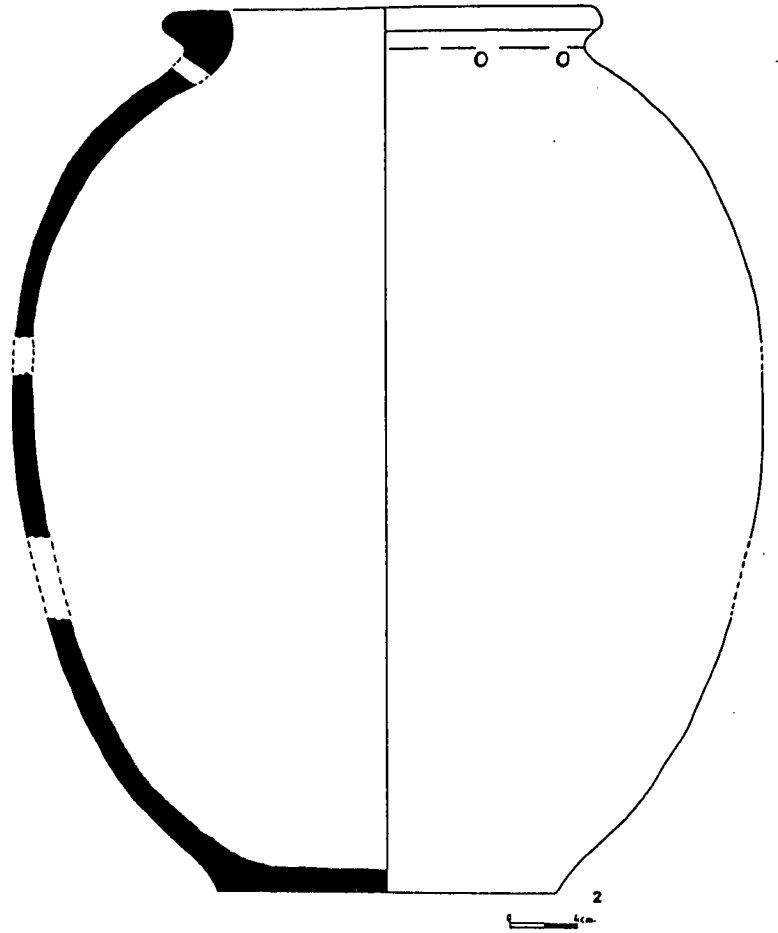
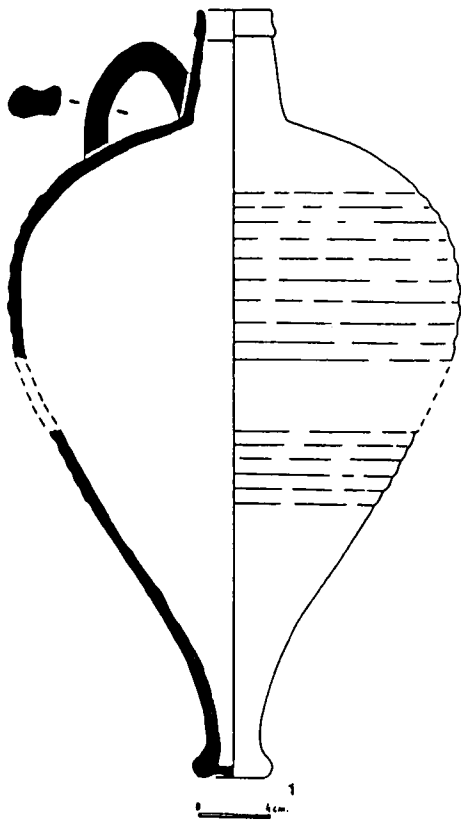
Descripció:

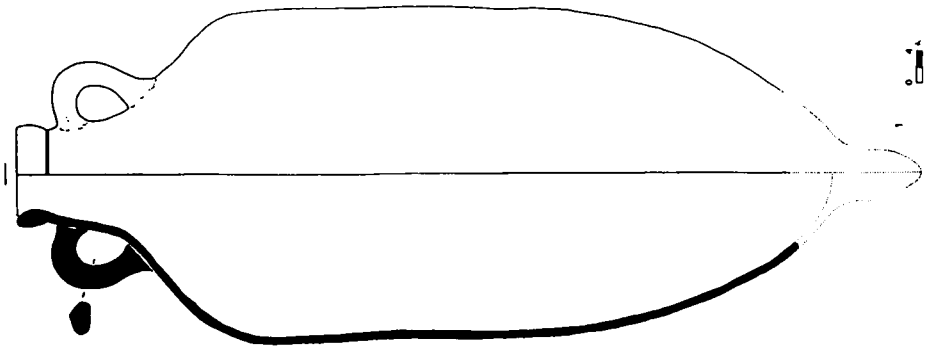
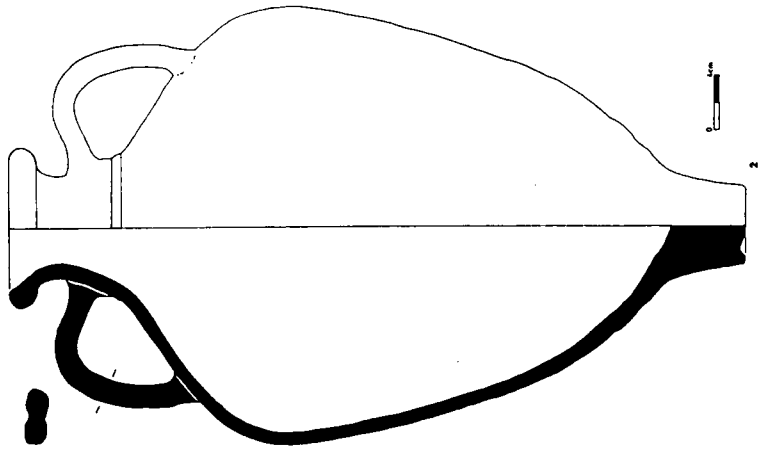
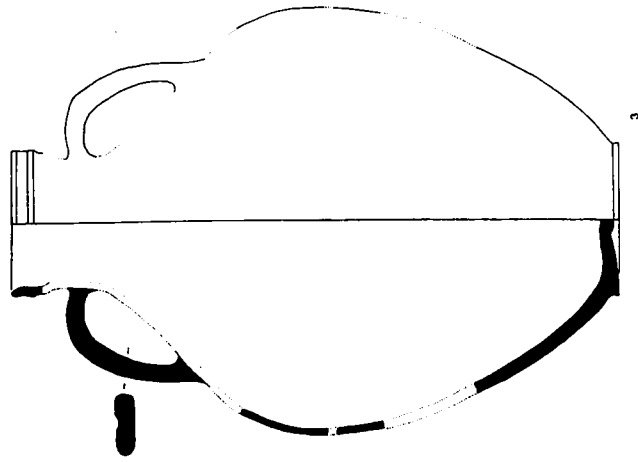
1.- Petita amforeta, de coll estret i una sola nansa. El cos es estriat a la paret externa i el pivot és allargat i buit a l'interior.

2.- Dolia.. Es tracta d'un exemplar de petites dimensions si el comparem amb els considerats de mida "estàndar". No té cap tret que el diferenciï de la resta de *dolia*. Argila de color vermell fosc, amb tonalitats més fosques i desgredant visible de grans de quars. Té algunes grapes de plom que indiquen que havia estat restaurat ja d'antic. N^o inventari: 11-V-87-523-12.

3.- Morter. Només ens ha arribat la meitat superior. Molt consistent, dur i ben conservat; de grans dimensions. Llavi pla, poc penjant. Argila de color grogens, dura, amb alguns grans de quars i sorra. N^o inventari: 11-V-88-557.

3.- Base de dolia.

LA FASE III.

Les habitacions XXXI, XXIV i XV.

L'excavació de l'extrem nord-est del jaciment durant els anys 1985-86 va posar al descobert unes estructures que, juntament amb d'altres exhumades amb anterioritat, interpretem com a evidències d'una premsa. Estratigràficament i cronològica és anterior a la documentada durant les primeres campanyes d'excavació de la vil·la (Jones 1982, pp. 275-277; Roure 1988, pp. 52-54). La superficialitat de les seves restes i el treball agrícola anterior a l'inici de la investigació del jaciment degueren contribuir al seu arrassament. La construcció de la carretera de Pujarnol va afectar també algunes parets i paviments, tot i que no afectà la part central de la instal·lació. El conjunt està format per dues habitacions (hab. XXXI), malgrat que durant la seva excavació la de més al sud es subdividí (habs. XXIV i XV). Les primeres evidències es posaren al descobert l'estiu de 1983, però no serà fins uns anys més tard, al ampliar l'àrea d'excavació, que disposarem d'elements suficients per poder relacionar-les i interpretar-les com a un mateix conjunt.

Malgrat que l'excavació continuà en direcció nord no van apareixer més estructures. Els sondetjos efectuats per tal de delimitar el jaciment i comprar el terrenys afectats semblen confirmar que finalitza en aquesta zona. No descartem però la possibilitat de trobar-hi alguna resta aïllada o més arrassada.

Les restes conservades.

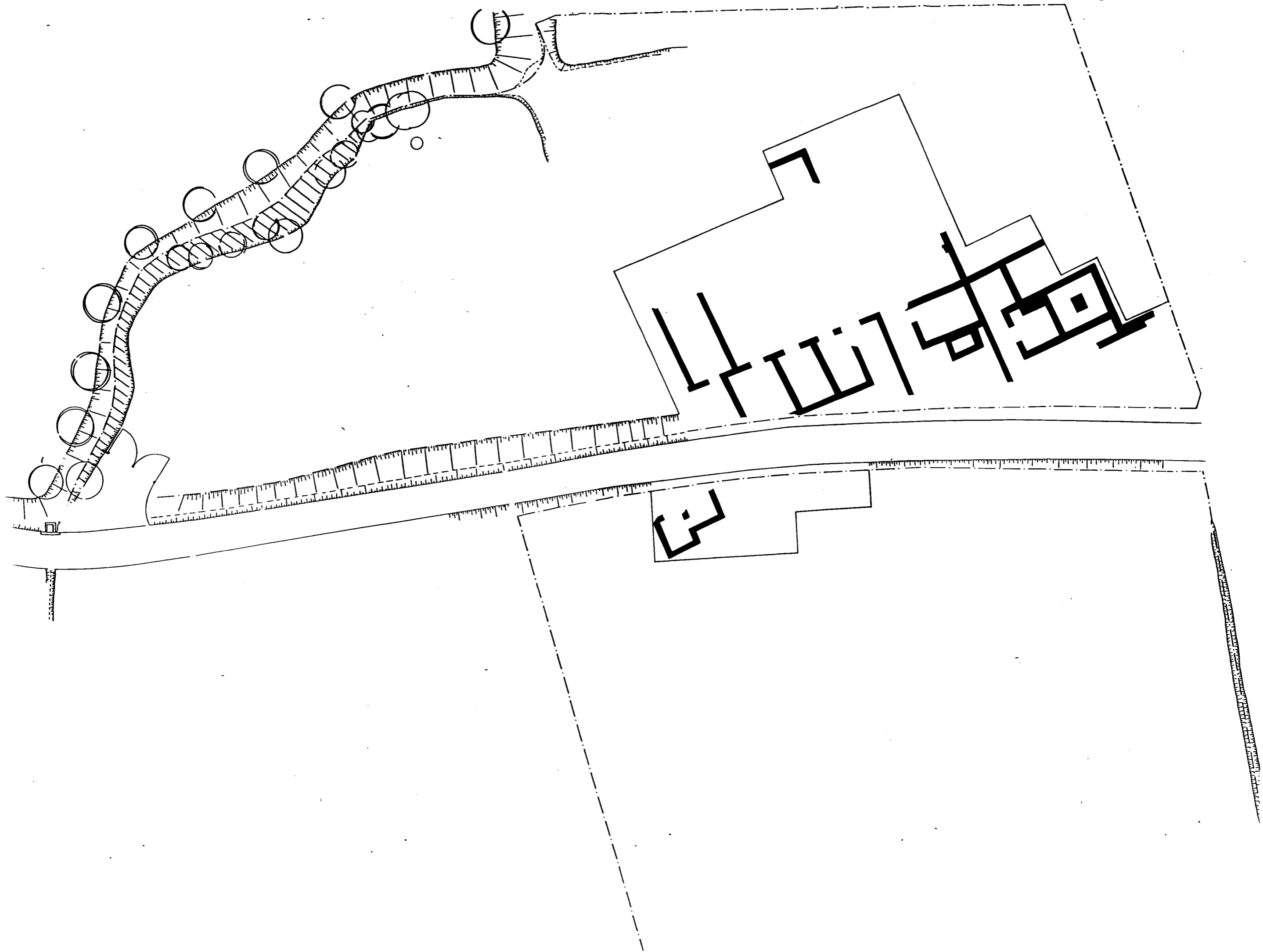
Tal com ja hem avançat aquesta premsa consta de dues estances disposades en sentit nord-sud. La seva estructura es molt similar a la ja coneguda i corresponent a la darrera fase d'ocupació de la vil·la. L'habitació XXXI, situada a l'extrem nord és de planta gairebé quadrada (6 metres de llargada per 5 metres d'amplada). Els murs que la delimiten estan fets amb rierencs de mida mitjana i units amb de morter.

Les parets més superficials són la nord i la oest (E-397 i E-253), possiblement perquè

aquí el terreny era ja més elevat, i per aquesta raó no van enfondir més les fonamentacions. Tot i això conserven encara dues filades. L'angle nord-oest és el que es troba en més mal estat, ja que bona part de les pedres que el configuraven han desaparegut. Per contra, les parets est i sud (E-255 i E-328) es troben en molt més bon estat, precisament perquè les seves fonamentacions són més profundes que les anteriors (entre quatre i cinc filades). Aquestes diferències constructives resulten a priori sorprenents. Per explicar-ho hem de tenir present la topografia del terreny, que mostra una clara pendent en sentit oest-est i nord-sud. Els constructors s'adaptaven per tant a aquesta inclinació natural, limitant-se a construir els murs tot forrant les parts més baixes de nivell. Aquestes parets serviran alhora per contenir la pressió de les terres de la part superior. Per contra, en les parts més elevades (nord i oest) els murs s'iniciaran també a una cota superior. Aquesta tècnica permet doncs transformar un terreny inclinat en terrasses artificials on assentar-hi la vil·la de manera esgronada (Giuliani 1990, pp. 112-118 i fig. 4.3). En l'edificació de la vil·la durant el segle I ja hem comentat la utilització d'aquest recurs per salvar els desnivells, que en el nostre cas no són tampoc molt importants.

La part més destacable de l'excavació d'aquesta habitació és la recuperació d'una estructura (E-399) de planta rectangular que es troba gairebé al centre (lleugerament desplaçada cap a la part est). Està construïda amb rierencs, de característiques idèntiques als de les parets ja comentades però units amb abundant argamasa. La seva superfície, més o menys horitzontal es regularitza utilitzant també aquest material. Medeix uns dos metres d'amplada per un de llargada, essent el seu braç més llarg l'orientat d'est a oest. Destaca la forma cònica de la seva fonamentació, d'una potència d'uns 30 o 40 cms. Possiblement per construir aquesta base es realitzà un forat al terreny i posteriorment s'abocà al seu interior l'argamassa barrejada amb pedres.

L'excavació d'aquesta habitació no va proporcionar, a més de les restes descrites anteriorment, gaires elements més que permetin aproximar-nos a l'activitat que s'hi va desenvolupar. El motiu principal és l'estat de degradació en què es trobava, ja que totes les estructures es troben a un nivell inferior al de circulació d'aquest àmbit. Els estrats recuperats s'interpreten com a farciments o bé com a estrats formats en un moment anterior, producte d'alguna activitat desenvolupada fora de la vil·la. Malgrat que aquí no estudiarem el material ceràmic que contenien, volem fer esment que en la seva majoria correspon a una fàcies molt més antiga que la que aquí ens ocupa i que potser caldrà associar-lo amb l'aparegut a l'interior

d'unes fosses detectades ja durant els primers anys d'excavació (Roure *et alii*, 1988, p.33, fig. 14 i pp.58-59) i que hem datat, com veurem en l'estudi dels materials, a principis del segle I a.C. La datació d'aquesta premsa es farà mercès a la seva relació estructural amb d'altres parts del mateix edifici.

Relacionada amb aquesta primera habitació n'hi trobem una altre situada immediatament al sud (habs. XXIV i XV). De fet alguns dels seus murs com veurem més endavant són una continuació dels que acabem de descriure. És però de dimensions més reduïdes i de planta més quadrada (4,5 metres de llarg per uns 5 metres d'amplada). El fet de tenir el nivell de circulació a una cota sensiblement inferior al de l'habitació XXXI n'ha permès recuperar una major sedimentació.

A la banda oest està limitada per la continuació del mur E-253 a la part oest, bastit amb rierencs de tamany mitjà i units amb una mica d'argamasa. Contrariament al tram de l'habitació XXXI, aquí té una potència d'entre quatre i cinc filades. La diferència s'explica igualment pel relleu ascendent del terreny en sentit nord. No obstant aixó el lligam entre aquestes parets i les altres (E-253, E-254 i E-255), ens fa pensar que totes aquestes estructures foren construïdes en un mateix moment i de manera unitaria.

De major interés és el mur E-254, que tanca l'habitació pel sud i que presenta unes característiques constructives iguals a l'anterior. En aquest punt la superposició d'aquest edifici al damunt de restes anteriors és fàcilment constatable. Ens referim a un pou, excavat només parcialment, atès que la paret E-254 s'hi assenta directament i que hem associat a la vil·la de la fase II. Segurament la seva inutilització és paral·lela a la construcció del mur, doncs la seva fonamentació baixa quasi un metre a l'interior, nivell a partir del qual s'hi troba un gran farcit de pedres.

Aproximadament a la part central d'aquesta paret s'hi troba, malgrat l'arrassament general, una mena de fisura, que podria correspondre a un accés a l'interior de l'habitació XXXIV. Corrobora aquesta idea el fet que la seva superfície és perfectament plana. Es tracta d'una obertura de més d'un metre i mig i per tant més gran en comparació amb d'altres localitzades al jaciment.. L'existència d'aquest accés sud confirma alhora que el nivell de circulació d'aquesta estança, era sensiblement inferior al de l'habitació de més al nord.

La banda est està delimitada per la continuació del mur 255, del que se n'han conservat més de 5 filades, fet també amb rierencs i força argamasa. La divisió entre l'habitació XXIV i la de més el nord es fa mitjançant la paret E-328, que constructivament sembla que fou aixecada després de realitzar les parets laterals. És també d'una potència considerable (aproximadament entre quatre i cinc filades), fet perfectament lògic si tenim en compte que suportava les terres de la part nord, on el nivel de freqüentació era també superior. La major part de les parets d'aquesta habitació es devien construir vistes, és a dir sense necessitat de realitzar trinxeres de fonamentació.

Durant la seva excavació es localitzà a l'angle sud-est restes d'un paviment d'*opus signinum* (E-283), que s'assentava al damunt d'una petita preparació feta amb petites pedres. Després d'haver-lo netejat s'observà que no podia tractar-se pas del paviment de l'estança, atès que en un dels seus extrems, el de més a l'oest es veia clarament com finalitzava i revestia també l'alçat d'una petita paret que el limitava per aquesta banda. Pensem doncs que més aviat es tracta d'una cisterna de reduïdes dimensions. No sabem si en aquesta mateixa habitació n'hi hauria hagut d'altres; de ser així, aquestes només podien haver-se col·locat adossades al mur E-255, doncs l'accés a l'habitació es feia pel centre del mur 254. Una darrera possibilitat, encara que menys probable, és que l'accés fos posterior, de manera que al construir-lo s'inutilitzessin els esmentats dipòsits.

Finalment, pel que fa a la descripció de les evidències, volem esmentar l'aparició d'una estructura, individualitzada amb el número 341 feta de rierencs i adossada a l'angle d'unió dels murs 253 i 328. Pel seu extrem sud arriba fins a la prolongació del mur 314. La disposició de les pedres no presentada cap mena d'ordre i només per la banda est s'hi havia buscat una línia mes o meyns regular. En l'extrem nord es conservava a la mateixa alçada que el mur 328, mentre que al sud, el nivel era molt més baix. Pensem, que estructuralment totes les restes que acabem de descriure responen a les necessitats de disposar d'una premsa i d'unes àrees annexes on portar a terme tots els treballs relacionats amb aquesta activitat.

Interpretació.

La interpretació d'aquest conjunt com restes d'una sala de premsat es deu a l'existència de determinades estructures i a la seva disposició. En la proposta de restitució de la

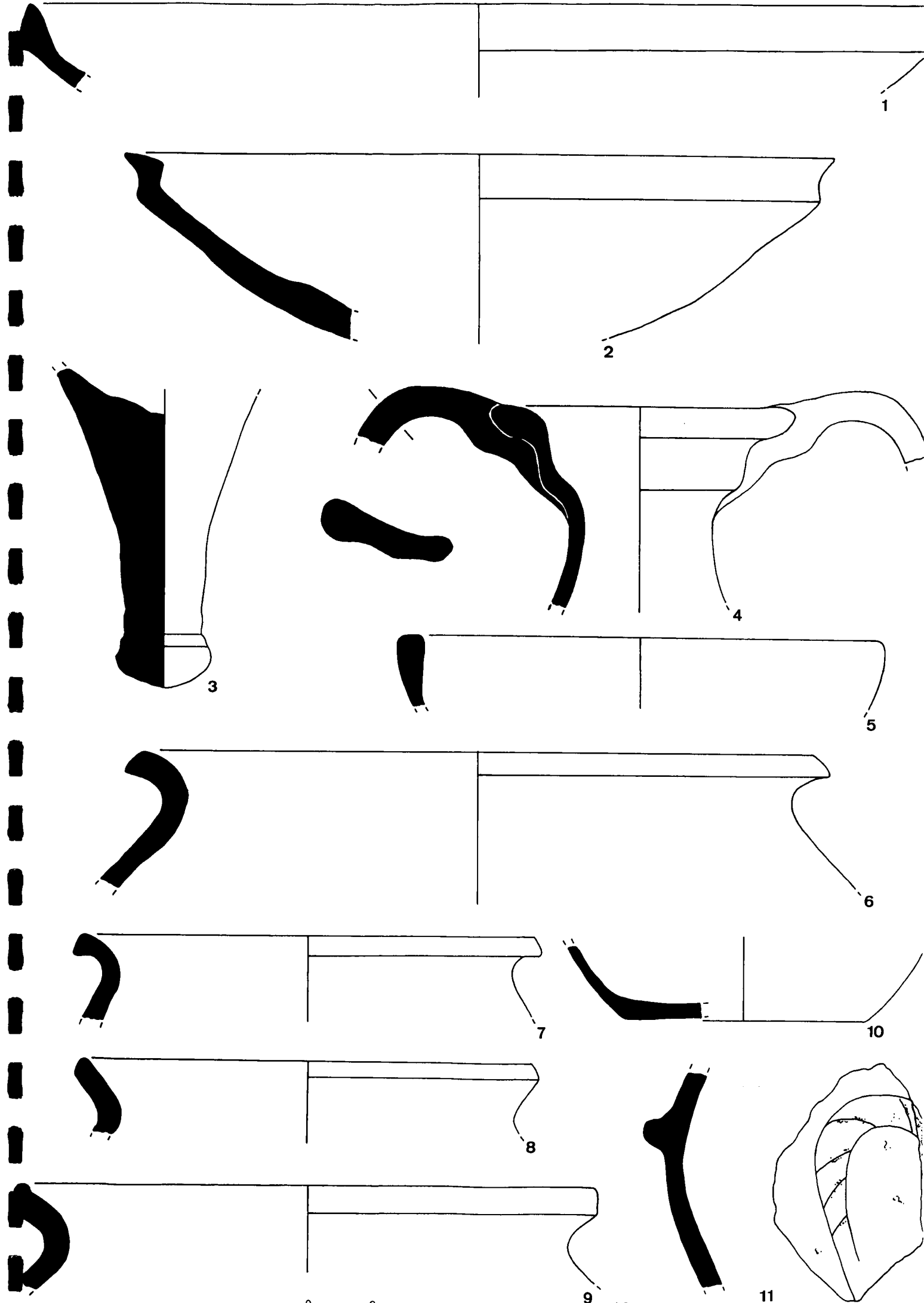

LÀMINA 16.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació del Camp Alt de Vilauba. Corresponen al primer nivell identificat durant l'excavació de la vil·la. (estrat 1). La seva fiabilitat estratigràfica és dubtosa en alguns punts, però pot servir per fer-se una idea dels materials dipositats en el darrer moment d'ocupació. Està format per argila al·luvial i terra llaurada. té una potència considerable i s'igualava amb d'altres unitats, segons les diferents campanyes d'excavació (estrat 13).

Descripció:

- 1.- Vora de comuna oxidada, que sembla vol imitar formes fabricades en t.s. africana D. L'argila és de color vermell-taronja, porosa i de tacte farinós. Ratllable i ben depurada. N^o inventari: 2V-1701.
- 2.- Vora de ceràmica de cuina reduïda. Argila de color marró negre, dura, amb desgredant de grans de sorra i mica. N^o inventari: 2V-1710.
- 3.- Pivots d'àmfora africana, possiblement correspon a la forma Keay XXVI. L'interior és massís i en l'extrem inferior hi té una petita motllura. N^o inventari: 3V-184.
- 4.- Part superior d'una gerra de comuna oxidada, amb dues nanses contraposades que arrenquen de l'extrem superior. L'argila és de color vermell, uniforme i ben depurada, amb petits grans de sorra, ratllable. N^o inventari: 2V-1334.
- 5.- Vora d'un plat o pàtera de comuna oxidada. La pasta és de color vermell taronjós, de tacte farinós, fina i amb petits grans de sorra per desgredant. N^o inventari: 2V-1698.
- 6 a 9.- Vores d'olles de ceràmica de cuina reduïda. Presenten unes argiles molt semblants, dures, generalment de color fosc, encara que segons la cocció la poden tenir diferents tonalitats, amb desgredant de grans de quars i sorra ben visibles. N^o inventari: 2V-1092, 2V-972, 2V-975 i 2V-1021 correlativament.
- 10.- Base d'una olla o tassa de ceràmica de cuina reduïda. L'argila és molt semblant a les anteriors, però el desgredant és més ff. N^o inventari: 2V-979.
- 11.- Fragment de paret d'una olla de ceràmica de cuina reduïda, decorada amb una tira d'argila aplicada en forma de ferradura. En tenim paral·lels de formes senceres en els estrats d'abandonament de la vil·la (Roure *et alii*, 1988, fig. 51, n° 1). N^o inventari: 2V-415.

1

2

3

4

5

6

7

10

8

9

11

0

2

10cm.

LÀMINA 17.

Context estratigràfic: Aquests materials pertanyen a un dels nivells, identificat com E-229, coberts per l'estrat superficial (E-1) . Està format per terra de color verd-marró, amb presència de petites teules, ceràmica, argamasa i pedres i s'interpreta com la capa dipositada durant i després de l'abandonament de la vil·la. Ocupa sobretot l'àrea de les habitacions XVIII, XXI i XXIII.

Descripció:

1.- Llavi d'àmfora africana. S'identifica amb la forma Keay XXVII. Argila de color vermellós, porosa i dura. N^o inventari: 6V-229-24.

2.- Llavi d'àmfora africana, de forma imprecisa. Argila típica dels envasos d'aquesta procedència. N^o inventari: 5V-1025.

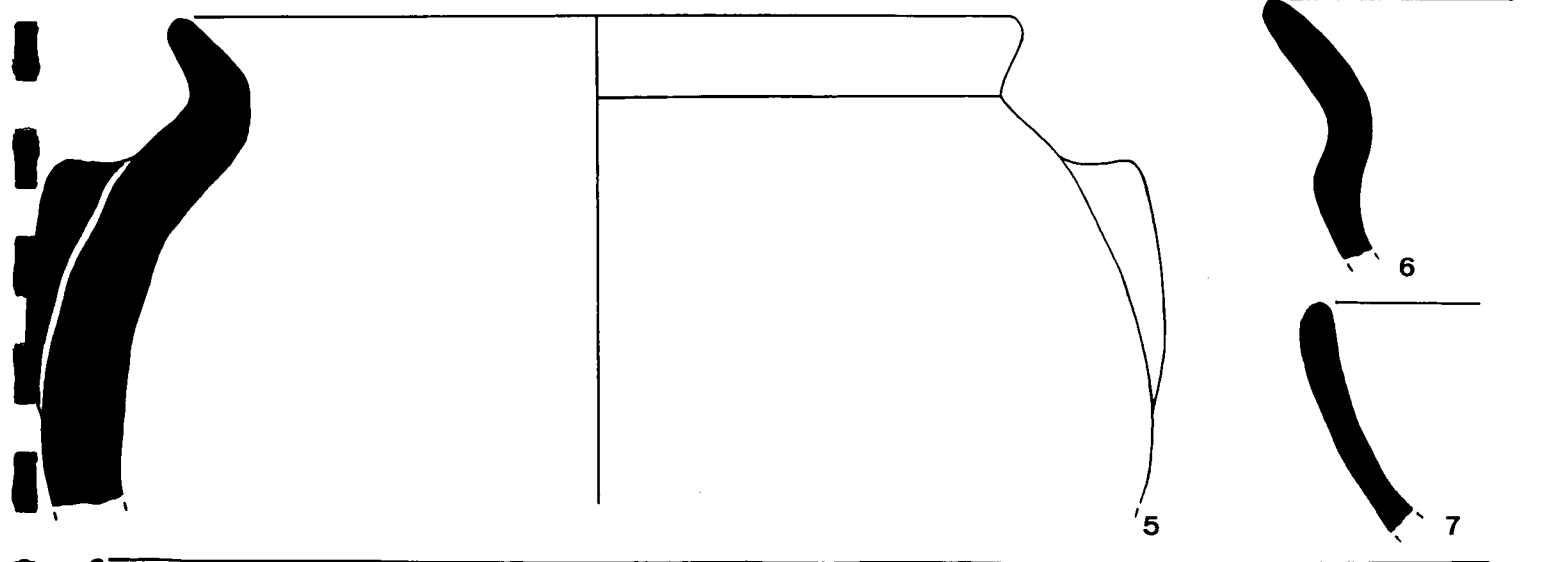
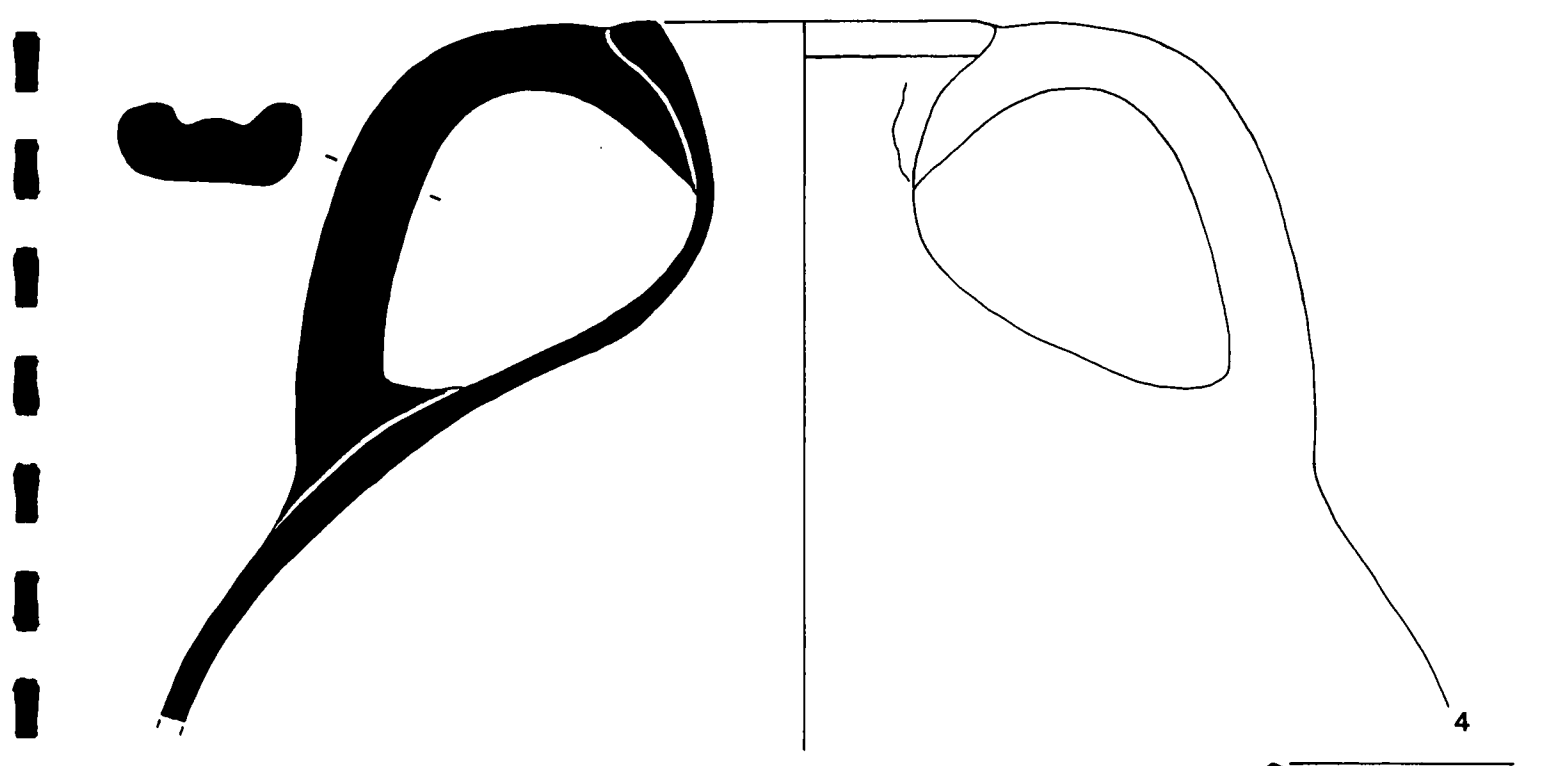
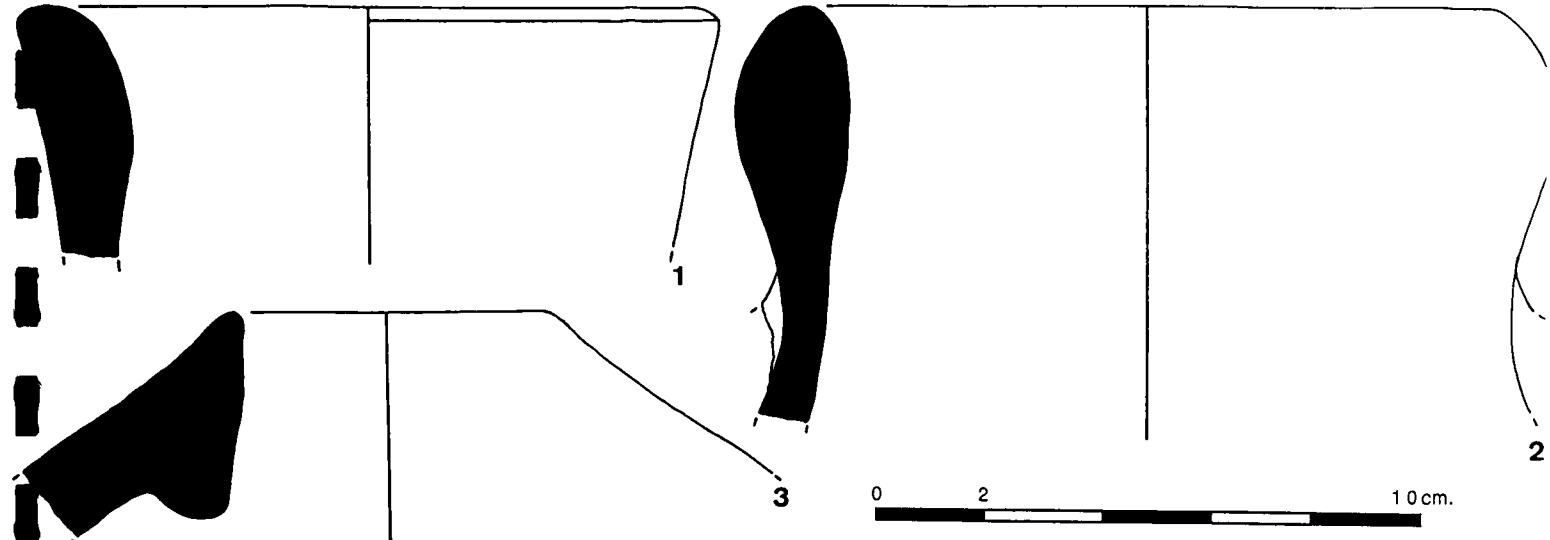
3.- Llavi d'àmfora púnica. N^o inventari: 5V-1127.

4.- Vora d'una gerra de comuna oxidada. Argila de color marró, dura, uniforme i ben depurada. La textura exterior és farinosa i ratllable. N^o inventari: 5V-1019-21.

5.- Part superior d'una olla de ceràmica de cuina reduïda. Argila dura, de color gris-marró, amb desgredant de sorra ben visible. A l'espatlla hi porta una decoració aplicada en forma de ferradura, coneguda ja en d'altres nivells de la vil·la (Roure *et alii*, 1988, fig. 51, n° 1). N^o inventari: 6V-229-23.

6 i 7.- Vores de plats de ceràmica de cuina reduïda. L'argila té les mateixes característiques que la peça anterior. N^o inventari: 6V-229-11 i 5V-1192.

8.- Vora de morter de ceràmica comuna oxidada. Argila de color rosat, porosa, dura i ben depurada. La textura exterior farinosa. Conserva engatxats algunes petites pedres a la part interna. N^o inventari: 5V-1235.

LÀMINA 18.

Context estratigràfic: Materials ceràmics recuperats en l'excavació de l'estrat 503, que ocupava bona part del sector F del camp Alt (ampliació del 1986-88). Està format per terres de color marró, de poca potència, cobertes pel nivell d'enderroc de la última fase constructiva de Vilauba.

Descripció:

1 i 2.- Vores de tapadora de ceràmica de cuina africana. Argila de color taronja, porosa i amb desgreixant de petits punts de color blanc. A l'exterior de la vora hi porten una patina de color gris fosc. N^o inventari: 9V- 86-503-55.

3.- Vora de cassola de ceràmica de cuina africana, forma Hayes 197. El llavi presenta la típica secció de vora ametllada, amb l'encaix per la tapadora. A l'interior són visibles les senyals del tornejat. La pasta és idèntica als n° 1 i 2. N^o inventari: 9V- 86-503.

4.- Vora d'un plat de t. s. africana clara D, forma hayes 90. Possiblement de dimensions considerables. Pasta de color rosat, fina i depurada, porosa. El vernís, de color vermellós, gairebé ha desaparegut. N^o inventari: 9V- 86-503-72.

5.- Vora d'un plat de t. s. africana clara C, forma Hayes 50. de parets molt primes i argila taronja, molt ben depurada. Vernís del mateix color molt ben adherit. N^o inventari: 9V-86-503-73.

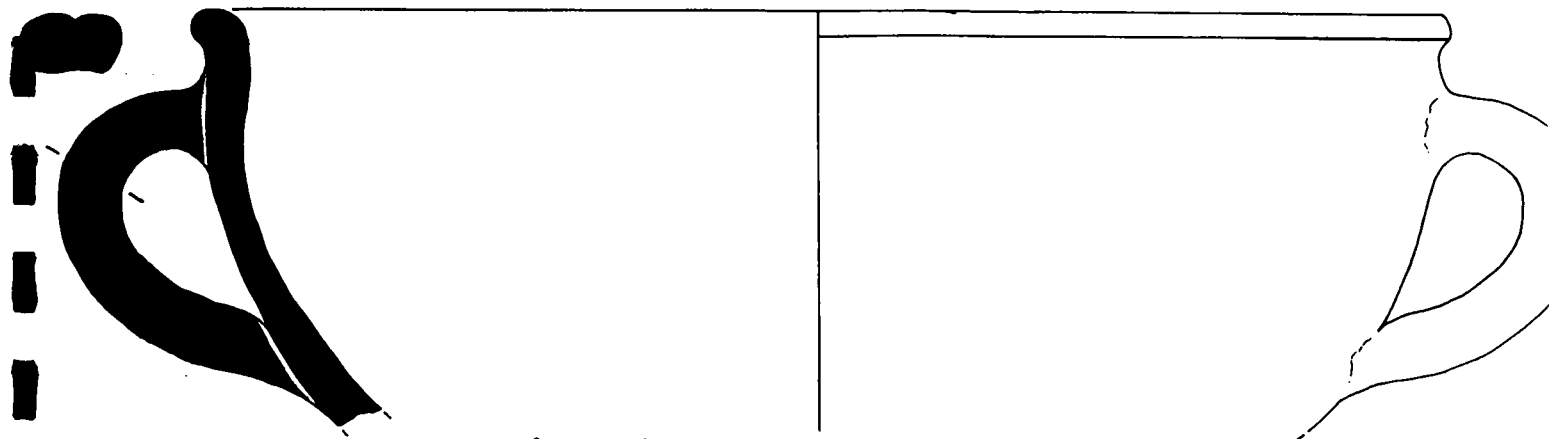
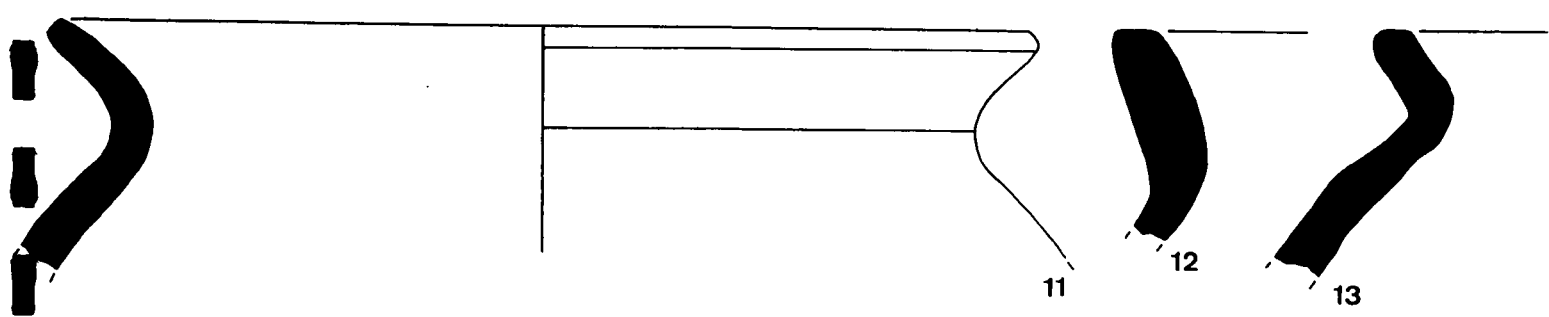
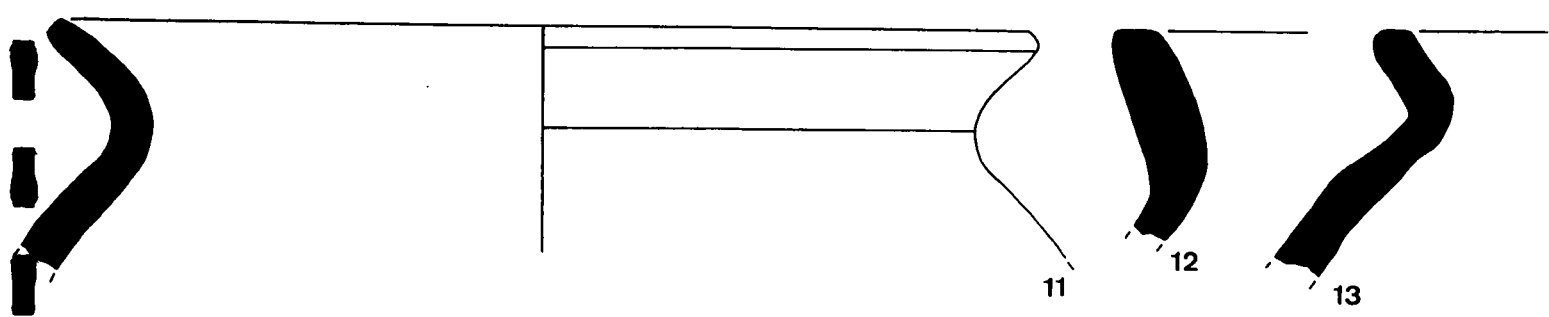
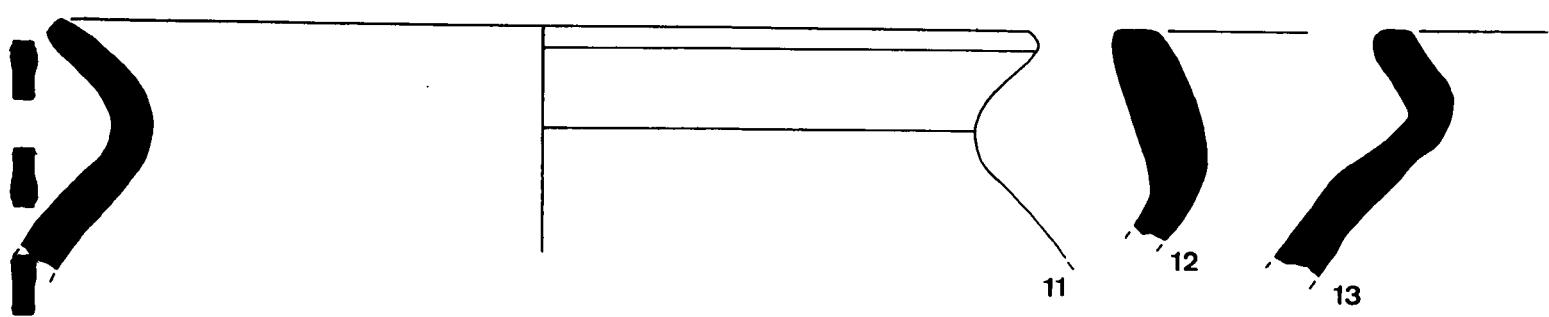
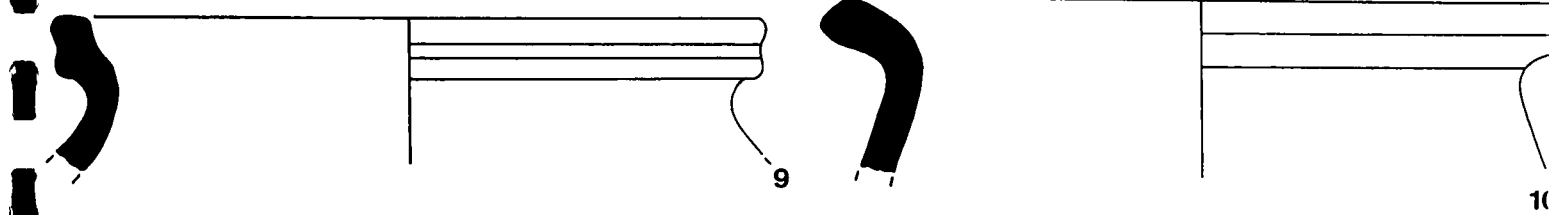
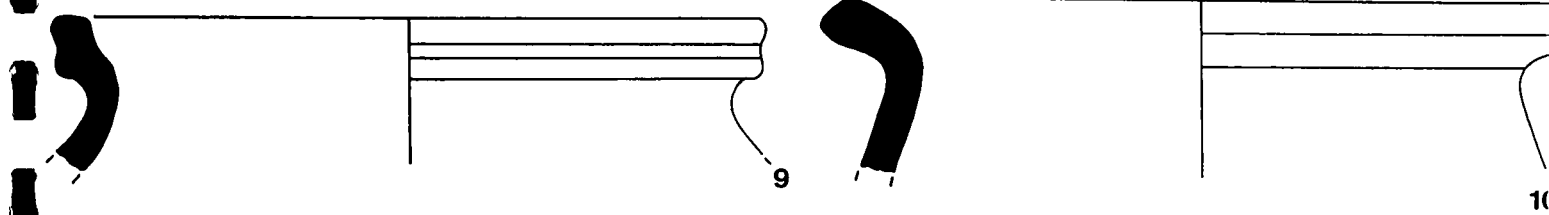
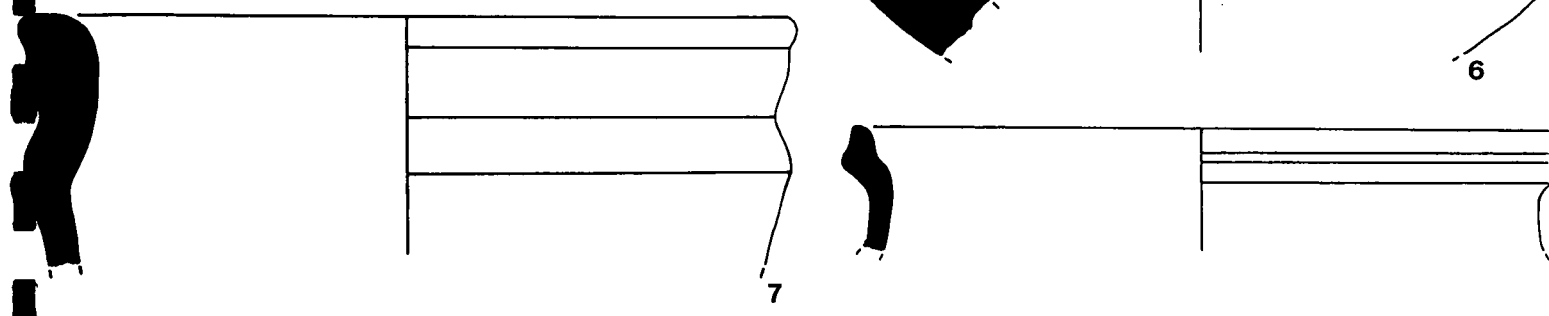
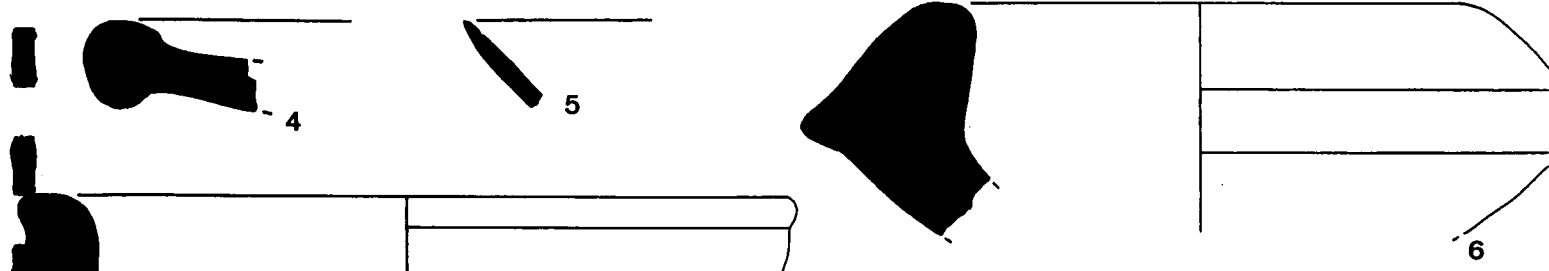
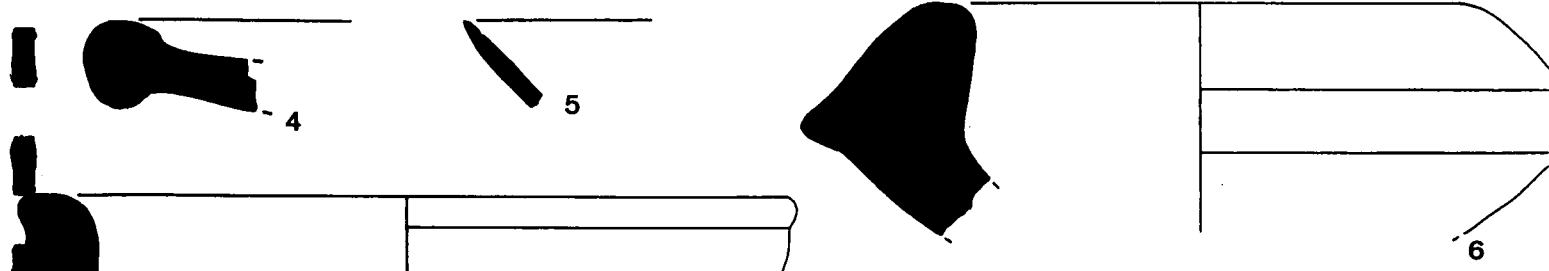
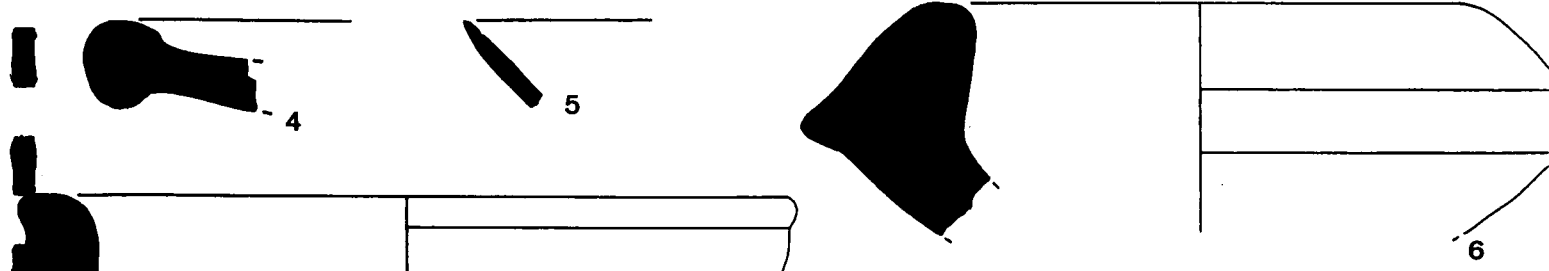
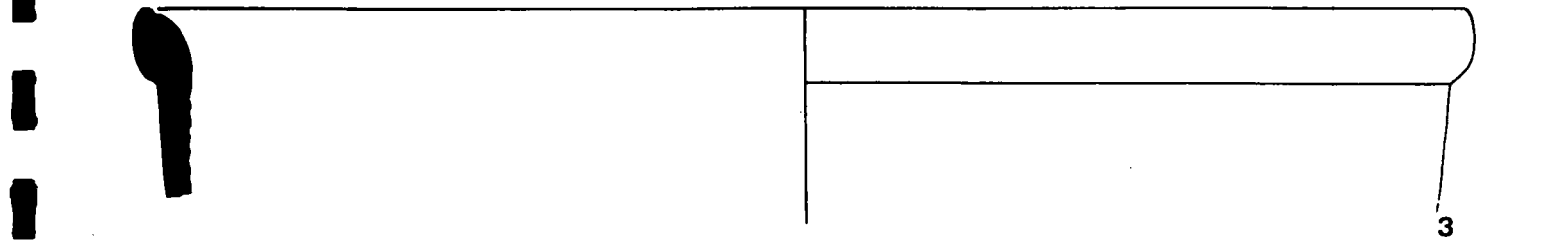
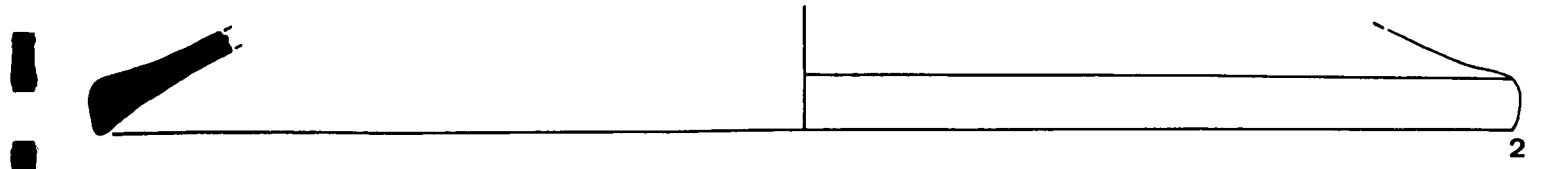
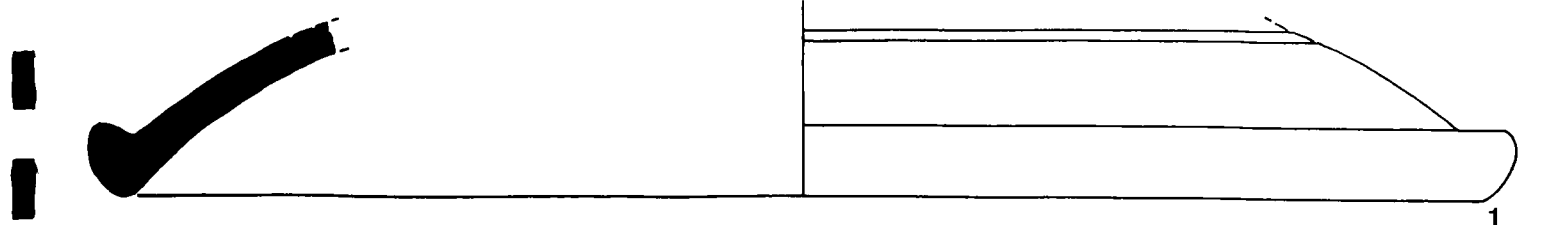
6.- Vora d'àmfora de llavi molt gruixut, d'argila de color taronja, porosa, ben depurada. N^o inventari: 9V-86-503-62.

7.- Vora d'àmfora, de llavi motllurat a l'exterior. L'argila és de color marró a la part externa i taronja a l'interior. N^o inventari: 9V-86-503-52.

8 i 9.- Vores d'olles de ceràmica de cuina reduïda, de perfil sinuós i llavi motllurat externament. L'argila les identifica com un producció característica: és de color marró clar, porosa, depurada, dura i amb un acabat d'una certa qualitat. La tenim representada en d'altres nivells de les fases finals de la vil·la. N^o inventari: 9V-86-503-28.

10 a 13.- Vores d'olles o gribells de ceràmica de cuina reduïda. La pasta és de color gris amb tonalitats més clares, amb desgreixant de sorra i granets de quars.

14.- Cassola de ceràmica de cuina reduïda. El llavi és una mica engruixit i porta dues nanses a l'espatlla contrposades. Forma molt corrent i habitual a la vil·la. N^o inventari: 9V-86-503-32.

LÀMINA 19.

Context estratigràfic: Materials ceràmics recuperats en l'excavació de l'estrat 503, que ocupava bona part del sector F del camp Alt (ampliació del 1986-88). Està format per terres de color marró, de poca potència, cobertes pel nivell d'enderroc de la última fase constructiva de Vilauba.

Descripció:

1, 3 i 5.- Olles de ceràmica de cuina reduïda, amb diferents tipus de vores. les pastes són molt uniformes i són de color gris fosc, dures i amb granets de quars. N^o inventari: 9V-86-503-3, 9V-86-503-4 i 9V-86-503-35 respectivament.

2.- Vora de ceràmica de cuina reduïda de forma indeterminada. De característiques idèntiques a les anteriors. N^o inventari: 9V-86-503-18.

4 i 7.- Plats o pàteres de ceràmica de cuina reduïda. N^o inventari: 9V-86-503-9 i 9V-86-503-13.

6.- Vora d'un gibrell o morter de grans dimensions. L'argila és de color grogenc, molt dura, amb nòdols de color marró i làmines de mica duarada. Per les seves característiques podria tractar-se de la mateixa peça trobada a l'interior del rebost de la vil·la o Hab. XXX. N^o inventari: 9V-86-503-56.

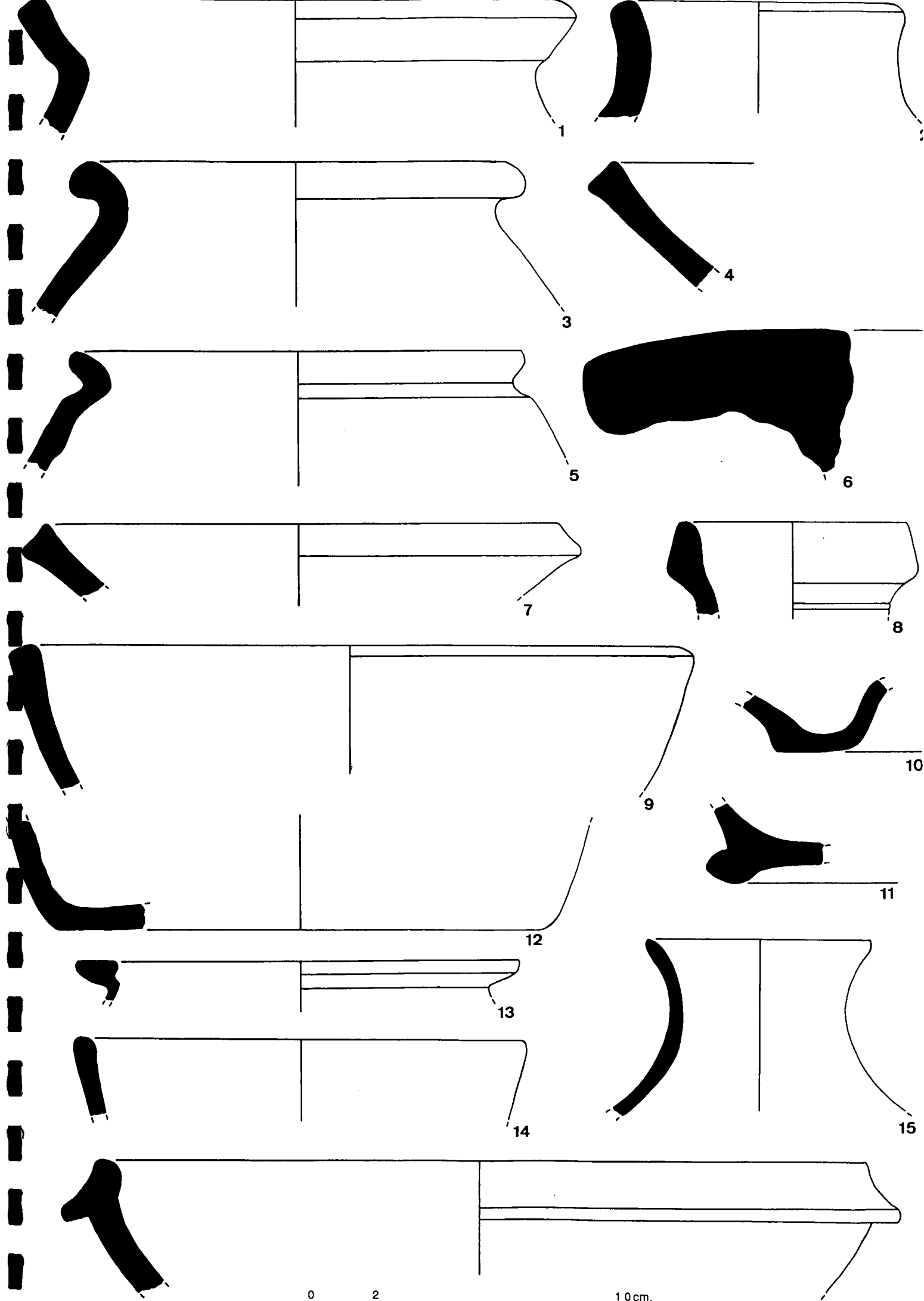
8.- Vora d'una ampolla de ceràmica comú oxidada. El coll, més estret sembla decorat amb llistons. Argila de color marró, fina i depurada. N^o inventari: 9V-86-503.

10.- Fragment d'un plat de ceràmica de cuina reduïda. N^o inventari: 9V-86-503-7.

11 a 13.- Bases de comuna oxidada, de fons umbilicat, peu anul·lar o fons pla. Les seves pastes són de color marró rosat, ratllables. N^o inventari: 9V-86-503-22, 9V-86-503-17 i 9V-86-503-16 respectivament.

13 a 15.- Vores de ceràmica comuna oxidada. Argiles de color marró clar i gris ben depurades. N^o inventari: 9V-86-503-53, 9V-86-503-54 i 9V-86-503-65 respectivament.

16.- Vora de morter de ceràmica comuna oxidada, de llavi penjat cap a l'exterior i internament marcat per un petit engruiximent. Argila de color clar. N^o inventari: 9V-86-503-52.

0 2 10 cm.

16

LÀMINA 20.

Context estratigràfic: Materials ceràmics procedents de l'excavació d'un dels nivells generals de la vil·la, individualitzat com E-66 i que cobreix part de les restes de les habitacions IX i XII. L'únic estrat que s'hi superposa és el format per les terres de conreu. Estava format per argiles i algun fragment de teula. S'hauria format a partir de l'abandonament definitiu de la vil·la.

Descripció:

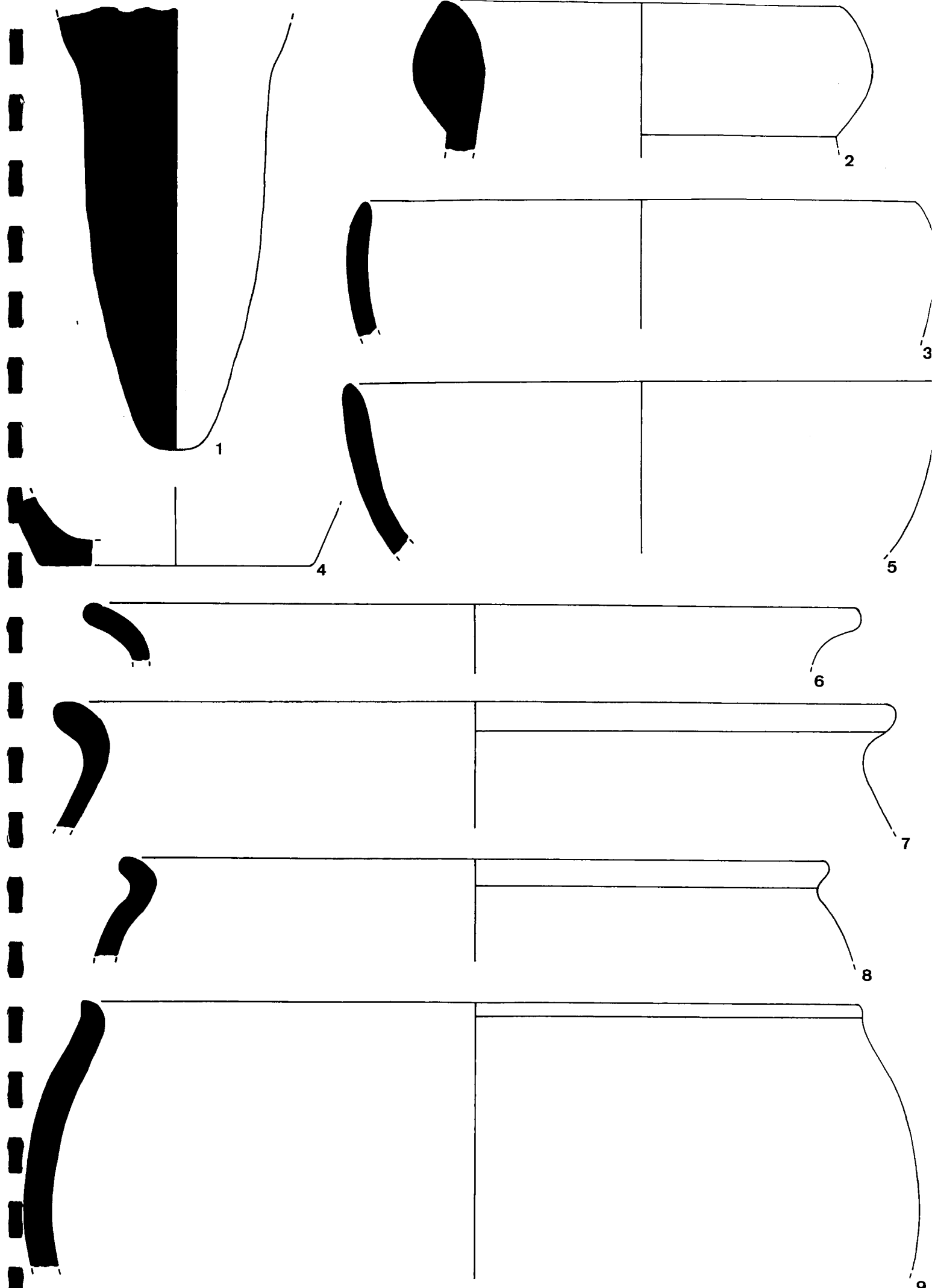
1.- Pivots d'àmfora africana, assimilable a la forma Keay XXV. L'argila és de color vermellós, dura. Cronològicament s'ha de situar entre finals del segle III i mitjan segle V. N^o inventari: 4V-143.

2.- Vora d'àmfora africana IIC o Keay VI. Argila de color vermell fosc. Comença a fabricar-se durant el segle III, encara que a Catalunya es troba en contextes posteriors, sobretot del segle IV i V i més endavant.

3 i 5.- Fragments de plats de ceràmica de cuina reduïda, de vora exvasada. Argila de color fosc amb granets de quars i mica. N^o inventari: 3V-254 i 3V-46.

4.- Base d'un tupí o tassa de ceràmica de cuina reduïda. N^o inventari: 3V-39.

6 a 9.- Diferents formes d'olles de ceràmica de cuina reduïda. La major part són de formes amb el llavi penjat cap a l'exterior i sense gaires motius decoratius. Totes elles tenen nombrosos paral·lels a Vilauba, encara que la n° 9 sembla que apareix sobretot en els contextos més tardans. N^o inventari: 3V-57, 3V-44, 3V-47 i 3V-38 respectivament.

0 2 10cm.

LA FASE IV.

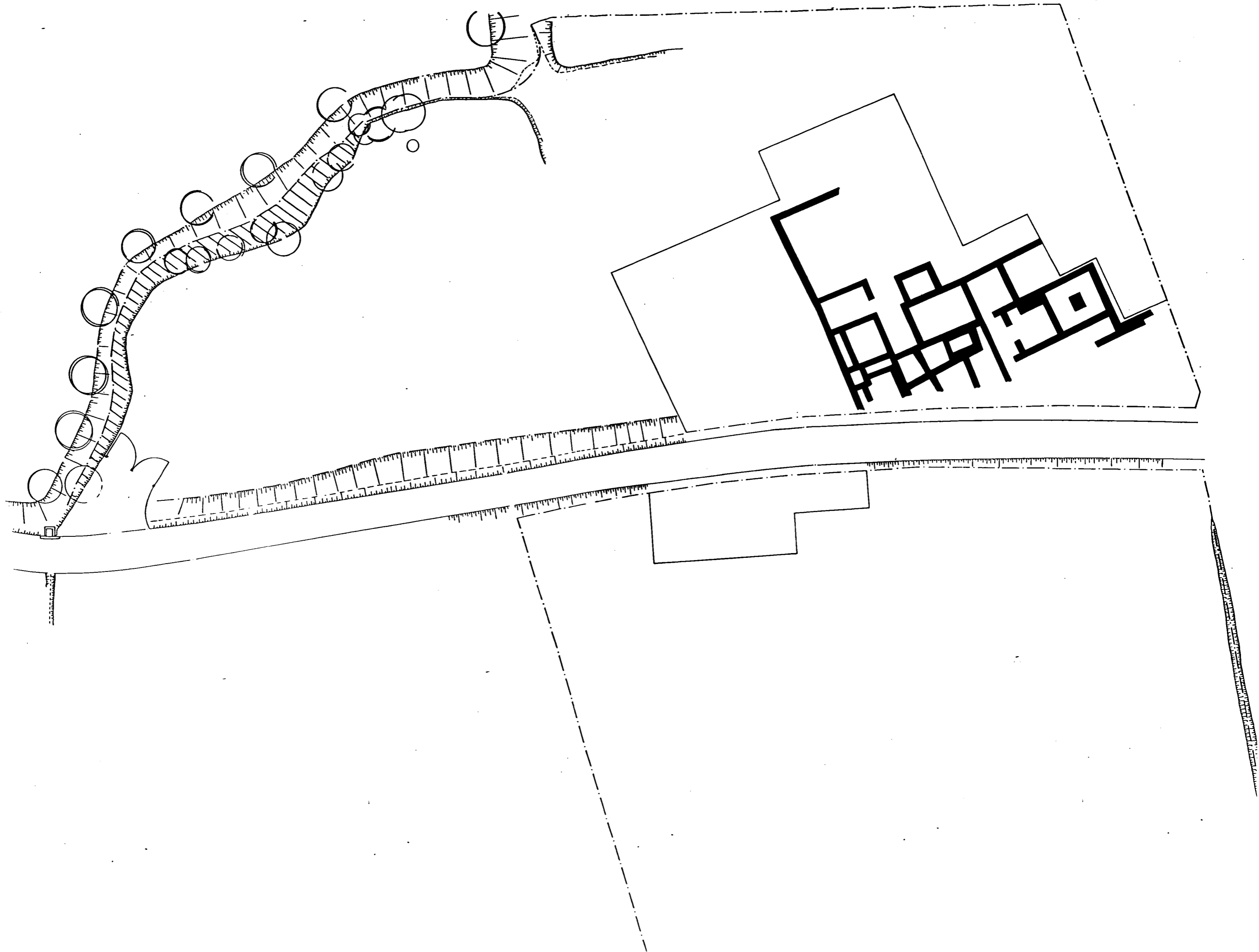
Les habitacions I, II, III A, III B i IV.

El conjunt d'habitacions que estudiarem tot seguit formen un cos unitari que s'interpreta com un complex per a obtenir oli. Es troba situat a la part central de la zona excavada i constitueix la darrera gran reforma estructural detectada fins avui al jaciment. Tot i la individualització de cinc àmbits diferents, en realitat es tracta de tres habitacions consecutives (fig.) disposades d'oest a est. La seva excavació es realitzà entre els anys 1979 i 1981, és a dir durant les primeres campanyes al camp alt de Vilauba. Es tracta d'una zona on la superposició d'estructures és important. Les corresponents a aquesta darrera fase són les més afectades pels treballs de conreu que s'hi realitzaven fins el 1979. De les habitacions de més a l'est (III A i III B) i situades a un nivell inferior en desconeixem la seva planta completa, doncs quedaren tallades durant els treballs de construcció de la carretera que porta a Pujarnol.

La construcció d'aquest complex comportà l'abandonament i obliteració de la filada d'habitacions que durant la fase anterior ocupaven aquest sector i que s'extenien més al sud. L'edificació d'aquesta nova premsa constitueix, per tant, una reducció de la superfície construïda. La nova instal·lació esdevé d'ara en endavant el límit sud de la vil·la. Entre ambdós moments no hi devia haver cap lapsus de temps, doncs els constructors aprofitaren com a fonaments part dels murs de les habitacions anteriors. Veiem-ho amb més detall.

Les restes conservades.

Tal com ja hem dit l'edifici consta de tres estances. La primera d'elles, individualitzada com hab. I (fig.), fou de les primeres que es van excavar ja que els seus murs aparegueren immediatament a sota dels nivells de conreu del camp. Medeix aproximadament uns 6 metres de llargada per un 4 metres d'amplada. Per la part oest està limitada pel mur E-94, del qual només se n'han conservat unes dues filades corresponents a la seva fonamentació. Està bastit amb rierencs de tamany regular i units en sec. Semblants característiques tenien els murs que tancaven l'habitació per la banda sud (E-34) i la nord (E-93), conservat només fins a la meitat de l'habitació; interrupció que no sembla deguda als

treballs de conreu. La construcció d'aquest àmbit es realitzà de manera unitaria atès que totes les parets estan perfectament lligades. Les relacions existents entre el mur 34 i el 3C, que limita pel nord l'estança central, demostren que l'habitació I fou aixecada amb posterioritat.

L'excavació del seu interior no va recuperar gaire informació a causa de l'estat d'arrassament de la major part de les estructures. Únicament destacar l'aparició a l'angle sud-est de les restes d'un paviment d'*opus signinum*, individualitzades amb el número 10. A sota seu hi havia una capa de preparació formada per còdols de petit tamnay. Les poques restes del picadís ceràmic que van aparèixer disperses a l'interior de l'habitació ens fan suposar que la degradació s'efectuà ja d'antic.

L'habitació I s'adossa per la part est amb l'estança central, de dimensions més grans i subdividida alhora en dos àmbits: el cantó nord reservat a la màquina de premsat (Hab. II) i el sud corresponent a una cisterna (Hab. IV). Ambdúes s'excavaren durant l'any 1979 i tot i la superficialitat de les seves estructures es conservaren en millor estat que les de l'habitació I. Les seves característiques constructives són, però, força diferents. Els murs tenen unes fonamentacions considerables, que si bé en algun punt es recolzen al damunt d'estructures anteriors, poden baixar fins a un metre (sobretot en la part est). A més, aquests estan units amb abundant argamasa, i no en sec, la qual cosa els hi dona un aspecte molt més sòlid que els de l'estança I. Per a construir-la, probablement fou necessari acabar d'enderrocar les restes de les estructures de l'edifici anterior. Amb tot, algunes parets (E-143, E-117 i E-3B) s'aprofiten com a fonaments, estalviant-se haver de col·locar un bon nombre de filades per disposar d'una sòlida base. La part central o habitació II medeix uns 7 metres de llargada per 4,5 metres d'amplada. De fet, l'extrem est (entre els murs E-29 i E-200) s'ha de considerar com apèndix, encara que de característiques i funcionalitat diferent. Per la banda oest es separa de l'habitació I pel mur E-3C, que s'assenta directament sobre el de la fase anterior (E-3B). La numeració d'aquest, diferent a la dels altres (s'acompanya amb una lletra) es justifica pel fet que durant el procés d'excavació s'observaren en el mateix diferents fases constructives, obligant d'aquesta manera a individualitzar-los. D'ell se n'han conservat unes dues filades, fetes amb rierencs posats obliquament. Aquest tipus de parament, anomenat *opus spicatum* o d'espina, es caracteritza pel canvi de sentit de la inclinació de les pedres a cada filada. En època romana s'utilitzava sobretot per als fonaments o per llocs on el subsòl retenia l'aigua. La disposició més vertical de les pedres evitent els problemes d'humitats (Adam 1989, pp. 156-157).

Els murs laterals (E-56, E-12 i E-2), orientats d'oest-est, es basteixen al mateix moment que l'anterior. Al contrari que aquest, però, no aprofiten cap estructura més antiga. Del primer s'ha conservat la part corresponent als fonaments, que en alguns llocs tenen més de set filades. Està fets amb rierencs, buscant la cara més regular per l'exterior i units amb abundant argamasa. La seva perllongació serveix de límit a les estances inferiors (III a i III B). L'extrem est es troba tallat per les esmentades obres de construcció de la carretera, de manera que ara per ara no en podem saber la longitud total.

L'excavació de l'interior fou la que aportà els elements claus per a la interpretació del conjunt. En la seva superfície es conservaven, de manera molt desigual, les restes d'un paviment d'*opus signinum* que s'individualitzà amb el número 6. La seva potència oscil·la al voltant del 15 cms. i l'acabat és força groller (el picadís està fet amb trossos força grans). A l'extrem est les restes del paviment són gairebé inexistentes, lo qual va permetre veure la potent capa de rierencs que serveix de preparació al *signinum*. Tot i aquesta sòlida base calgué reparar-lo en diverses ocasions, tal com ho demostren les morterades (E-5). A la part alta de l'habitació, prop del mur 3C, s'hi localitzaren dos forats (E-8 i E-9) o encaixos realitzats al mateix moment que el paviment. Són de forma rectangular i medeixen uns de llarg per cms. d'ample. La revora externa (fig.) del *signinum* demostra que aquest es va abocar una vegada encastats al seu interior les bigues que suportaven el pes de la premsa. Al seu fons intern i centrat en relació a la longitud hi tenen un altre o graó, de manera que la profunditat total és de cms. Aquests encaixos es troben lleugerament desplaçats cap a la part sud de l'habitació.

Tal com ja hem assenyalat, el límit est d'aquesta estança el marca el mur E-29. Entre aquest i el número 200 defineixen un petit espai que malgrat estar relacionat amb l'anterior presenta algunes particularitats. La primera és la diferència de nivell respecte l'habitació II. Efectivament les restes de *signinum* (E-31) que la cobrien es trobaven a una cota inferior. La diferència, si projectem l'alçada hipotètica d'ambdós, oscil·la al voltant dels 50 cms. A sota seu hi ha també una capa de preparació feta de rierencs, encara que de dimensions molt més petites que els de l'habitació I. Aquest paviment i preparació estaven tallats per un forat (E-22) de forma circular i d'uns 50 cms. de profunditat.

El mal estat de conservació del *signinum* va permetre excavar els nivells anteriors a la seva construcció (fig.). A sota de la preparació hi havia una capa força potent individualitzada amb la fitxa 171, dipositada per tal de regularitzar el terreny després de l'enderroc de les

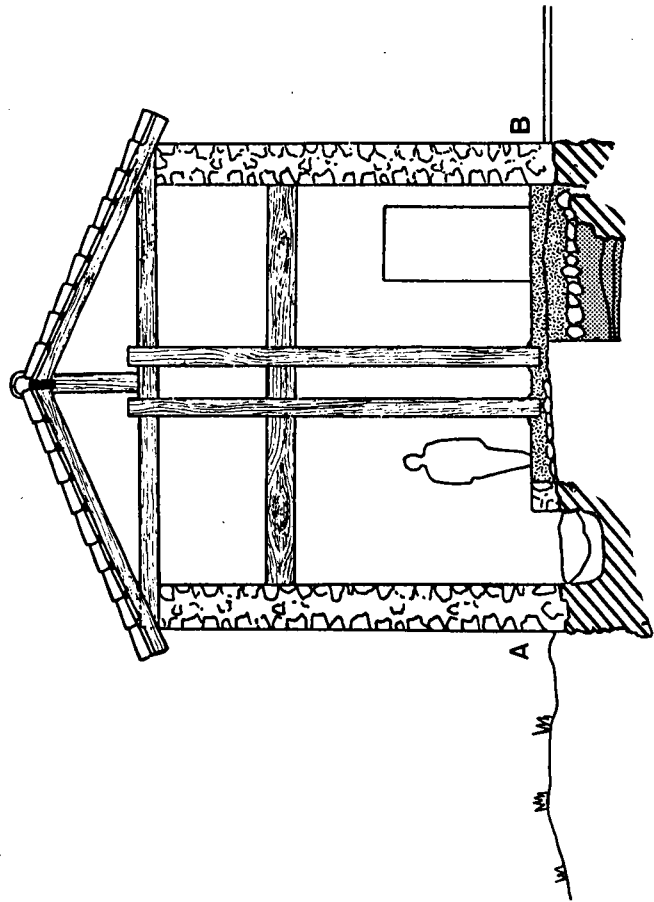
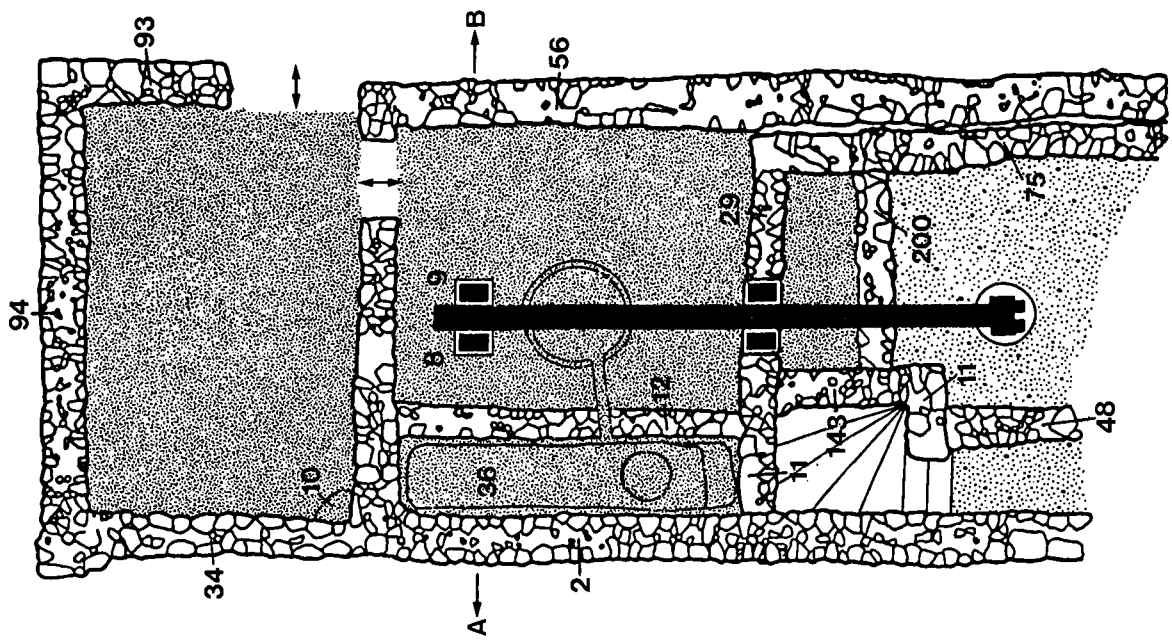
estructures anteriors i abans de començar l'edificació de la premsa. Aquest estrat es superposava a una segona capa d'anivellació (E-174), que alhora cobria les restes d'un paviment (E-197), corresponent al sòl de l'habitació de la fase anterior (entre els murs E-157, E-137 i E-143). La seqüència estratigràfica d'aquest sector permet, per tant, definir amb claretat la darrera fase estructural de la vil.la.

Al costat mateix de l'habitació II, més cap al sud, s'hi troben les restes d'una cisterna (hab. IV). Està separada de la primera per un mur (E-12), construït amb una tècnica semblant als descrits anteriorment i que fou bastit al mateix moment que la resta de parets. En aquesta ocasió però, els constructors no aprofitaren les parets (E- 137) de l'edifici preexistent; condicionats segurament per les mesures que havia de tenir la sala de premsat.

La resta de murs que delimiten aquesta cisterna són els mateixos que defineixen l'habitació II. La metodologia d'excavació aconsellà individualitzar amb la fitxa 11 la perllongació de la paret número 29 mentre que la tanca per la part oest. El número 2 té unes característiques molt semblants al 56. A més, aquest és el límit sud de la vil.la durant la fase IV. Té un aspecte sòlid i la seva fonamentació medeix més d'un metre i mig de fondària. Les dimensions d'aquesta cisterna, de forma allargada, són d'uns cinc metres de llarg per un d'ample. Internament anava revestida amb *opus signinum* (E-36) i en un dels extrems hi ha un graó que facilitava l'accés al seu interior. El sòl no és completament pla sinó còncau i està lleugerament inclinat cap a l'est, on s'hi localitza una petita concavitat de forma circular (E-28A) d'uns 65 cms. de diàmetre. Els nivells E-42 i E-43 (fig.) que la farcién es dipositaren durant l'abandonament final de Vilauba.

La darrera habitació (III) que forma el complex de la premsa és la que es troba a tocar la carretera que divideix en dos el jaciment. L'excavació aconsellà la seva subdivisió en dos àmbits: IIIA i IIIB. Tal com ja hem indicat l'extrem est fou escapçat durant les obres de construcció de l'esmentada carretera. Tot i aixó, es va poder recuperar bona part de la seva seqüència estratigràfica que és molt més potent que la conservada en les habitacions anteriors.

La IIIB és la que es troba més al sud. Està delimitada pels murs E-2, E-143, E-117 i E-48. Aquest darrer, que es construeix de nou, és el que separa ambdós àmbits. Està fet igualment amb rierencs units gairebé en sec o amb molt poca argamasa. L'alçada conservada és superior a un metre i mig. S'adossa a l'angle de l'habitació VII de la fase precedent,

0 5 m.

formada pels murs E-143 i E-117 que ara es reutilitzaran. El tancament sud és el mateix que el de les habitacions precedents (E-2). L'excavació de l'interior d'aquest petit espai va permetre identificar diversos estrats (E-87 i E-180), formats per fragments d'*opus signinum* abocats (alguns estaven molt engrunats i boca avall) i utilitzats amb tota seguretat per terraplenar l'habitació en el mateix moment de construcció de la premsa. Es concentraven sobretot a la part oest, on la potència oscil·lava entre els 50 i 70 cms. Suposem doncs que el nivell de circulació era aquí més elevat, atès que a l'extrem est el nivell de paviment era molt més baix (E-187).

L'habitació IIIA és de dimensions més grans i de planta gairebé quadrada (3,5 m. per 35,5 m.), encara que no sabem com continuava en direcció est. Constructivament destaca el doble mur que tanca l'àmbit pel nord. De fet, el primer d'ells (E-75) és un reutilització de la fase anterior. L'acabat i els materials (rierencs units gairebé en sec) demostren que es va refer en aquest moment. S'adossa a un altre construït de nou (E-56), que també limita pel nord l'habitació II. Aquest té uns fonaments considerables i a diferència de l'anterior les pedres estan unides amb abundant argamasa.

L'estratigrafia recuperada confirma el desnivell existent entre aquesta habitació i les de més a l'oest. Efectivament, els nivells d'argila (E-120/121) acumulats després de l'abandonament final de Vilauba apareixen a més profunditat. Cobrien igualment un estrat (E-152) format per pedres i alguna teula, corresponent a l'enderroc últim de la vil·la. El sòl de l'estança l'assenyalava una línia de calç conservada només a tocar el mur E-48 (aquesta relació confirma que en aquesta fase el nivell de paviment era gairebé el mateix que el període anterior).

Interpretació.

El conjunt d'habitacions que acabem de descriure és potser una de les poques instal·lacions de premsat senceres aparegudes a Catalunya. Estructuralment presenta algunes semblances amb l'apareguda a la part nord de la vil·la i associada a la fase precedent. Les més destacables són la disposició general (aprofitant el desnivell del terreny) i l'organització de l'espai en funció del procés de treball (en habitacions consecutives). L'estat de conservació és també millor, lo qual ens ha proporcionat més informació per poder-ne restituir el seu aspecte. Malgrat que les seves dimensions no són excessives, conté els quatre elements indispensables

d'aquest procés: magatzem, sala premsat, cisterna de decantació i celler. La reconstrucció de la seva planta (fig.) i del seu alçat (fig.) s'ha fet partint sobretot de les evidències recuperades durant la seva excavació i dels paral·lels d'instal·lacions semblants. La proposta que presentem és la que ens ha semblat més probable, encara que som conscients que sovint la interpretació de les restes permet més d'una possibilitat.

Tal com ja hem indicat el complex s'organitza en tres àmbits. El primer d'ells (hab. I) és el que es troba més a l'oest. L'excavació proporcionà molt pocs elements útils sobre el seu aspecte i funcionalitat. La seva situació respecte la resta d'estructures de la vil·la en aquesta fase i de l'instal·lació de premsat ens donen algunes pistes. En efecte, si observem el plànol corresponent a la fase IV (fig.) veurem com aquesta habitació es troba limitant amb un pati o àrea oberta que tanca l'edifici per la banda oest. L'accés al seu interior només es podia realitzar a través del mur E-94 o E-93. El més probable és que fos en aquest darrer, tenint en compte la fisura d'uns dos metres apareguda a l'extrem est i que sovint la part del mur corresponent a una porta no té fonamentació. A més, el fet que sigui la primera habitació del complex és també significatiu. Tota instal·lació necessita d'un espai on guardar les olives abans de començar el procés d'extracció d'oli. A ser possible i per tal d'estalviar trasllats innecessaris, els magatzems han d'estar a prop de la sala de premsat o de les moles de trituració. Pensem que aquesta era la funcionalitat de l'habitació I.

Resulta difícil restituir l'aspecte d'aquest magatzem tenint en compte el seu estat de conservació. Tal com ja hem assenyalat a l'angle sud-est s'hi van trobar les restes molt malmeses d'un paviment d'*opus signinum*. El nivell de circulació que marcava era lleugerament més baix que el de la sala central (uns 10 o 15 cms.). Som de l'opinió que aquest sòl cobria originalment tota l'habitació. La possibilitat que correspongui a un dipòsit s'ha de descartar per l'inexistència de recobriment en l'alçat del mur 3C i pel fet que aquests normalment es troben a un nivell inferior al de circulació. La pavimentació amb materials sòlids i sobretot impermeables, com per exemple el *signinum*, no és rara en determinats tipus de magatzems (aixó permetia escórrer millor el líquid que es recollia en un canaló o bé per la pròpia inclinació del terra). L'única condició és que les olives s'havien de guardar seguint l'ordre o els dies de recollida. És per aixó que algunes vil·les compten amb dipòsits fets d'obra de petites dimensions on emmagatzemar-les. La majoria d'instal·lacions de premsat i segurament també l'habitació I de Vilauba utilitzava, però, elements més barats, com per exemple la fusta. A més aquest sistema feia possible variar les distàncies entre les separacions

en funció de la quantitat d'olives recollides o de la producció.

Una de les fases de què consta el procés d'extracció d'oli (vegeu apartat) és la trituració de les olives per tal de formar la massa que posteriorment es premsarà. La nostra hipòtesi és que aquesta part del treball es realitzava també a l'interior d'aquesta habitació. Malauradament la nostra afirmació no es pot recolzar amb la constatació física d'alguna de les màquines utilitzades per moldre (bàsicament la *mola olearia* o el *trapetum*). Una vegada més hem de recórrer a l'organització i distribució de l'edifici. Tant la instal·lació com la manipulació d'ambdós tipus de màquines necessitava d'un espai prou ampli, que gairebé sempre és troba a la mateixa sala de premsat o bé en alguna de les estances més immediates. Considerant les dimensions de l'habitació II i tenint en compte l'àrea ocupada per la pròpia premsa hem de descartar la primera possibilitat; l'única alternativa possible, per tant, és que la mòlta es realitzés al mateix magatzem.

La interpretació de l'habitació II com la sala de premsat és deu fonamentalment a la troballa dels encaixos (E-8 i E-9) d'una part de la màquina. La comunicació amb l'estança anterior es devia realitzar per una porta situada a l'extrem nord del mur 3C (la resta està ocupada per la cisterna nº IV i pels *arbores* i cap del *prelum*). Corrobora aquesta afirmació el fet que l'eix de la premsa es situa a la meitat sud de l'habitació, deixant una mena de corredor enfront de l'esmentada porta, facilitant així la col·locació dels esportints amb la massa a sota la biga horitzontal.

L'existència dels forats al paviment de l'habitació ens proporciona algunes pistes sobre les característiques i el tipus de màquina que s'utilitzava. Servien per encastar-hi unes bigues verticals o *arbores* que alhora sostenien una altre biga, disposada horitzontalment i que era la que exercia la pressió sobre la càrrega dels esportins. Malgrat que aquest tipus de suport és necessari únicament en determinats models de premses de palanca, la seva gran diversitat tipològica en dificulta la restitució. Els encaixos es van realitzar quan encara el *signinum* era fresc tal com ho demostra la revora externa, més aixecada. Aquestes bigues verticals medien entre 35 i 40 cms. de llargada per uns 15 cms. d'amplada (segons les mesures reals dels forats E-8 i E-9). La seva profunditat (uns 15 cms.) és superior a la dels realitzats en un bloc de pedra, segurament per la dificultat que implicava fer-los d'aquest material. De la seva forma no en coneixem gaires paral·lels; només un (fig.) aparegut a l'excavació de la vil·la de la Roquebrussanne. Aquest bloc de fixació dels *arbores* reaprofitava l'antic contrapès d'una

premsa, a la part superior del qual s'hi realitzaren dos forats, separats 33 cms. l'un de l'altre i igualment amb un segon encaix al fons. La seva situació, a prop d'un altre complex per a l'obtenció d'oli (Roquebrussanne I), la reutilització del contrapès i l'aparició de ceràmiques com t. s. clara B, C i D li atorguen un context cronològic molt similar o anterior per a la construcció de la premsa de Vilauba (Brun 1986, pp. 196-197).

El moviment ascendent o descendent del *prelum* es controlava desde l'altre extrem. Per regular els moviments laterals i evitar la caiguda de la càrrega, sovint es guiava entre dues altres bigues verticals, els *stipites*, situades a la part inferior. Pensem que aquest és el cas de la premsa de l'habitació II. Ens ho confirma l'existència del mur E-29, l'alçada del qual no sobrepassava la marcada pel paviment de l'habitació. Que no es tracta d'una paret divisòria ho demostra també el fet que serveix de límit sud a la cisterna, just davant de l'escala d'accés al seu interior. La seva construcció només s'explica si considerem que servia de base als *stipites*. Suposem que el sistema de fixació devia ser similar al dels *arbores*, atès que no s'ha trobat cap evidència que indiqui la utilització de blocs de pedra. La distància entre les bigues verticals, que no la llargada del *prelum*, era per tant d'uns quatre metres.

Més al sud, hi trobem un altre espai de petites dimensions, la funcionalitat del qual és difícil d'entendre si no considerem que els *stipites* descansaven sobre el mur E-29. Tal com ja hem assenyalt, el seu nivell era inferior al de l'habitació II. El terra, que era igualment d'*opus signinum*, tenia una preparació de petits còdols, sensiblement menys consistent que la de l'estança anterior. Al nostre entendre, aquestes diferències estructurals són indicatives d'una funcionalitat específica i fan inviable la possibilitat que els *stipites* descansessin sobre el mur E-200. La restitució que oferim (fig.) presenta algunes modificacions en relació a la proposada amb anterioritat (Roure et al. 1988, fig. 30), sobretot pel que fa a l'àmbit des d'on es manipulava el *prelum*, que inicialment situàvem a l'estança inferior (hab. IIIA). Aixó comporta alguns inconvenients a l'hora de calcular les característiques tècniques de la màquina, com la llargada de la biga horitzontal o del vis, amb el consegüent perill de trencament. Per totes aquestes raons, pensem que la rosca i el contrapès devien estar situats en el petit àmbit al sud de la sala de premsat. Certament, el desnivell existent entre ambdúes habitacions no permetria regular prou bé l'alçada del *prelum*. És en aquest sentit que cal interpretar el forat de forma circular (E-22) que tallava tant el paviment (E-31) com la preparació, que degué servir per encaixar-hi el contrapès, obtenint així un marge suficient per als moviments ascendents i descendents. Si observem la seva situació en planta ens adonarem que es troba exactament

centrat en relació a l'eix del *prelum*, determinat a través dels encaixos dels *arbores*. Aquest sistema d'enfonsar el contrapès s'utilitza encara avui en moltes premses d'oli i de vi.

Segons aquesta interpretació, tipològicament la premsa s'inclou dins els models H4 o J4 (Brun 1986, p. 28), de cronologia força avançada. La utilització d'un contrapès circular i d'un vis per accionar-la és la que ens ha semblat més possible, tenint en compte la forma de l'encaix (E-22), la planta de l'edifici i la seva datació; encara que malauradament no n'hem trobat cap evidència. El diàmetre i dimensions del primer són impossibles de calcular, atesa la destrucció parcial del forat i del paviment durant l'abandonament final de la vil·la. La possibilitat de maniobrar la premsa a través d'una politja o torn unit a un contrapès més gran i de forma rectangular, a l'hora que no permet la conjugació d'alguns dels elements que hem comentat, ens sembla encara més difícil de provar.

La longitud total del *prelum* devia oscil·lar entre les 5 i 6 metres, mentre que l'amplada, determinada per la distància existent entre les encaixos dels *arbores*, era de 40 cms. Una segona possibilitat, ben fonamentada pels textos clàssics (Cató, *De Agri.*, XIX, 2) és que la seva amplada sigui inferior en aquest punt, per tal d'impedir el moviment de la *lingula* o extrem superior en sentit longitudinal. Aquestes bigues podien estar fetes per un únic tronc o per dos o tres units amb grapes de ferro. El seu pes constituïa, en la major part dels casos, la base de la pressió que s'efectuava a la càrrega. Les mides del contrapès són proporcionals al diàmetre del vis. L'adaptació de contrapesos que inicialment s'accionaven amb politges o torns per a premses de vis, suposa alhora una rosca de diàmetre més gran. El pes mig d'aquestes blocs, al voltant dels 1000 kilos, és molt superior al dels contrapesos fabricats expressament per premses de vis, que pesen entre 300 i 700 kilos. Els diàmetres de la rosca seran de 23-25 cms. o de 14-16 cms respectivament (Brun 1986, pp. 250-251).

La restitució de la part superior de la màquina és, *a priori*, molt més fàcil. Malgrat que no podem saber amb certesa l'alçada de les quatre bigues verticals, és de suposar que no seria superior al 3 metres. El moviment ascendent i descendent del *prelum* es regulava també per unes falques de fusta *-fibulae-* que s'introduïen en unes ranures laterals *-foraminae-* situades a la part baixa dels *arbores* i dels *stipites*.

Aquestes bigues verticals de la màquina anaven fixades en la seva part superior per una altra biga perpendicular que la travessava, així com altres dues transversals sota l'anterior

que anaven clavades a les parets laterals de l'habitació. S'evitava d'aquesta manera, qualsevol moviment lateral de la màquina durant els treballs de premsat. Segurament l'alçat de les parets laterals de l'habitació II (E-56 i E-2) era tot de pedra i no de tàpia, per tal d'aconseguir així una major solidesa. Hem de tenir present, que el propi pes de l'estructura servia també de contrapès de la força centrípeta de la màquina. Al camp andalús, hom documenta nombrosos exemples de premses amb la part central o superior d'una alçada superior a la resta, que es coneixen ja com torres de contrapès (Arambarri 1992, pp.112). Per aquest motiu, en la proposta de restitució que presentem, l'alçada de l'habitació II és superior a les altres.

El *prelum* duia fixada a la part inferior una planxa de fusta, de forma circular, anomenada *orbis olearis*, la funcionalitat de la qual era mantenir l'estabilitat de la columna d'esportins i repartir la pressió. Aquest coincidia amb l'*ara*, o superfície de premsat. Tal com ja hem indicat en l'estudi de les habitacions XXXI i XXXV hom documenta diversos sistemes per recollir el líquid. El sistema més comú era amb una solera rodona de pedra dotat d'un canal a la part externa. A aquest tipus correspon el fragment de pedra trobat en un dels murs que formen la cisterna o hab. XX. La recollida es pot fer també utilitzant el mateix sòl de la sala de premsat, lleugerament inclinat vers el centre. L'excavació de l'hab. II no va poder recuperar elements suficients per saber-ho amb certesa, ja que el paviment només es conservava a la part nord. No podem descartar la possibilitat, atesa l'inexistència de blocs de pedra com a base dels *arbores* o *stipites*, que la pressió es realitzés al damunt del mateix *signinum*. i més si tenim en compte les reparacions efectuades, amb noves morterades (E-5), per tal de mantenir la regularitat de la seva superfície. La preparació del paviment, feta amb diverses capes de rierencs, no fou suficient per evitar el trencament del terra.

Finalment, l'oli que s'obtenia, seguint un canaló marcat igualment al terra i potser forrat de metall, anava a parar a una cisterna (hab. IV), on s'iniciava la part final del procés: la decantació. En aquest cas es tracta d'un dipòsit de dimensions considerables i només malmès en la seva part superior. Considerant que la cota de circulació del paviment de l'hab. II marcava igualment l'alçada real de la cisterna, hem estimat la seva capacitat al voltant dels litres. Aixó no implica, però, que s'omplís únicament d'oli, ja que durant el premsat s'utilitza també aigua calenta per tal de facilitar la sortida del líquid i que també anava a parar a la cisterna de decantació. A la seva part est hi ha un forat de forma circular (E-28A) que permetia recollir més fàcilment el pòsit o les impureses. L'existència d'un sol dipòsit ens fa suposar que la decantació es realitzava també manualment (amb la *conca ferrae* o algun altre estri), ja que la

separació mecànica només és possible quan es disposa de diverses cisternes comunicades entre elles (*structile gemellar*). L'encarregat devia anar separant l'oli tant bon punt hi arribava i només al final de cada premsada s'havia de netejar completament la cisterna; d'aquí el graó de l'extrem est. L'existència de cisternes de característiques semblants està ben documentada en algunes vil.las excavades a les comarques gironines. Un exemple, de cronologia similar, és el dipòsit (àmbit VII) aparegut a la Font del Vilar (Avinyonet de Puigventós), de planta més rectangular, d'uns 80 cms. de fondària i amb graó situat a la cantonada nord-est. Estava revestit igualment d'*opus signinum*, amb una mitja canya a les juntures i un forat al centre d'un metre de diàmetre per a la decantació (Castanyer & Tremoleda 1992, p.121).

L'oli que s'obtenia es guardava però en uns altres contenidors, situats en una estança annexa, la *cella olearia*. Pensem que aquesta era la funció de l'àmbit situat a tocar la carretera. Ja hem dit, que l'estratigrafia (fig.) recuperada durant la seva excavació indicava l'existència de diferents nivells de circulació entre l'hab. II i la IIIA i IIIB, essent més baix el d'aquestes últimes. El desnivell real s'estima en un metre i mig aproximadament. Per salvar-lo era necessari, per tant, disposar d'una escala que comunicés ambdós espais, ja que l'accés a l'interior de l'hab. IIIA només es podia per la banda oest. L'única possibilitat és que aquesta escala d'accés estigués situada a l'hab. IIIB. Confirmen aquesta hipòtesi la seva planta, força irregular, i el fet que connecta directament amb el petit àmbit est de la sala, des d'on s'accionava la premsa. De fet la caixa d'escala abastava només la part oest, més ampla, mentre que la part est, entre les murs E-2 i E-48 és més aviat un passadís de comunicació, a partir del qual s'accedia a la *cella olearia*. Els graons s'iniciarien a partir del mur E-117 i arribarien fins la part superior del mur E-143. L'abandonament i posterior destrucció del jaciment no ens permet restituir el seu acabat extern. Les restes d'*opus signinum* trobades durant l'excavació s'han de considerar com a part del farcit interior i no pas com a possible revestiment.

L'extrem est del passadís i de l'habitació IIIA quedà escapçat per les obres de construcció de la carretera de Pujarnol, però és de suposar que continuaven encara una mica més. L'entrada al seu interior es devia fer a través d'una porta oberta al mur E-48. L'interpretació d'aquest àmbit com *cella olearia* es deu a la troballa d'alguns fragments de *dolia*, apareguts entre els estrats d'abandonament. La seva posició, propera a la sala de premsat, corroboren aquesta idea, àtes que l'hab. I servia de magatzem de les olives. Cap dels trossos estava però *in situ* i, per l'aspecte dels estrats inferiors al nivell de circulació, no sembla pas que anessin semi-enterrats. Per aquest motiu, no podem determinar, ni que sigui

aproximadament, el nombre total de dolia que hi devia haver.

Amb la interpretació d'aquest àmbit finalitza la reconstrucció d'aquest complex. No volem acabar, però, sense apuntar algunes reflexions relatives a la seva estructura i significació històrica. L'homogeneïtat del conjunt queda demostrada no només per les relacions físiques existents entre les seves parets i elements sinó també per la funcionalitat atorgada a cadascun dels espais. La disposició del conjunt en estances consecutives demostra una planificació prèvia, la qual, a més d'incloure tots els elements materials necessaris, considerava també l'ordenació de l'espai a fi de rendabilitzar i facilitar el procés de treball. Així, l'hab. I, ben comunicada amb el pati oest de la vil·la servia per guardar les olives i per preparar-ne la pasta. D'aquí s'accedia a l'estança central, on hi havia la màquina i la cisterna de decantació. La part final del procés, l'emmagatzematge de l'oli, es realitzava a l'habitació inferior, tancant així un procés iniciat amb l'entrada de les olives a la vil·la.

Més difícil és extreure conclusions sobre aspectes tècnics del tipus de premsa utilitzat. La restitució (fig.) que hem realitzat s'ha fonamentat amb la presència i/o inexistència de determinats elements. Les diferències estructurals amb la premsa del sector nord són evidents. Les premses de palanca i vis, malgrat que es coneixen d'ençà el segle I aC., no es documenten fins més endavant, sobretot durant el baix-imperi (Amouretti 1984, p. 170). La millora tècnica que suposava comportà la progressiva desaparició d'altres models, com les accionades amb un torn i contrapès. N'es una mostra la gran quantitat de pedres de contrapès adaptades posteriorment per funcionar amb premses de vis, la qual cosa, permet també establir un *terminus post quem* per a la seva progressiva introducció (Brun 1986, pp. 252-253). La validesa i rendabilitat d'aquests tipus de màquines queda confirmada per la seva llargíssima pervivència i per les poques modificacions tècniques que han experimentat fins els nostres dies.

LÀMINA 21.

Context estratigràfic: Materials ceràmics procedents de l'excavació d'un dels nivells generals de la vil·la, individualitzat com E-66 i que cobreix part de les restes de les habitacions IX i XII. L'únic estrat que s'hi superposa és el format per les terres de conreu. Estava format per argiles i algun fragment de teula. S'hauria format a partir de l'abandonament definitiu de la vil·la.

Descripció:

1, 2 i 5.- Olles de ceràmica de cuina reduïda, de parets inclinades cap a l'interior i de llavi vertical o obert. N^o inventari: 3V-767, 3V-834 i 3V-46.

3.- Vora duna petita olla o tassa de ceràmica de cuina reduïda, el llavi té una carena marcada a la part interna i tomba lleugerament cap a l'exterior. N^o inventari: 833.

4.- Vora d'una gerra o tassa de ceràmica de cuina reduïda. El llavi és una simple continuació de la paret del vas s'inclina força cap a fora. N^o inventari: 3V-137.

6.- Vora de tapadora de ceràmica de cuina reduïda. Aquesta forma no és gaire habitual en aquesta categoria ceràmica. Té una argila amb el típic desgredant de mica i quars. N^o inventari: 3V-37.

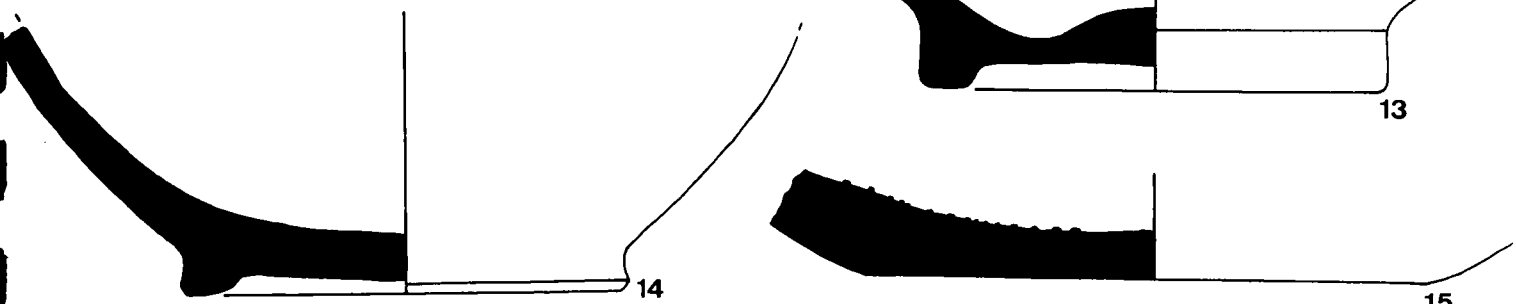
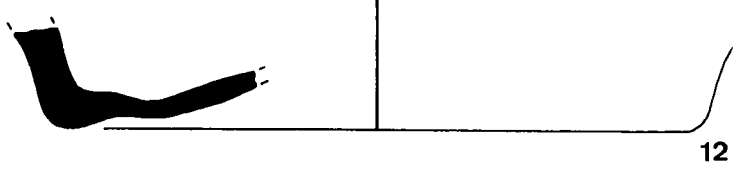
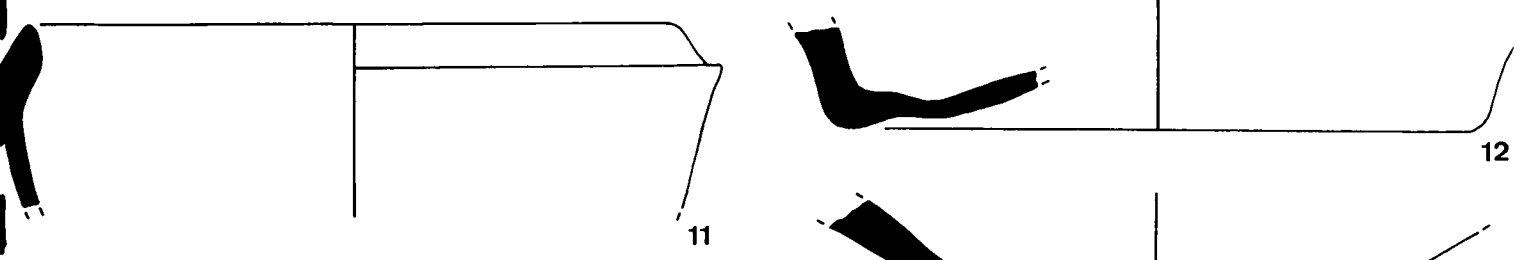
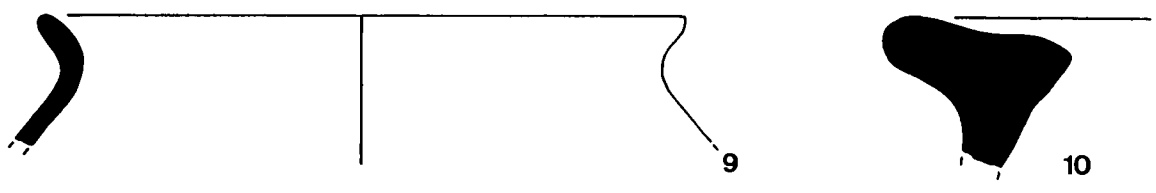
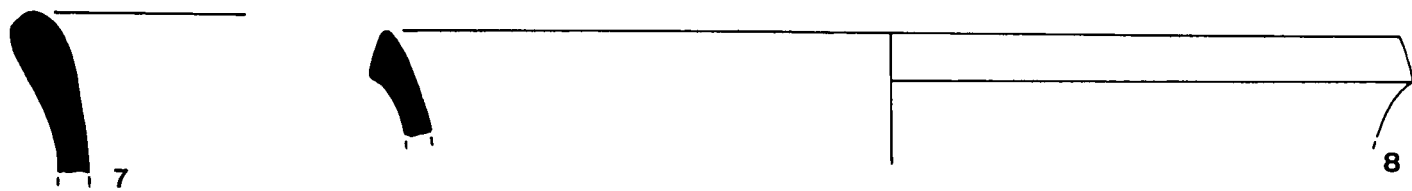
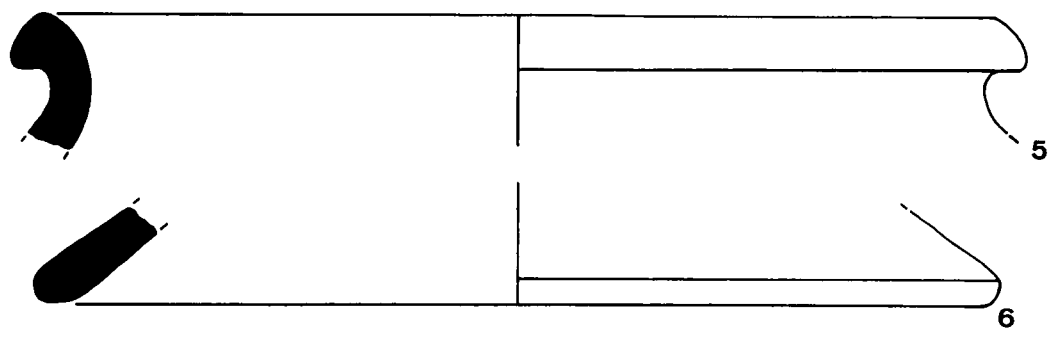
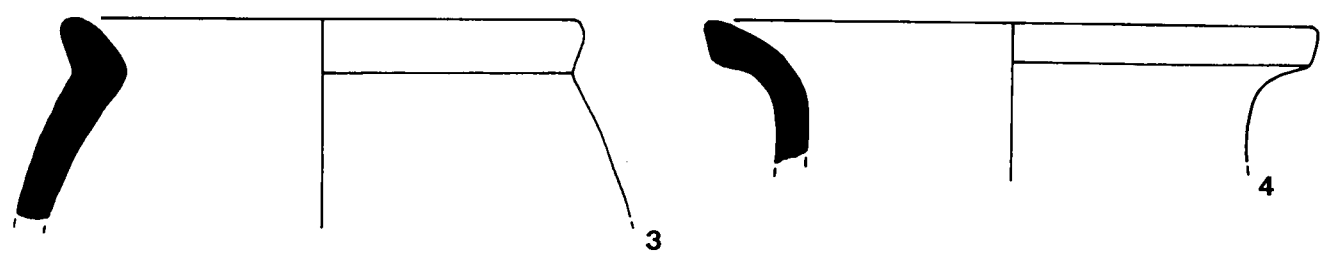
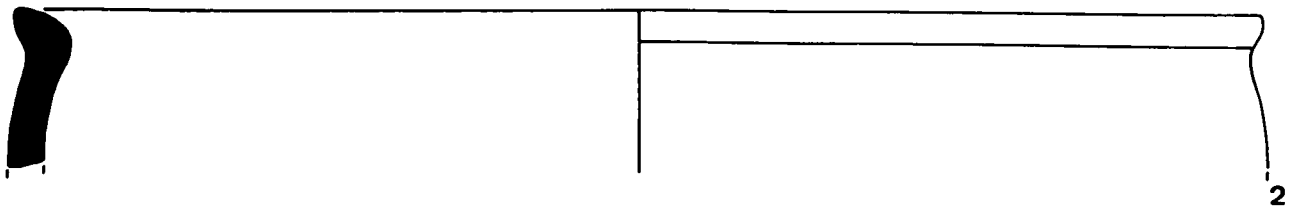
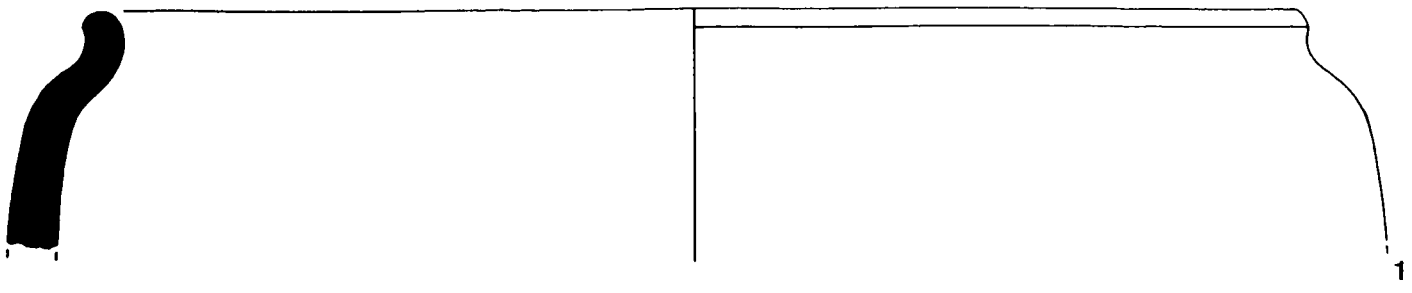
7 i 8.- Vores de grisa comuna, segurament d'alguna olla o tupf. L'argila és de color gris, ratllable i farinosa al tacte, ben depurada. De vegades a l'interior el color pot ésser d'un tó més marronós o vermell. N^o inventari: 3V-137 i 3V-31.

9.- Vora d'una tassa de comuna oxidada, de parets força primes i argila de color taronja, de tacte farinós i fàcilment ratllable, amb petits granets de desgredant i porus. N^o inventari: 3V-15.

10.- Vora de gibrell o gran vas de ceràmica comuna oxidada, de llavi molt engruixit i gairebé horitzontal. Argila de color grisós, força dura i amb granets de sorra. N^o inventari: 3V-54.

11.- Fragment d'un bol de ceràmica comuna oxidada. L'argila és de color marró clar, dura i ben depurada, forma que s'ha posar en relació amb els bols de carena ben marcada i llavi reentrant fabricats al forn de Llafranc. N^o inventari: 3V-10.

12 a 15.- Bases de comuna oxidada, de diferents formes que van des del peu aixecat al típic fons anular. Les seves argiles són de colors marró clar o ataronjat, ratllables i amb petits granets de sorra. La darrera peça correspon a un morter, que conserva en la seva part interior els grans de sorra adherits. N^o inventari: 3V-22, 3V-26, 3V-252 i 3V-68.

0 2 10 cm.

LÀMINA 22.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de la cisterna individualitzada com Hab. XX. Pertanyent a dos nivells de característiques molt semblants (E-280 i E-259). Tenen un color vermellós, amb abundants troços de teules i fragments d'opus signinum. Forment part dels nivells que inutilitzen la cisterna en el darrer moment de la vil·la.

Descripció:

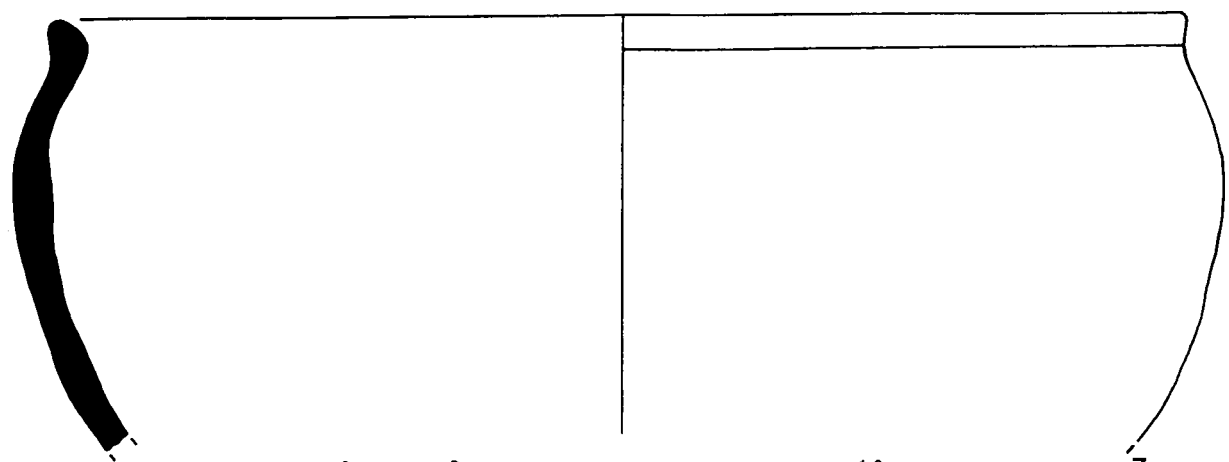
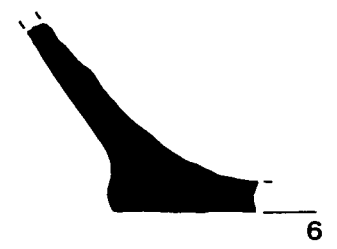
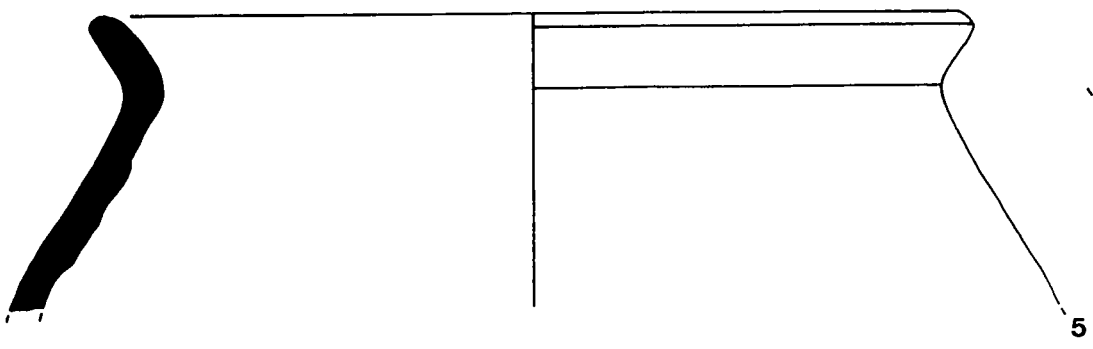
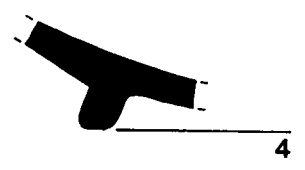
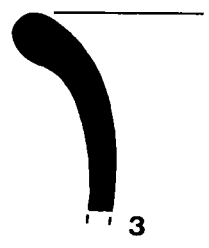
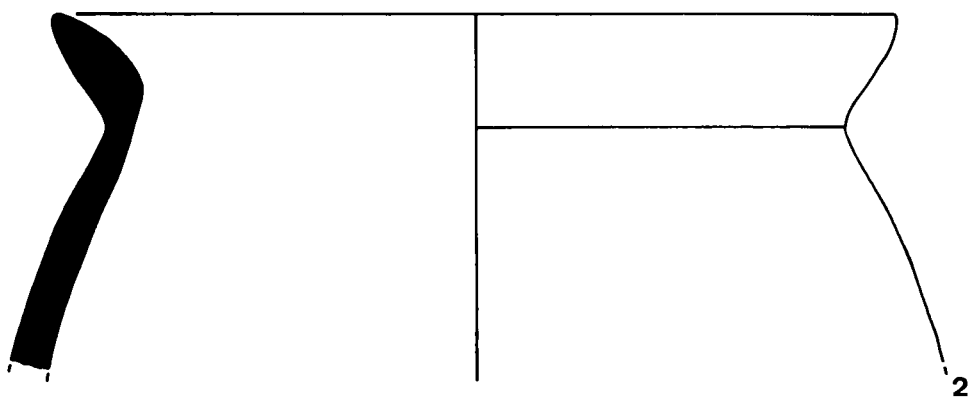
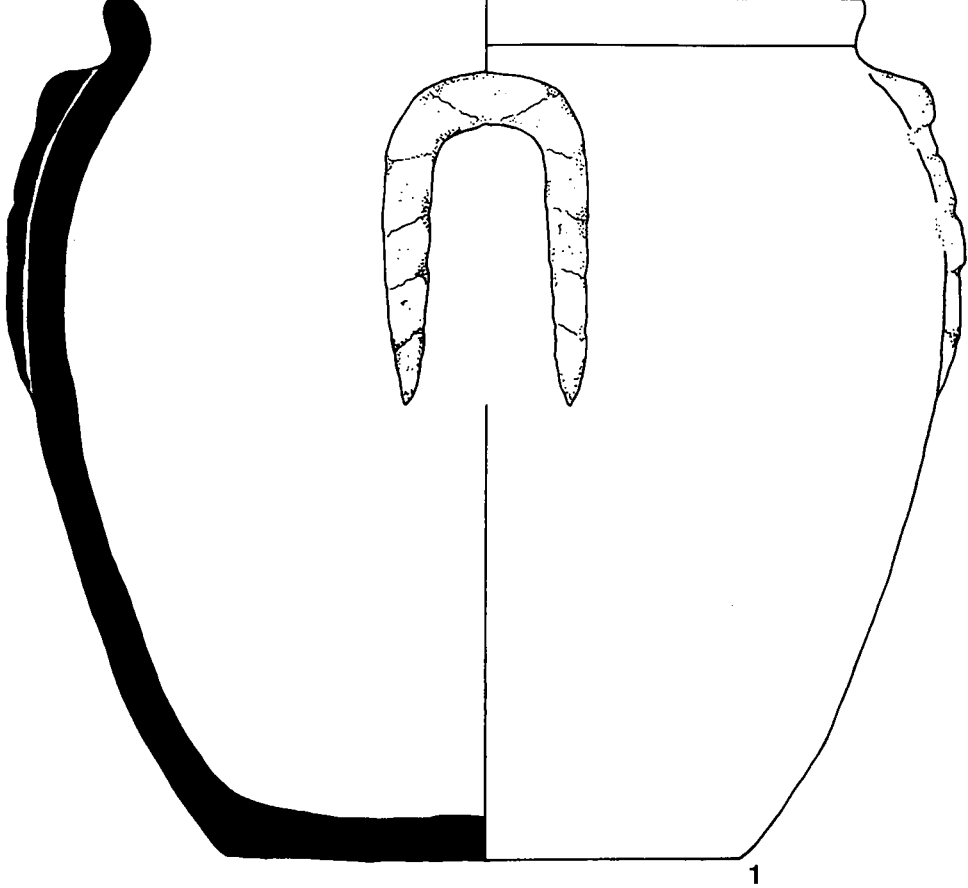
1.- Olla sencera de ceràmica de cuina reduïda. Presenta el típic perfil en S, base plana i nanses en forma de ferradura aplicades a la part de l'espatlla, la funció de les quals és gairebé ornamental. Aquests tipus de nanses tenen paral·lels en d'altres ceràmiques dels nivells més moderns de la vil·la o en d'altres jaciment com ara el de la Quintana a Cervià de Ter. N^o inventari: 5V:

2.- Vora d'olla de ceràmica de cuina reduïda. De llavi exvasat i lleugerament engruixit. N^o inventari: 5V-1008.

4.- Base de ceràmica comuna oxidada. Argila de color marró fosc, més vermella a l'exterior, amb restes d'un possible engalba de color rosat. N^o inventari: 5V-1010.

5 i 7.- Vores de ceràmica de cuina reduïda, corresponents a una olla o tupi i a una cassola respectivament. Argila de color fosc, amb granets de quars i mica, dura. N^o inventari: 5V-989 i 5V-1302.

6.- Base de ceràmica comuna oxidada, de fons pla, possiblement d'una olla o tassa. Argila de color marró, depurada. N^o inventari: 5V-990.

0 2 10 cm.

LÀMINA 27.

Context estratigràfic: Ceràmiques procedents de diferents estrats (E-76, E-273, E-68, E-311 i E-88), apareguts en l'excavació de diverses habitacions, però tots ells coberts pels nivells d'abandonament o d'enderroc generals. Són nivells de terra de color marró-vermell, amb fragments de teules i de *signinum*.

Descripció:

1.- Vora de tapadora de ceràmica africana de cuina. Argila de color taronja, porosa i amb la superfície rugosa, amb desgreixant de mica. La vora està fumada per la part exterior. N^o inventari: 6V-311-6.

2.- Vora de ceràmica africana clara A, forma Lamboglia 3b, típica de la segona meitat del segle III. Pasta de color rosat, uniforme, porosa i ben depurada, amb restes de vernís rosat a la part exterior. N^o inventari: 5V-1433.

3.- Pivot d'amforeta de procedència indeterminada. La seva argila és de color gris, dura i homogènia. N^o inventari: 6V-311-9.

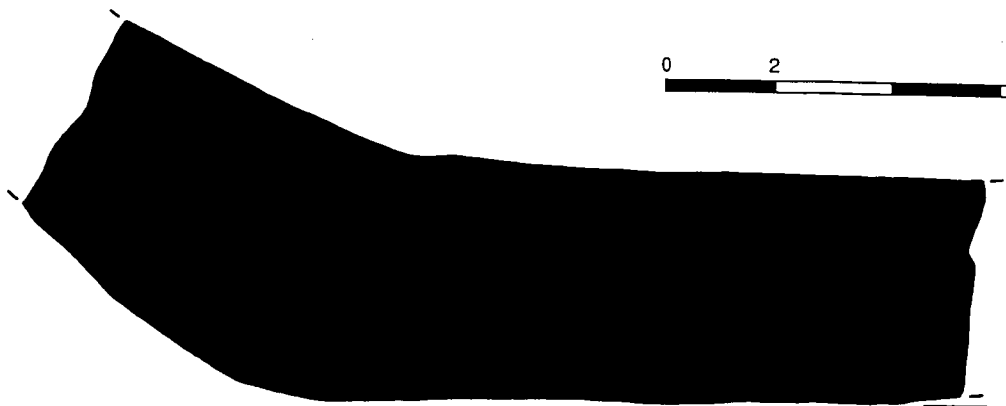
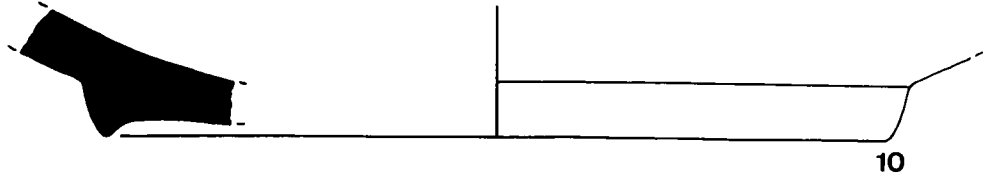
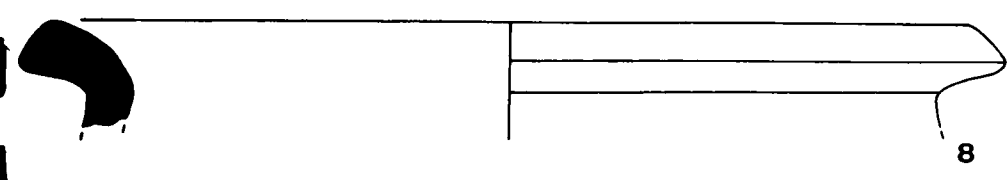
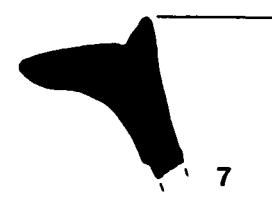
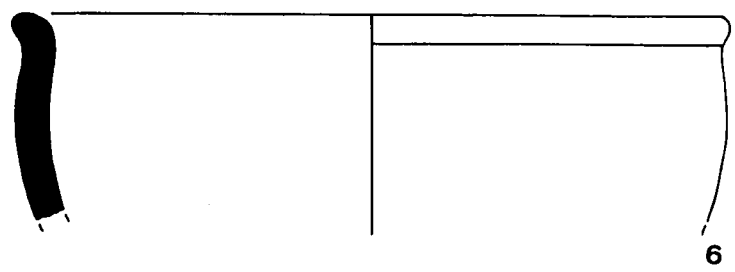
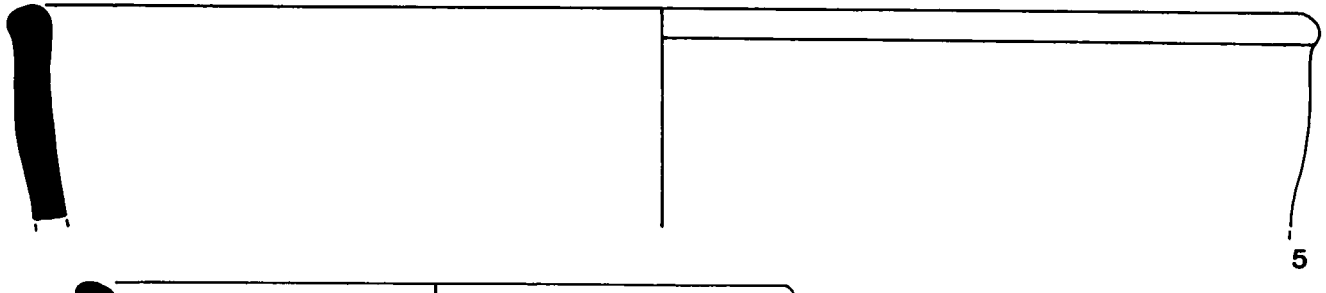
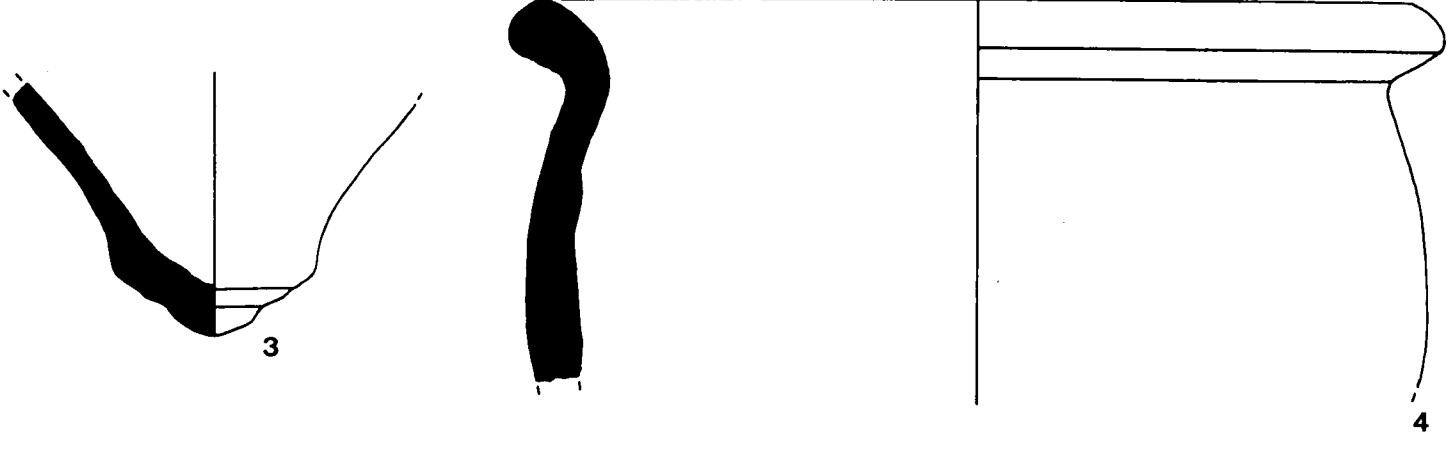
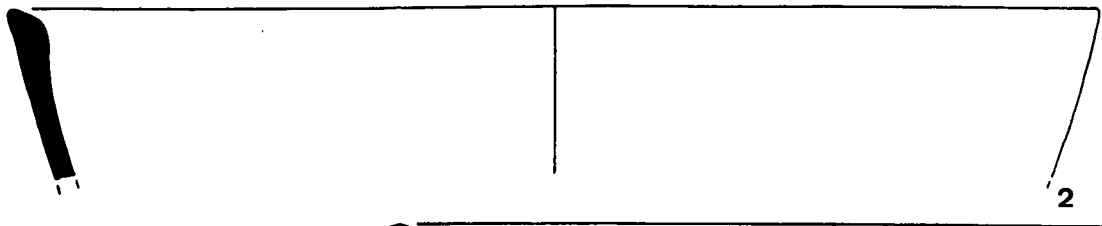
4.- Vora d'olla de llavi exvasat de ceràmica comuna reduïda. Pasta de color gris, amb porus i desgreixant de sorra, ben depurada. N^o inventari: 5V-1430-31.

5, 6, 8 i 9.- Vores i base de ceràmica de cuina reduïda. En els dos primers exemples es tracta d'un plat de parets gairebé verticals i d'un petit bol, mentre que la tercera forma segurament correspon a una olla de llavi tombat vers l'exterior, forma a la qual segurament pertany la base plana que numerem en darrer terme. Totes elles presenten el típic desgreixant de grans de quars o mica. N^o inventari: 4V-744, 3V-410, 3V-625 i 3V-369.

7.- Llavi de morter de ceràmica comuna oxidada. L'argila és de color marró clar, amb porus. La vora presenta una perllongació horitzontal que penja cap a l'exterior, característica d'aquesta forma. N^o inventari: 6V-311-7.

10.- Base de ceràmica comuna oxidada, amb el peu ben marcat i el fons lleugerament aixecat, possiblement d'alguna gerra. N^o inventari: 3V-364.

11.- Base de dolia. Argila de color vermellós amb grans de sorra força grans. N^o inventari: 3V-537-2.

LÀMINA 23.

Context estratigràfic: Ceràmiques procedents de l'excavació de l'habitació I (E-30) i III (E-82). El primer correspon a un piló de pedres, barrejades amb fragments de dolium i argila al·luvial, mentre que amb el número E-82 s'individualitza una estructura de forma circular, coberta igualment pels nivells generals d'abandonament de la vil·la.

Descripció:

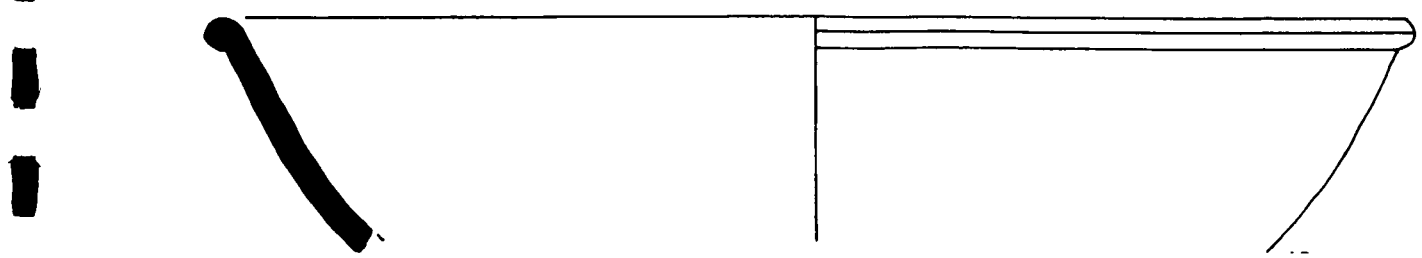
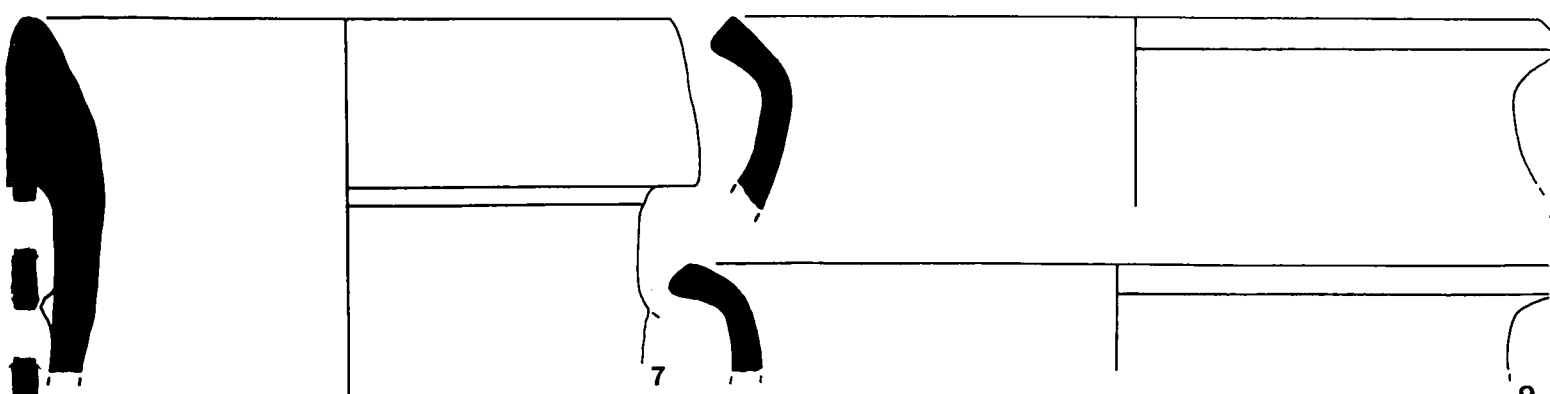
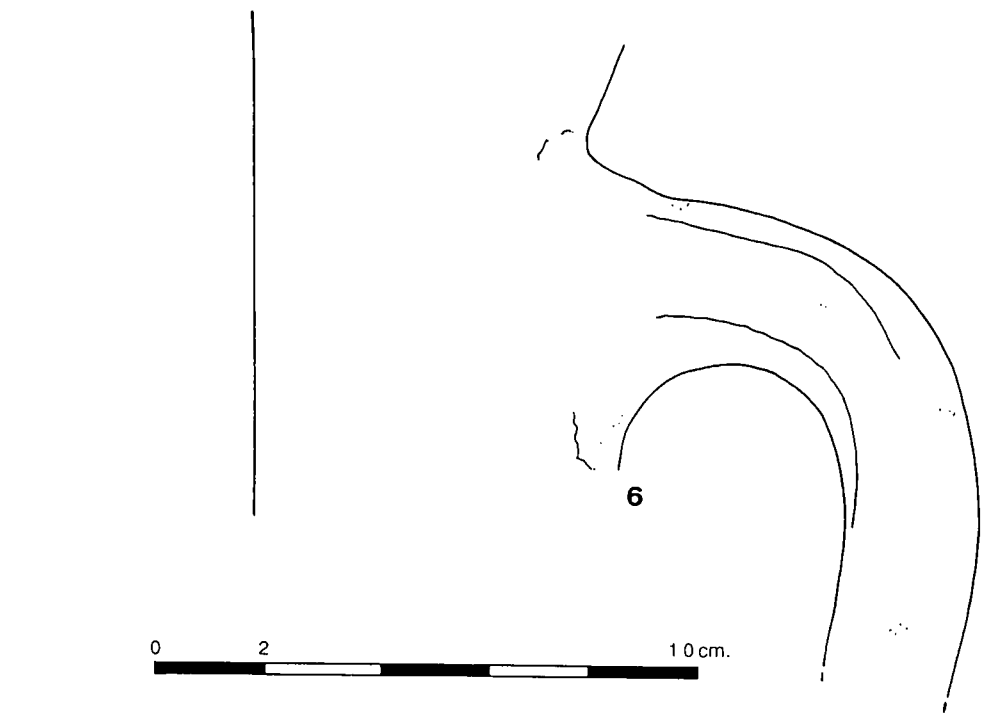
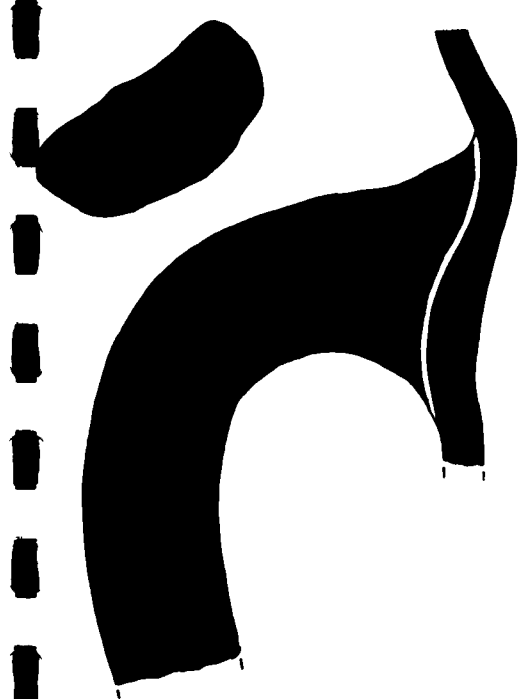
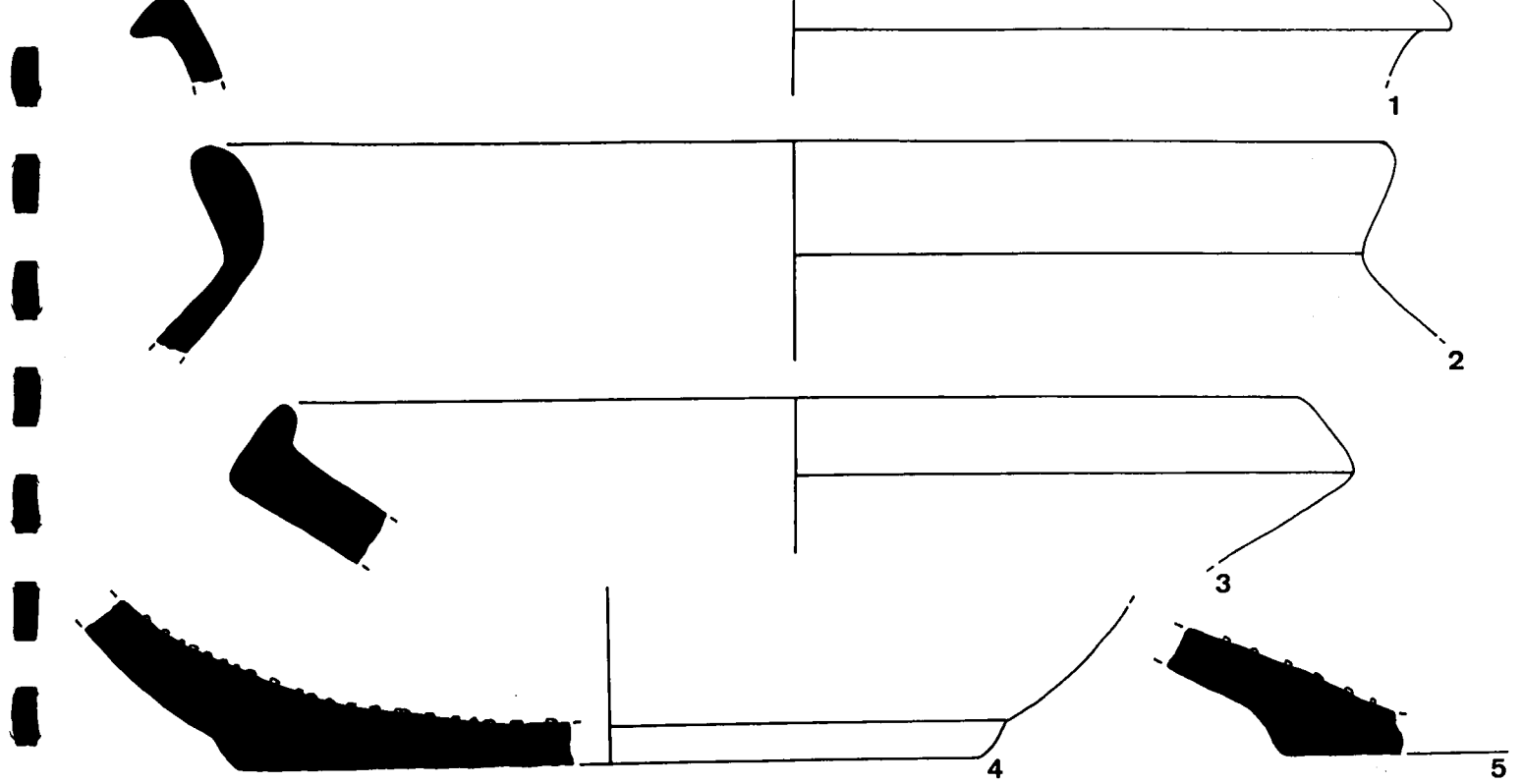
1 a 3.- Vores de ceràmica de cuina reduïda, de característiques morfològiques semblants, encara que corresponen a formes diferents (olles i plat amb carena marcada a la part superior). N^o inventari: 3V-110, 3V-103A i 3V-105.

4 i 5.- Bases de morter de ceràmica comuna oxidada. L'argila és de color rosat, amb el nucli intern més fosc, ratllable, de tacte farinós i amb petits granets de desgreixant. En la part interna conserven encara els granets i petites pedres ben adherides. N^o inventari: 2V-1459 i 2V-1458.

6 i 7.- Coll i vora d'àmfora africana del tipus Keay LXIII. Aquesta forma té moltes variants però comença a aparèixer a Catalunya sobretot durant la segona meitat del segle VI. Es caracteritza per tenir un llavi de secció triangular i penjant, amb les nanses que s'uneixen immediatament a sota seu. N^o inventari: 3V-117 i 3V-159.

8 i 9.- Vores d'olles o tupins de ceràmica de cuina reduïda. Argila de color gris-marró, amb desgreixant de sorra fina. N^o inventari: 3V-442 i 3V-446.

10.- Fragment de la part superior d'un plat de ceràmica de cuina reduïda, de parets obertes i llavi arrodonit. Argila idèntica a les peces comentades anteriorment. N^o inventari: 3V-445.

LÀMINA 24.

Context estratigràfic: Materials procedents de l'excavació de l'estrat E-80, localitzat a l'habitació IIIA de la vil·la i compostat per argiles de color verdós d'aportació al·luvial amb alguns fragments de teula i carbons. Semblant a E-66 i cobert per les capes d'abandonament generals.

Descripció:

1 i 6.- Vores de gran vas o gibrells de ceràmica de cuina reduïda. Argila de color fosc, dura i amb desgredant de sorra fina i gruixuda. La superfície exterior ben polida. N^o inventari: 3V-504 i 3V-522.

2 i 3.- Vores de plats de ceràmica de cuina. Argila de color maró fosc, dura. El desgredant és de grans de sorra i mica daurada. El primer amb el llavi de secció arrodonida i el segon sense destacar. N^o inventari: 3V-507 i 3V-510.

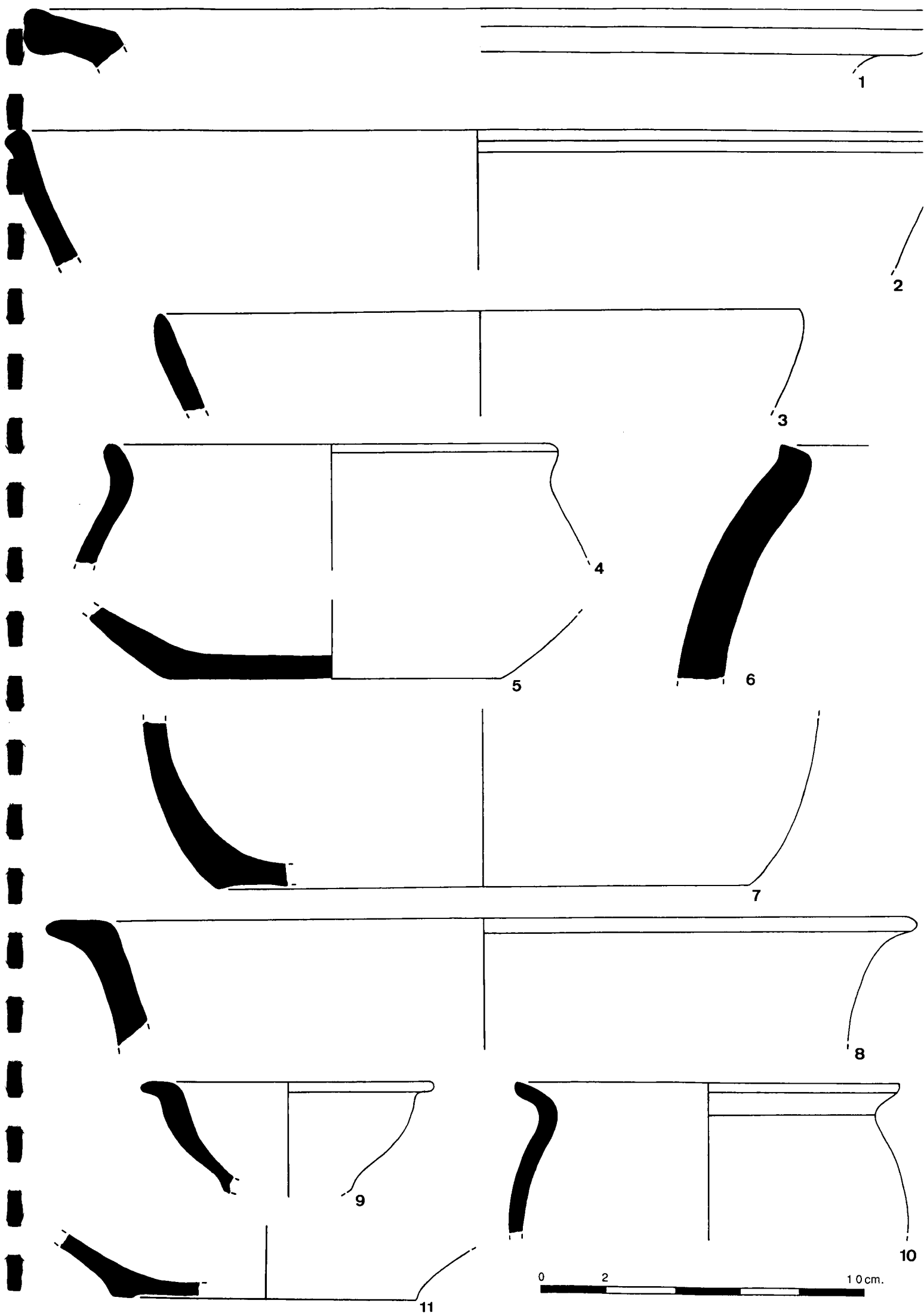
4 i 5.- Vora i base d'una tassa o tupí de ceràmica de cuina. El llavi s'inclina lleugerament cap a l'exterior i el fons és pla. Aquestes formes solen portar una sola nansa que arrenca de la part superior de la vora. N^o inventari: 3V-508 i 3V-1606.

7.- Base d'un tupí o olla de ceràmica de cuina reduïda. N^o inventari: 3V-516.

8.- Vora d'un gibrell de ceràmica comuna oxidada. la seva argila és de color marró clar, ratllable, farinosa i ben depurada. La vora és horitzontal i la paret del vas exvasada. N^o inventari: 3V-530.

9.- Vora de comuna oxidada, de característiques siomilars a l'anterior, amb un desgredant de sorra força visible. Podria correspondre a un petit vas o copa o bé a la part superior d'una gerra. N^o inventari: 3V-537.

10 i 11.- Vora i base de comuna oxidada. la primera amb una argila de color taronja, molt ratllable i amb granet s de sorra molt fina per desgredant. La segona amb una pasta de color beix clar, molt farinosa. N^o inventari: 3V-540 i 3V-551.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

0 2 10 cm.

LÀMINA 25.

Context estratigràfic: Ceràmiques recuperades en l'excavació del nivell E-80 que apareix a l'habitació IX A. Està format per sorres al·luvials barrejades amb restes de carbó i argamasa. Cobert per E-80 i possiblement igual a E-144, de característiques semblants i que apareix a l'habitació IX B, atès que en ambdós estrats apareixen fragments d'un mateix vas.

Descripció:

1.- Vora d'àmfora de procedència africana del tipus IID o Keay VII. Produïda a la Byzacena i característica sobretot del segle IV, encara que apareix també durant la segona meitat del segle III i pot perdurar fins més enllà. N^o inventari: 3V-601.

2.- Vora d'àmfora, presumiblement atribuïble al tipus Keay XLVII, de procedència indeterminada. Es caracteritza per un engruiximent del llavi per la part interna. Apareix durant el segle IV i fins a mitjan segle V. N^o inventari: 3V-602.

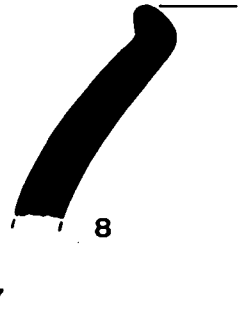
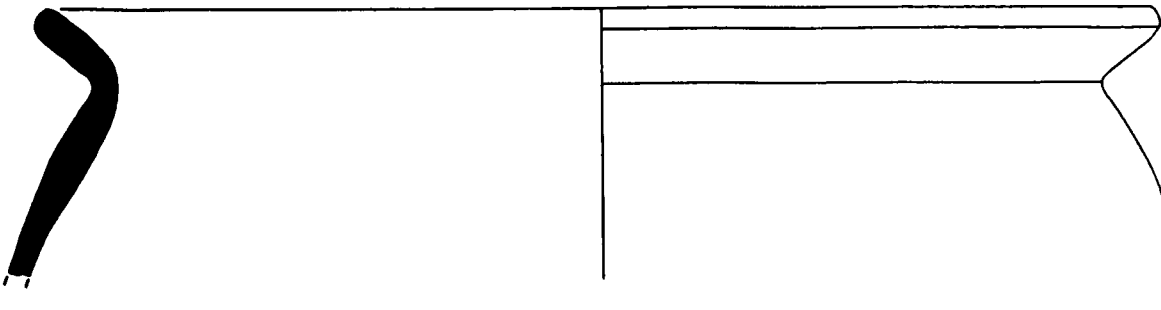
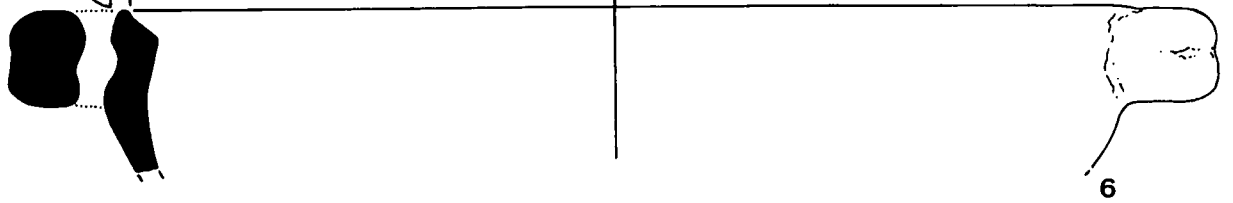
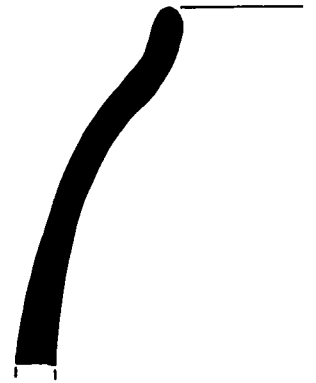
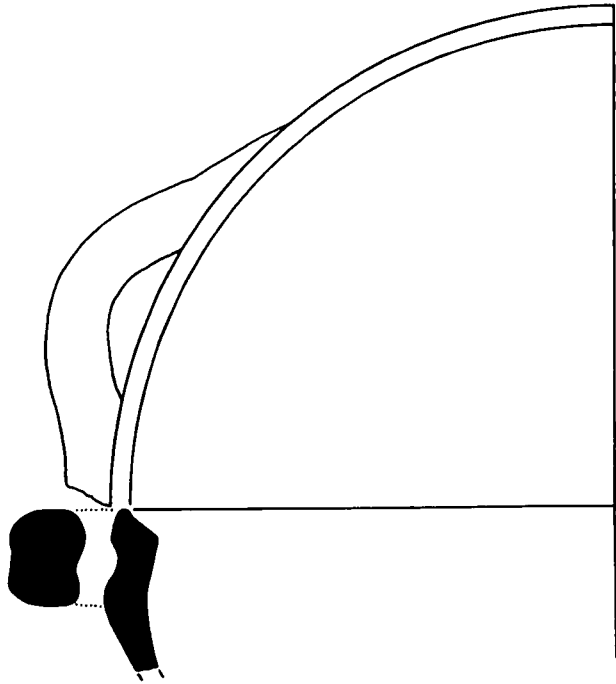
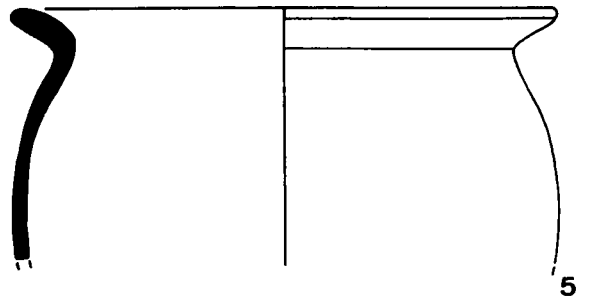
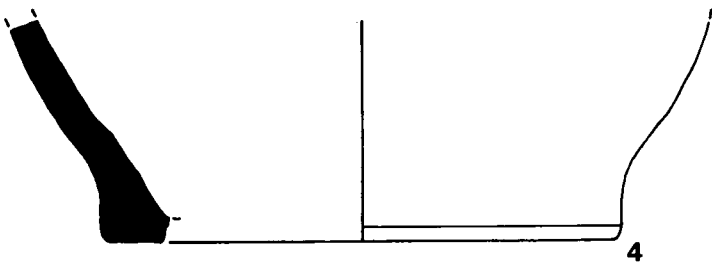
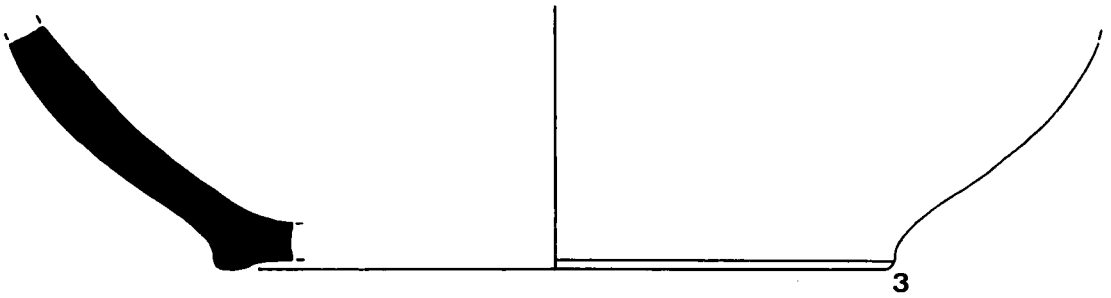
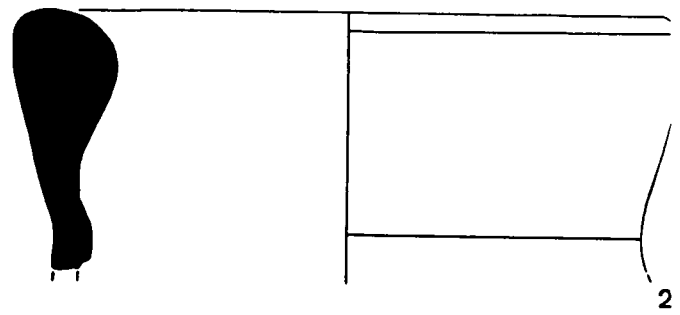
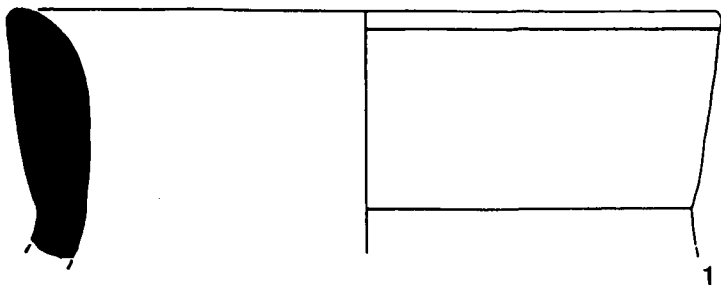
3 i 4.- Bases de ceràmica comuna oxidada. Argila de color taronjós, ratllable, de tacte farinós i amb petits punts de desgreixant de sorra i mica. N^o inventari: 3V-572 i 3V-571.

5.- Vora d'una tassa o tupí i d'una olla de ceràmica comuna oxidada. Argila de color taronja a punts de sorra. En el segon exemple l'argila té un tó marró i és dura i ben depurada. N^o inventari: 4V-341 i 4V-355.

6.- Vora d'una cassola o bol de ceràmica comuna oxidada. La pasta és de color marró. La part externa és ratllable; el desgreixant de grans de sorra és ben visible. Destaquen les nanses horitzontals enganxades a la part superior de la vora. N^o inventari: 4V-327.

8.- Vores de ceràmica de cuina reduïda, segurament d'olles o cassoles, amb el llavi sense destacar i vertical o lleugerament inclinat cap a l'exterior. N^o inventari: 4V-331 i 4V-333.

9.- Base de comuna oxidada, plana, amb una pasta de color marró, uniforme i ben depurada, amb petits porus i grans de sorra, amb senyals del tornejat a la part interna. N^o inventari: 4V-344.

LÀMINA 26.

Context estratigràfic: Ceràmiques procedents de diferents estrats (E-76, E-79 i E-120/121), apareguts en l'excavació de l'habitació III A, que per la seva posició i interpretació podem presentar de manera agrupada. Són capes de terra de color marró, amb fragments de teules, carbons i troços d'argamasa. Es recolzen en els murs de la darrera fase constructiva de la vil·la.

Descripció:

1.- Llavi d'àmfora africana II C. La seva argila es de color vermellós, dura i compacta. Aquest envàs és característic de la segona meitat del segle III i apareix també en contextes del segle següent. N^o inventari: 4V-303.

2.- Vora d'àmfora, identificada com la forma Almagro 51 o Keay XIX. Són d'origen Bètic i apareixen entre finals del segle III i mitjan segle V. N^o inventari: 4V-189.

3.- Vora de gerra de ceràmica comuna reduïda. Pasta de color gris, ratllable i ben depurada. N^o inventari: 3V- 620.

4 i 5.- Vores de ceràmica comuna oxidada, possiblement d'alguna gerra, de llavi poc destacat o només una mica engruixit i carenat. Argila de color beix clar amb punts de sorra en el primer exemple i vermellova, fina i lleugerament porosa en el segon. N^o inventari: 3V-683 i 3V-676.

6, 9 i 10.- Vores de ceràmica de cuina reduïda. Corresponen a olles de llavi exvasat i amb el coll lleugerament marcat. Poden portar algun petit llistó o solc per decoració. Tenen una pasta amb grans de mica i quars. N^o inventari: 4V-192, 3V-623 i 3V-626.

7 i 8.- Bases de ceràmica comuna oxidada. El primer cas, anular i amb un solc intern ben marcat, pot tractar-se d'una tassa, mentre que el segon, per les seves dimensions i forma aixecada, sembla més aviat d'una gerra per a líquids. N^o inventari: 3V-623 i 3V-626.

LÀMINA 28.

Context estratigràfic: El material ceràmic d'aquesta làmina prové de l'excavació de l'estrat E-607, que correspon a l'ampliació de l'àrea de treball més al sud de l'habitació V. És una capa de terra de color fosc, que es trobava per sota d'un dels nivells generals de la vil·la i que s'havia format després de la destrucció de les estructures que es troben en aquest sector.

Descripció:

1 i 2.- Llavi d'àmfora de possible procedència africana, segurament de la forma Keay VI (africana IIC) i XIX C, d'argila de color taronja, amb molts petits punts blancs, recoberta exteriorment d'una patina fosca i vora d'àmfora indeterminada, la pasta és de color marró clar, amb un desgreixant de punts també marrons. La darrera data de principis del segle IV fins a mitjan segle V. N^o inventari: 13-V-90-607 i 13-V-90-607-9.

3.- Llavi d'àmfora africana II D o Keay VII, fabricada a la Byzacena i característica sobretot del segle IV, encara que apareix també durant la segona meitat del segle III i pot perdurar fins més enllà. N^o inventari: 13-V-90-607-10.

4 a 6.- Vores de ceràmica africana clara D. Les seves argiles són de color taronja i el vernís, mal conservat, d'un tò semblant. Dues d'elles s'identifiquen amb la forma Hayes 58, que comença a arribar d'ençà el segle IV i que perdura fins força més enllà, mentre que la darrera correspon al tipus Hayes 60, típic de la segona meitat del segle V. N^o inventari: 13-V-90-607-110, N^o inventari: 13-V-90-607-109 i N^o inventari: 13-V-90-607-11.

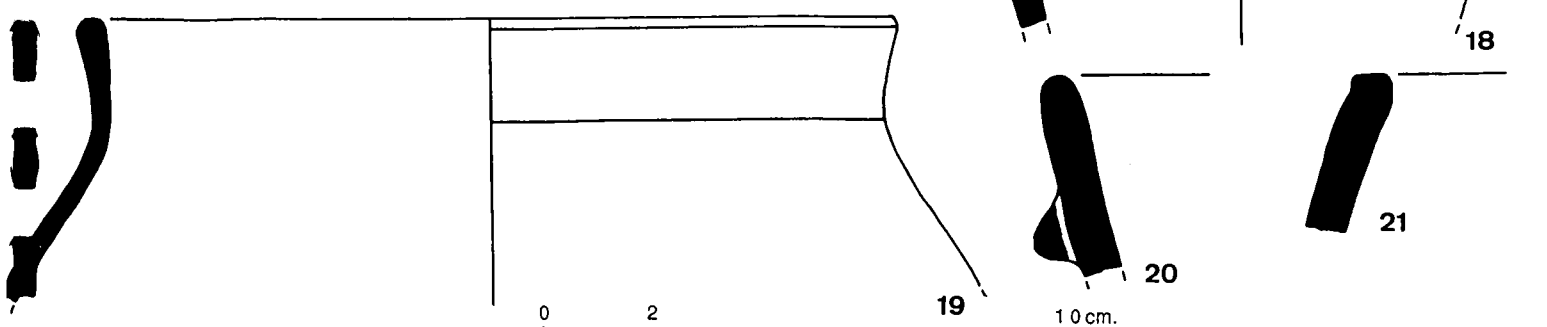
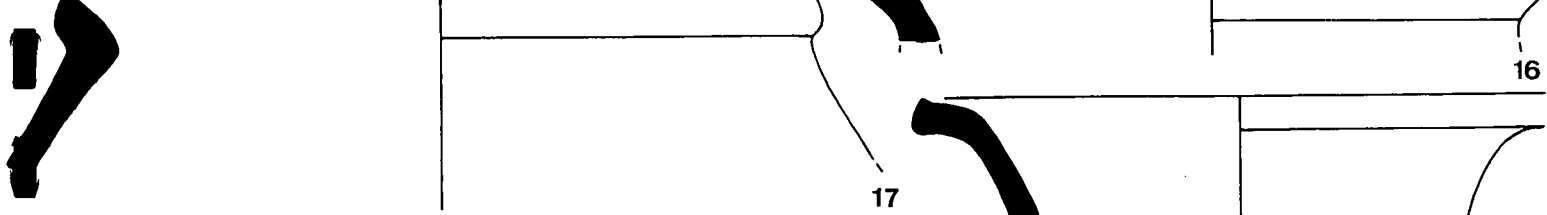
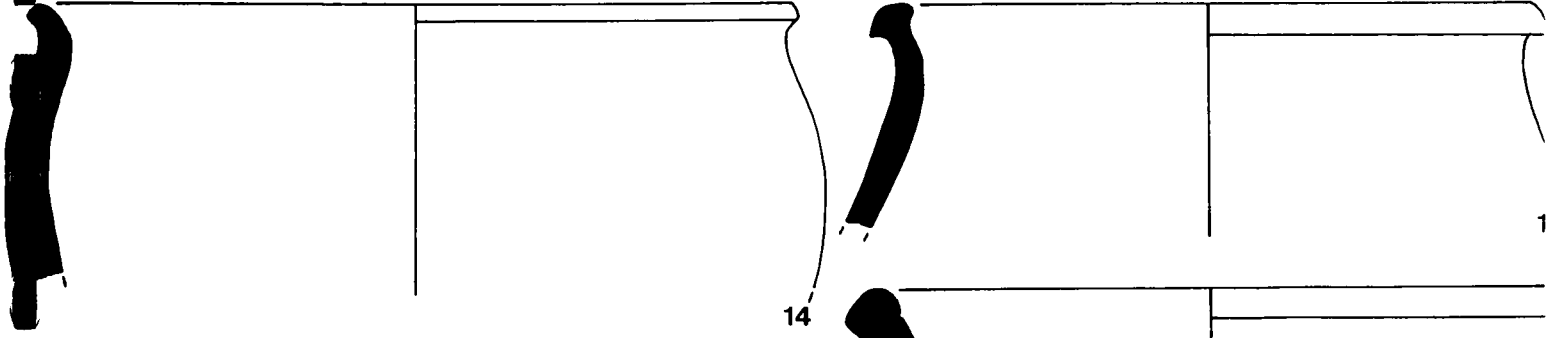
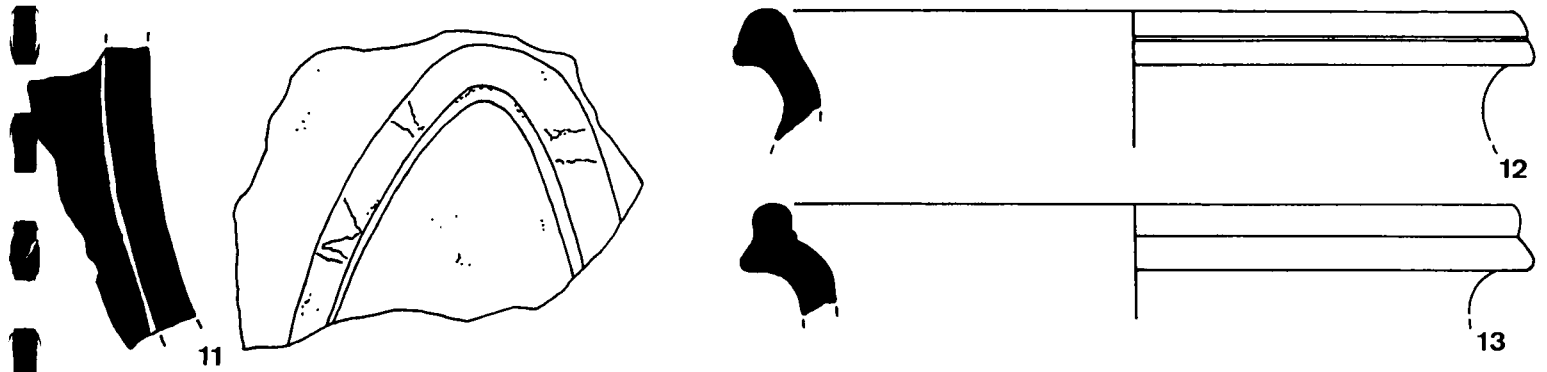
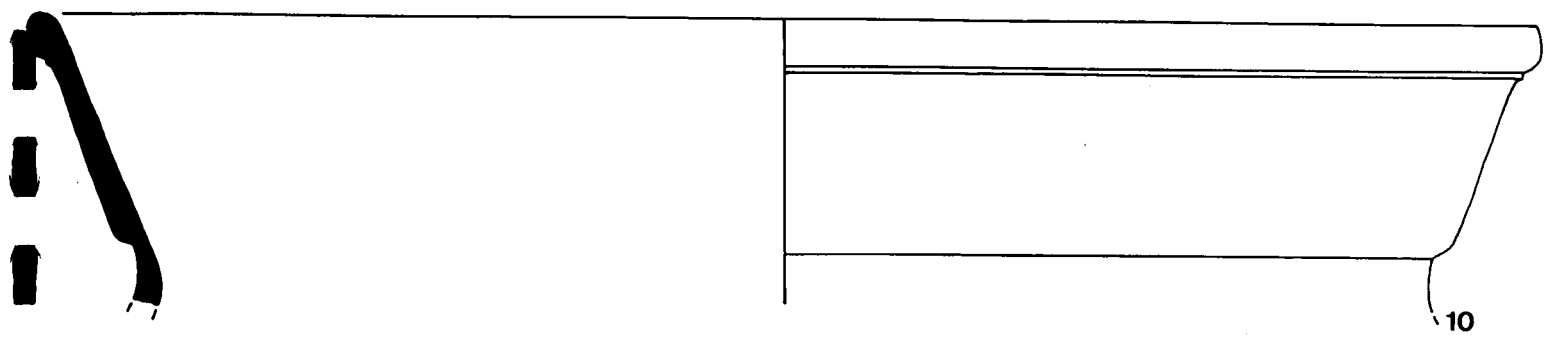
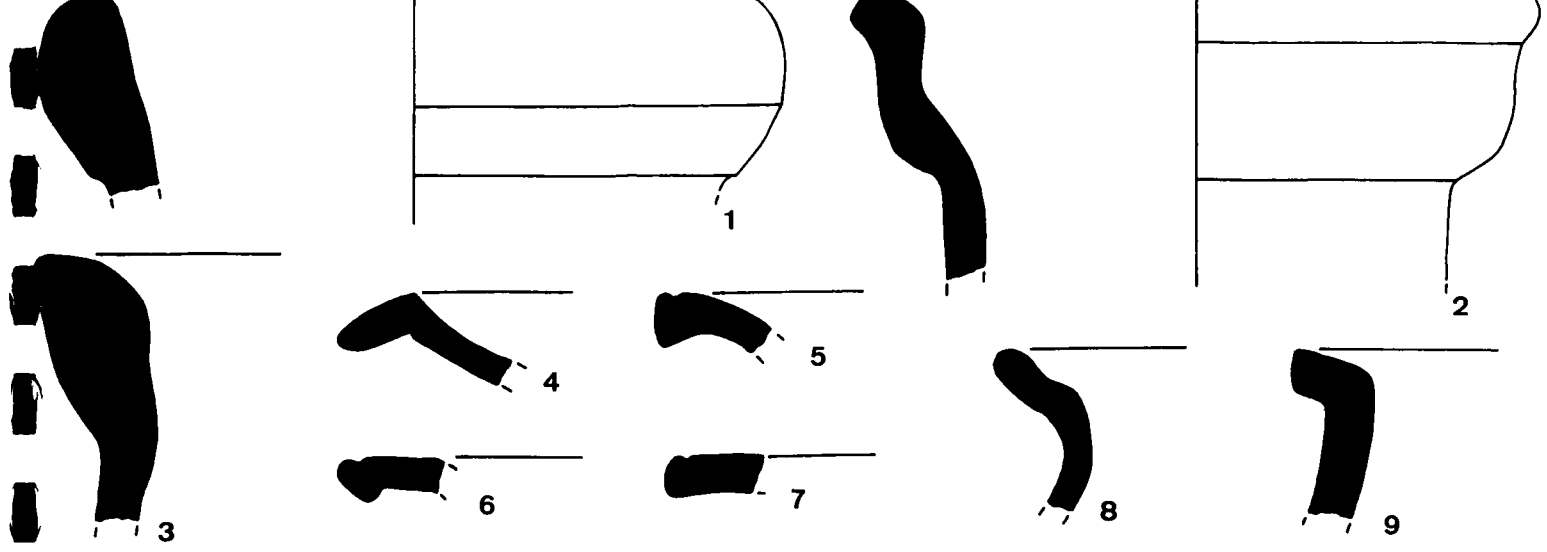
7 a 9.- Llavi de ceràmica grisa tardana i vores de ceràmica comuna reduïda. N^o inventari: 13-V-90-607-42, 13-V-90-607-49 i 13-V-90-607-29.

10.- Vora de t. s. africana. Argila de color color taronja, el vernís del mateix tò es conserva només de manera puntual. N^o inventari: 13-V-90-607-101.

11.- Fragment de ceràmica de cuina reduïda. Porta una nansa en forma de ferradura aplicada, que més que funcional és decorativa. En les fases tardanes de la vil·la se n'han trobat d'altres exemplars. N^o inventari: 13-V-90-607-161.

12 a 17 i 20 a 21.- Vores de ceràmica de cuina reduïda. formen part d'una producció específica dins aquesta categoria, que es caracteritza per tenir una argila més porosa i depurada, de més bona qualitat, que permet alhora una major complicació en les formes (colls motllurats, etc.), identificada igualment en les fases posteriors al segle III. N^o inventari: 13-V-90-607-132, 13-V-90-607-145, 13-V-90-607-140, 13-V-90-607-144, 13-V-90-607-127, 13-V-90-607-136, 13-V-90-607-149 i 13-V-90-607-129.

18 i 19.- Vores de ceràmica comuna oxidada. N^o inventari: 13-V-90-607-31 i 13-V-90-607-44.

0 2 10cm.

LÀMINA 29.

Context estratigràfic: El nivell identificat amb el número 625 correspon a una capa de terra, homogènia i d'un tò gris negre, que es va formar després de la inutilització de les estructures de la fase III, segurament per tal de reomplir i anivellar de nou el terreny. Ocupa una extensió força considerable, encara que es localitza sobretot a l'habitació XXXVIII.

Descripció:

1.- Vora d'àmfora indeterminada. L'argila té un color marró, és molt sorrenca, amb grans de calç i mica brillant. Localitzada també en d'altres nivells de la vil.la contemporanis (E-609). N^o inventari: 13-V-90-625-54.

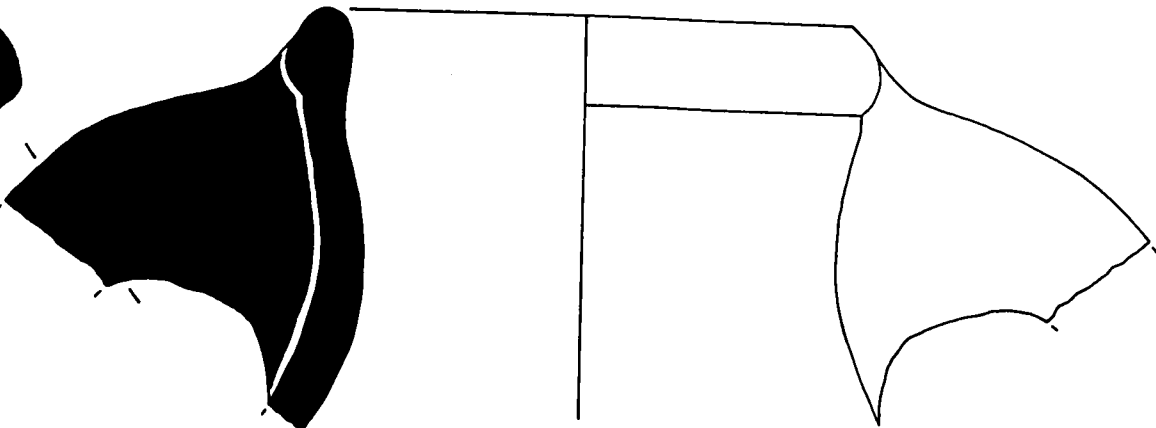
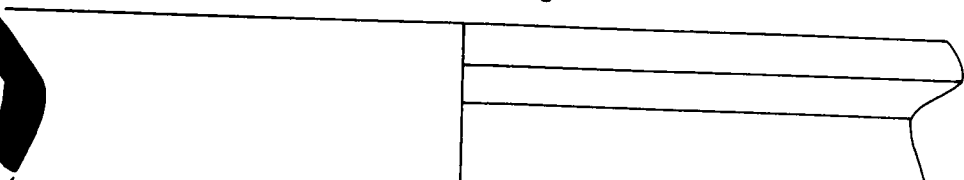
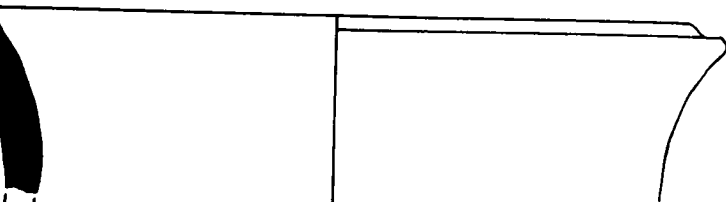
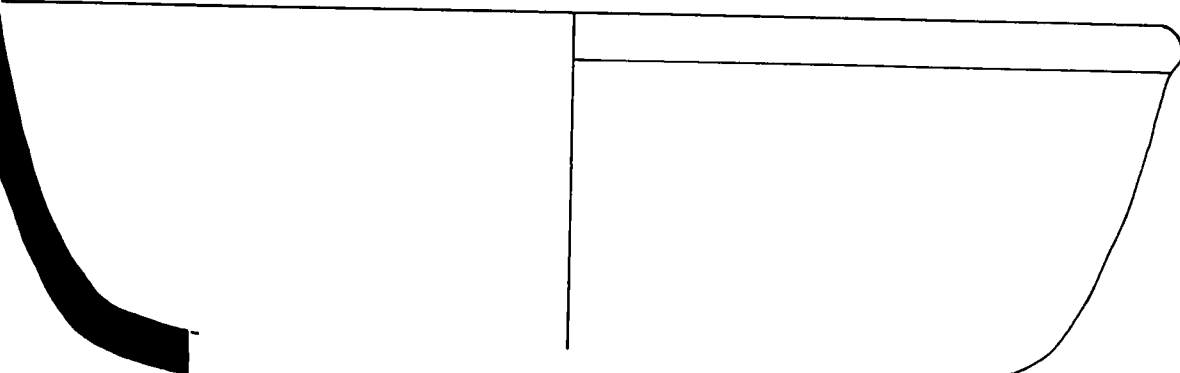
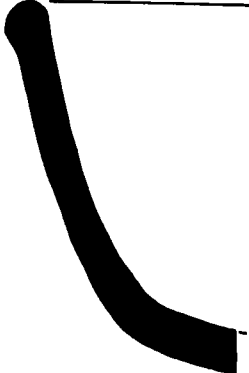
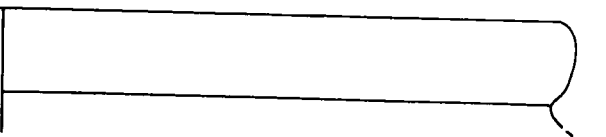
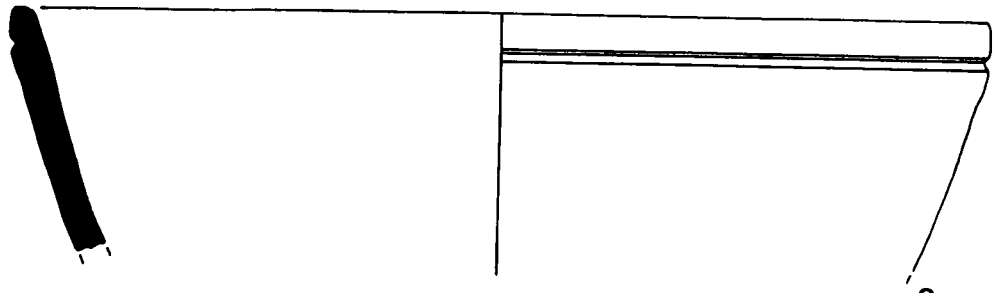
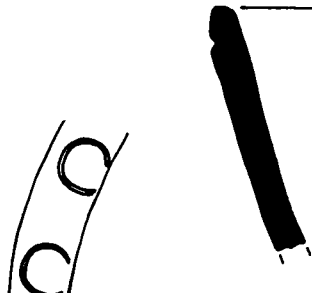
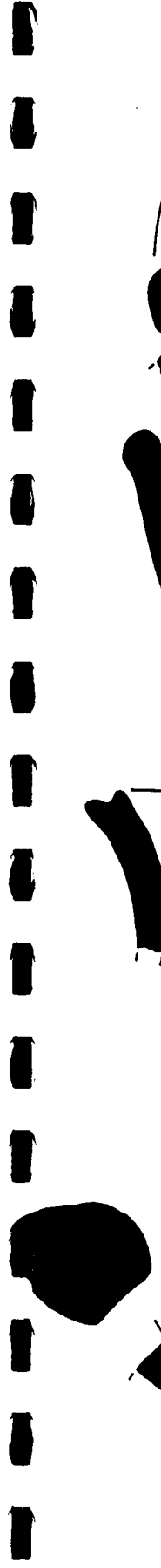
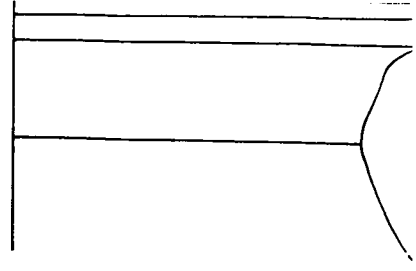
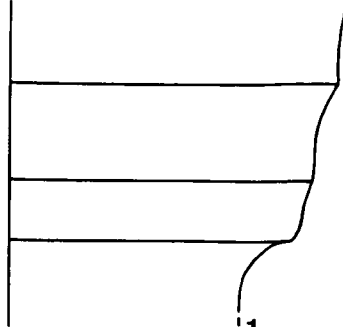
2 i 4.- Vores de ceràmica de cuina reduïda, segurament d'olles o cassoles. Destaca la decoració incisa de cercles o ferradures en la part superior del llavi, realitzada abans de la cuïta. Aquest mateix exemplar conserva l'arrencament d'una nansa en la mateixa vora, que devia ser com un agafador horitzontal. Aquest tipus de decoració es troba també en d'altres ceràmiques de la mateixa categoria de nivells semblants (E-609). N^o inventari: 13-V-90-625-44 i 13-V-90-625.

3 i 5.- Plats de ceràmica de cuina reduïda. L'argila del primer cas, més porosa, depurada i de més bona qualitat, és idèntica a la producció identificada en la làmina 28. N^o inventari: 13-V-90-625-43 i 13-V-90-625-49.

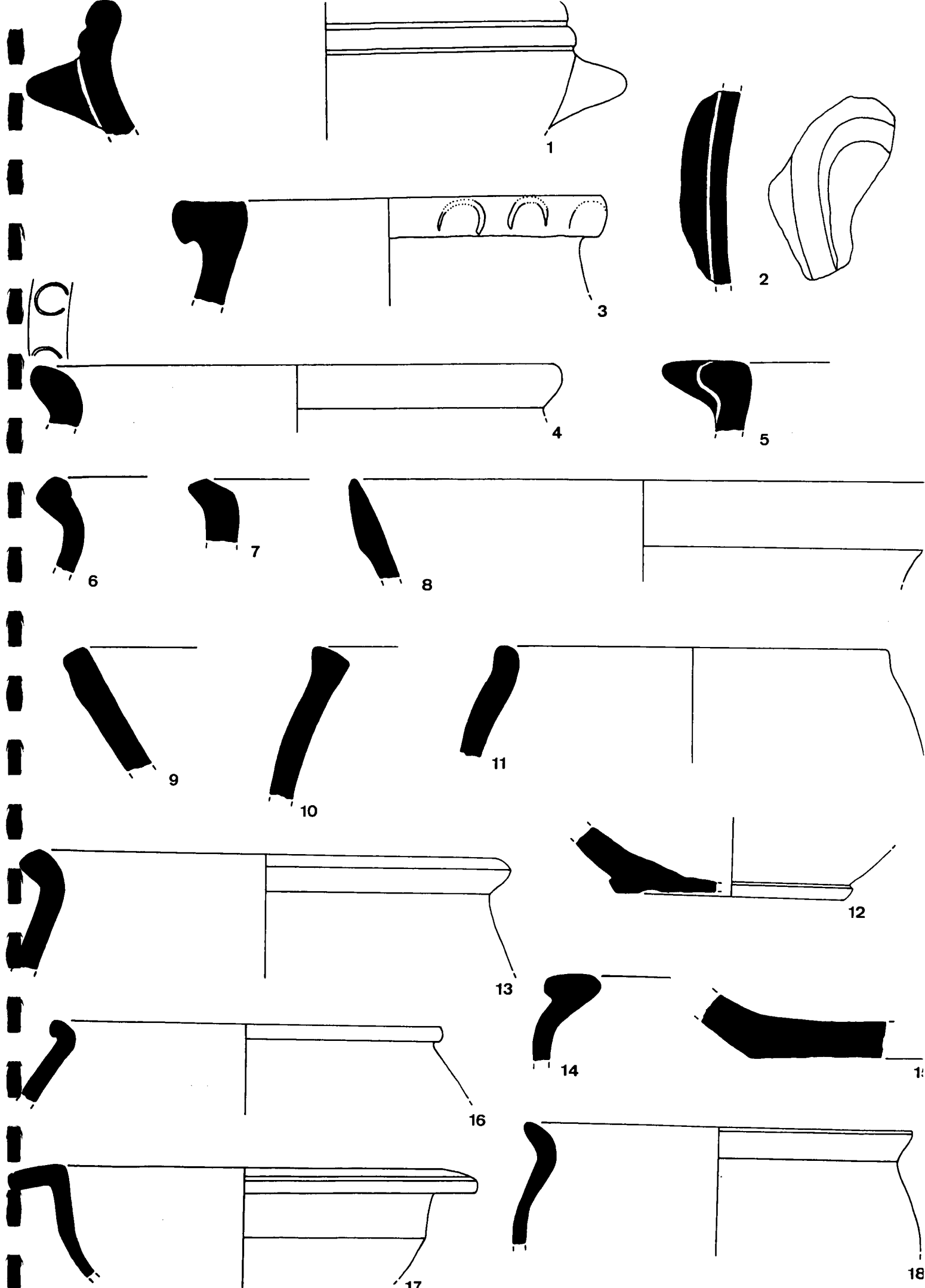
6 a 9.- Vores de ceràmica comuna reduïda; l'argila és gris, fina i depurada, ratllable, en alguns casos el nucli té un tò més marró. Les formes són diverses i van des de possibles bols amb el llavi penjant a gerres per líquids. N^o inventari: 13-V-90-605-16, 13-V-90-605-13, 13-V-90-605-17 i 13-V-90-605-12.

10.- Vora d'àmfora africana, identificada amb la forma Keay XXXVI . El llavi es troba lleugerament marcat per un petit solc a la part externa i les nanses arrenquen de l'extrem superior de la vora. L'argila és de diferents tonalitats que van del beix al taronja. data de principis a mitjan segle V, es fabricava a Tunísia i servia per portar oli. En tenim paral.lels a la vil.la de Roses (pp. 151-152), datada a finals d'aquest segle i a principis del següent o a la necròpolis Estruch d'Empúries. N^o inventari: 13-V-90-608-12.

10

0 2 10 cm.

LÀMINA 32.

Context estratigràfic: Capa de terra molt negrosa i homogènia, que va aprèixer al excavar l'habitació XXXIX. Per bé que es recolza en les estructures de la fase III, pensem que segurament es va dipositar en un moment posterior, per tal de reomplir i anivellar de nou el terreny i reconstruir aquesta part de la vil·la.

Descripció:

1 a 3.- Fragments de vores de ceràmica africana clara D. Argila de color vermellós, depurada i vernís del mateix color. La primera correspon a la forma Hayes 67, datada entre el 360 i el 470, mentre que les altres de la forma Hayes 58, les documentem a partir del segle IV. N^o inventari: 13-V-90-626-178, 13-V-90-626-175 i 13-V-90-626-181.

2.- Vora de ceràmica africana clara C, forma Hayes 50, d'argila i vernís de color ataronjat. Aquest plat apareix ja en contextes de finals del segle III, i és molt freqüent durant el segle IV. N^o inventari: 13-V-90-626-182.

5.- Vora d'àmfora indeterminada. L'argila és de color marró, ratllable i amb grans de calç i sorra. N^o inventari: 13-V-90-626-165.

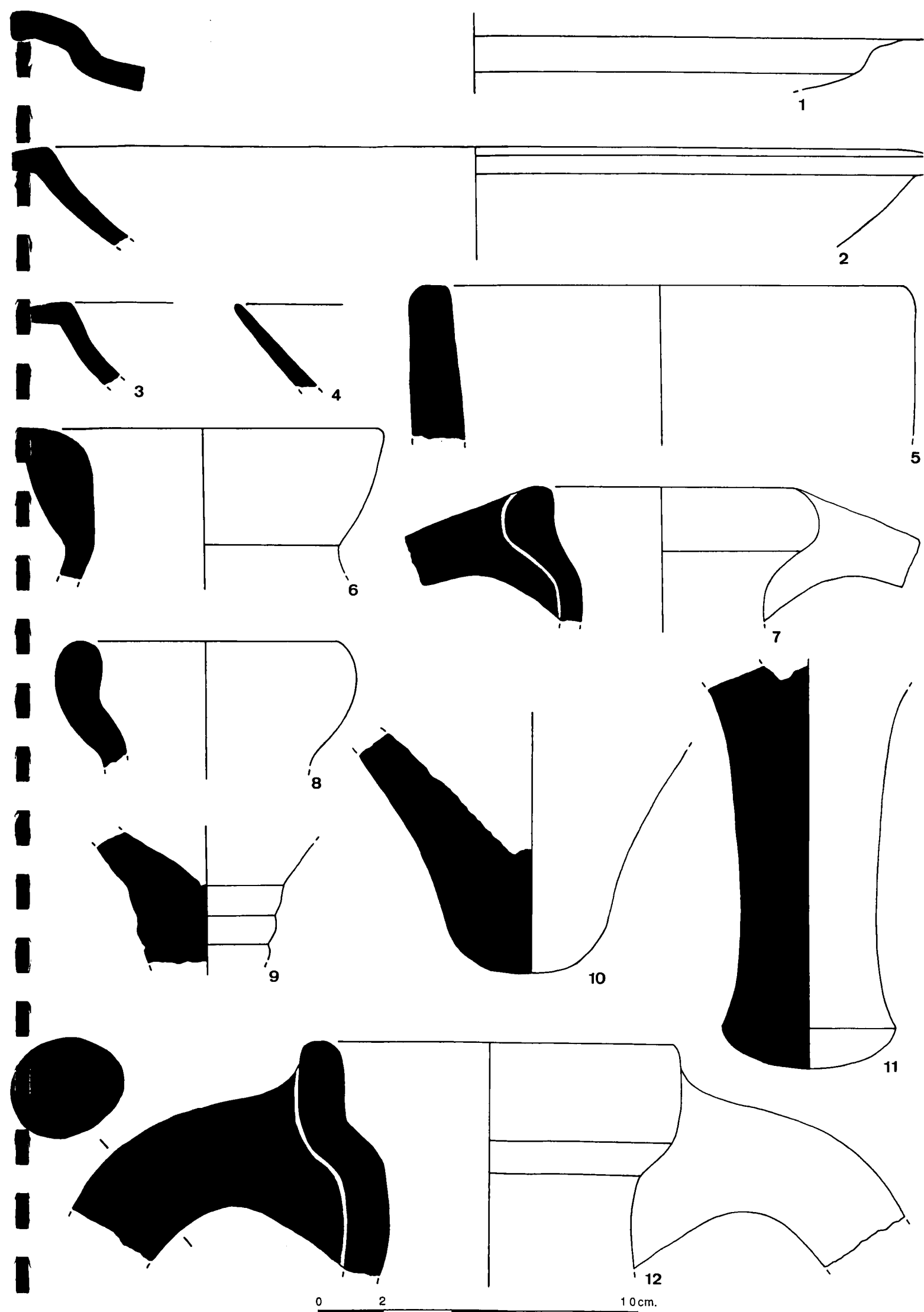
6.- Llavi d'àmfora africana tipus Keay VII, coneguda també com africana II D, fabricada a la Byzacena, ben documentada a partir del segle IV i que perdura fins molt més endavant. N^o inventari: 13-V-90-626-162.

7 a 9. Vores d'àmfora, possiblement del mateix tipus. L'argila és de color rosat, dura, amb petits punts de calç i mica brillant. La part externa és de color marró clar. Destaca la presència de nòdols d'argila de color marró fosc. Pensem que el pivot, per les seves característiques físiques correspon al mateix tipus d'àmfora. N^o inventari: 13-V-90-626-163-164, 13-V-90-626-166-168 i 13-V-90-626-170.

10.- Pivot d'àmfora indeterminada. Argila de color gris, poc depurada i amb molta sorra i grans de quars, sobretot a la part externa. Superfície rugosa. N^o inventari: 13-V-90-626-169.

11.- Pivot d'àmfora africana, que s'aixample lleugerament a la part inferior. Argila de color vermellós amb desgreixant de mica negra. Possiblement correspon a una àmfora del tipus Keay XXV, de finals del segle IV i que apareix sobretot en contextes del segle V. N^o inventari: 13-V-90-626-167.

12.- Vora d'àmfora indeterminada. L'argila és de color beix a la part exterior i més rosada a l'interior. Té un desgreixant de mica brillant i petits, però abundants, granets de sorra. De tacte dur. N^o inventari: 13-V-90-626-171.

LÀMINA 33.

Context estratigràfic: Capa de terra molt negra i homogènia, que va aprèixer al excavar l'habitació XXXIX. Per bé que es recolza en les estructures de la fase III, pensem que segurament es va dipositar en un moment posterior, per tal de reomplir i anivellar de nou el terreny i reconstruir aquesta part de la vil.la.

Descripció:

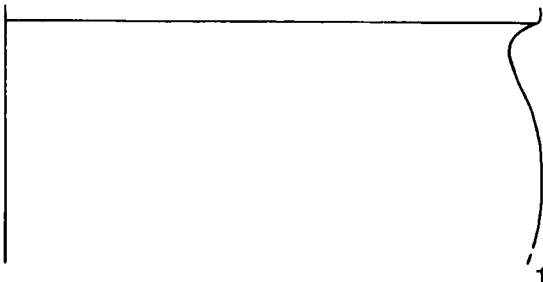
1 a 5 i 8.- Diferents perfils d'olles o tupins de ceràmica de cuina, de perfil més o menys sinuós i llavi destacat per una carena o un engruiximent. Com sempre aquestes ceràmiques és caracteritzen per tenir un desgreixant de grans de quars i mica. N^o inventari: 13-V-90-626-25, 13-V-90-626-109, 13-V-90-626-3, 13-V-90-626-20, 13-V-90-626-16 i 13-V-90-626-120.

6 i 10.- Vores de plats de ceràmica de cuina, d'idèntiques característiques que els fragments anteriors, de parets gairebé rectes o lleugerament tombades a l'exterior. N^o inventari: 13-V-90-626-1 i 13-V-90-626-113.

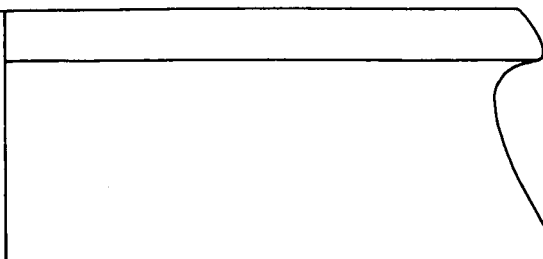
7.- Vora d'una olla o ansat de ceràmica de cuina, que per la seva argila, molt més depurada, porosa i d'un color més gris, recorda a unes produccions amb una personalitat pròpia dins aquesta categoria i localitzades en d'altres nivells (503 i 505). N^o inventari: 13-V-90-626-116.

9.- Vora de tapadora de ceràmica de cuina, de llavi una mica engruixit. N^o inventari: 13-V-90-626-61.

11 a 14.- Diferents vores de ceràmica comuna oxidada, corresponents a gerres, bols, olles i un gibrell, de pastes d'un color marró, depurades. N^o inventari: 13-V-90 626-50, 13-V-90 626-125, 13-V-90 626-130 i 13-V-90-626-47.

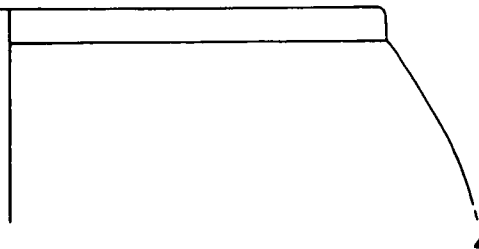
1

2

3

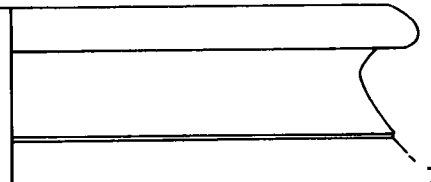
4

5

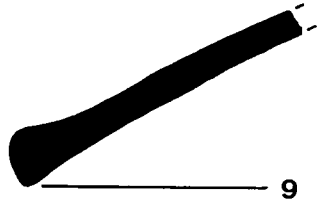
6

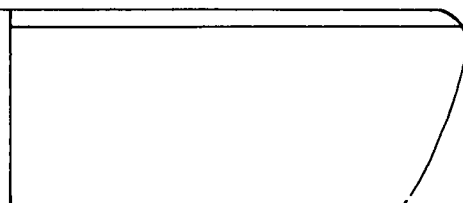
7

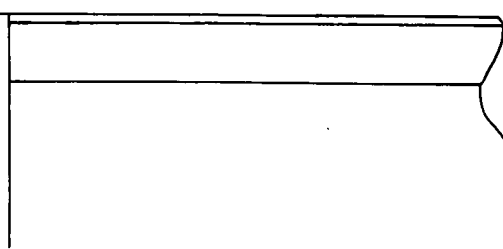
8

9

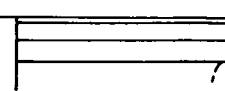
10

11

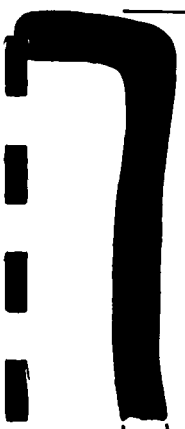
12

13

14

0 2 10cm.

14

Les campanyes de 1992 i 1993.

Tal com és habitual, durant els mesos d'agost de 1992 i 1993 s'han continuat els treballs d'excavació a la vil.la romana de Vilauba, acomplint-se així disset anys de recerca arqueològica continuada que han permès posar al descobert gairebé dos mil metres quadrats d'estructures corresponents a diversos edificis a través dels quals podem seguir l'evolució d'aquest establiment rural durant més de sis segles. Durant els darrers anys els esforços s'han concentrat en descobrir les restes situades al sud de l'àrea descoberta fins el 1989, atès que la disposició general de l'edifici s'orientava vers aquesta part. Es tracta d'una àrea igualment complexa pel que fa a l'aparició d'estructures però que presenta una seqüència estratigràfica força diferent, que es tradueix en la desaparició de restes corresponents a la darrera fase d'ocupació de la vil.la i, per contra, en la presència d'altres associades amb els nivells més antics que fins ara hi hem pogut documentar.

L'excavació iniciada durant el 1991 d'uns 300 m² es va completar amb una segona ampliació d'uns 500 m² a fi de completar i delimitar definitivament algunes de les restes descobertes en aquest sector. A diferència de la part exhumada més al nord, en aquest sector hom documenta una major potència en la capa d'argiles que va cobrir el jaciment després del seu abandonament definitiu, fet que s'explica per la reducció de l'àrea ocupada que durant la darrera fase es concentra una mica més al nord. La potència pot arribar a superar el metre i mig, motiu pel qual el rebaix es va fer amb màquina excavadora.

L'excavació començà, per tant, damunt de les estructures pertanyents a la part de la vil.la inutilitzada a causa de la construcció de la premsa d'oli, el mur de tancament sud de la qual es superposa d'una manera evident a les estances de la fase precedent i marcant el límit de la vil.la per aquesta banda just abans de la darrera reforma (Roure et alii 1988, pp. 49-54, fig. 30). El nivell de circulació en aquest darrer moment ens ve indicat pels diferents estrats abocats amb la finalitat de cobrir part de les estructures subjacents. Al tractar-se d'una àrea tant extensa és evident que no constitueixen una capa uniforme, no tant sols en les seves característiques físiques sinó també en la seva potència, car la disposició aterassada de la vil.la -en sentit sud i est- comportà una major elevació en aquestes zones per tal d'aconseguir una superfície més regular. Els materials ceràmics recuperats en aquest nivells ens permeten situar cronològicament el moment d'obliteració de les restes inferiors i per tant la data de construcció de la darrera reforma.

A sota d'aquests estrats d'anivellament començaren a aparèixer les restes de murs corresponents a la reconstrucció realitzada després de l'incendi de la vil·la precedent, datat a finals del segle III (Castanyer, Roure & Tremoleda 1989, pp. 63-70). Aquesta construcció es caracteritza per la utilització de rierencs units amb abundant argamasa i per les banquetes de fonamentació que tenen les seves parets, que marquen perfectament el nivell de circulació de les diferents habitacions, la qual cosa permet distingir-los perfectament dels de les fases més antigues. L'estructura i disposició de l'edifici es comença a dibuixar ja de manera prou clara i sembla que s'organitza entorn d'un pati obert, probablement de dimensions molt més grans que l'anterior i al voltant del qual s'hi troben les diverses ales de l'edifici, compartimentades en estances de mides irregulars .

D'aquesta construcció en coneixem completament l'ala est mentre que els braços sud i oest es troben encara en curs d'excavació, tot i que ja s'han posat al descobert la part superior de les parets i per tant sabem la seva configuració general. La primera de les estances de l'extrem est és la individualitzada amb el número 11, excavada parcialment durant els anys de col·laboració catalano-britànica. El mur que la delimita per la banda est és el que es troba en pitjor estat a causa dels treballs de construcció de la carretera que separa el jaciment. Assenyalar l'excavació d'un potent nivell d'enderroc que ocupava tota l'habitació, fet que contrasta amb l'inexistència d'altres en la resta d'estances del mateix edifici. Els estrats corresponents al moment de funcionament no aportaren dades de massa interès i només assenyalem l'existència de dos blocs de pedra situats al centre mateix de l'habitació, marcant alhora la cota de circulació, que devien servir de suport a dos pilars o bigues de fusta destinades a sustentar la coberta de l'edifici.

Immediatament al sud s'hi troba l'habitació 35, encara de majors dimensions. Les seves característiques constructives són idèntiques a l'anterior, però en aquest cas el tancament est ha desaparegut completament. En un moment posterior, gairebé impossible de precisar cronològicament es subdividí en dues mercés a la construcció d'un nou mur, fet igualment de rierencs, encara que units en sec. D'aquesta manera es crea un nou espai llarg i estret, la funcionalitat del qual es desconeix fins al moment i que hem anomenat àmbit 36. És interessant constatar el fet que aquesta subdivisió es realitzà després d'haver inutilitzat els accessos de les habitacions 11 i 35 a l'interior del pati, atès que la paret bastida de bell nou es recolza directament sobre una de les portes tapiades, de manera que l'accés s'havia de realitzar

LA FASE II.

L'habitació XXXIII.

L'habitació XXXIII forma part del conjunt de dependències associades a la fase II de la vil.la. Es troba situada a la part oest del passadís o hab. IX i, de fet, constitueix el límit de l'edifici per aquesta banda (fig). S'excavà durant la campanya d'estiu de 1988, juntament amb la part oest de l'habitació XXX. Estava coberta per nivells i restes de construccions dels períodes més moderns que, al trobar-se molt malmeses i parcialment destruïdes, es van desmuntar. Ens referim a la paret E-515, que fa angle recte amb el mur E-69 i que delimita per l'oest el pati de la vil.la durant la darrera ocupació. El desnivell existent entre ambdós edificis, d'uns 40 o 50 cms., ve determinat per un nivell de paviment d'*opus signinum* (E-538) relacionat directament amb aquests murs.

L'associació estructural de l'habitació XXXIII amb les altres restes que defineixen aquesta fase II s'estableix per la relació de contemporaneïtat amb els murs que la delimiten. Per exemple el mur de tancament nord (E-540) és la perllongació de la paret mitgera que separa el passadís de la filada nord d'habitacions. Ho confirma també la seqüència estratigràfica dels nivells identificats durant la seva excavació, que repeteix la dels sectors i àmbits més immediats (hab. XXX, XXXII i IX). Els prop de 200 anys de vida de la vil.la durant la fase II comportaren diversos canvis i modificacions que afectaren no només l'aspecte sinó també l'estructura i possiblement la seva funcionalitat. Les traces d'algunes d'aquestes alteracions són encara visibles i s'han pogut documentar arqueològicament. En aquest apartat intentarem definir cadascun d'aquests moments i en la mesura que sigui possible determinar les causes que els provocaren.

Les restes conservades.

La planta d'aquesta habitació és gairebé quadrada, tot i que l'eix est-oest que amida 3,50 metres és una mica més llarg. Està separada de l'habitació XXX, situada més al nord, pel mur E-540. Tècnicament no presenta gaires diferències respecte la resta de murs de l'edifici, ja que consta d'un sòcol de rierencs i d'un alçat de tàpia. N'hem d'assenyalar, però, algunes característiques particulars. Tal com ja observàvem en la seva perllongació, l'altura del sòcol

(aproximadament un metre) és molt superior a la d'altres parets. L'extrem est està rematat per un bloc de pedra, que alhora marca l'inici de la porta d'accés al rebost. La paret està feta amb rierencs units amb argamasa, buscant la cara més regular per l'exterior i disposats en filades. L'existència d'una capa de revestiment intern, de color blanc, ens va permetre distingir més fàcilment l'alçat de tàpia, d'argila de color marró fosc i amb petites pedres i trossos de ceràmica. No obstant això, l'enderroc del mateix edifici i la posterior remodelació provocaren la pràctica desaparició d'aquesta part dels murs. El revestiment (E-574) fet de calç, sorra i aigua s'aplicava gairebé directament sobre el sòcol o la tàpia de la paret E-540, sense cap tipus de preparació prèvia. La seva gruixudària, d'1 cm. aproximadament, tampoc podia resoldre les lògiques dificultats d'adherència. La superfície de la cara externa estava completament repicada; acció realitzada una vegada l'enllet estava sec, la qual cosa exclou la possibilitat que correspongui a la capa de preparació i de regularització.

El mur E-540 fa angle recte amb la continuació de la paret que tancava pel nord el rebost, individualitzada aquí amb la fitxa 542. Constructivament es molt similar al descrit anteriorment. A diferència del primer, el sòcol de pedra no és tant consistent. Constitueix el tancament de la vil·la per la part oest. L'excavació realitzada en aquest sector durant la mateixa campanya no localitzà cap resta d'estructures relacionades amb l'edifici d'aquesta fase. També aquí el revestiment intern va permetre l'identificació d'una part de l'alçat de tàpia. L'aparició de nombrosos fragments de pintura mural, amb colors i decoracions diferents, ja en els estrats d'anivellació i destrucció feien preveure una major complexitat decorativa. Així, hom documentà diverses capes de revestiment superposades i conservades de manera desigual sobre aquesta paret oest. La gairebé nul·la capa de preparació dificultava l'extracció dels fragments escampats a l'interior de l'habitació, per a la qual cosa fou necessària la col·laboració de la restauradora del Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles. Pel que fa a la metodologia de treball, a mesura que anaven apareguts nous fragments es netejaven i es dibuixaven en planta per tal de poder precisar la seva dispersió i sobretot per poder realitzar-ne la seva restitució. Sovint s'havia d'aplicar algun líquid protector per consolidar-los abans de la seva extracció. La problema principal era determinar a quina de les 4 capes de revestiment s'associaven els fragments apareguts durant l'excavació.

La capa inferior (E-563 i E-564), aplicada directament sobre la paret, és també la que presenta una major riquesa decorativa. Correspon al moment original i de construcció de la vil·la de la fase II. L'extracció de les capes posteriors ens va permetre dibuixar la decoració

que configurava la part inferior d'aquesta paret (fig.) i juntament amb els fragments apareguts en els nivells d'enderroc, intentar reconstruir-ne la seva composició. Consta d'un sòcol d'uns 60 cms. d'alçada i dividit en 5 quadres pintats amb unes aigües de color verdós, simulant plaques de marbre. A sobre d'aquest sòcol, unes faixes de colors i amplades diferents serveixen per separar l'espai en successius quadres. L'inexistència d'una capa de preparació feia impossible la consolidació i conservació d'aquesta pintura al mateix jaciment, motiu pel qual es va decidir la seva extracció. Davant la impossibilitat d'arrancar-la d'una sola peça, es va dividir en tres parts, que una vegada restaurats es podrien exposar en una de les sales del Museu Arqueològic Comarcal.

La part més interessant, quan a l'evolució estructural d'aquest àmbit, és el límit sud (E-562). Es tracta d'una paret feta igualment de rierencs i de la qual només se'n conserva la part inferior. La destrucció d'una part del seu alçat es devia realitzar durant les obres de reconstrucció de l'edifici després de l'incendi de finals del segle III. En efecte, si observem la planta de la fase III de la vil·la, veurem com la paret E-562 serveix de base a una de les habitacions que tancava el pati per la banda oest. El seu nivell de paviment, molt més alt que el de l'hab. XXXIII, ens confirma la inutilització de les estructures subjacents. La destrucció de l'extrem sud-est del mur 562 és deguda, segurament, a aquests treballs d'adequació posteriors.

A l'angle sud-oest, s'hi observa un encaix (E-571) d'uns 90 cms. d'amplada i uns 35 cms. de profunditat. No es tracta, però, d'una fisura feta *a posteriori* sinó del moment original de l'habitació, tal com ho demostra la continuació de la capa de pintura mural E-563 i que revesteix (E-564) també la part interna de l'esmentat nínxol. Malgrat que és difícil determinar el moment d'amortització d'aquesta estructura, l'existència d'una segona capa de revestiment (E-567) a sobre de l'anterior, indica una utilització no inferior als 70 o 80 anys (considerant que des d'època flàvia fins a la fi del segle III hom documenta fins a quatre capes successives. lo qual proporciona una mitjana d'uns 40 o 50 anys de vida per a cadascuna.

Probablement cap a finals del segle II es decidí inutilitzar aquest encaix i regularitzar així la cara interna del mur 562 amb unes filades de totxos i pedres (E-565) barrejats amb terra i una mica d'argamassa. Per tal de dissimular les diferències constructives es va revestir de nou aquest mur i també el que tanca l'habitació per la banda oest (E-542), inutilitzant l'anterior capa de pintura (E-567 i E-566) que, recordem-ho, repetia la forma de la fornícula. Es tracta d'un revestiment de color blanc i, per tant, més senzill que els anteriors. Abans de l'incendi i

destrucció d'aquesta part de l'edifici, encara hi va haver temps de refer l'aspecte de l'habitació amb una darrera capa de revestiment, igualment de color blanc i conservada en punts concrets sobre l'anterior.

L'accés a l'interior d'aquesta estança es realitzava per una obertura que hi ha al mur est i que la separa del passadís (hab. IX). D'aquest mur de separació només en resten dos blocs de travertí (E-592) situats a la part sud però que no s'uneixen físicament amb l'extrem final de la paret 562. Malgrat que només en coneixem el seu aspecte de manera parcial resulten evidents les diferències amb la resta de les parets que configuraven aquest àmbit, tant per l'utilització del travertí com a material constructiu com pel fet que els blocs són de més o menys quadrangulars. D'entrada no sabem si continuava en direcció nord o si finalitzava aquí mateix. Tot i que és possible que durant les obres de reconstrucció de la vil.la és reaprofitessin alguns d'aquest blocs, pensem que no devien continuar gaire més enllà, sobretot si considerem que part de l'enderroc cobria també la zona desapareguda. Hem d'assenyalar també que aquests dos blocs corresponen a la part vista de la paret i no pas a la seva fonamentació, totalment inexistent, atès que s'assenten directament sobre l'argila.

L'excavació de l'interior de l'habitació XXXIII s'inicià amb l'extracció dels nivells associats a les dues darreres fases de la vil.la (mur E-515 i paviment E-538). A sobre l'estrat d'enderroc hi havia diverses capes dipositades per regularitzar la superfície del terreny i tapar les restes de construccions de la fase precedent. El que tenia més potència era l'individualitzat amb la fitxa 546, que correspon a la prolongació oest de l'estrat 545, que terraplenava les estructures i enderroc del passadís. Estava format per argila i tàpia, procedent de l'alçat de les parets i alguns fragments de teules i pedres. Són nivells amb molt poc material ceràmic, la qual cosa fa més difícil determinar el moment de reocupació. Cobrien directament l'enderroc (E-552) format per teules i alguns carbons corresponents a l'embigat, concentrat sobretot a la part nord-oest (fig). Hem d'assenyalar també que la seva potència era molt menor que la dels apareguts en l'excavació de l'hab. XXX o IX, la qual cosa sembla confirmar, una vegada més, que durant els treballs de reconstrucció posterior s'alterà tant l'estructura com els nivells preexistents. Barrejats entre l'estrat d'enderroc i de funcionament hi havien també nombroses restes de pintura mural, concentrades sobretot a tocar el mur oest.

De més interès per poder reconstruir l'aspecte i la funcionalitat d'aquest àmbit fou l'excavació de l'estrat inferior, corresponent al seu moment d'ocupació. La destrucció sobtada

de la vil.la fossilitzà en el temps bona part de la cultura material dels seus habitants. Aquest estrat (E-558) estava format per les restes materials dels objectes i mobiliari que hi havia a l'habitació en aquell moment. A l'igual que en l'excavació del rebost s'individualitzà amb un número específic cadascuna de les peces. Destaca l'aparició d'una gran quantitat d'anelles (fig., 4) de ferro, d'uns 6 o 7 cms. de diàmetre i concentrades al centre de la meitat nord. Malgrat que no estaven unides físicament és evident que formaven part d'un mateix moble. Molt a prop seu hi havia una petita àmfora o gerra (fig., 3), d'argila de color marró, coll estret i d'una sola nansa. De característiques semblants, encara que una mica més gran, és una segona àmforeta que va aparèixer just a l'angle nord-est (fig., 1). Durant els treballs de neteja d'aquesta última s'observà que la terra del voltant tenia un color i una textura diferent, motivat probablement pel vessament del líquid que contenia en aquell moment i no a la descomposició de l'argila de les parets del vas. La recollida d'una mostra no ha permès però identificar el tipus de líquid que guardava. Ambdúes peces s'han pogut restaurar completament.

Deixant de banda els materials que acabem de descriure el mobiliari de l'habitació devia ser relativament senzill. Únicament assenyalar la concentració d'una gran quantitat de carbons a l'extrem nord-est (fig., 2), corresponents a l'estructura de sosteniment de la teulada o bé a algun element moble. La concentració d'aquests objectes a la meitat nord de l'habitació, just a la part coberta per l'enderroc, corrobora la possible alteració de la part sud durant les obres de remodelació posteriors.

El nivell de paviment de l'habitació es detectava pel canvi del color de la terra i per l'aparició de la característica argila de color verdós del subsòl del jaciment. Tant els objectes recuperats al seu interior com la fi del revestiment dels murs laterals assenyalaven la seva cota de funcionament, lleugerament més alta que la del passadís però més baixa que la del rebost. Aixó confirma una vegada més la disposició aterassada de la vil.la, hipòtesis que ja avançavem en d'altres treballs (Roure et alii 1988, p. 33). L'absència d'un sòl més sòlid, que contrasta amb la recuperació de pintures murals amb una certa riquesa decorativa, és una constant en gairebé totes les dependències d'aquesta part de la vil.la (rebost, larari i corredor). L'excavació va continuar fins els estrats inferiors a la línia de paviment, formats bàsicament per argiles, amb l'objectiu de recuperar alguns materials per contrastar les dades relatives al moment de construcció d'aquest edifici o d'identificar possibles estructures d'una fase precedent.

forçosament per la banda est.

Completa aquesta filada d'estances un àmbit de dimensions més reduïdes, que s'identifica amb el número 37, de la qual no en coneixem encara el seu tancament per la banda sud, encara que suposem que les seves dimensions no devien ser massa grans. La seva excavació va proporcionar una de les seqüències més interessants d'aquest sector pel fet que és l'únic punt on documentàrem una ocupació posterior que reaprofitava les restes de la vil.la que estem descrivint. D'aquest darrer moment en coneixem l'estrat d'enderroc, força potent i a una cota superior en relació als de la fase precedent. Es superposava directament a un paviment d'opus signinum, molt ben conservat a la part sud-est i més desaparegut a la resta. A sota seu hi havia una potent capa de pedres i terra que servien de preparació, l'excavació de la qual no aportà gaires materials. De més interès per a la seva datació, fou l'estrat de terres, pedres i alguna teula, format per regularitzar la superfície abans de construir l'esmentat paviment. D'entre les ceràmiques d'importació destaquem la troballa de t. s. africana clara D (sobretot la forma Hayes 58), tant característica del segle IV. Segurament del mateix moment és també el tancament d'una antiga obertura situada a la paret que separa aquest àmbit de l'habitació 38, reforma indispensable al aixecar el nivell de circulació i que antigament hauria servit per comunicar les ales est i sud.

Cobria un estrat compost per argila i alguns fragments de signinum, pedres i calç, la part superior del qual coincidia amb la banqueteta dels murs de les estances 35 i 11. El paviment, segurament de terra batuda, devia correspondre, per tant, a la part superior d'aquest nivell. Per acabar amb la descripció d'aquest àmbit esmentar l'existència de restes d'un revestiment de calç a la paret nord, al damunt del qual s'hi dibuixà quan la pasta encara era fresca el perfil de les pedres, simulant un parament molt més uniforme de blocs rectangulars.

El pati que articula la vil.la en aquest moment queda tancat al sud per una gran habitació, en sentit transversal a les ja comentades i individualitzada amb el número 38. Es tracta d'un espai de dimensions considerables, de més de 10 metres de llargària i que devia anar pavimentat amb opus signinum tal com semblen indicar les restes, molt malmeses, situades a l'angle nord-est de l'habitació i les adherides a les banquetes dels murs laterals. La no conservació d'aquest paviment va facilitar l'excavació dels nivells inferiors, posant al descobert una canalització feta amb rierencs i revestida internament d'opus signinum, que travessa tota l'habitació i que es va construir al mateix moment, tal com demostra el forat de

sortida fet a la part inferior del mur de tancament sud. Devia servir per recollir les aigües del pati central i canalitzar-les a l'altre banda d'aquesta filada d'habitacions, fora ja de l'àrea ocupada. Corrobora aquesta hipòtesi el fet que l'excavació d'aquesta zona va permetre localitzar uns nivells d'abocament, amb abundants materials ceràmics i restes orgàniques, formats i acumulats fins la inutilització d'aquest sector de l'edifici.

Assenyalar també la recuperació de restes de pintura mural adherides encara al mur que la delimita per l'oest, que encara que molt malmeses contribueixen a restituir el seu aspecte original. Es tracta d'una decoració molt senzilla, a base d'esquitxos i pinzellades de color vermell sobre un fons blanc, característica del segle IV i que ja hem documentat en d'altres parts d'aquest mateix edifici. Destaca la inclinació de la paret sud que degué causar amb tota seguretat la seva destrucció, motivada per l'excés d'humitat i d'aigua que provocà la canalització, que a la llarga van fer cedir els fonaments, assentats, tal com veurem a sobre del paviment d'unes cisternes anteriors. La conducció estava tapada amb lloses planes unides amb argamasa.

Aquesta estança de grans dimensions es relaciona amb un petit espai de planta allargada, situat més a l'oest, i del qual en coneixem només la part superior dels seus murs i del nivell d'enderroc que començà a aparèixer en acabar la darrera campanya. Encara que a tall d'hipòtesi de treball, pensem que pugui tractar-se de la porta d'entrada a la vil·la per la part sud, sobretot si considerem que en els costats menors no són visibles els murs de tancament i que no existeix una comunicació entre aquest espai i els relacionats amb ell de manera directa. Les estructures que comencen a aparèixer en aquesta banda est configuren una planta amb una nova filada d'habitacions delimitant per l'oest el pati central. Assenyalar però, que constructivament el seu aspecte demostra que no es varen bastir utilitzant la mateixa tècnica, per a la qual cosa sembla molt possible que l'àrea oberta es delimités en diferents etapes, essent aquesta ala la corresponent a la primera ampliació. En acabar la campanya passada eren visibles quatre àmbits clarament separats per murs en sentit transversal, l'últim del qual s'uneix a una habitació excavada ja l'any 1990 i individualitzada amb el número 34, quedant així finalment delimitat i encerclat el pati que en aquesta fase de la vil·la articula els diferents espais. D'entre les troballes de més interès destacar un collaret d'or, pràcticament sencer, decorat amb petites perles, la datació del qual segons els paral·lels que n'hem documentat s'ha de situar entre finals del segle III i la primera meitat del segle IV i també la d'un motlle de pedra possiblement per fabricar fíbules. No obstant aquestes conclusions de caràcter general, per esbrinar la

funcionalitat d'aquests nous àmbits caldrà esperar els resultats de la propera campanya d'excavacions.

La superposició de les estructures d'aquest edifici a unes restes més antigues associades a una fase anterior es fa evident en nombrosos punts on l'excavació ha pogut aprofundir per sota dels nivells de paviment. Així, sota l'àrea central descoberta i a un nivell sensiblement inferior a la banqueta dels murs de l'edifici que acabem de descriure comencen a apareixer unes altres parets i àmbits, la disposició i organització dels quals es fa encara difícil de precisar. No obstant això podem apuntar-ne algunes consideracions.

D'entre els aspectes que volem destacar, el primer és que la reestructuració de la vil·la que acabem de descriure es devia realitzar de manera immediata, sobretot si considerem que es va fer aprofitant algunes de les restes anteriors com a fonament i pel fet que sovint els seus paviments únicament cobreixen lleugerament les estructures de la vil·la precedent. Tot aquest conjunt sembla que s'han de posar en relació amb les descobertes en campanyes anteriors, prou conegudes i espectaculars a causa de l'incendi que va fossilitzar part de la seva cultura material, encara que aquesta relació es podrà establir de manera definitiva en l'excavació d'enguany (Tremoleda, Castanyer & Roure 1989, pp. 49-69; Castanyer, Tremoleda & Roure 1991, pp. 157-191). El lligam s'estableix mercès a un nivell de paviment d'opus signinum, irregularment conservat i localitzat ja durant els primers anys d'excavació (Roure et alii 1988, fig. 15-A, núms. 365 i 360) i que també hem trobat més al sud. Aquest àmbit es troba, per tant davant de la galeria porticada que articula un conjunt d'habitacions, d'entre les quals n'assenyalarem el larari i el rebost de la vil·la. Ara per ara, és encara difícil determinar-ne les seves característiques, però tot sembla apuntar vers un pati o àrea oberta, al voltant del qual s'organitzarien els diversos elements de la vil·la. La posició més baixa de les restes descobertes s'explica per la disposició aterassada de la vil·la, de manera que les estances situades a l'extrem nord són les situades a una cota més alta.

Malgrat tot, l'estudi de les restes que configuren aquesta fase és molt més complicada, degut a la superposició d'altres construccions en els períodes posteriors, fet que no pasava en el sector nord on es va poder excavar en extensió tot l'edifici. La confecció de plantes de cadascuna de les fases permet entreveure però l'organització dels àmbits al voltant de l'àrea oberta descrita anteriorment. Al nord d'aquesta i en una posició privilegiada s'hi trobaria la part residencial, articulada per un passadís allargat delimitat per cinc habitacions consecutives i

altres dues als extrems. La galeria porticada s'orienta, per tant, vers el pati interior pavimentat amb opus signinum.

Ara per ara, no podem precisar com devia establir-se la comunicació entre aquest cos residencial i les estructures situades a la banda est i sud del pati. És encara aviat per interpretar l'habitació núm. 41 com un passadís o corredor. L'excavació d'aquest àmbit va posar al descobert un nivell d'enderroc de característiques molt similars als que caracteritzen la fi d'aquesta fase. Una mica més al sud, a l'habitació 40 i a sota de les restes del nivell de circulació del gran pati de la fase posterior es varen excavar les restes d'uns paviments d'opus signinum, que encara que molt malmesos per les reformes superiors sembla que podem interpretar-se com a part d'un dipòsit. La part millor conservada és la de l'oest, on es visible part de la preparació del paviment. Destaca la utilització de blocs de travertí, ben escairats i formant una superfície plana, al damunt de la qual s'hi col.locà el paviment. Es tracta d'un cas insòlit, i segurament respon al reaprofitament dels materials constructius d'una altre construcció, com així ho demostren els encaixos de la seva superfície.

Delimiten el pati pel sud dos altres estances, una de dimensions força petites i una segona de la qual encara no en coneixem tota la seva planta. La seva excavació no va permetre recuperar cap element indicatiu de l'activitat que s'hi podia haver desenvolupat. Esmentar només la conservació parcial dels estrats d'enderroc, molt afectats, una vegada més, per la reconstrucció posterior de la vil.la, així com també la troballa de diversos tambors o basaments de columna de pedra abocats al seu interior.

Més cap al sud, a l'espai que ocupava l'habitació 38 de la fase posterior, vàrem definir també nous àmbits. Efectivament, a sota el nivell de paviment apareixen unes altres restes delimitades al nord per un mur en sentit est-oest fet amb pedres grans i treballades, del qual en parteix un altre en direcció nord-sud que tancaria un àmbit que contenia diverses cisternes revestides d'opus signinum, destinades a contenir líquids, disposades en direcció est-oest. Ambdúes cisternes, que estan separades per un petit mur d'obra no tenen les mateixes dimensions, essent la del nord la més petita. El mur que tancaria aquestes dependències pel sud s'ha trobat gairebé desaparegut a causa dels treballs de reconstrucció de la fase posterior. Malgrat que es trobem arrassades fins al nivell del sòl i de no conservar tots els murs que les delimitaven, s'ha pogut determinar les seves dimensions. El paviment es troba lleugerament inclinat cap a la part oest, i en la seva superfície conserva uns petits forats, realitzats una

vegada construït el signinum, la funcionalitat dels quals és encara incerta. Els angles conserven encara la mitja canya o rebava. La cisterna de més al sud està fracturada en sentit longitudinal, a causa segurament del pes del mur de la fase posterior i de la humitat que va comportar la canalització que en aquest darrer moment travessarà la zona.

Ambdós dipòsits comuniquen amb una altre habitació situada més a l'est, individualitzada amb el número 44. La seva excavació només va permetre recuperar un estrat d'anivellació de color negrós, amb carbonets i abundant material arqueològic, que segurament devia servir de preparació al paviment de l'estança de la fase posterior. Just a tocar la carretera hom delimità un petit àmbit, també cobert per un estrat d'anivellació d'uns 20 cms. de potència que es superposava a les restes d'uns murs associats a aquesta mateixa fase. El primer, en sentit nord-sud, apareix just a tocar el perfil de la carretera i està bastit amb pedres força petites i unides amb una mica de morter. Sembla que forma angle recte amb una segona paret en sentit est-oest i d'aspecte similar. Destaca la seva amplada, d'uns 30-40 cms., molt petita en comparació a les altres estructures de la vil·la, la qual cosa ens fa pensar que possiblement es tracta d'una subdivisió dins de l'estança de dimensions més grans.

La localització de dues teules planes a l'angle sud-oest, delimitades per altres fragments clavats, formant una mena de caixa, ens permet apuntar alguna hipòtesi sobre la seva funcionalitat. Les terres del seu interior, de color fosc i amb abundants carbons, ens fan pensar en una petita llar. Caldrà esperar però els resultats del seu anàlisi per confirmar-ho. Assenyalar també que la superfície de les teules presentava restes de cendres adherides i de cremat. Un paral·lel gairebé idèntic és l'excavat durant la primera campanya d'excavacions de salvament a la vil·la romana de la Font del Vilar, a Avinyonet de Puigventós (Castanyer & Tremoleda 1992 b, pp. 119-120). Aquí l'alçada de les teules que delimitaven l'estructura era superior, tal com devien ser inicialment en l'exemple de Vilauba. Per acabar la descripció dels treballs realitzats en aquest àmbit, afegir que aquesta llar o cuina s'assentava sobre un estrat d'argiles, que va proporcionar algunes ceràmiques (t. s. sudgàl·lica, àmfora tarraconesa, etc.) que permeten situar cap a finals del segle I la construcció d'aquesta part de l'edifici. Aquest esdevé doncs un element més per establir la relació entre aquestes restes i la cronologia dels estrats subjacents al rebost, larari, galeria porticada i el conjunt d'estances situades més al nord.

Una de les novetats més importants de l'excavació de tot aquest sector ha estat la

localització d'unes estructures anteriors a la primera fase documentada fins al moment de la vil.la, que com ja hem dit datem en època flàvia. La possibilitat de l'existència d'aquest nucli original havia estat ja apuntada en d'altres ocasions a causa de la presència de conjunts ceràmics prou significatius datats al segle I aC. (Roure et alii 1988, pp. 57-58), encara que fins al moment no s'havia pogut establir la relació d'una manera prou clara.

Un dels objectius de la passada campanya era finalitzar l'excavació dels nivells inferiors situats a ambdós costats dels dipòsits localitzats a l'habitació 38 i veure fins on baixaven les fonamentacions. Aquestes s'assenten sobre una capa de terra força potent, formada per tal de terraplenar el terreny, a la part inferior de la qual va començar a aflorar un mur que defineix una estructura de planta semicircular, fet de pedres lligades en sec i del qual se'n conserven entre 1 i 3 filades. Estratigràficament s'associa a uns nivells de terraplenat, composts per una gran quantitat de material ceràmic. L'àmfora ibèrica és la categoria més nombrosa (entorn d'un 70 %), seguida d'àmfores itàliques, sobretot Dressel 1B, i en menor nombre algunes peces de ceràmica de la costa catalana o comuna ibèrica. Ara per ara és difícil poder calcular el nombre d'individus abocats en aquests desnivells del terreny amb l'objectiu de regularitzar-lo abans de l'edificació de la vil.la.

Aquesta no és la primera vegada que localitzem uns farcits d'aquestes característiques. Recordem que ja en la publicació monogràfica del jaciment, s'apunta la possibilitat que la vil.la tingui un origen republicà atesa la presència de materials d'aquesta època en algunes fosses. Fins ara havíem identificat tres punts, un d'ells a la part sud-oest i els altres dos a la part nord-est de la zona. S'associaven a la fase I o Precedents, llavors no relacionada a cap tipus de resta estructural (Roure et alii 1988, pp. 31-32 i fig. 14).

Els materials recuperats en aquestes fosses presenten una gran uniformitat, tots ells són d'època baix-republicana, amb una forta presència però d'elements de clara tradició ibèrica, la qual cosa ens fa pensar que l'origen de l'assentament s'ha de situar entre finals del segle II a. C. i principis de la centúria següent. La troballa més espectacular d'aquesta fàcies antiga fou la d'un vas de pedra, del qual només se n'ha conservat la part inferior, decorat externament amb relleus incisos, ressaltats a les parts més profundes per unes fines tires de bronze. Caldrà esperar els treballs de neteja i restauració per poder esbrinar la funcionalitat d'aquest objecte, del que no en coneixem, ara per ara, cap més paral.lel.

En conclusió doncs, direm que l'excavació d'aquesta gran ampliació que afecta la part sud de la vil.la descoberta fins l'any 1990 permetrà veure de forma gairebé completa algunes de les fases de l'evolució del jaciment i aclarir alguns dels interrogants plantejats fins al moment (Castanyer & Tremoleda 1992 a, pp. 89-96). Així, la planta de l'edifici d'època flàvia pren ara una major consistència amb l'aparició d'unes altres restes amb una clara funcionalitat agrícola, que disposades al voltant d'un pati comú complementen el conjunt d'habitacions que formen el cos residencial situat més al nord. Encara que amb menor espectacularitat que en aquesta darrera zona, les senyals de l'abandonament vers la fi del segle III són també paleses en alguns estrats d'enderroc. Pensem que la reconstrucció de la vil.la es degué realitzar de forma immediata i que lluny de quedar minvades les seves possibilitats, la nova edificació sembla tenir unes dimensions superiors a la precedent, tal com indica l'existència d'un pati central molt més gran i de les diverses ales de construccions disposades al seu voltant. Tot i algunes reformes puntuals que no modifiquen la seva estructura general i en un moment encara imprecís entre el segle V o potser inicis del VI s'abandona definitivament l'ocupació d'aquest sector. Únicament documentem alguna freqüentació esporàdica i tot apunta vers una reducció de l'àrea habitada, concentrada al voltant de les estructures productives, com la nova premsa bastida en aquesta darrera fase. L'excavació obre també nous interrogants, el més important dels quals és aconseguir elements per continuar configurant la planta de l'edifici d'època republicana.

LÀMINA 34.

Context estratigràfic: Estrat compost per margues d'aportació al·luvial més toves i de color verd, barrejades amb algunes teules i pedres. Molt semblant a E-27 i cobert per E-25. Dipositat després de la inutilització de les estructures de la fase III.

Descripció:

1.- Vora d'una tapadora de ceràmica africana de cuina. L'argila és de color vermellós, porosa i dura. N^o inventari: 4V-207-208.

2.- Llavi d'àmfora Dressel 30 o similar. N^o inventari: 3V-662.

3 i 4.- Vores d'àmfores africanes Keay VI, conegudes també com africanes II C.L'argila és de color vermellós, dura. la part externa té un color més fosc. Abasten una cronologia que des de finals del segle III fin a principis del segle V. N^o inventari: 4V-224 i 4V-1190.

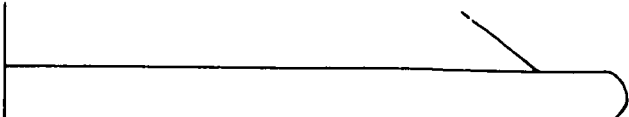
5.- Pivot d'àmfora. Podria correspondre a un exemplar de la forma Keay XIX o Almagro 51, també amb una cronologia que va de finals del segle III a mitjan segle V. N^o inventari: 3V-663.

6.- Fragment d'una àmfora de la Tarraconense, de coll troncocònic i nanses de secció arrodonida. Es data entre mitjan segle IV i mitjan segle V. N^o inventari: 3V-654.

7.- Pivot d'àmfora africana. Podria tractar-se d'alguna de les variants de la forma Keay XXV, que es data igualment entre mitjan segle IV i mitjan segle V. N^o inventari: 4V-223.

8.- Part superior d'un bol de ceràmica de cuina. El llavi, arrodonit, té el mateix gruix que les parets del vas. A sota enm surt una nansa o pom massís horitzontal. Hom documenta la utilització d'aquest tipus de nanses en d'altres ceràmiques dels nivells que inutilitzen l'edifici de la fase III, com és el cas de l'estrat 609. N^o inventari: 4V-86.

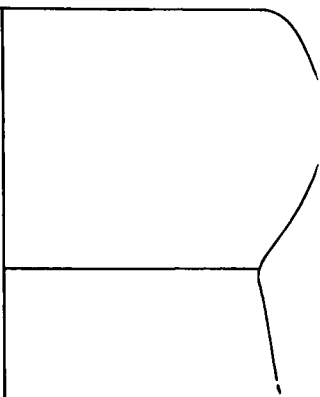
9.- Plat, gairebé sencer, de parets lleugerament obertes i base plana. Destaca per la decoració de cercles impresos abans de la cocció a la part interna. N^o inventari: 4V-462 i 4V-470.

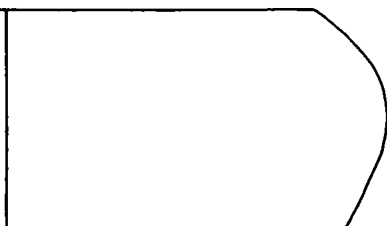
1

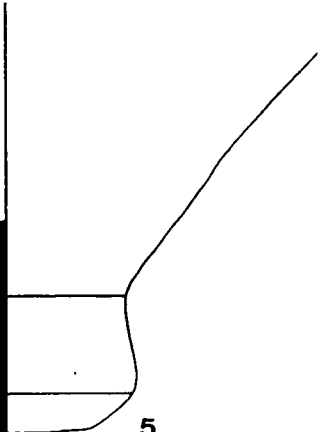
2

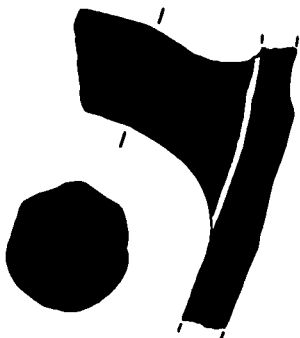
3

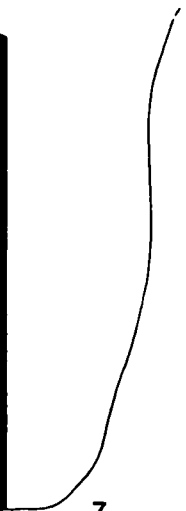
4

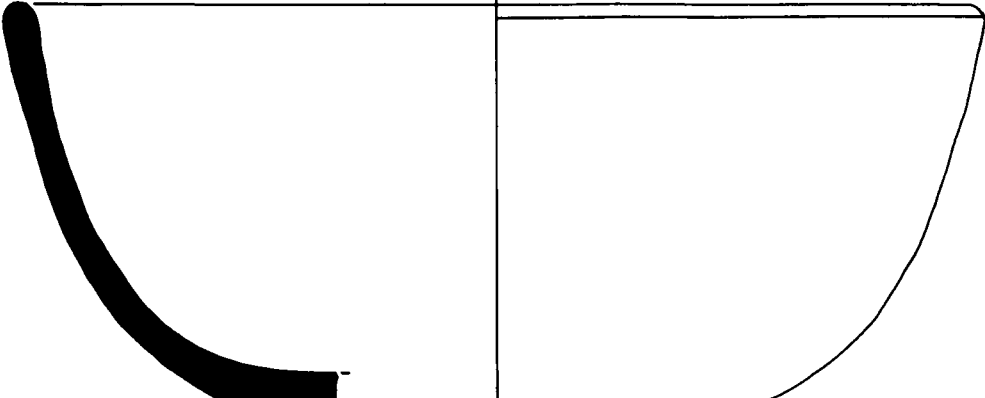
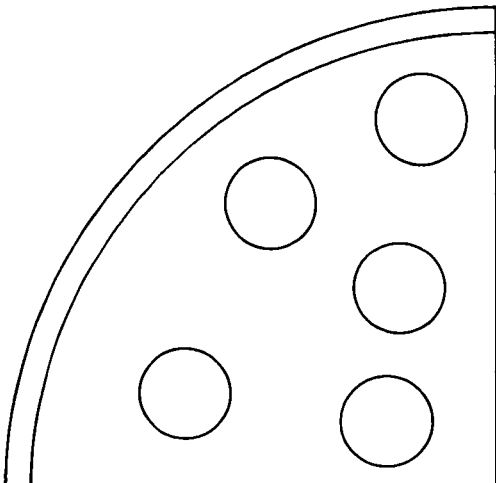
5

6

7

9

8

0 2 10 cm.

LÀMINA 35.

Context estratigràfic: Estrat compost per margues d'aportació al·luvial més toves i de color verd, barrejades amb algunes teules i pedres. Molt semblant a E-27 i cobert per E-25. Dipositat després de la inutilització de les estructures de la fase III.

Descripció:

1.- Vora de tapadora de ceràmica de cuina. El llavi, de secció arrodonida, es destaca mitjançant un enguixament de les parets. L'argila és de color negre i gris, amb nòdols de quars, sorra i també mica. N^o inventari: 4V-1192.

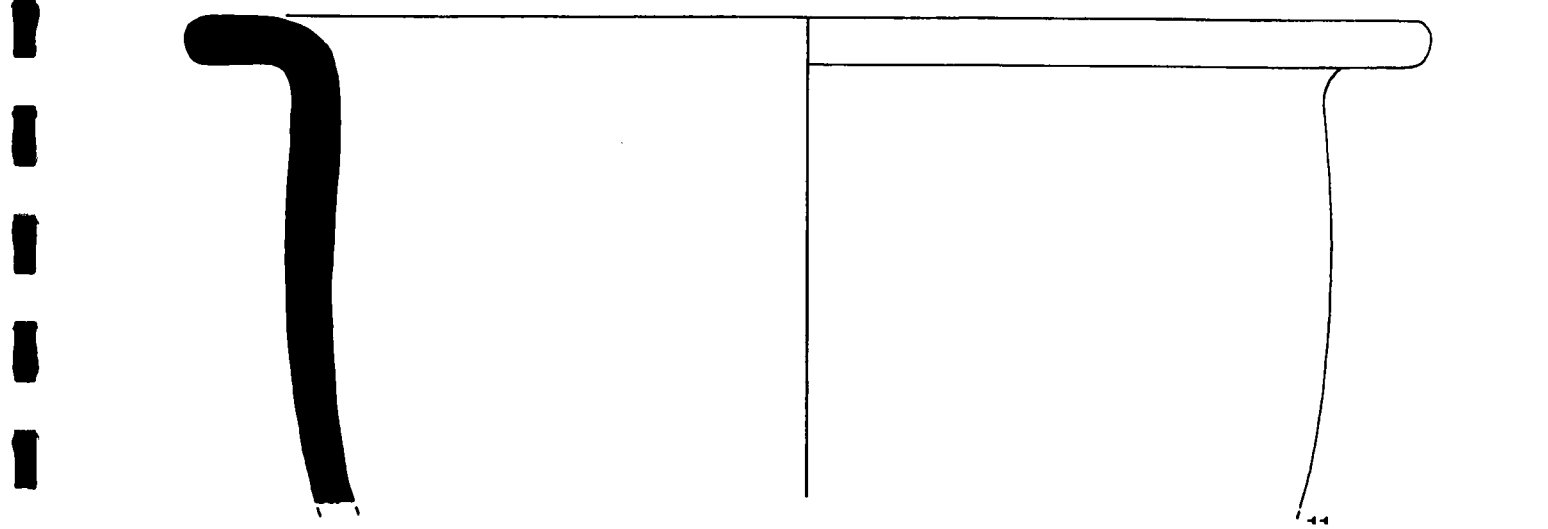
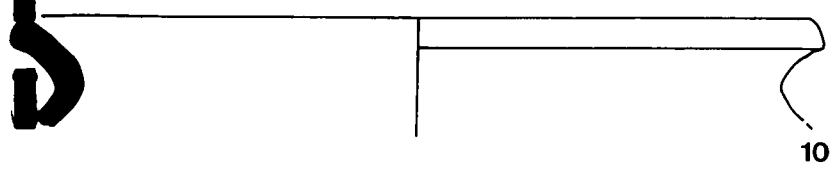
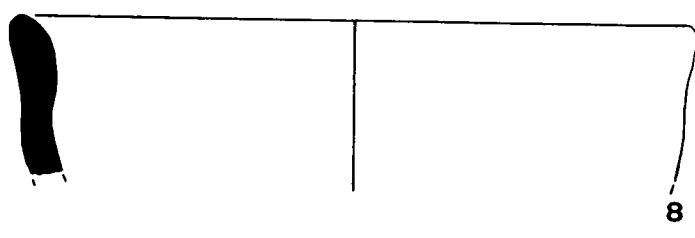
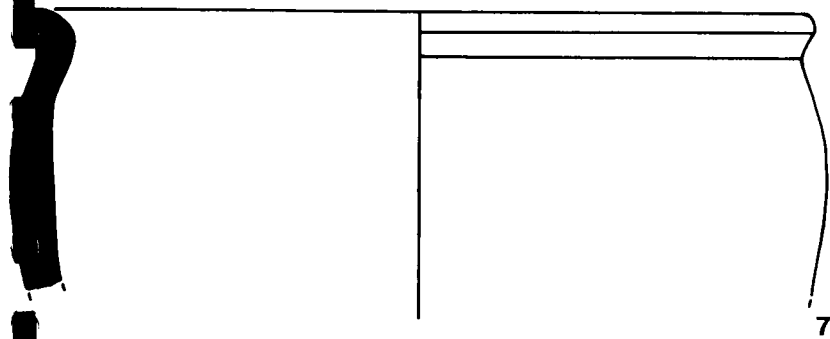
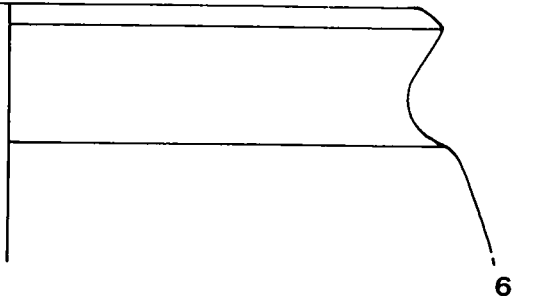
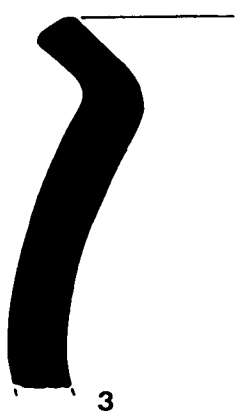
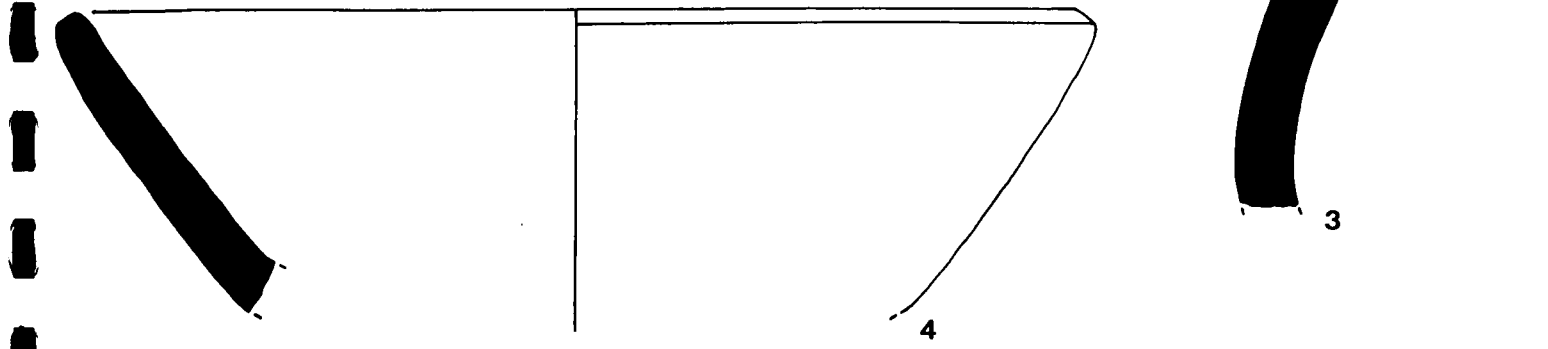
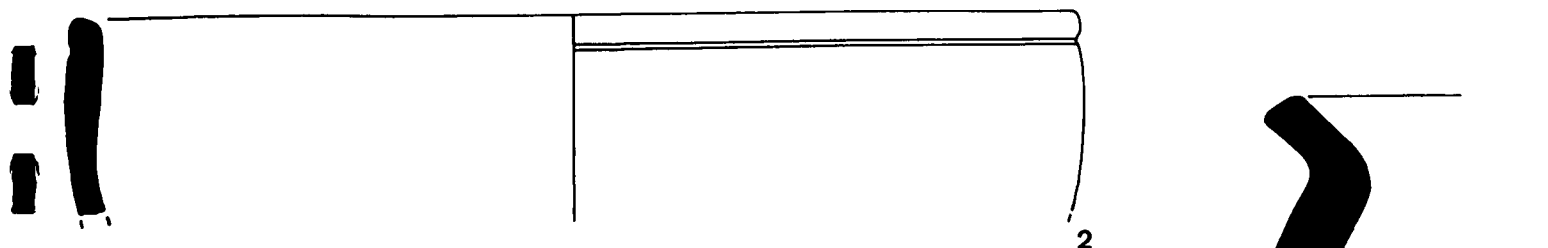
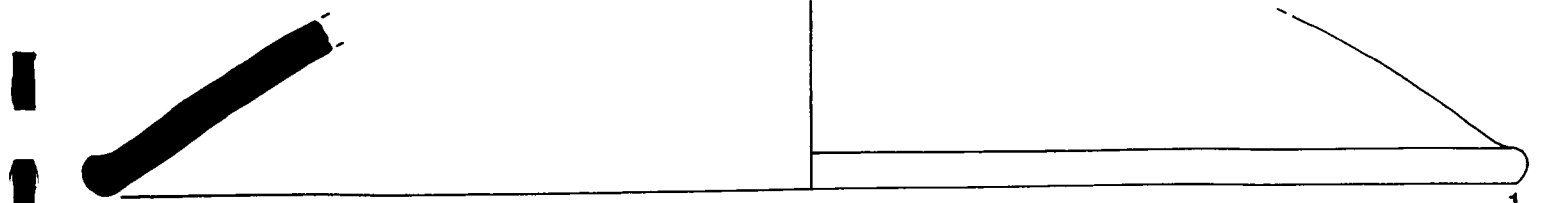
2 i 6.- Bol i olla de ceràmica de cuina, d'argila de color gris, més depurada i porosa i que recorda la producció individualitzada en d'altres nivells (503, 505 i 626). Per remarcar el llavi porta un petit solc a la part externa. L'olla té un perfil sinuós i marca el llavi en la part externa mitjançant una carena. N^o inventari: 4V-89 i 4V-93.

3 a 5, 7 i 10.- Diverses formes de ceràmica de cuina, olles, plats de parets exvassades o petits ansats. L'argila és semblant a la peça n° 1 d'aquesta làmina. N^o inventari: 4V-87, 3V-657, 4V-229, 4V-1193 i 3V-655.

8.- Petit bol de ceràmica grisa comú, de parets verticals i llavi una mica engruixit. L'argila és de color gris clar, ben depurada, té un tacte farinós i és fàcilment ratllable. N^o inventari: 3V-644.

9.- Base de ceràmica comuna oxidada. L'argila és de color marró, amb petites grans de quars per desgreixant, ratllable i ben depurada. N^o inventari: 4V-210.

10.- Part superior d'un gibrell de ceràmica comuna oxidada. La pasta és de color vermellós, dura. D'aquesta forma en tenim paral·lels en nivells de formació similar com per exemple el 626. 4V-408.

LÀMINA 36.

Context estratigràfic: Capa de terra de color marró-vermell, amb molts fragments de teula i argamasa que va aparèixer durant l'excavació de l'habitació X. Es superposava directament a l'enderroc de l'edifici de la fase III i és anterior a la construcció de la premsa de la darrera fase de la vil·la.

Descripció:

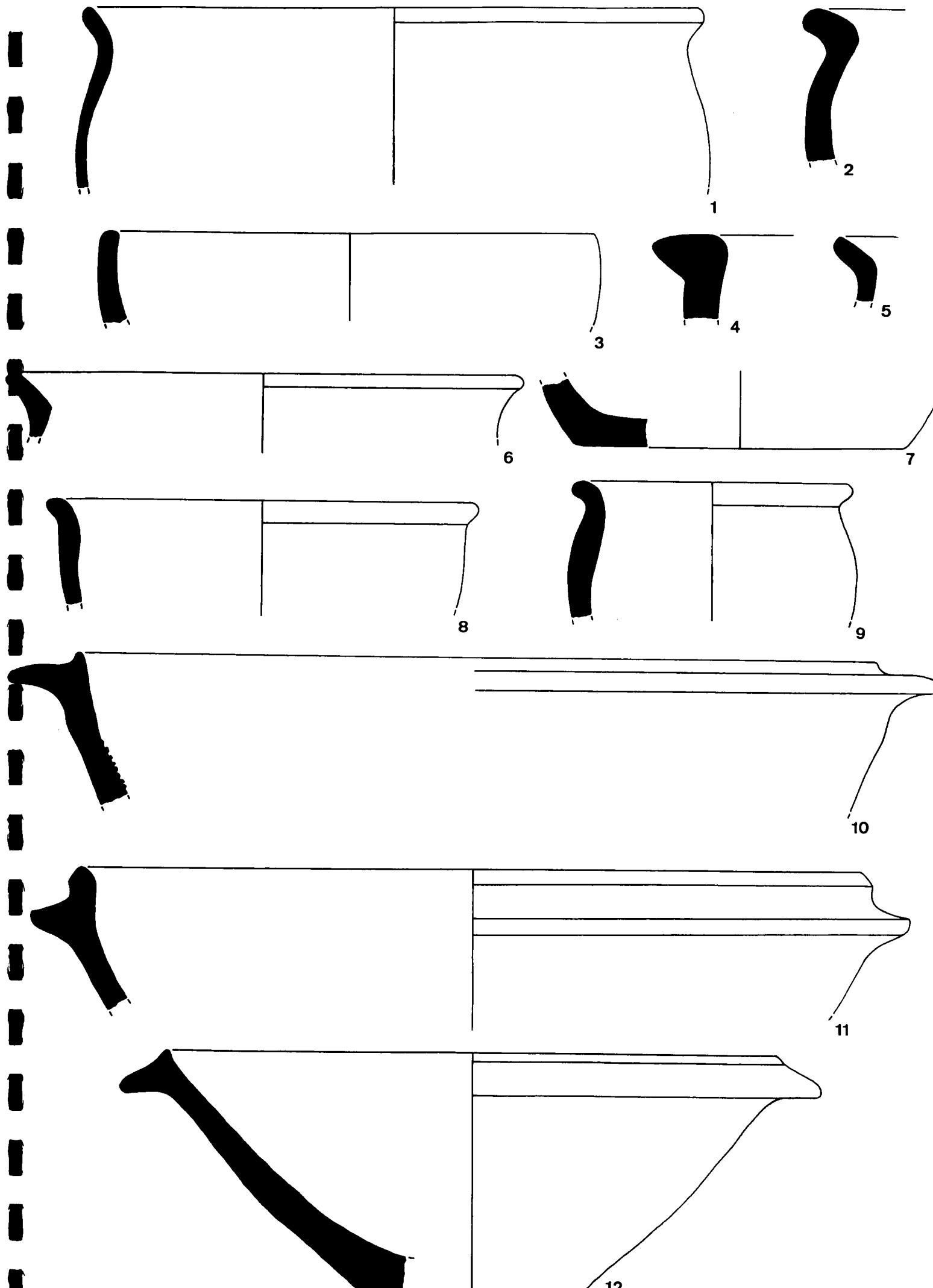
1, 5 i 6.- Vores de ceràmica comuna oxidada. Argiles de color ataronjat o marró, ben depurades i uniformes, ratllables i amb granets de sorra per desgredant. N^o inventari: 5V-562, 5V-553 i 5V-537.

2 a 4 i 7.- Diverses formes de ceràmica de cuina. Argila de color marró fosc, amb grans de sorra i quars, dura. Es tracta de formes molt funcionals que hom documenta en la major part dels nivells excavats. Assenyalar només un exemplar en què la vora presenta un engruiximent que forma una mena de pom o agafador. N^o inventari: 5V-538, 6V-211-3, 6V-211-6, i 6V-211-2.

8.- Petit bol de ceràmica grisa comú, de llavi tombat vers l'exterior. L'argila és força grollera i conté moltes impureses, amb presència de mica. N^o inventari: 6V-211-1.

9.- Got o tassa de ceràmica de cuina. Argila idèntica a la peça n° 2. N^o inventari: 6V-211-4.

10 a 12.- Morters, de forma similar. Les argiles són de color marró o ataronjat, dures uniformes i ben depurades. Alguns d'ells conserven adherits a la part interna els granets de sorra. La base és plana en l'exemplar sencer i el llavis tenen una revora que penja a l'exterior. N^o inventari: 6V-211-9, 5V-533 i 5V-561.

0 2 10 cm.

LÀMINA 37.

Context estratigràfic: Estrat format per argila d'aportació al·luvial, amb abundants pedres i troços de teules i individualitzat amb el nº 25. Es tracta d'un nivell força general que ocupava les habitacions V i VII. Cobreix els murs (E-23) que separen les dues habitacions i està tallat per la trinxera del mur E-34, corresponent a l'edificació de l'habitació I i per tant de la darrera fase constructiva.

Descripció:

1.- Llavi d'àmfora africana tipus Keay VII, coneguda també com africana II D, fabricada a la Byzacena, ben documentada a partir del segle IV i que perdura fins molt més endavant. Nº inventari: 3V-217.

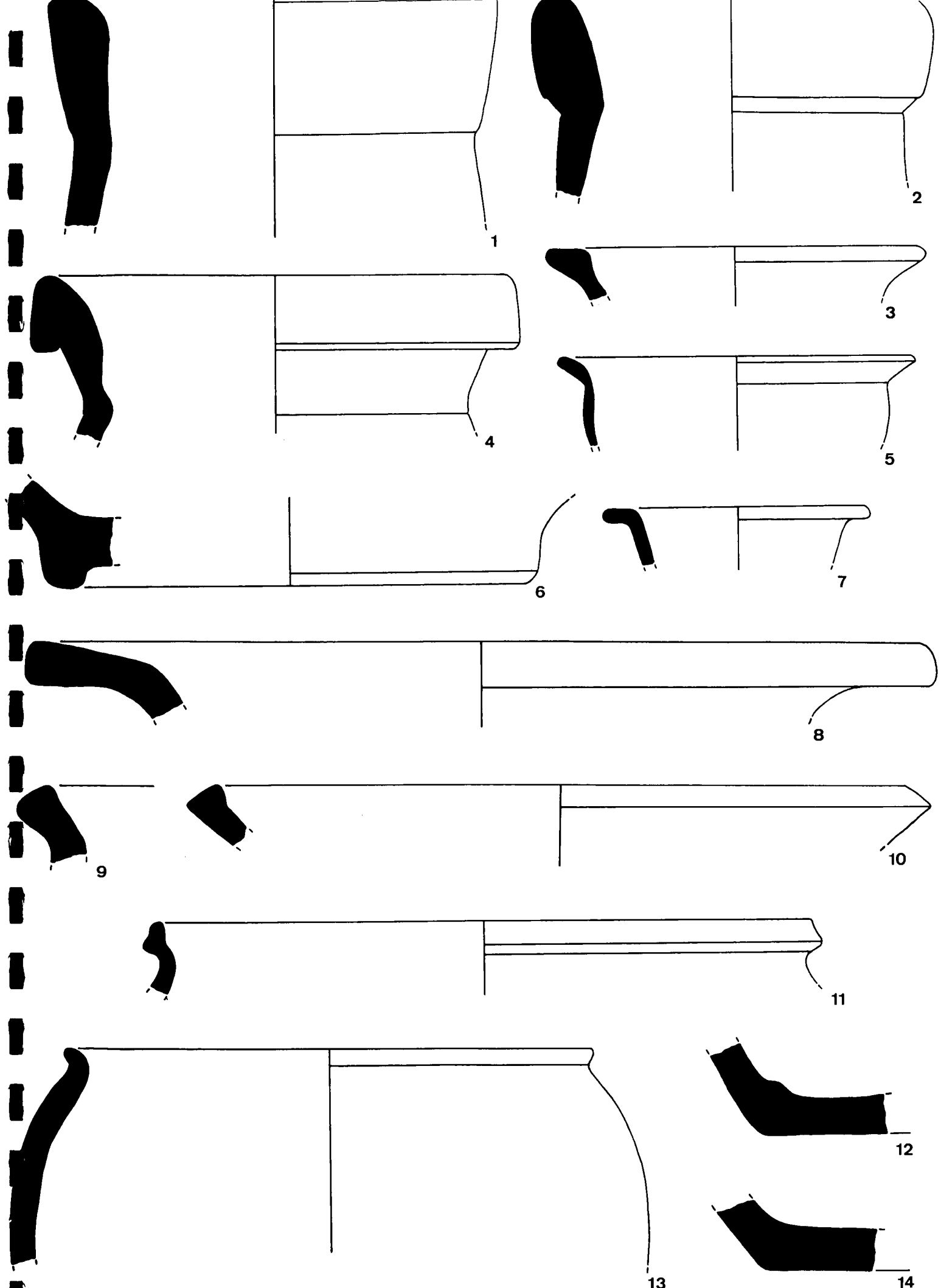
2.- Llavi d'àmfora africana tipus Keay V, anomenada també africana II A "con gradino", pel graó que té a la part externa de la vora. La seva producció abasta un període de temps que va des de principis del segle III i principis del segle IV. Nº inventari: 3V-217.

4.- Llavi d'àmfora africana tipus Keay LXII. L'argila és de color vermell i s'observen petits punts de calç, a la part externa es conserva un engalba de color groc; era produïda a la zona de Cartago entre mitjan segle V i fins a la fi del segle següent. Nº inventari: 3V-891.

3 i 5 a 7.- Diverses vores i base de ceràmica comuna oxidada, sobretot petits gots o tasses. L'argila és de color beix o ataronjada, ben depurada, ratllable i de tacte farinós. Nº inventari: 3V-198, 3V-195, 2V-1336 i 3V-197.

8.- Vora d'un gibrell de ceràmica de cuina. L'argila és de color gris, amb desgriquant de sorra i mica, dura i força depurada. En tenim paral·lels idèntics fabricats en comuna oxidada. Nº inventari: 3V-214.

9 a 14.- Repertori de vores i bases de ceràmica de cuina. Es tracta sobretot d'olles i d'algun plat o bol. Les bases són sempre planes. Destacar només el perfil de l'exemplar 11, de fabricació una mica més elaborada i que per les seves característiques físiques podem associar també a la producció individualitzada en d'altres nivells (505 i 503). Nº inventari: 3V-214, 2V-1353, 2V-1356, 2V-917 i 2V-1403.

0 2 10 cm.

LÀMINA 38.

Context estratigràfic: En aquesta làmina presentem materials procedents de diferents estrats, tots ells pertanyents al mateix moment. L'estrat 151 està format per argila barrejada amb fragments de teules, argamasa i pedres petites. Molt semblant a E-144, però es troba a sota seu i és més dura. Sembla el reompliment de la trinxera del mur E-56 i va aparèixer a l'habitació XII. La capa 249 està formada per cendres de color blanquinós, amb restes d'opus signinum, corresponents al paviment de l'habitació IX durant el darrer moment. Cobreix E-248.

Descripció:

1.- Llavi d'àmfora assimilable al tipus Keay XXXV A. La seva argila és de color marró clar o beix, amb abundant desgreixant de sorra fina, dura. Es fabricava també al nord d'Àfrica i arriba als nostres jaciments entre mitjan segle V i mitjan segle V. En tenim un paral·lel sencer a la necròpolis tardana de Roses, datat també en aquest període o una mica més endavant. N^o inventari: 7V-249-3 i 4.

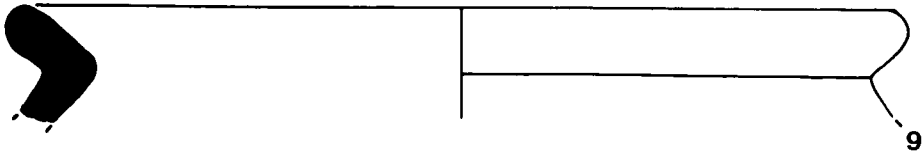
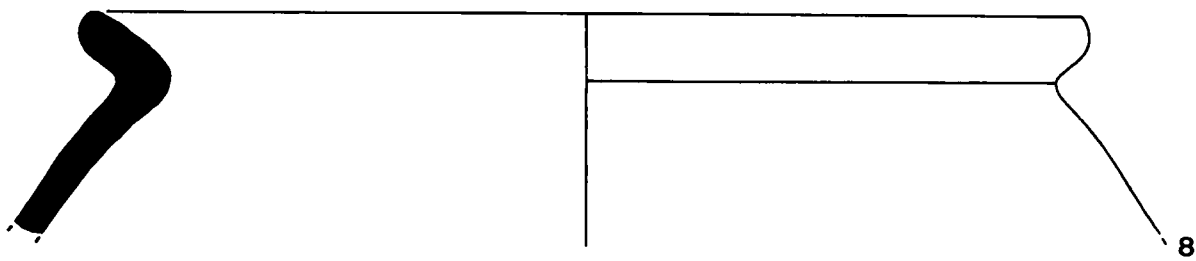
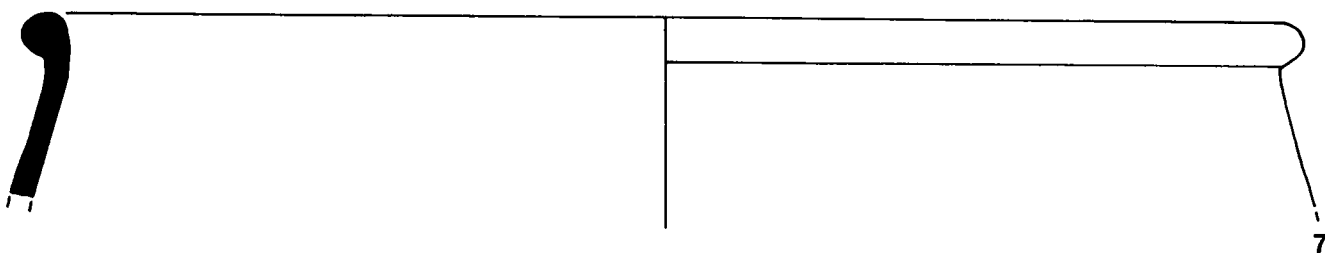
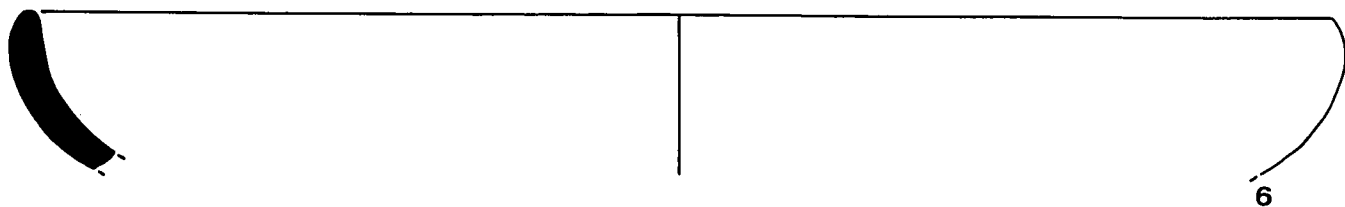
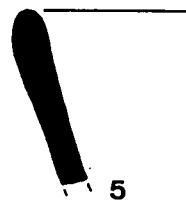
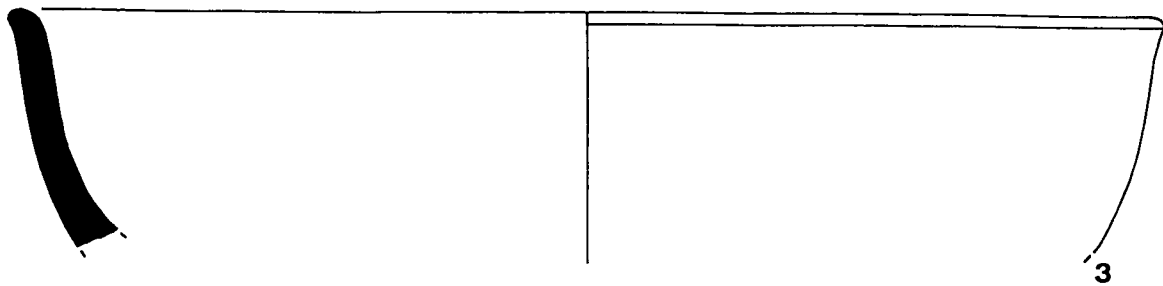
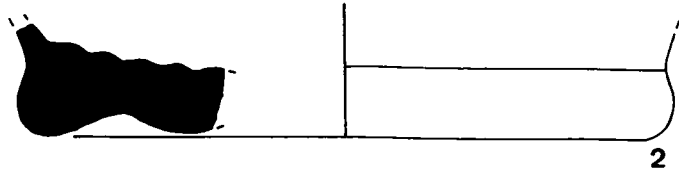
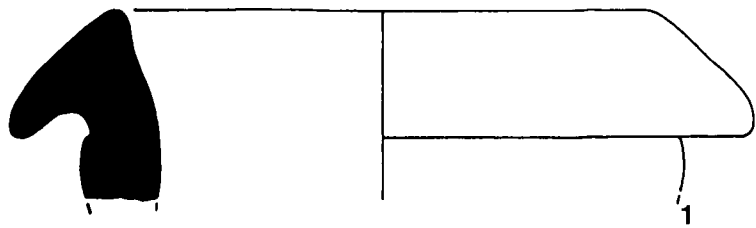
2, 4 i 6.- Base i vores de plats de comuna oxidada. Argila de color marró clar o taronja, dura, uniforme i ben depurada. El seu perfil recorda els models fabricats en ceràmica de cuina africana. N^o inventari: 7V-249-5, 7V-249-12 i 13 i 4V-795.

3 i 5.- Fragments de plats de parets exvasades de ceràmica de cuina. La pasta és de color gris, amb grans de sorra i làmines de mica daurada. N^o inventari: 7V-249-9 i 6V-210-3.

7.- Vora d'olla de ceràmica grisa comú. La seva argila és força depurada, molt tova i ratllable. N^o inventari: 5V-351.

8 a 13.- Repertori de vores i bases de ceràmica de cuina. Es tracta de perfils d'olles amb el llavi inclinat a l'exterior al que corresponen bases planes amb el fons marcat o no. L'argila té el típic desgreixant de grans de sorra i mica. N^o inventari: 4V-650, 4V-805, 4V-806, 4V-798, 6V-210-1 i 4V-400.

14.- Base de comuna oxidada, amb peu anular. Argila de color marró, ben depurada. N^o inventari: 4V-647.

0 2 10cm.

LÀMINA 39.

Context estratigràfic: En aquesta làmina presentem materials procedents de diferents estrats, tots ells pertanyents a la mateixa fase estructural. L'estrat 151 està format per argila barrejada amb fragments de teules, argamasa i pedres petites. Molt semblant a E-144, però es troba a sota seu i és més dura. Sembla el reompliment de la trinxera del mur E-56 i va aparèixer a l'habitació XII. L'estrat 171 es localitzava a l'habitació II i es va formar per aixecar el nivell per tal de construir el mur E-29.

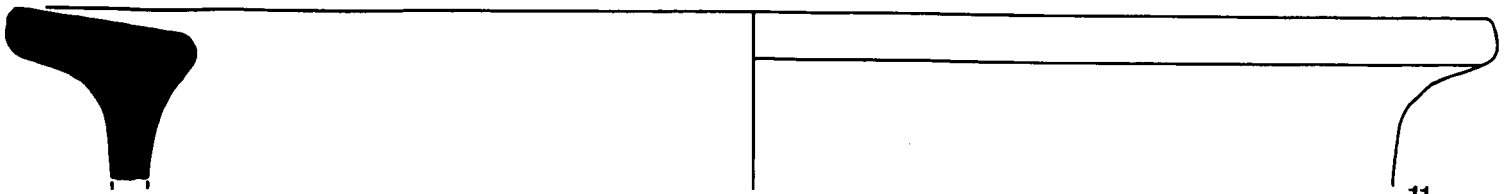
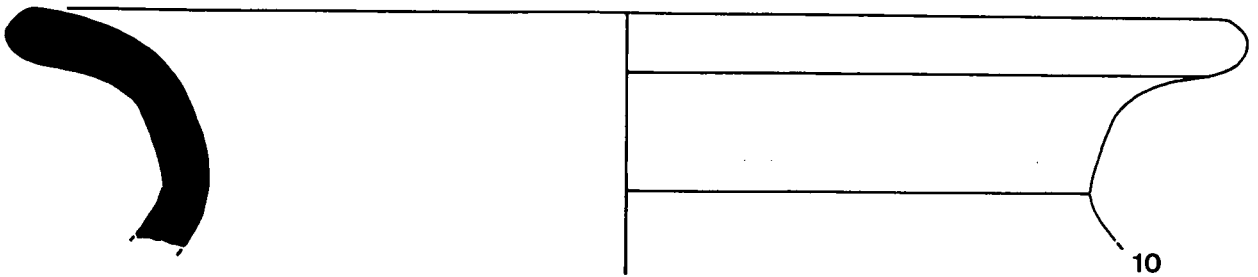
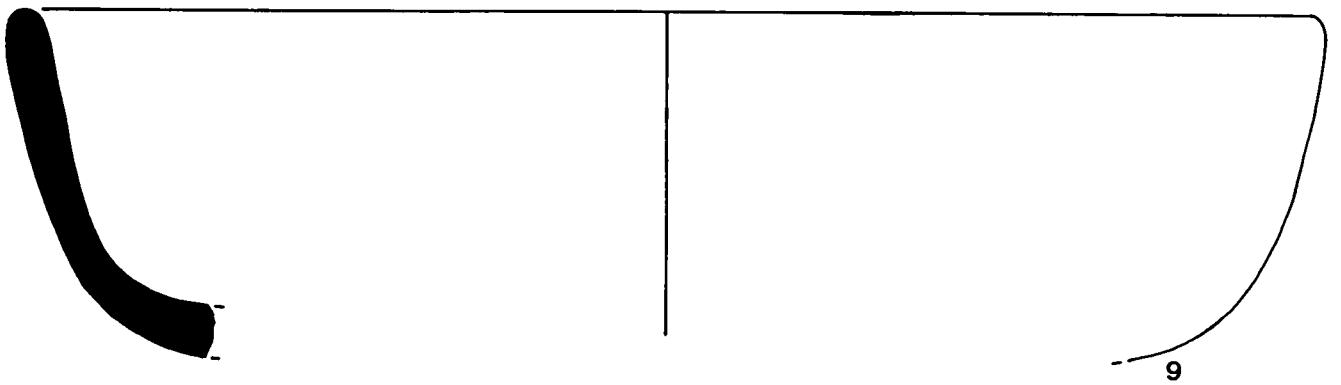
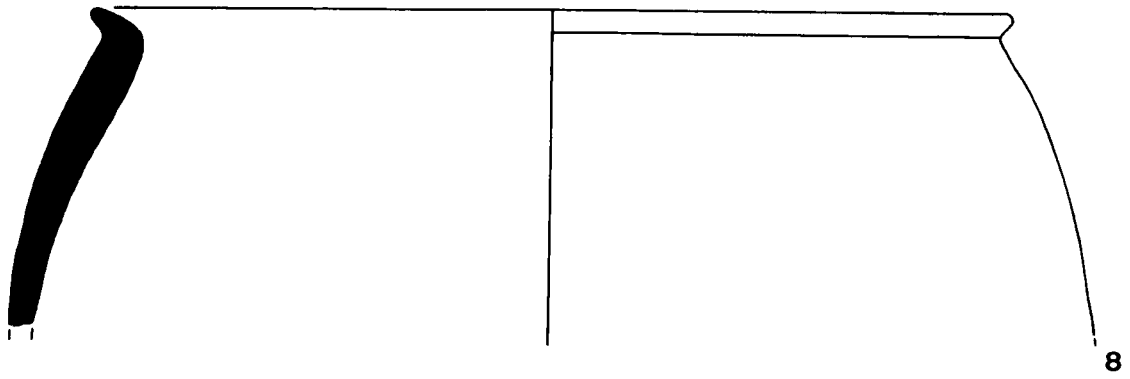
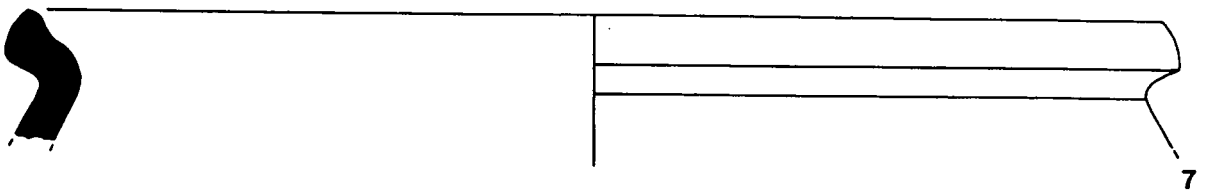
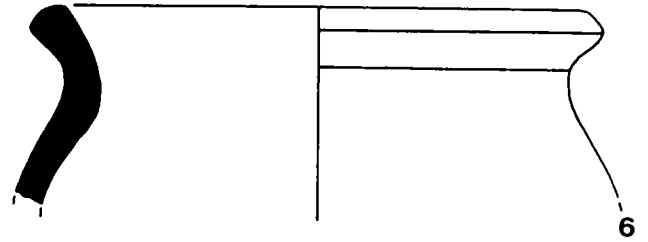
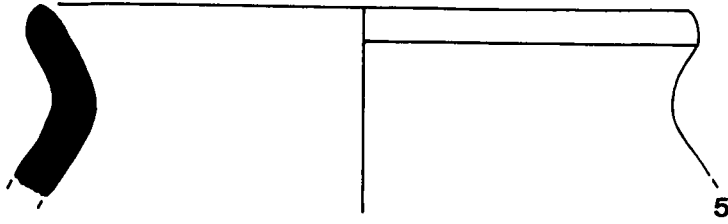
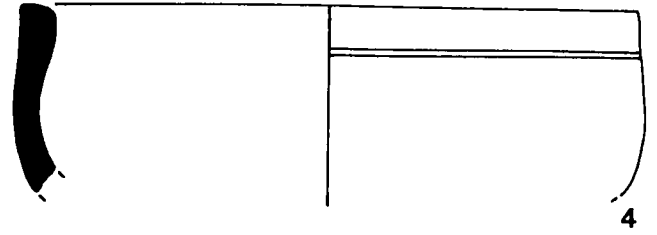
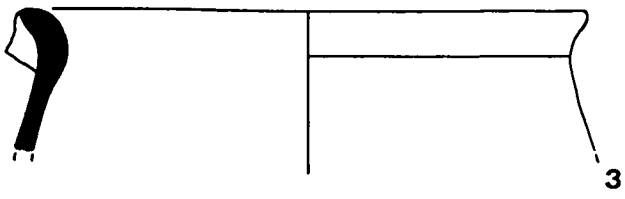
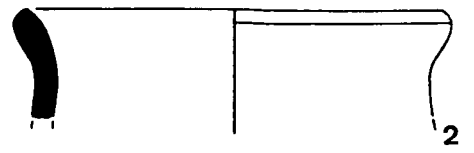
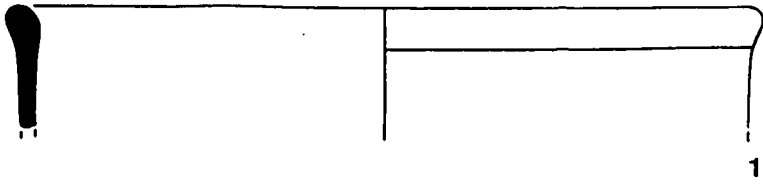
Descripció:

1 a 3.- Vores de ceràmica comuna oxidada. Corresponen a gots o tasses de parets gairebé verticals. Les argiles són de color marró o vermellós, ben depurades, amb punts de color blanc per desgreixant, poroses i ratllables. N^o inventari: 3V-717, 3V-294 i 3V-716.

4.- Petit bol de ceràmica de cuina. Per la seva argila, ben depurada i porosa l'incloem dins la producció específica documentada en nivells amb materials més abundants (505 i 503). Té un petit solc a la part externa. N^o inventari: 5V-341.

5 a 9.- Vores de ceràmica de cuina, d'argila de color gris o negre amb nombroses partícules de quars, sorra i mica, de parets més gruixudes. Bàsicament pertanyen a olles, tasses i algun plat de parets força verticals. N^o inventari: 2V-1716, 3V-302 i 303, 2V-1545, 3V-298 i 4V-803.

10 i 11.- Gerres o gibrells de ceràmica comuna oxidada. Argila de color taronja, ben depurada. N^o inventari: 4V-1695 i 4V-1692.

0 2 10cm.

LÀMINA 40.

Context estratigràfic: Ceràmiques recuperades en l'excavació de l'estrat 593, un nivell de terra que cobria totes les estructures de les habitacions XXXIV XXXV i per tant el nivell d'enderroc de l'edifici de la fase II.

Descripció:

1.- Plat de ceràmica africana clara D, forma Hayes 58. El vernís de color vermellós es troba molt perdut. Aquesta forma està ben documentada a Vilauba en nivells que datem al llarg del segle IV. N^o inventari: 12-V-89-593-148.

2 i 3.- Vores de ceràmica africana clara D, forma Hayes 61 B, de característiques molt similars a la peça anterior. Es data entre el 400 i el 450. N^o inventari: 12-V-89-593-151 i 12-V-89-593-150.

4.- Petit fragment d'una vora de ceràmica africana clara D, de més difícil assignació a una forma concreta. Probablement correspon a la forma Hayes 67, que es data entre el 360 i el 470. N^o inventari: 12-V-89-593-152.

5.- Llavi d'àmfora indeterminada. Argila de color grogenc. N^o inventari: 12-V-89-593-93.

6.- Part superior d'una gerra de comuna africana de pasta groga. la vora és engruixida i marcada per un solc a l'interior, amb dues petites nanses enganxades a sota la vora i a sobre l'espatlla. malgrat que són produccions amb un origen més antic perduren fins ben entrat el segle IV. N^o inventari: 12-V-89-593-94.

7.- Àmfora indeterminada. L'argila és de color marró i porta molts de grans de sorra i quars. N^o inventari: 12-V-89-593-76.

8 a 14.- Repertori de formes de ceràmica de cuina. Les pastes són diverses, però totes tenen un desgreixant de grans de quars i sorra. Algunes, com la n° 11 i 12 s'acosten força a la producció individualitzada en els nivells 505 i 503. Destaca la n° 8, una gerra amb broc, forma desconeguda en aquesta categoria fins avui a la vil·la. N^o inventari: 12-V-89-593-54, 12-V-89-593-41, 12-V-89-593-36, 12-V-89-593-71, 12-V-89-593-51, 12-V-89-593-18 i 12-V-89-593-27.

15 i 16.- Bols de grisa comú. Argila depurada, molt tova i fàcilment ratllable. N^o inventari: 12-V-89-593-104 i 12-V-89-593-141.

17 a 19.- Vores i base de ceràmica comuna oxidada. L'argila és de color groc-beix, a l'interior més taronja. Destaca la decoració impresa de semicercles amb tres línies a l'interiors que porta la n° 17 a la part externa. N^o inventari: 12-V-89-593-100, 12-V-89-593-106 i 12-V-89-593-124.

ESTUDI FAUNA

per Núria Molist

ESTUDI DE LES RESTES FAUNÍSTIQUES DE VILAUBA.

- Les restes faunístiques de la vil.la segons les fases d'ocupació.

L'agrupació dels estrats segons cadascuna segons la seqüència estratigràfica del jaciment i la seva agrupació per fases és la que aporta uns resultats més interessants. El seu anàlisi ens permetrà aproximar-nos no només a l'economia de la vil.la sinó també a aspectes com la dieta alimentària que teneien els seus ocupants. En general, si estudiem les quantitats globals de cada espècie, veurem que els percentatges dels suïds (fig. 6) i ovi-càprids (fig. 5) són semblants a totes les fases (aproximadament un 30% del NMI cada una dins el total d'espècies). Per contra, els bovins mostren un augment progressiu dels NMI a partir de la fase II (fig. 7); els equins (fig. 8) no apareixen fins la fase III i augmenten considerablement en nombre d'individus i de restes a la IV.

D'entre les altres espècies cal destacar el decreixement de lagomorfs i gallinàcees. El conill (fig. 9) apareix tant sols en les fases II i III, èssent menor la seva presència en la fase III i desapareixent en la fase IV. El percentatge de pollastres/gallines decreix paulatinament de les fases II a la IV (fig. 10). Les restes malacològiques són significativament importants quan al nombre d'individus a la fase III (11% de les espècies identificades), però minven considerablement a la fase següent (fig. 11). Veiem ara, de manera més detallada, l'evolució que acabem d'exposar.

-Fase I(UE 248, 279)

En aquesta primera fase d'ocupació, que tal com hem dit en l'estudi estructural de la vil.la només s'ha detectat en punts molt concrets, s'han recuperat un nombre de restes de fauna molt reduït. D'un total de 9 fragment se n'han identificat 8; malgrat aixó la mostra és massa petita per poder-ne treure conclusions (fig. 12).

-Fase II (UE 185, 186, 199, 205, 225, 235, 275, 276, 284, 316, 345, 348, 361,

364, 517, 521, 530, 531, 544, 547, 557, 558, 598 1A, 598 1B, 598 2B, 598 3A, 598 3B, 604)

En aquesta fase s'han estudiat un total 759 fragments (388 són estelles de diàfisi no identificades) i s'han pogut determinar les espècies següents (fig. 13):

<u>ESPECIE</u>	<u>NR</u>	<u>%</u>	<u>NIM</u>	<u>%</u>
Ovi-caprins	105	28,3	26	26,8
Ovis-aries	7	1,9	6	6,2
Sus domesticus	185	44,9	27	27,8
Bos taurus	35	9,4	11	11,3
Oryctolagus cun.	10	2,7	6	6,2
Gallus gallinac.	9	2,4	6	6,2
Rattus rattus	2	0,5	2	2,1
Ratolins	5	1,3	2	2,1
Columbra libria	3	0,8	2	2,1
Au indif.	3	0,8	3	3,1
Ostrae edulis	3	0,8	3	3,1
Mustèl.lid	2	0,5	1	1,0
Cargol terrestre	1	0,3	1	1,0
Malaco. indif.	1	0,3	1	1,0

Si considerem el nombre total de restes veurem que en aquesta fase dominen els suïds, no obstant, si observem el nombre màxim d'individus l'espècie més representada són els ovi-caprins (ovelles i indefinits). Destaca l'equilibri que mantenen aquests dos darrers grups, seguits pels bovins. A més de les 3 espècies domèstiques clàssiques apareixen també els conills (procedents de caçera o no), les gallines/pollastres, els coloms (segurament caçats), un mustèl.lid indefinit i restes malacològiques, d'entre les que sobresurten les ostres.

Si dels estrats associats a les estructures de la fase II de la vil.la n'agafem només els relacionats amb el moment de funcionament, l'espècie dominant són els ovi-caprins i,

especialment les ovelles, seguits dels suïds, bovins i rossegadors, conill, gallina, colom i ostra (cada un d'aquests darrers només amb un individu). Si ho analitzem per nombre total d'ossos, la diferència a favor dels Ovi-càprids és encara més acusada (fig. 15). Per contra, si estudiem les restes recuperades en els nivells d'enderroc d'aquest edifici veurem que aquests només són lleugerament superiors (fig. 16).

-Fase III (UE 118, 145, 146, 158, 168, 172, 187, 219, 219/221, 223, 251, 252, 312, 319, 324, 505, 535, 536, 543, 545, 546, 550, 551, 554, 556, 559, 593, 595)

El total de restes és de 1.052, la fase més nombrosa de les estudiades (fig. 17). Hem de tenir present que la planta de les estructures d'aquest període és també la que ocupa una major superfície de terreny, de manera que no és estrany que durant la seva excavació es recuperessin també més ossos. Les estelles no identificades corresponen al 43,6% (459 restes) mentre que s'han identificat 593 fragments, que representen les següents espècies

<u>ESPECIE</u>	<u>NR</u>	<u>%</u>	<u>NIM</u>	<u>%</u>
Ovi-caprins	177	29,8	30	27,0
Ovis aries	4	0,7	4	3,6
Capra hircus	1	0,2	1	0,9
Sus domesticus	150	25,3	38	25,2
Sus scrofa	2	0,3	2	1,8
Bos taurus	196	33,0	19	17,1
Equus	22	3,7	3	2,7
Oryctolagus cun.	9	1,5	4	3,6
Gallus gallinac.	9	1,5	5	4,5
Au	4	0,7	2	1,8
Canis familiaris	2	0,3	1	0,9
Ostre edulis	7	1,2	4	3,6
Patella caerulea	1	0,2	1	0,9
Cardium edule	1	0,2	1	0,9
Mactra galuca	3	0,5	3	2,7

Pecten maximus	1	0,2	1	0,9
Cargol terrestre	4	0,7	2	1,8

Ovi-caprins, suïds i bovins són, per aquest ordre, les espècies dominants segons el nombre màxim d'individus, encara que hi ha un equilibri força significatiu entre els dos primers. Si observem els percentatges relatius al total de restes, l'espècie representada en major quantitat és la dels bovins. D'entre els ovi-caprins hom pot distingir entre les ovelles (4 individus) i les cabres (1 individu, l'únic de tota la mostra estudiada). Per primera vegada es documenta l'existència del porc senglar i del cavall, en una proporció més modesta aquest darrer i també del gos. De manera gairebé testimonial hi són presents el conill i el pollastre. Destaca l'elevada quantitat de restes malacològiques marítimes (amb 6 espècies identificades i un total de 9 individus).

En els nivells formats durant el funcionament de l'edifici s'hi observa un predomini dels ovi-caprins en relació als suïds i els bovins. El conill es converteix en la quarta espècie (fig. 19). Malgrat tot, l'escàs nombre de restes (36 en total) no permet valorar massa aquestes dades. En els estrats d'abandó la proporció entre els ovi-caprins i els suïds és més equilibrada (dominant els primers per NMI i els segons per NR). El bou, tradicionalment la segona espècie, aquí apareix per sota inclús -segons el NMI- de les restes malacològiques. També hi són presents els equins, el conill i el pollastre (fig. 20).

-Fase IV (UE 8, 12/27, 39, 56/74, 72, 86, 86/159/165, 124,176, 210, 211, 229, 249, 260, 282, 298, 311, 340, 396, 402, 403, 408, 501, 503, 537, 538 i netejes i superficials)

El nombre total de restes estudiades d'aquesta fase és de 409, la major part pertanyen a estrats associats a l'enderroc final de la vil·la. El 33% de les restes corresponen a estelles no identificades, mentre que en 274 òssos (el 67%) s'ha determinat l'espècie:

<u>ESPÈCIE</u>	<u>NR</u>	<u>%</u>	<u>NIM</u>	<u>%</u>
Ovi-caprins	57	20,8	20	25,3

Ovis aries	8	2,9	6	7,6
Sus domesticus	58	21,2	21	26,6
Bos taurus	89	32,5	21	26,6
Equus	56	20,4	6	7,6
Canis familiaris	2	0,3	1	1,3
Gallus gallinac	1	0,4	1	1,3
Lepus timidus	1	0,4	1	1,3
Cardium edule	1	0,2	1	1,3
Ostra edulis	2	0,3	1	1,3

Mentre que en les fases anteriors les espècies quantitativament més representatives eren els ovi-caprins, els suïds i els bovins, en aquesta fase s'hi afegixen els èquids. Aquests percentatges no es mantenen si considerem la gràfica corresponent al nombre màxim d'individus. Aquí, els èquid baixen considerablement, quedant molt per sota de les altres tres espècies (fig. 21). Veritablement significatiu és, al nostre entendre, l'elevada presència de bovins, en igual nombre que suïds i pràcticament que ovi-caprins (quan al NMI). A destacar també la presència de gos i la cada menys rellevant presència de gallina. El conill no apareix, éssent substituït per la llebre.

Si analitzem les restes segons la posició estratigràfica de cada unitat obtenim els següents resultats. En l'excavació dels estrats de l'anivellació previa a la construcció de les darreres estructures només es pogueren recuperar 25 restes, quantitat poc significativa (fig. 22). Quan a NR dominen clarament els bovins, amb el 57% del total, però segons el NMI són els ovi-caprins -amb 3 individus- l'espècie principal, seguit de bovins -2 individus-, suïds, llebre i petxines (1 individu cada un). Més representativa quan al nombre de restes recuperades (273) és el conjunt d'unitats corresponents a l'abandonament, que presenta uns resultats molt semblants als globals de la fase; destaca només l'increment d'èquids (fig. 24).

Finalment, en les capes dipositades després de l'abandonament de la vil·la es constata una major rellevància -segons el NMI- dels bovins en relació als suïds i ovi-caprins, éssent molt menys significativa la presència d'èquids (fig. 25).

-Anàlisi de les espècies representades.

-Ovi-caprins (*Ovis aries*, *Capra hircus* i indefinits)

La distinció osteològica entre ovins i caprins és difícil i només s'obté comparant determinades parts de l'esquelet ja sigui per classificació anatòmica (Boessneck, 1980) o mitjançant l'osteometria. L'edat de sacrifici dels individus s'estableix segons el grau d'epifisació dels òssos i el desgast de la dentició (Grant, 1978 i 1982; Silver, 1980; Bullock & Rackham, 1982; Levitan, 1982).

El nombre total de restes d'ovi-caprins identificades és de 363, que equivalen al 29,04% de les espècies (figs. 1 i 2). És la segona espècie en importància, només superada pels suïds. En total s'han identificat 19 ovelles (*Ovis Aries* L.) i 1 cabra (*Capra Hircus* L.). Si considerem el nombre mínim d'individus (33% del total d'individus), amb 16 ovelles i 1 cabra passen a ser la categoria més important. Segons aquestes dades, les primeres dominen clarament, mentre que les cabres només hi tenen una presència testimonial. Aquesta dinàmica que es repeteix en la resta de les fases estudiades (figs. 4 i 5), amb un percentatge molt equilibrat (entorn el 30% en les fases II, III i IV) la qual cosa indica que durant més de 200 anys es va mantenir una cabana ovi-caprina estable. L'entorn vegetal i paisatgístic de Vilauba era més adequat per a un ramat d'ovelles que de cabres, de climes més secs i de relleu abrupte.

a) Conservació de les parts de l'esquelet.

L'agrupació en nou grans blocs de les restes òssies i dentàries de l'esquelet dels ovi-caprins (fig. 47, OC) dona com a resultat una major presència de peces dentàries i mandibulars (132 peces), seguides de les extremitats anteriors i posteriors i la caixa toràcica (amb 54 costelles). Quan a les extremitats, l'os llarg més nombrós és la tibia, amb 28 peces, seguida de l'húmer amb 25, el radi i els metàpods (fig. 49). Si reagrupem les parts de l'esquelet en tres grans conjunts (cap i potes; deixalles poc comestibles o amb un ús limitat - coll i llom i quaters - extremitats) observem que de nou domina el primer grup. a l'igual que en els bovins, hem d'assenyalar l'absència de banyes.

b) Edat de sacrifici.

Hem establert 4 grans grups d'edats dins les qual es sacrificaven els animals per al consum humà (figs. 50,51 i 52). 1) Els individus acabats de néixer: Prop del 10 % del total. En aquestos cassos és possible atribuir el moment precís de la mort a finals dels mesos d'hivern i inici de la primavera. 2) Individus joves: prop del 50 % del total es sacrificaven entre els 3/6 mesos i els 3 anys. 3) Individus adults: prop del 40 %. 4) Individus vells: prop del 5 % aproximadament.

Númericament el grup més nombrós correspon als individus joves, possiblement per aprofitar-ne la carn, mentre que els adults i vells s'aprofitaven en vida per obtenir llet -(o derivats com els formatges), llana o per a la reproducció. D'entre totes les ovelles (OA) que n'hem pogut determinar, 10 individus corresponen a exemplars joves i només un a acabat de néixer.

L'anàlisi de la distribució de l'edat per fases, tot considerant que és poc indicativa pel nombre d'individus total, ens mostra un equilibri en l'explotació ramadera ovi-caprina en les fase III i IV (figs. 53 i 54), on dominen els individus joves i adults i tant els vells com els acabats de néixer representen un percentatge molt petit del total. Destaca la concentració d'aquests últims en la Fase II, pràcticament el 50% del total.

Segons alguns estudiosos (Dosi & Schnell,1986, pp. 73-74) la cria d'ovelles i cabres estava condicionada a la producció de llet i de llana. Per tal de mantenir l'equilibri de la cabana, els agnells i els cabrits es separaven de la mare i els mascles inútils per a la reproducció es suprimien. La preferència per la carn dels individus joves -sense "gust" a llana- es manté encara avui en dia, sobre tot a la Mediterrània i es constata ja en jaciments d'època neolítica (Harrison & Moreno, 1985).

c) Sexe

L'absència de cornamentes, astràgals i de pelvis, no ha permès determinar el sexe. Tampoc l'osteometria, per exemple les dades del tercer molar, ha proporcionat dades

interessants (fig. 59).

d) Alteracions post-mortem.

La presència d'incisions, talls i altres evidències d'alteracions antròpiques post-mortem són molt abundants en les restes d'ovi-caprins, especialment sobre les extremitats (el 33,6% de les restes òssies). En un percentatge molt menor hi trobem els que presenten talls i incisions. Les restes cremades són escasses i dominen clarament els ossos bullits (fig. 62), lo qual ens indica la preferència culinària dels habitants de la vil·la. Els talls i incisions són deguts al procés d'esquarterament, desmembració i descarnament (fig. 63);, molt semblant del practicat en l'actualitat. L'animal es parteix per la meitat, tallant les vèrtebres o deixant la columna intacta i tallant sota el cap de les costelles, després d'haver separat el crani. La mandíbula es separa d'aquest a l'alçada de la part superior de la barra. Del cos es separa el coll i les diverses extremitats, amb talls a la diàfisi o a la unió entre les articulacions. Les incisions són més evidents en les costelles i diàfisi dels òssos llargs. Quatre de les restes estudiades tenien senyals d'haver estat rossegades per gossos.

e) Alteracions patològiques

En tota la mostra tant sols ha estat identificada una mandíbula d'ovi-càprid, d'un individu vell que presenta un desenvolupament anormalment gran de l'os mandibular que ha afectat la situació de les dents (UE 559) deguda probablement a una artritis.

-Suids (*Sus domesticus* i *Sus scrofa*)

Els suids inclouen una espècie domèstica (el porc o *Sus domesticus*) i una de salvatge (el porc senglar o *Sus Scrofa L.*), de vegades difícils de distingir sinó es conserven determinades parts de l'esquelet o de la dentició (Bull & Payne, 1982). Considerant el nombre de restes és l'espècie més nombrosa de Vilauba (397 restes, el 31,68 %). No obstant, el NMI els situa en el segon lloc (78 individus, el 26,5%) per sota dels ovi-caprins (figs. 1 i 2). Tanmateix, l'esquilibri entre ambdues espècies és prou evident i és degut a l'augment de la importància del suid en època romana. No cosntatem cap variació dels

percentatges (al voltant del 30%) en les fases II, III i IV (figs. 4 i 6). Gairebé la totalitat de les restes corresponen al porc domèstic, a excepció d'un individu vell de porc senglar, lo qual corrobora la quasi nul·la activitat cinegètica practicada a la vil·la i confirmada per l'estudi de la totalitat de la mostra faunística.

Un dels millors estudis realitzats sobre la cabana porcina és el de La Bourse de Marsella (Jourdan, 1976b). Comparant les mesures osteològiques d'aquest jaciment i Vilauba, observem una coincidència en les mides (per exemple, les mitjanes de l'altura i l'amplada dels tercers molars és pràcticament idèntica). La presència a La Bourse de cranis sencers ha permès a Jourdan establir el perfil sagital i la aproximació a la raça, lo qual no ha estat possible a Vilauba.

a) Conservació de les parts de l'esquelet.

Maxilars, mandíbules i peces dentàries son, amb diferència, les parts més conservades de l'esquelet dels suïds (el 60 %), mantenint-se a nivells molt inferiors (entre 1 i 10%) la resta (fig. 47). Aquestes darreres (fig. 49, SD) presenten un percentatge equilibrat dels òssos llargs i menor presència de les peces de petita mida, falanges i òssos del carp i tars. Les peces dentàries classificades són 154, amb 42 mandíbules. L'agrupació en tres grans blocs d'aprofitament càrnic (fig. 48) denota una majoritària presència de rebutjos comestibles (caps i potes dels animals) i una escassa presència de les parts més aptes pel consum, com són el coll, el llom i els quàrters.

b) Edat de sacrifici.

Per a l'atribució de l'edat s'ha estudiat el grau de desgast i de fusió de les epífisis de les peces dentàries, seguint les indicacions i les calibracions d'edat (Silver 1980; Bull i Payne 1982). Es sacrificaven sobretot els adults i joves; aquests darrers en menor nombre (figs. 50 i 51). El percentatge més elevats són el d'entre els 3 i 4 anys (adults joves), edat en que finalitza el procés d'epifisació de les articulacions (fig. 52, suïds) i entre els 6 mesos i els 2 anys. El primer dels casos correspon sobretot a famelles utilitzades per a la cria i consumides encara joves, mentre que el segon ens indica una preferència pel consum dels animals més tendres. La quantitat d'animals vells consumits (més del 10%) mostra

l'aprofitament dels individus destinats a la cria (probablement truges).

Quan a la distribució segons les fases d'ocupació, l'anàlisi mostra un domini dels individus joves en la fase II, mentre que a les fases III i IV dominen clarament els individus adults. Els acabats de néixer apareixen només a la fase III (figs. 55 i 56).

c) sexe.

Hem pogut identificar el sexe de només 4 individus: 1 mascle adult de més de tres anys (UE 118), 2 mascles adults (UE 275 i UE 595) i 1 femella (UE 225). És una mostra molt poc representativa en relació als 78 individus d'aquesta espècie identificats.

d) Alteracions post-mortem.

Un total de 84 restes òssies presenten alteracions ocasionades per factors humans o animals efectuades després de la mort. L'aspecte sabonós, blanc i polit de la major part dels ossos (el 46%) indica que han estat bullit. El 54% d'alteracions es reparteixen quasi a parts iguals entre òssos bullits, cremats o tallats. Els suïds tenen el percentatge més alt d'òssos cremats, la qual cosa podria mostrar una certa predilecció per la carn de porc cuita directament al foc, mentre que per altres espècies es prefereix bullida dins el caldo.

El procés d'esquarterament és semblant a l'actual. El cos és divideix longitudinalment per a la meitat de l'espina (apareixen vèrtebres seccions longitudinalment). El cap s'aprofita també, com així ho demostren els talls i incisions a la mandíbula (carn de la galta) o es talla a mitja altura de la barra ascendent mandibular i l'extrem distal amb els incisius. A les costelles, apareixen talls sota el cap i a mig cos. Les extremitats es trenquen per sobre o per sota de les articulacions. L'escàpula és un dels òssos amb més talls (a l'altura del coll) i incisions de descarnació sobre les ales. Com en d'altres jaciments, el fémur no presenta alteracions i és possible que es consumís com a pernil.

-Bovins (*Bos taurus*)

Els bovins són la tercera espècie del jaciment, tant pel nombre total de restes (325), com pel mínim d'individus (54), per darrera dels ovi-caprins i dels suïds (figs. 1 i 2). Aquestes tres espècies configuren bàsicament la cabana ramadera de la vil·la. L'aportació del bou i vaques per al consum de carn devia ser superior a la de les altres dues categories. A més d'aquest aspecte, prou important, s'aprofitaven també com animals de tir.

Deixant de banda els resultats de la fase I, la mostra demostra un augment progressiu d'aquesta espècie en les fases següents: aproximadament un 10% a la fase II, un 20% a la fase III i quasi un 30% a la fase IV arriben (fig. 7). La causa d'aquest augment potser cal relacionar-la en el canvi d'orientació econòmica de la vil·la i d'explotació del territori que proposem entre les fases II i III de Vilauba.

a) Conservació de les parts de l'esquelet

Els bovins són l'espècie que presenta més equilibri quan a la part present del seu esquelet. Domina, com a les espècies estudiades més amunt, la dentició, amb 65 peces dentàries i 12 maxilars, percentatge semblant al dels ovi-caprins (fig. 47). Per sota seu hi han les extremitats inferiors, quasi el doble que d'anteriors. Les falanges (17 falanges I) són els òssos llargs més abundants, trobats sobretot sencers. És també significativa la presència de calcanis i astràgals, pràcticament absents en els suïds i ovi-caprins (fig. 49, BT). Destaca l'absència de cornamentes, lo qual sembla provar un aprofitament per altres finalitats, per a la qual cosa devien separar-se en el moment del sacrifici.

Pel que respecte a l'agrupació en tres grans blocs de deixalles alimentàries (fig. 48, BT), es segueix la mateixa tònica que en les altres espècies, dominant el cap i les potes de les extremitats respecte el coll, llom i quaters.

b) Edat de sacrifici

Per les restes de la dentició és difícil establir l'edat de sacrifici, atès que les dents, de tipus subhypsodont, presenten un creixement continu que pot induir a errors; únicament els individus vells, amb la superfície abrassiva totalment erosionada, poden determinar-se amb exactitud (Grigson, 1982; Andrews, 1982). Segons el grau d'epifisiació dels òssos llargs

podem determinar l'edat fins els 4 - o 5 anys. El major nombre d'individus sacrificats són els d'edat adulta (figs. 50 i 51) i en una proporció molt menor els joves o vells. Les consideracions que se'n poden extreure són escasses: les vaques adultes serveixen tant per a la cria com per a l'obtenció de llet (entre els adults han estat identificades 3 famelles), i també per a carn o pell. D'entre els individus joves -vedells- sacrificats entre els 2 i 3 anys (fig. 52). Només ha estat possible determinar el sexe masculí en tres casos adults. En canvi de les dues femelles identificades una és jove i l'altre jove/adulta). S'utilitzaven com a animals de tir per a les tasques agrícoles o per a llet i es sacrificaven quan ja no eren aptes.

En la distribució per edats segons les fases d'ocupació, veiem que els adults són sempre majoritaris. No hem trobat individus vells en la fase II (figs. 57 i 58), moment a partir del qual els percentatges són força semblants, lo qual indica una ramaderia equilibrada, segons les necessitats dels habitants de la vil·la.

En general, les restes de fauna estudiades en els jaciments clàssics demostra un predomini de bovins sacrificats joves (entre els 2 i 4 anys), com és el cas de Locri- època helenística- (D'errico Moigne, 1985), mentre que a la vil·la alto-imperial de Darrò els percentatges són molt semblants (Molist, inèdit, 1990).

c) Sexe.

El sexe s'ha determinat a través del diàmetre antero-posterior del metacarp (Grigson, 1982; Harrison & Moreno, 1985), i també pel diàmetre transversal i el antero-posterior de tercer molar superior (fig. 60). Totes aquestes dades es poden comprovar en l'apèndix osteomètric que s'adjunta al final del treball. El resultat que hem obtingut és el següent: 6 vaques (UE 210, 402, 543, 559 i superficial), dues d'adultes, una entre 3 i 4 anys, una de més de 24 mesos i una de vella. També s'ha identificat un bou o vaca a l'estrat 535 i tres bous a les unitats 505 i 598-A3, dos dels quals són adults.

El domini de les vaques sembla doncs prou clar. S'utilitzarien per obtenir llet i per a la reproducció, encara que també són sacrificades joves per al consum de carn. Segons les fonts clàssiques la llet de vaca era poc apreciada en època romana. En canvi es consumia molt més la de cabra o ovella i la de burra. Descartem però que la cria de bovins es tingués

com a única finalitat el consum de carn. Pensem, que l'ampliació d'aquest ventall a d'altres possibilitats, d'entre les que en destaquem les tasques agrícoles, ens donarà una idea més precisa sobre el seu paper en la ramaderia de la vil·la.

d) Alteracions post-mortem.

D'entre les restes de bovins estudiades, n'hem trobat 68 amb senyals d'algun tipus d'alteració post-mortem, antròpiques (talls, incisions, cremades i bullides) o no (rossegades). Prop del 50 % d'aquestes estan total o parcialment bullides, mentre que la resta es reparteix en menors percentatges entre incisions, talls i restes cremades o calcinades (fig. 62, BT).

Les evidències que es conserven sobre la carcassa de l'animal ens mostren el procés d'esquarterament i descarnació (fig. 65): del cap, únicament la mandíbula presenta talls i incisions. El coll sembla que s'aprofita sencer, atès que només apareix tallada l'ala de les darreres vèrtebres cervicals. Els senyals es fan molt més visibles a partir del tronc i les extremitats. En les vèrtebres dorsals i lumbar apareix sistemàticament tallada l'ala, tot i que algunes també han estat seccionades verticalment. Les costelles, contràriament al que és habitual, presenten poques senyals d'esquarterament. Les extremitats es trenquen tallant els òssos per sota o per sobre de les articulacions. Els òssos del carp, del tars i les falanges presenten abundants marques d'incisions producte de la descarnació o despellació.

Les medicions realitzades en les falanges I de bovins han permès la seva comparació amb les dades proporcionades en estudis d'altres jaciments, com Darró (Molist, inèdit, 1990) i Empúries (Molist & Miró, 1990). L'interés estava en poder veure si, en una diferència cronològica considerable (segle V aC. a Empúries, alt-imperi a Darró i segles III/V a Vilauba), es podien distingir canvis de talla. Efectivament, es pot apreciar com totes les mesures proximals i distals de la falange I són considerablement superiors a Darró i a Vilauba, encara que aquesta diferència es redueix si prenem només les mesures medials. Els bovins de Darró i Vilauba són de talla més gran que els identificats en jaciments de cronologia més antiga, com a Empúries, que eren més baixos i robusts.

De moment, no hi ha estudis globals sobre les diferents races domèstiques de bovins,

però és difícil distingir, només per les característiques morfològiques, entre el *Bos taurus brachyceros*, de petita talla, que a França i a la Península Ibèrica es coneix des del neolític, del *Bos taurus brachycephalus*, que sembla es va introduir en època romana i que tenia una talla superior a l'anterior (Jourdan, 1976a).

- Equins (*Equus caballus* i *Equus asinus*)

La família dels èquids inclou els cavalls (*Equus caballus*), els ases (*Equus asinus*) i els híbrids de cavall i ase. La distinció s'estableix per l'osteometria i l'estudi dentari, encara que el fet de no disposar de la totalitat de l'esquelet o d'ossos sencers fa difícil aquesta atribució, de manera que sovint parlarem només d'èquids en general.

Segueixen en importància a les tres espècies bàsiques de la cabana de Vilauba, amb 78 restes, el 6,24% del NR i 9 individus, el 3,06% del NMI, (figs. 1 i 2). L'estudi per fases estructurals del jaciment permet constatar la seva absència a les dues primeres fases. Durant la fase III apareixen de manera molt discreta, però és al moment final de la vil.la quan són més importants quantitativament. La concentració de 5 individus en l'habitació XIV distorsiona, però els resultats globals, i de moment no hem pogut precisar encara les causes d'aquest fenomen.

Tanmateix són vàlides algunes de les consideracions que hem assenyalat en relació als bovins, però mentre que aquests devien tenir un pes més important en les tasques agrícoles, la cria de cavalls (en aquest cas no es tracta de pocs individus, sinó de 9 en total i de diverses edats) implica una sortida econòmica diferent. Habitualment es considera que fins a època medieval els cavalls són poc utilitzats com a animals de tir, degut sobretot a la poca adaptació del jou al seu coll i no serà fins més endavant que es modificarà i de manera que pugui arrossegar el pes amb les espatlles. La seva utilitat rau bàsicament en el transport de persones i de mercaderies.

En l'estudi previ de les restes de fauna de la vil.la (Roure *et alii*, 1988) es destacava l'augment de la cabana caballar, espectacular sobretot en la fase V, i s'apuntava la possibilitat que la cria de cavalls fos una de les especialitats de la vil.la. Ara amb un estudi

molt més exhaustiu i després d'unes quantes campanyes d'excavació més, podem confirmar aquesta la tendència a l'alça durant el període final. La introducció de la cria de cavalls pot tenir dues finalitats: com a animals de tir pel transport de les mercaderies que produeix la vil·la (des de productes del camp, oli o animals pel comerç) o bé per a la seva venda exterior com a animal de sella.

Si prenem aquesta darrera possibilitat, la d'un comerç, hem de considerar que difícilment les restes òssies recuperades en un jaciment en seran un reflex fidel, matització que es pot fer també per les altres espècies, ovi-caprins, suïds i bovins.

La distinció entre cavalls (*Equus caballus*) i ases (*Equus asinus*) s'ha realitzat en base a les mides dels metacarps -relació existent entre la longitud i l'amplada de la diàfisi- i l'astragal. En total s'han pogut individualitzar quatre cavalls i un ase. D'entre els primers, tres són adults (UE 260 i 270). Un altre cavall o potser un híbrid es trobà a l'estrat 543 i finalment un ase a la unitat 535.

També hem pogut precisar l'altura de la creu en un dels exemplars trobat a l'estrat 270, gràcies a un metacarp. Aquesta mesura s'estableix segons el factor Kiese-walter (Reichstein, 1983) obtenint una alçada de la creu de 151,8 cm. El cavall identificat a Vilauba sembla més alt i esbelt, i menys robust que d'altres trobats en jaciments de cronologia més moderna (Molist, inèdit, 1987). Sembla que es tracta d'un cavall de tir, atès que els de sella tenen una alçada de la creu entre 140 i 155 cms, amb uns 350 kg de pes).

a) Conservació de les parts de l'esquelet.

Mentre que de les tres principals espècies (ovi-caprins, suïds i bovins) la part de l'esquelet que apareix en major nombre són les peces dentàries (12 en total), en el cas dels èquids dominen les extremitats, amb 10 fragments de metacarp i 9 de fémur (fig. 47, EC). No tenim tampoc cap resta de crani, columna vertebral i caixa toràcica, però sí dos fragments de pelvis.

b) Edat de sacrifici

Hem pogut determinar l'edat de sacrifici de nou 9 exemplars. La dentició ens proporciona unes datacions força segures (Levine, 1982), encara que les poques restes dentàries presents dificulta aquesta apreciació. Obviament, el grau d'ossificiació permet determinar, com a mínim els joves. La major part dels individus, sis en total, són adults d'entre 4 i 10/12 anys, mentre que la resta correspon a un individu vell, un de molt jove, d'entre 0 i 6 mesos i finalment un de jove, d'edat inferior als 12 mesos.

c) Sexe.

L'absència de canins (Jourdan, 1986a) no ha permès distingir sexualment cap dels individus.

d) Alteracions post-mortem.

Dues de les restes de cavall presenten alteracions post-mortem produïdes per l'acció de l'home. Es tracta d'un tall a l'articulació proximal del costat dret d'una falange I i d'una estella amb incisions. A La Bourse marselesa (Jourdan, 1976a) també són casos aïllats els que presenten alteracions, de manera que no en poden extreure gaires conclusions, tot i que no és descartable el consum de la seva carn.

-Cànids (*Canis familiaris*)

Com és habitual en dipòstis òssis bàsicament alimentaris, les restes de gos són molt escasses: En total 3, que corresponen a 2 individus domèstics (figs. 1 a 3). Les restes recuperades són dues mandíbules amb dentició i una dent. La seva existència també es detecta gràcies al òssos rossegats.

Amb aquestes dades, tant escasses, no podem elaborar cap conclusió sobre la seva presència al jaciment, però el fet que no formin part de la dieta alimentària pot ajudar a explicar la seva absència entre el conjunt de la fauna estudiada. És lògic pensar que les seves restes devien ser enterrades o dipositades en algun indret, més allunyat del nucli de la vil·la. Dels dos individus identificats, un és un individu jove i l'altre un adult ja gran.

-Lagomorfs

Dins l'ordre dels lagomorfs, família dels lepòrids, hem identificat dues espècies: el conill (*Oryctolagus cuniculus*) i la llebre (*Lepus europaeus*). La distinció s'ha fet en base a les diferències osteològiques entre ambdues.

-Conill (*Oryctolagus cuniculus*)

El resultat donen un domini clar del conill per sobre de la llebre. No es pot determinar si es tracta de conill salvatge de bosc o conill domèstic, atès que en època romana no devia haver-hi encara una diferència de mida tant clara, tot i que la seva domesticació és segura. Segons alguns estudiosos (Driesch & Boessneck, 1969), la cria de conills es va iniciar al sud de la península ibèrica ja a l'edat del Bronze, com així ho demostra l'estudi realitzat al jaciment de Cabezo Redondo. En època clàssica, el conill era inexistent tant a Grècia com a Roma. El romans el descobriren al conquerir la Gàl·lia i Hispània, tal com descriuen les fonts antigues, Càtul, Plini i Varró, que creuen també que el conill és originari de la península i de les Illes Balears. D'altres investigadors (Jourdan, 1977, p.199), proposen una difusió inversa, és a dir, que són els romans els que inicien la seva domesticació, tancant-los en parcs o *leporaria*.

L'entorn físic en els quals es mouen s'adapten millor el lepòrids salvatges, especialment el conill, és sec i poc accidentat, i és per tant un indicador ecològic d'alzinar obert.

A Vilauba s'han pogut identificar 19 restes de conill que representen l'1,52 % del total d'espècies; percentatge que la converteix en una de les categories amb menor pes dins la cabana ramadera de la vil·la (figs. 1 a 3, OR). En total s'han comptabilitzat 8 individus (2,72 % del NMI).

El conill apareix únicament a les fases II i III (fig. 9), i és absent a la fase I i IV. Durant la fase II el conill representa més del 5 % dels individus classificats, però durant la

fase següent el percentatge baixa notablement. No sabem les causes que motiven la seva desaparició en el darrer període, però hem de tenir en consideració diverses hipòtesis. La primera seria el poc interès dels habitants per consumir aquest tipus de carn, però tampoc podem oblidar que la roturació i conreu agrícola del territori més immediat els hauria allunyat dels voltants de la vil·la, sempre, està clar, que es tracti de conills salvatges i per tant caçats.

Les parts de l'esquelet recuperades són bàsicament les extremitats anteriors i posterior (òssos llargs com húmer, radi/ulna, fémur i tibia), encara que també hem trobat dues dents i dues pelvis. Aquestes són també les restes localitzades habitualment en la majoria de jaciments arqueològics, atès que és difícil recuperar les restes del crani, molt fràgils, o altres de mides més petites com les costelles, les vèrtebres, i els òssos del carp i del tars (fig. 47, OrC).

Les restes de conill presenten també alteracions antròpiques post-mortem: 8 han estat bullides i una cremada, lo qual demostra que com a mínim el 50% de les restes es destinaven, com és de suposar, al consum humà.

-Llebre (*Lepus europaeus*)

Només s'ha associada aquesta espècie una resta, de manera que dins el conjunt de la fauna de Vilauba representa el 0,08 % del nombre total de restes i el 0,3 % del nombre màxim d'individus (figs. 1 a 3, LE).

- Avifauna.

Dins l'avifauna hi agrupem tant les aus de corral com les aus salvatges (gallinàcees, columbiformes i altres). El nombre màxim de restes recuperades és de 30 i representen el 2,4% del total. N'hem individualitzat uns 20 individus, que equivalen al 6,8% del NMI (figs. 1 a 3, GG i A).

-Gallinàcees (*Gallus Gallinàcees*)

El pollastre/gallina és l'especie més nombrosa del conjunt de l'avifauna. Malgrat que és una au de corral típica d'una unitat productiva com una vil.la rural i amb una domesticació antiga, presenta un percentatge de restes força reduït: 20 restes (l'1,6%) de les que n'hem pogut distinguir un total de 13 individus, que representen el 4,4%.

L'anàlisi per fases d'ocupació mostra una presència decreixent des de la fase II a la IV, on és pràcticament testimonial (fig. 10). Aquests percentatges de gallinàcees són habituals en estudis faunístics de jaciments d'època clàssica. A la vil.la romana de Darró són l'1,5% i representen també el 4,4% del total d'individus (Molist, inèdit, 1990).

Les gallines s'aprofitaven sobretot per obtenir ous, molt apreciats en el món romà a l'igual que els de les oques, ànecs i coloms- (Dosi & Schnell, 1986 p. 21). El consum de la seva carn sembla que no és doncs la finalitat principal. Les parts de l'esquelet que es conserven millor i de les quals se n'han recuperat en major nombre són els òssos llargs, ja que els més petits són més catilaginosos (fig. 47, GG).

Del conjunt de restes òssies recuperades, 12 presenten alteracions post-morten (6 restes bullides, 5 restes bullides i cremades i 1 resta bullita i amb un tall) originades per l'acció culinària de l'home.

No ha estat possible determinar l'edat en cap dels casos estudiats, encara que tots els individus són adults, lo qual confirma que la seva presència a la vil.la no era només pel consum de la seva carn. Quan al sexe, hem pogut determinar, per l'absència d'esperó en el tars-metatars, que 3 individus són gallines; mentre que només una de les restes (UE. 550) correspon a un mascle (Carey 1982; Driver, 1982). L'estudi osteomètric ens dona una gallina de mida més petita que la d'altres jaciments romans, com Darró (Molist, 1990) i Santa Bàrbara (Sarrion, 1981).

-Columbiformes (*Columba livia*)

Hem identificat dos coloms, ambdós trobats en estrats de la primera fase amb estructures de la vil.la. Al tractar-se de la UE 598 1B i 2B, possiblement en comptes de dos

individus caldria comptabilitzar-ne un de sol, encara que ho hem diferenciat per tractar-se de dues unitats diferents. El nombre de restes recuperades és molt reduït, 3 en total, corresponents a les extremitats posteriors i anterior.

-Au indeterminada.

Un total de 7 restes òssies corresponen a aus -ocells- de petit tamany dels quals no ha estat possible determinar-ne l'espècie. Aquestes restes corresponen a un total de 5 individus.

-Rossegadors.

Totes les restes es varen trobar durant la campanya de 1989. En total 7 restes han estat atribuïdes a rossegadors (rates i ratolins), que corresponen a un màxim de 4 individus (respectivament, el 0,6% del NR i el 1,4% del NMI). Per les mesures osteomètriques de dos fèmurs hem pogut identificar dos exemplars de rata (*Rattus rattus*).

Les altres restes de rossegadors, per la seva mida, corresponen a ratolins (ratolí casolà, *Mus spretus*, o ratolí de camp, *Apodemus spretus*). És localitzaren a la UE 604. Les parts de l'esquelet recuperades són 2 mandíbules dretes (2 individus), vèrtebres i una estella proximal de fémur.

-Mustèl·lids.

Dues restes (dos fragments proximals del mateix radi) les hem atribuït a un mustèl·lid no determinat, possiblement una fura (*Putonius putonius furo*).

-Malacofauna.

L'estudi dels bivalvs compren tant les restes marines com les terrestres. En l'anàlisi

dels resultats segons les fases d'ocupació, constatem que el consum de restes malacològiques creix considerablement a la fase III, però que decau durant el període següent (fig. 11).

-Malacofauna marina.

Totes les curculles marines provenen d'aigua salada. S'han identificat 5 espècies (només un fragment indeterminable) d'un total de 21 restes, corresponents a 17 exemplars. Veiem ara, de manera més detallada, cadascuna d'aquestes espècies, el seu hàbitat característic, la seva distribució i el seu aprofitament.

Ostra Edulis (ostra comuna).

Família ostreidae. Distribució geogràfica: Mar Negre, Mediterrània, Lusitània fins a les províncies cèltiques. Hàbitat: molt versàtil, viu tant sobre fons sorrencs com argilosos o detrítics i ambients rocosos dels pisos mesolitoral i infralitoral (Sabelli, 1982). Són exemplars molt apreciats com a aliment, sobretot des d'època romana. Les fonts clàssiques ens parlen que, juntament amb el dàtil de mar, és el molusc més apreciat (Dosi & Schnell, 1986, 87). A Vilauba aquest és també el que apareix en major quantitat, amb un total de 12 restes corresponents a 8 individus: 3 estan trobats en estrats associats a la Fase II, 4 a la fase III i 1 a la fase IV.

Cardium Edule (cloïssa).

Família dels càrdids. Distribució: Costes del Mediterrani i Lusitània. Hàbitat: pròpia del pis infralitoral, viu a escassa profunditat, a la sorra (Sabelli, 1982), encara que també ocupa aigües més o menys salobres i de fons argilosos (Rico & Martin, 1989). Al jaciment de la Rabita representa, amb 1424 individus, prop de la meitat del total de moluscs (Rico & Martin, 1982-). A Vilauba el nombre és escàs, amb un total de 2 exemplars, un corresponent a la fase III del jaciment i l'altre a la fase IV. Un d'ells té una perforació artificial -antròpica- a la balva, possiblement per a la seva utilització com a penjoll.

Patella Coaoerulea (pegllida o lapa comuna).

Distribució: extesa bàsicament pel Mediterrani i la Lusitània. Hàbitat: És típica de les colleres del pis mesolitoral o de l'horitzó superior del pis infralitoral (Sabelli, 1982). Només

n'hem trobat 1 sol exemplar a Vilauba, en un nivell de la Fase III de la vil·la.

Macra Glauca (cloïssa llisa).

Família Mactridae. Distribució: Mediterrani i Lusitània. Hàbitat: espècie pròpia de sorra o grava fina, en els nivells superiors del pis infralitoral (Sabelli, 1982). Molt apreciada com a aliment. Els 3 exemplars recuperats corresponen a estrats de la Fase III.

Pecten Maximus/Pecten Jacobaeus (petxina de pelegrí).

Família dels pectínids. Distribució: Mediterrani. Hàbitat: habita als fons de sorra prop de la costa (Sabelli, 1982). A Vilauba només n'hem identificat un sol exemplar que fou trobat en un estrat de la fase III.

Aquestes espècies és consumien de forma habitual a l'antiguitat. La proximitat del seu hàbitat a la costa fa que també es puguin recollir un cop mortes sobre la sorra de la platja. El fet que totes siguin espècies àptes per al consum, més o menys apreciades, fa pensar que arribaren a Vilauba a través de comerç amb poblacions o comerciants de la costa. L'existència d'un comerç d'aquest tipus de productes sembla confirmar-se a mesura que es van excavan d'altres jaciments de les nostres comarques, com per exemple la vil·la de la Font del Vilar. Segons sembla es portaven en bótes amb aigua per tal de conservar-les vives, i poder arribar així fins a les vil·les de més a l'interior. També podrien haver-se obtingut en els mercats més propers, com el de la ciutat de *Gerunda*. Obviament, són aspectes difícils de determinar a través de les restes.

-Malacologia terrestre.

Menys explícita quan a dades és la malacologia dels gasteròpods terrestres, dels quals a Vilauba n'han estat localitzats un total de 5 exemplars corresponents a 3 espècies diferents:

Família helicidae (*Hèlix sapenc* o *Hèlix nemoralis*).

Espècies apreciades pel consum humà. Només se n'han trobat 2 exemplars.

Família helicidae (cargolina blanca).

Típic de clima atemperat i seca a l'estiu. L'inici del consum de cargols es situa a

l'època romana. Els exemplars recuperats són comestibles, encara que no sabem si es varen consumir en època antiga o si, al contrari, es tracta d'intrusions modernes en estrats arqueològics, ja que acostumen a excavar galeries a la terra i sobretot en els talls i perfils que es deixen d'una campanya a l'altra.

-Conclusions.

Les restes òssies recuperades en l'excavació de la vil·la són una de les poques dades arqueològiques, malgrat que parcials i inexactes, que tenim per esbrinar els aliments que consumien els seus habitants. La base alimentària de Vilauba es recolça en tres espècies grans d'animals domèstics: els xais, els porcs i els bous o les vaques. La suma de totes tres representa un percentatge elevadíssim de la carn consumida en relació a les altres espècies, amb una aportació calòrica molt menor.

L'altíssima fragmentació, que dificulta l'atribució de cada un dels òssos, de les restes ens indica que procedeixen de deixalles alimentàries, cosa que, per altra banda, també denoten les alteracions antròpiques post-mortem. Dins d'aquestes és possible establir-ne 4 grups clarament diferenciats:

Els talls, fets amb instruments metàl·lics tallants, ens indiquen el procés de desmembrament de l'esquelet de l'animal. Les incisions, fetes també amb un instrument metàl·lic, són la guia per esbrinar els processos de descarnament. Els òssos bullits, identificats pel seu aspecte groguenc, fi i sabonós de la superfície òssea ens assenyala un procés de cocció - ebullició dins una olla amb aigua. Finalment, el darrer grup, és el dels òssos cremats o calcinats, resultat d'un procés de cocció on l'os s'exposa directament al foc o a la brasa.

Si estudiem el percentatges de cadascun d'aquests grups ens adonarem que les restes bullides, amb més d'un 60% (fig. 61) dominen clarament en relació al altres tipus d'alteracions, molt més minoritàries. En època romana es preferia consumir la carn bullida, costum que sembla mantenir-se fins el segle XIX (Dosi & Scnell, 1986, pp. 74-76). Una de les raons era que la carn bullida es guardava més temps que la crua i, que a més, s'obté

un bon brou per a la verdura. Tampoc hem d'oblidar la creença popular que per consumir carn d'individus adults -no massa tendres- era millor bullir-los.

Els talls i a les incisions que han quedat en alguna d'aquestes restes, són la guia per reconstruir els processos d'esquarterament i descarnació. La major part de les vegades, l'esquarterament es fa seguint el procés més habitual, que és separar el cap de la resta del cos i després obrir-lo per la meitat. Tot seguit es tallen les extremitats per sobre o per sota de les articulacions, separant també les potes.

La mostra òssia estudiada, recollida durant tots els anys d'excavació i en estrats de formació i composició molt diversa, ens permet aproximar-nos - en tant que restes culinàries abocades- a la dieta alimentària dels habitants de Vilauba. La majoria d'aquest animals es criaven a la mateixa vil·la. Aquest conjunt d'espècies domèstiques és el que es coneix com cabana ramadera. Podem afirmar això per la constatació dels següents fets:

- a) Per la presència d'individus de totes les edats.
- b) Per la presència d'individus d'ambdós sexes.
- c) Per presència de les mateixes espècies al llarg d'un període llarg de temps, amb lleugeres variacions.

El conjunt faunístic de Vilauba s'engloba dins el que coneixem com a fauna de tipus clàssic, és a dir, amb una ramaderia que gira entorn a tres grans espècies: ovelles, porcs i bous i vaques.

Com ja hem vist, un dels grups més nombrosos és el dels ovicaprins. D'entre aquest en destaquen les ovelles, que dominen clarament sobre les cabres, que proporcionen llet, formatge, llana, carn, fems pels camps, a més d'èsser utilitzats per a la reproducció. A Vilauba podem parlar d'una "cria de tardor", ja que és en aquest període de l'any quan el ramat s'arrecla i es prepara per a l'any vinent: els individus entre 18 i 24 mesos -majoritàriament mascles- són sacrificats per al consum. Això coincideix amb el fet que a l'hivern es consumeix més carn que a l'estiu, estació durant la qual la dieta és més vegetariana. Aquest grup d'edat està ben definit a Vilauba i és un dels segments més nombrosos. En aquesta selecció es guarden només els animals més aptes per a la

reproducció. Per a aconseguir un bon equilibri entre animals joves i adults, a l'hivern es sacrificuen també els malalts o vells que ja no són útils.

Al llarg de prop de 400 anys, la cabana ovina sembla no alterar-se gaire. Efectivament, si repasem els percentatges dels ovi-caprins, veurem que mantenen una presència estable i sense canvis en la vil.la, com a mínim des del segle II al segle V.

Dins la cabana ramadera de la vil.la, l'animal que es reproduïx i creix més ràpidament és el porc. Es criaven únicament per la seva carn i per a la reproducció. Sembla que en època romana ja hi havia una elaboració elemental (salsitxes, pernil, etc.) de la seva carn per tal d'allargar-ne la conservació (Dosi Schnells, 1986, p.19). Són sacrificats majoritàriament en edat adulta-jove, quan ja tenen un pes considerable, lo qual ens confirma que es criaven fonamentalment per la seva carn. És de suposar que les femelles, més aptes per a la reproducció, es guardaven uns anys més (com a màxim fins els 8 anys). Com en cas dels ovi-caprins, observem que durant prop de 400 anys la cabana porcina es manté gairebé inalterable

El perfil dels bovins de Vilauba és el d'una cabana formada bàsicament per vaques sacrificades en edat adulta. De les vaques s'obtenia llet (tot i que els romans preferien la d'ovella i cabra) i carn. Els vedells -malgrat que algun mascle es reservaria per a la reproducció- serien els més aptes per aquest consum. Els bous vells tindrien un important paper en les tasques agrícoles. El grup dels bovins va en augment a partir de les primeres fases de la vil.la, encara que això no significa tampoc una disminució de les altres dos grans espècies (ovelles i porcs) que conformen la cabana ramadera. Aquest augment pot ser degut a diversos factors, d'entre els que n'hem de destacar els econòmics (venda de vedells, aprofitament del cuir, llet, etc.) o també la millor adaptació d'aquesta espècie a l'entorn climàtic de la vil.la.

El quart grup en nombre de restes és el dels equins, tot i que en proporció el nombre màxim d'individus és molt menor. El resultat de les primeres anàlisis de les restes faunístiques de la vil.la ens mostraven que aquesta espècie només apareix a partir de la fase III i que a partir d'aquesta creix la seva importància. No obstant això, no podem parlar d'una especialització clara en la cria de cavalls, però sí de la seva introducció dins la base

econòmica. Més difícil és esbrinar el destí d'aquests cavalls. No sembla pas que aquest increment sigui degut a un major consum de la seva carn, per la qual cosa hem de considerar o bé la hipòtesi d'un comerç o bé una major utilització com animal de transport. L'aparició dels cavalls en les dues darreres fases de la vil.la, i per tant després de la reforma estructural més important de la vil.la, ens fa pensar que potser cal relacionar la seva aparició amb un canvi en l'orientació agrària del jaciment, encaminat a una major especialització en l'explotació de determinats productes. En les futures campanyes, caldrà treballar per confirmar o desestimar algunes d'aquestes hipòtesis.

A més d'aquestes espècies, que tenen una representació quantitativament molt més important, n'hi trobem d'altres que complementen la dieta alimentària. D'entre aquestes, el grup més nombrós és el de les aus de corral. En època romana, de les gallines, oques i coloms, s'aprofitava sobretot els ous, tal com confirma també l'escassa presència de gallines joves entre les restes culinàries. Els agrònoms clàssics recomanen sacrificar només les que tinguin més de tres anys, és a dir quan no facin ous. La cria d'aus a Vilauba és doncs una activitat complementària i sembla que va perdent importància en el transcurs de les diferents fases.

Dins el grup d'espècies amb poca representació hi tenim també el conill i la llebre. La seva presència és gairebé testimonial en relació als altres grups. Com ja hem dit anteriorment, la cria de conills està demostrada per les referències que en fan les fonts clàssiques i per la mateixa arqueologia. Les classes nobles romanes preferien, no obstant, el consum de la llebre, molt més cara en els mercats. A Hispania, però, sembla que la cria era habitual i la seva carn molt apreciada. La captura, amb llaços o amb fures, devia ser un fet habitual, i més si tenim en compte l'afició d'aquestes espècies per consumir alguns conreus propis de la vil.la.

La troballa de molusc marins ens demostra l'existència d'un comerç extern. Possiblement, les curculles són la única espècie que ha de ser adquirida al mercat i que no es pot obtenir en una vil.la situada tant a l'interior.

La composició de la cabana ramadera es fa en funció del clima i medi en el que

s'insereix la vil.la i, sobretot, per les seves prestacions. La qüestió més difícil de resoldre, ara per ara, és si es tracta d'una ramaderia destinada a l'auto-consum o a un comerç exterior. En el primer dels casos la mostra estudiada sí que serà suficientment representativa, mentre que en el segon no, atès que molta informació haurà desaparegut (la venda afectaria sobretot als individus joves o adult-joves de les tres espècies principals). De moment, les excavacions han posat al descobert sobretot estructures relacionades únicament amb activitats agrícoles. Amb les dades de què disposem fins avui ens inclinem més la primera de les possibilitats, encara que tampoc descartem la comercialització d'alguns animals un cop cobertes les necessitats de la vil.la .

A Vilauba, les espècies domèstiques ens aporten poca informació sobre el paleopaisatge, encara que hi ha alguns trets significatius, com és el domini d'ovelles per sobre de cabres i l'alta presència de bovins, que indicarien un clima força humit i un entorn de relleu pla. La manca d'animals salvatges no permet definir com seria aquest entorn. Només un exemplar de porc senglar assenyala la proximitat de boscos d'alzines. L'absència de cabriols i cèrvols -ben adaptats a un clima i paisatge de l'àrea- pot ser deguda senzillament a un escàs interès per la caça. Els rossegadors identificats són també espècies que conviuen i s'aprofiten de l'home.

ESTUDI DE LES RESTES FAUNÍSTIQUES

Desglosament per unitats estratigràfiques.

La mostra faunística ha estat analitzada a partir de les diverses unitats estratigràfiques del jaciment amb presència de restes. El recompte inicial de NR i NMI s'ha realitzat a partir de cada una d'aquestes unitats, la qual cosa comporta certs riscos de doblament del nombre d'individus en estrats molt propers o unitats amb subdivisions internes. Atenent-nos a les dades proporcionades pel NMI són sempre els Ovi-càprins l'espècie més present, excepte en la campanya de 1982 on hi dominen els suïds (figs. 45 i 46). Un altre fet destacable és la gran presència de restes d'èquids (més del 40% del NR) en la campanya de 1982, que contrasta amb la presència molt més reduïda d'altres campanyes.

-UE-8 (2V-1979)

De la campanya de 1979 s'han estudiat dos unitats (UE-8 i una bossa sense especificació). Les restes són escasses per a la primera unitat: dos fragments indiferenciats d'estelles, una cremada. En la segona unitat, la diàfisi distal d'una ovella (OA) jove (nº inventari: 2V-1227).

-UE 39 (4V-1981)

1 sol caní de porc.

-UE 56/74 (4V-1981, habitació IX)

1 estella indiferenciada i 3 restes d'ovi-càprid que corresponen a un individu adult (primer molar gastat) i a un individu recien nat o no nat.

-UE 86 (4V-1981)

Dins la mostra de fauna, les restes corresponents a aquesta unitat pertanyen a l'espècie humana: es tracta d'una mandíbula d'un individu adult que presenta el primer i segon molars molt gastats i fragments del caní esquerra. Les restes, obviament, no han estat comptabilitzades dins la mostra.

-UE 86-159-168 (4V-1981, habitació V)

2 restes maxilar i dentició d'un ovi-càpid adult jove.

-UE 72 (3V-1980)

Diàfisi d'un os llarg indeterminat.

-UE 118 (3V-1980)

30 restes òssies: 5 ovi-càpids (1 individu), 6 suïds (2 individus) i 16 bovins (1 individu) més 3 indiferenciats. Les restes de boví que corresponen al mateix individu són un metatars, astràgal i falange I d'una extremitat posterior esquerra.

-UE 124 (3V-1980)

6 restes òssies en total: 1 costella de boví, un metàpod de suïd i 4 estelles indiferenciades.

-UE 145 (4V-1981, habitació I)

Les 7 restes òssies òssies de la unitat s'ha pogut determinar l'espècie: 4 restes d'OC, possiblement ovella (OA) (diferenciat per una falange I); corresponen a un individu jove. 2 incisius centrals de suïd que corresponen a 2 individus diferents; 1 metatars de BT, robust.

-UE 146 (4V-1981, habitació XI)

Les 9 restes estudiades corresponen a dos individus: un ovi-càpid jove de menys de dos anys (4 restes) i 1 boví adult (5 restes).

-UE 158 (5V-1982, habitació XI)

2 restes que corresponen a un suïd (húmer amb la tròclea perforada antròpicament i bullida) i un ovi-càpid (1 metatars bullit).

-UE 168 (4V-1981, habitació V)

4 restes: 3 restes de dentició de suïds (incisius i canins, probablement de porc senglar, presentant un fort desgast intern) i una ovella (escàpula).

-UE 172 (5V-1982, habitació IX)

De les 4 restes, dos corresponen a un OC adult i les altres dues restes són diàfisis

d'òssos llargs no determinats. Les restes presenten una forta erosió en la superfície.

-UE 176 (4V-1981, habitació IX)

1 estella indiferenciada bullida (mamífer gran) i 3 restes de dentició de porc (1 individu).

-UE 185 (4V-1981, habitació IX B)

Del total de 5 restes recuperades, 4 corresponen a ovi-càprins (1 individu vell indiferenciat i 1 ovella jove) i 1 vértebra de porc.

-UE 186 (4V-1981, habitació IX A)

1 estella indiferenciada bullida i 3 restes de porcs, corresponents a un sol individu (temporal, caní i costella).

-UE 187 (4V-1981, habitació III B)

3 estelles indiferenciades de mamífer gran.

-UE 188 (4V-1981, habitació VI)

Tant sols dos restes que corresponen a 1 individu d'ovi-caprí indiferenciat i 1 porc (fig. 28).

-UE 199 (4V-1981, habitació I)

1 tibia bullida de BT.

-UE 205 (4V-1981)

1 sola resta d'ovi-càprid, bullit i amb incisions a la cara anterior de la diàfisi d'un radi.

-UE 210 (6V-1983, habitació X)

16 restes òssies: 11 corresponen a una vaca jove/adulta (de més de dos anys), 2 a 1 ovi-caprí adult vell i 3 estelles de diàfisis.

-UE 211 (6V-1983, habitació X)

Les 2 restes corresponen a 1 OC adult jove i 1 boví adult.

-UE 219 (5V-1982, habitació IX A)

5 restes, 1 pertany a un suïd (escàpula amb incisions i talls al coll) i en les altres 4 no ha estat possible atribuir l'espècie.

-UE 219 (6V-1983, habitació IX)

2 restes, corresponents a 1 OC i 1 ostra (fragment de la valva).

-UE 219-221 (5V-1982, habitació IX A)

Del total de 12 restes, 3 corresponen a 1 individu adult d'OC, 3 a un porc entre 6 i 12 mesos, 1 a un boví adult i 5 a estelles no determinades (mamífer de mida petita).

-UE 223 (6V-1983)

1 sola resta de suïd, corresponent a un maxilar superior d'un individu adult.

-UE 225 (5V-1982)

1 sola resta de porc, possiblement una femella.

-UE 229 (6V-1983, habitació XV/XVII)

Del total de quatorze restes, s'han determinat 3 individus de 3 espècies diferents: 1 ovella jove entorn de 2 anys (definida per 1 húmer i amb 2 restes més d'ovi-càpid indiferenciat); 1 suïd jove entorn de 2 anys (amb 3 restes) i 1 bou adult (1 molar). També hi ha 7 restes de diàfisis d'os llarg indiferenciats (fig. 38).

UE 229 (6V-1983, habitació XV/XXI/XXIII)

11 restes recuperades: 7 amb l'espècie determinada i 4 estelles no diferenciades. Les espècies presents en aquesta unitat són: 1 ovi-càpid entre 2 i 3 anys (3 restes); 1 porc (2 restes) i 1 boví (2 restes); (fig. 39).

- UE 229 (6V-1983, habitació XVIII/XXI/XXIII)

5 restes recuperades: 1 boví (molar segon superior fragmentat), 1 suïd (escàpula amb incisions al coll) i 1 ovi-caprid (restes de tibia i metatars). 1 diàfisi os llarg no determinat (mamífer petita mida); (fig.40).

-UE 235 (5V-1982, habitació XIII)

Les 4 restes pertanyen a ovins i caprins; concretament es diferencien dos individus: 1 ovella molt jove (entre 6 i 10 mesos) i un ovi-càprid adult.

-UE 248 (5V-1982, habitació XII)

Les 7 restes recuperades corresponen 4 a Bos Taurus (1 individu adult), a 1 OC adult de més de tres anys i 1 porc adult. 1 estella os llarg indiferenciada. Les restes presenten una forta erosió en la superfície.

-UE 249 (7V-1984)

4 restes òssies que corresponen a 1 llebre ("Lepus timidus"), 2 ostres ("Ostra edulis") i 1 diàfisi indiferenciada. En aquest estrat, entre la fauna, es recuperà una placa de plom.

-UE 251 (5V-1983, habitació XVII)

1 calcani de boví tallat horitzontalment per la meitat de l'articulació.

-UE 252 (5V-1982)

3 restes d'ovi-caprí que corresponen a un individu jove, amb la dentició de llet (entre 0 i 6/10 mesos).

-UE 254 (6V-1983, habitació XV)

Dos fragments corresponents a un segon molar superior d'OC adult i a un metàpod -articulació proximal- d'un boví.

-UE 260 (5V-1982, habitació XIV)

D'un total de 19 restes, 18 pertanyen a equins (1 individu adult) i la resta, 1 incisiu, a un suïd vell.

-UE 262 (6V-1983, habitació IX)

Tres restes que corresponen 2 a un individu ovi-càprid (entre dos i tres anys) i 1 a un suïd jove (de menys de dos anys).

-UE 270 (5V-1982, habitació XIV)

Totes les restes recuperades corresponen a mamífers de mida gran (equins o bovins): així de 53 restes, 39 corresponen a equins, 3 a bovins i 14 estelles d'os llarg. Les restes d'equins corresponen a un total de 3 individus (2 adults i 1 molt jove (entre 0 i 6 mesos). Cal destacar que un astragal d'èquid presenta talls de ganivet en una de la cara anterior del còndil.

-UE 275 (5V-1982 i 6V-1983, habitació X)

17 restes òssies recollides corresponen 4 a un porc mascle adult; 8 a un ovi-càprid indiferenciat; 1 a una falange de boví i 4 més a estelles indiferenciades.

-UE 276 (6V-1983, habitació X)

1 estella no determinada.

-UE 279 (5V-1982, habitació XII)

1 diàfisi d'os llarg indiferenciat. La resta presenta una forta erosió en la superfície.

-UE 282 (5V-1982)

Dues restes corresponents al caní d'un suid, molt malmés, i una estella indiferenciada.

-UE 284 (6V-1983, habitació X)

5 restes òssies: 1 ovi-càprid adult (1 tercer molar i 1 húmer), 1 suid (1 incisiu lateral i un caní inferior) i 1 diàfisi d'os llarg no determinada.

-UE 298 (6V-1983, habitació XXIII)

24 restes òssies: 15 pertanyen a espècies determinades i 9 a estelles indiferenciades. Del primer grup s'en diferencien 4 espècies: 1 OC jove d'entre 6 i 12/15 mesos (3 restes); 1 suid jove entorn de 2 anys d'edat (7 restes); 1 bou vell (4 restes) i 1 cavall vell (fig. 44).

-UE 311 (6V-1983, habitació XXI)

La meitat de les restes (3 de 6) corresponen a estelles d'os llarg. Les espècies determinades són el suid (1 porc adult) i 1 ovella jove (identificada pel foràmen de la diàfisi d'un húmer -2 restes, 1 d'OC indiferenciat-), (fig. 41).

-UE 312 (6V-1983, habitació XVIII)

La meitat de les restes (2 de 4) corresponen a estelles d'os llarg. Les espècies determinades són un suid adult i un ovi-càpid.

-UE 316 (6V-1983, habitació XVII)

Les 2 restes pertanyen a un suid adult.

-UE 319 (6V-1983, habitació XV)

1 estella d'os llarg (mamífer de tamany gran).

-UE 324 (6V-1983, habitació XIV)

Han estat recuperades 12 restes: 8 a espècies determinades i 4 diàfisis d'os no diferenciat. Entre les espècies n'hi ha 7 que corresponen a 1 OC jove (entre 2 i 3 anys) i 1 a un suid.

-UE 340 (6V-1983, habitació XXIV)

Han estat recuperades 24 restes: 5 estelles no diferenciades i 19 corresponents a 3 espècies definides. 1 ovella jove entre 2 i 3 anys (6 restes d'OC i 1 escàpula d'"Ovis aries"); 1 suid adult; 1 bòvid adult (amb 11 restes).

-UE 345 (6V-1983, habitació X)

Unitat amb 9 restes faunístiques que es distribueixen així: 5 restes d'Ovi-càpid -1 individu-; 2 restes de porc -1 individu adult- i 4 restes indiferenciades d'estelles.

-UE 348 (6V-1983, habitació X)

De les 4 restes, tant sols s'ha pogut atribuir l'espècie en una costella d'ovi-càpid.

-UE 361 (7V-1984, habitació X)

Unitat amb 25 restes òssies de les quals 10 són estelles (9 diàfisi d'os llarg) i 15 corresponen a 4 espècies faunístiques: 1 OC (2 restes); 2 suïds (9 restes), 1 de molt jove entre 0 i 12 mesos i un jove/adult entre 2,5 i 3 anys; 1 bòvid vell (3 restes) i 1 resta malacològica indiferenciada (interior d'una conxa).

-UE 364 (7V-1984, habitació XXVI)

Del total de 11 restes òssies, 7 corresponen a 3 espècies de fauna i 3 restes són diàfisis indiferenciades. Les espècies present en la unitat són: 1 ase ("Equus asinus") representat amb 3 restes d'un radi-ulna; 1 bòvid adult (3 restes) i 1 ovi-càpid.

-UE 396 (9V-1986)

Unitat amb 10 restes òssies: 3 d'ovi-caprí indiferenciat (1 individu adult); 3 de vòvid (1 individu adult); 1 de cànid (gos) i 3 estelles de diàfisi de mamífers de petita mida.

-UE 402 (9V-1986)

Han estat recuperades 23 restes òssies (15 corresponents a espècies determinades i 8 estelles indiferenciades). El nombre d'espècies és de 4: 2 ovi-càprids, 1 adult entre 3 i 4 anys i 1 jove entre 2 i 3 anys (2 restes); 1 suïd jove de menys de 2 anys i un suïd entre 3 i 4 anys (3 restes), 1 vaca adulta (9 restes d'un metàpod estelat); 1 pollastre ("Gallus gallinaceus"), de mida considerable.

-UE 403 (9V-1986)

Tant sols 2 restes, 1 correspon a un molar de bòvid vell i l'altre una estella de diàfisi d'un mamífer de mida gran.

-UE 408 (12V-1989)

Estudiada 1 sola resta que atribuïda a una costella d'ovi-càpid.

-UE 501 (9V-1986)

24 restes òssies que corresponen 11 a estelles no determinades i 13 a les 4 espècies més representades a Vilauba: 2 ovi-càprids (7 restes), 1 de jove entre 18 i 24 mesos i un adult de més de 3 anys: 2 bovins (4 restes), 1 de jove de menys de 2 anys i un adult; 1 porc (1 tibia); 1 èquid adult/vell.

-UE 503 (9V-1986)

Tot i ser una de les unitats amb més restes òssies, el nombre total és escàs: 61 (41 òssos determinats i 20 estelles indiferenciades). Les espècies determinades són 3: 24 restes

de bou que corresponen a 2 individus joves (un entorn als 30 mesos i un altre entre 0 i 12/18 mesos); 1 ovi-càprid jove entorn els 18/24 mesos i 1 ovella de la mateixa edat (7 restes, entre ells dos molars segons esquerres); 1 porc adult.

-UE 504 (9V-1986)

Únicament 5 restes recuperades: 1 húmer distal d'ovi-càprid, 1 escàpula de boví, 1 mandíbula de porc, 1 balva sencera de "*Cardium edule*" i 1 estella. Les restes òssies estan força rodades.

-UE 505 (9V-1986)

Un altre estrat per sobre de la mitjana de restes òssies: 98, de les quals 63 restes han estat identificades i 35 corresponen a no determinades, 1 d'elles a microfauna. Les espècies identificades són: 2 ovi-càprids joves entre 18 i 24 mesos, 1 d'ells ovella (en un total de 15 restes); 1 suïd adult (4 restes); 2 bovins adults (sobre 40 restes); 3 espècies malacològiques 1 ostra (2 restes de "*Ostrae edulis*"); 1 pegellida comuna ("*Patella caerulea*", "lapa" en castellà) i 1 cargol terrestre.

-UE 517 (11V-1988)

Unitat amb escases restes: 16, de les quals 9 corresponen a estelles de diàfisi i 7 a 3 espècies conegudes. S'han identificat 1 ovi-càprid entre 2 i 3 anys d'edat (4 restes, molt erosionades); 1 conill (2 restes) i un pollastre/gallina (1 resta).

-UE 521 (10V-1987)

40 restes òssies: 24 corresponen a espècies determinades i 16 a estelles de diàfisi i articulacions. S'han determinat 3 mamífers i 2 restes malacològiques: 3 individus d'ovi-càprid sobre un total de 11 restes (1 recien nat entre 0 i 3/4 mesos, 1 jove de menys de 18 mesos i 1 jove entre 2 i 3 anys); 1 porc adult jove sobre 4 restes (entre 3 i 4 anys); 1 bòvid adult sobre 6 restes; 2 ostres i 1 un cargol terrestre.

-UE 530 (11V-1988)

Del total de 19 restes, en 9 ha estat determinada l'espècie a la qual pertanyen i 13 corresponen a estelles de diàfisi. Les espècies presents en aquesta unitat són 4: 1 ovi-caprí (1 fragment de coll d'ili); 1 porc de menys de 2 anys d'edat (2 restes); 1 bou/vaca (1 resta) i

1 au indiferenciada (1 resta).

-UE 531 (10V-1987)

Del total de 44 restes òssies recullides en aquesta campanya (3 restes més corresponen a la campanya de l'any següent), 34 corresponen a estelles -la majoria de menys de 1 cms de llargada-. Les espècies determinades corresponen a les 3 més representatives: 1 ovi-càprid (4 restes); 1 suid d'entre 18 i 24 mesos (3 restes) i 1 bòvid (3 restes).

-UE 531 (11V-1988)

3 restes indiferenciades molt rodades (1 costella de mamífer gran -èquid o bòvid- i 2 diàfisi també de mamífer de mida gran).

-UE 535 (11V-1988)

El nombre total de restes d'aquesta unitat és de 85, de les quals 39 corresponen a estelles de diàfisi d'os llarg, dominant sobretot les que corresponen a mamífers de petita mida (23). En total s'han identificat 5 espècies animals, que són les següents:

- 2 ovi-caprins adults d'entre 3 i 4 anys (17 restes)
- 2 suids, 1 d'adult gran i l'altre jove d'entre 2 i 3 anys d'edat (17 restes)
- 1 vaca jove de menys de 3 anys (5 restes)
- 1 èquid adult (6 restes), probablement un híbrid o un ase
- 1 conill (1 resta)..

-UE 536 (11V-1988)

El nombre de restes estudiades és de 63, de les quals 20 corresponen a estelles de diàfisi, dominant les que pertanyen a mamífers de mida petita (12). Les espècies identificades han estat 4 i els individus, com a mínim, són 7:

- 2 ovi-caprins, 1 adult d'entre 3 i 4 anys i un jove de menys de 18 mesos (en un total de 26 restes)
- 2 porcs adults (12 restes)
- 2 bovins, 1 de menys de 18 mesos i l'altre adult (4 restes)
- 1 au indiferenciada (1 resta)

-UE 537 (11V-1988)

El nombre de restes estudiades és de 41, de les quals 20 corresponen a estelles de diàfisi d'os llarg (13 corresponen a mamífers de mida mitjana i petita -suids i ovins/caprins-). Les espècies identificades són 3, amb un total de 4 individus d'entre 21 restes òssies:

- 1 ovella ("Ovis aries") jove entre 18 i 24 mesos (1 resta d'OA i 2 restes indiferenciades d'ovi-càprid).
- 2 porcs vells (17 restes)
- 1 bou/vaca vell (1 resta)

-UE 538 (11V-1988)

4 restes indiferenciades de les quals 3 corresponen a diàfisis d'os llarg de mamífer de mida petita -ovi-càprid probablement- i 1 fragment d'articulació d'un individu de mida gran.

-UE 543 (11V-1988)

Aquesta és la unitat estratigràfica que ha proporcionat més restes faunístiques: un total de 327: 171 corresponen a estelles d'os llarg o os pla:

- mamífer de mida gran: 131 restes
- mamífer de mida mitjà: 5 restes
- mamífer de mida mitjana/petita: 4 restes
- mamífer de mida petita: 24 restes
- indiferenciada: 7

Les espècies determinades han estat 6 en total, que corresponen a un total de 14 individus sobre 156 restes òssies:

- 3 ovi-càprids (27 restes): 1 individu adult de més de 3/4 anys i 2 individus de més de dos anys
- 4 suids (32 restes): 1 individu entorn de 2/3 anys, 2 individus adults i 1 individu vell
- 4 bòvids (84 restes): 1 adult-jove de menys de 4 anys, 1 adult i 2 individus vells.
- 1 cavall jove d'entre 0 i 12 mesos (11 restes)
- 1 pollastre/gallina (1 resta)
- 1 ostra comuna (1 fragment)

-UE 544 (11V-1988)

Del total de 35 restes, han estat possible determinar-ne l'espècie en 18, mentre que 17 corresponen a estelles de diàfisi, majoritàriament bullides. En total han estat determinades 6 espècies (amb 7 individus):

- 1 ovella recién nascuda -entre 0 i 3 mesos- (1 húmer)
- 1 ovella molt jove de menys de 1 anys -entre 6 i 12/15 mesos- (1 húmer)
- 1 porc (4 restes)
- 1 bòvid de menys de 3,5/4 anys (1 resta)
- 1 conill (1 resta)
- 1 au indiferenciada (1 resta)
- 1 pollastre/gallina (1 resta)

-UE 545 (11V-1988)

Han estat recuperades 9 restes, de les qual 5 corresponen a estelles de diàfisi i 4 a les tres espècies més representades del jaciment: 1 ulna d'ovi-càpid (1 individu); 1 fragment de frontal i un de caní de suid (1 individu); 1 astràgal de bòvid.

-UE 546 (11V-1988)

El total de restes estudiades ha estat de 34: 10 estelles indiferenciades i 24 restes identificades corresponents a 8 individus de 6 espècies diferents:

- 3 ovi-càpids (9 restes, amb 3 molars tercers inferiors esquerres): un individu entre 3 i 4 anys i dos individus adults de més de 5 anys
- 1 suid adult (9 restes)
- 1 bòvid adult (2 restes)
- 1 gos vell (2 restes)
- 1 pollastre/gallina (1 resta)
- 1 au indiferenciada (1 diàfisi)

-UE 547 (11V-1988)

18 restes recuperades: 12 determinades i 6 no determinades (estelles diàfisi os llarg bullides i cremades). S'han identificat un total de 4 espècies amb 1 individu cada una d'elles: 1 ovi-càpid d'entre 18 i 24 mesos (5 restes); 1 suid (3 restes); 1 bòvid (1 resta) i 1 conill adult (3 restes d'extremitats).

-UE 550 (11V-1988)

Les 7 restes d'aquesta unitat corresponen 2 a estelles de diàfisi d'os llarg de mamífer de mida petita i 5 a un total de 4 espècies diferents amb un individu cada una d'elles: 1 ovi-càprid d'entre 0 i 6 mesos (1 frag. de metacarp); 1 suid (2 restes); 1 bòvid (1 fíbula) i 1 gall/gallina (1 húmer, probablement de mascle).

-UE 551 (11V-1988)

Del total de 26 restes, sols en 5 no ha estat possible determinar-ne l'espècie i la resta -21- corresponen a 3 individus de les 3 espècies principals: 1 ovella (1 resta d'ovella i 8 indiverenciades ovella/cabra); 1 suid d'entre 18 i 24 mesos (8 restes) i 1 bòvid adult (4 restes).

-UE 554 (11V-1988)

Aquesta unitat ha proporcionat 10 restes: 1 segon molar d'ovi-caprí (entre 2 i 3 anys d'edat), 1 fragment de fíbula de bòvid, tallada i 8 estelles de diàfisi d'os llarg (4 d'elles força erosionades).

-UE 556 (11V-1988)

Del total de 16 restes faunístiques, en 12 no ha estat possible atribuir-ne l'espècie (diàfisis d'os llarg). 3 d'aquestes diàfisis corresponen a òssos treballats: 1 possible punxó, 1 possible agulla (polits i bullits) i dos fragments d'una frontisa (també polida i bullida). Les restes determinades (4) corresponen a 1 suid (2 fragments d'un MTT III) i a 1 ovi-caprí (2 restes).

-UE 557 (12V-1989)

Aquest estrat ha proporcionat 24 restes: 15 estelles d'os llarg i 9 restes que corresponen a 4 espècies diferents. Aquestes són: 1 ovi-càprid adult de més de 3 anys (1 calcani tallat longitudinalment); 1 suid adult de més de tres anys i 1 suid de menys de dos anys d'edat (6 restes); 1 au indiferenciada (1 resta); 1 rata -"Rattus rattus"- (1 resta).

-UE 558 (12V-1989)

Han estat recuperades 12 restes òssies, la meitat (6 de 6) corresponen a estelles d'os

llarg -diàfisis- i l'altre meitat a tres individus de diferents espècies: 1 ovi-càpid (3 restes d'extremitat superior); 1 porc (1 fragment d'incisiu) i un pollastre/gallina (1 húmer i 1 túbio-tars).

-UE 559 (12V-1988)

El total de restes de fauna d'aquesta unitat és de 80, de les quals 44 corresponen a estelles d'os pla o llarg (majoritàriament d'espècies de mida petita -10-). Les restes determinades són 36:

- 2 ovi-càpids (13 restes), 1 individu recién nat d'entre 0 i 3 mesos i 1 individu vell amb alteracions patològiques a la mandíbula.
- 3 individus porquins (9 restes), 2 porcs de menys de 2 anys i un porc senglar adult.
- 1 vaca (7 restes)
- 1 conill (1 resta)
- 1 pollastre/gallina (4 restes)
- 1 au indiferenciada (2 restes)

-UE 593 (12V-1989)

Aquesta és la segona unitat en importància pel nombre de restes òssies recuperades: 165 en total (65 indiferenciades i 100 identificades). Les restes no identificades (totes diàfisis d'òssos llargs) han estat classificades de la següent manera:

- 12 diàfisis corresponents a mamífers de petita mida
- 5 " " " de mida mitjana
- 45 " " " de mida gran
- 2 " indiferenciades
- 1 " microfauna

Les restes determinades corresponen a un total de 12 espècies distintes, 4 d'elles de malacofauna:

- 4 ovi-càpids (27 restes): 2 individus d'entre 3 i 4 anys i 2 individus de més de 4 anys
- 2 porcs adults grans (28 restes)
- 1 vaca adulta (23 restes)
- 1 cavall adult (5 restes)

- 2 conills (7 restes)
- 1 pollastre/gallina (1 resta)
- 1 "Ostra edulis" (ostra comuna)
- 1 "Pecten maximus" (petxina de pel·legrí)
- 1 "Macra glauca" (tellina portuguesa)
- 1 cargol de terra

-UE 595 (12V-1989)

Han estat recuperats un total de 28 fragments òssis, dels quals 15 corresponen a estelles indiferenciades i 13 a estelles en les quals s'ha determinat l'espècie d'origen. Aquestes espècies animals són 5 en total (amb 6 individus): 1 ovi-caprí jove d'entre 12 i 24 mesos (1 molar primer); 1 suïd adult mascle (7 restes); 1 pollastre/gallina (2 restes); 1 "Cardium edule" amb perforació artificial de la valva i 1 cargol terrestre ("Rumina decollata").

-UE 598 1A (12V-1989)

El nombre de restes òssies recuperades és de 83, 43 corresponen a estelles de diàfisi d'os llarg i 40 pertanyen a restes identificades:

- 1 ovi-càprid recién nat d'entre 0 i 3 mesos
- 1 ovella jove d'entre 0 i 12/15 mesos (9 restes en total)
- 1 porc jove d'entre 2 i 3 anys
- 1 porc adult de més de 4 anys (24 restes en total)
- 1 bòvid de més de 2 anys d'edat (2 restes)
- 1 conill (2 restes)
- 1 pollastre/gallina (3 restes)

-UE 598 1B (12V-1989)

Segon estrat en importància de nombre de restes (178). Les restes no identificades són 88, que corresponen majoritàriament a estelles de diàfisi d'os llarg o costelles, i es distribueix segon la mida de l'espècie a la que pertanyen de la manera següent:

- 39 a mamífers de mida petita
- 19 " " petita/mitjana
- 8 " " mitjana

- 1 " " mitjana/petita
- 2 " " gran
- 18 inclassificables
- 1 a microfauna

Les restes identificades (90) corresponen a un total de 7 espècies animals diferents, amb un total de 9 individus diferenciats, com a mínim:

- 1 porc jove de menys de dos anys
- 2 porcs adults vells (80 restes en total)
- 1 ovi-càpid (3 restes)
- 1 conill ((1 resta)
- 1 pollastre/gallina (1 resta)
- 1 colom (2 restes)
- 1 rata ("Rattus rattus") (1 resta)
- 1 mustèlid (2 restes)

-UE 598 2B (12V-1989)

94 restes òssies estudiades que corresponen a 56 estelles no identificades i 38 restes identificades (5 espècies diferenciades que pertanyen a un total mínim de 6 individus):

- 1 ovi-càpid recién nascut
- 1 ovi-càpid adult de més de tres anys (12 restes)
- 1 suïd jove de menys de 1 any (14 restes)
- 1 bou adult (10 restes)
- 1 conill (1 resta)
- 1 colom (1 resta)

-UE 598 3A (12V-1989)

Del total de 64 restes faunístiques, la meitat (32) corresponen a estelles de diàlisi no identificades (17 d'elles probablement a mamífers de la mida dels ovins i caprins). L'altre meitat es reparteix en tant sols dos espècies, amb 16 restes cada un i també amb 2 individus:

- 1 ovi-càpid recién nascut
- 1 ovi-càpid jove de menys de 18 mesos
- 1 suïd jove de 0 a 12 mesos
- 1 suïd adult

-UE 598 3B (12V-1989)

El nombre de restes estudiades és de 20, de les quals tant sols han estat 8 les que ha estat possible determinar l'espècie: 1 ovella i 1 ovi-càprid (5 restes); 1 suïd jove d'entre 2 i 3 anys (2 restes); 1 gall/gallina (1 resta).

-UE 604 (12V-1989)

Del total de 17 restes, 7 corresponen a 3 espècies identificades i 10 a restes de diàfisi. Les espècies identificades han estat: 1 suïd adult vell (1 resta); 2 ratolins de camp (5 restes); 1 ostra comuna (1 resta).

-Superficial habitació XIII (5V-1982)

2 restes de *Bos Taurus* que corresponen a un individu adult.

-Superficial (5V-1982)

2 restes: 1 suïd jove i una estella indiferenciada

-Superficial (5V-1982, sector D)

Les 4 estelles de metacarp de bòvid (1 vaca adulta) recollit corresponen a una mateixa peça (del costat dret).

-Neteja habitació I (5V-1982)

11 restes òssies: 4 restes de porc (corresponents a 2 individus, per dues escàpules; 1 de molt jove -menys de 12 mesos- i un d'adult -més de tres anys-); 1 ovi-càprid adult jove (1 resta òssia) i 1 bòvid adult vell (1 resta òssia). La resta pertany a 3 estelles d'os llarg i una costella indiferenciades.

-Neteja habitació V (5V-1982)

Del total de 8 fragments, 2 pertanyen a estelles i la resta a 2 espècies: 1 ovi-càprid adult (3 restes) i un bou també adult (3 restes).

-Neteja V/S (5V-1982, habitació IX B)

Del total de 7 restes, 2 pertanyen a estelles i la resta a 3 espècies diferents: 1

ovi-càprid (3 restes), 1 suïd adult (1 caní superior) i 1 boví (1 diàfisi de radi).

Desglosament per àmbits espaials.

La mostra faunística ha estat agrupada segons les habitacions del jaciment per tal de poder extreure'n resultats significatius (figs. 26 a 44). En general, però, el nombre de restes és excessivament escàs a cada habitació per a poder treure resultats interessants i, en conseqüència, són purament testimonials.

-Habitació I (UE 145, 199 i neteja)

Molt poc significatiu, dominen les restes de suïd sobre les d'ovi-càprid i les de bou, tant en NR com en NMI (fig. 26). El total de restes és de 19.

-Habitació V (UE 86/159/168, 168 i neteja)

També poc significatiu pel nombre de restes (14), dominant els ovi-càprids (1 ovella i 2 ovi-càprins indiferenciats) per sobre de suïds (1 porc domèstic i 1 porc sanglar) i 1 bou.

-Habitació IX (UE 56/74, 172, 205, 219 i 262)

Els 5 estrats han proporcionat tant sols 14 restes òssies, dominant clarament els ovi-càprids (fig. 29).

-Habitació IX A (UE 186, 219 i 219/221)

21 restes poc significatives, dominant els suïds (2 individus, per un d'ovi-càprid i un bòvid), (fig. 30).

-Habitació IX B (UE 176, 185 i neteja VS)

16 restes en total, dominant els ovi-càprids sengons el NR, però en relació al NMI hi ha igualtat entre aquests i els suïds (3 individus cada un). El bòvid està present amb un altre individu (fig. 31).

-Habitació X (UE 210, 211, 223, 275, 276, 284, 345, 348, 361)

Les 84 restes localitzades dins aquesta habitació proporcionen un resultat semblant a les altres, amb un predomini dels ovi-caprins -presència d'ovella- (amb 9 individus) seguits

dels suïds (6 individus) i bòvids (4 individus) i una petita presència (1 conxa) de restes malacològiques (fig. 32).

-Habitació XI (UE 146, 158)

Les 11 restes poc representatives marquen el predomini quan a NMI dels ovi-caprins (2 individus) per un individu cada un de suïds i bovins (fig. 33).

-Habitació XII (UE 248, 249 i 279).

Degut a l'escàs nombre de restes òssies, les dades resultants són força igualitàries, amb un domini de suïds i ovi-caprins (2 individus cada un), seguits de 1 bòvid, 1 llebre (espècie caçada) i 1 ostra (fig. 34).

-Habitació XIV (UE 260, 270 i 324)

Aquesta petita habitació construïda en la fase IV coberta amb un paviment d'"opus signinum" (ROURE et alii, 1988, pp. 45) és la que ha proporcionat més restes faunístiques -84 en total- (fig. 36). Atenent-nos al nombre de restes, destaca notablement la presència d'èquids (54 restes, el 81,1% del total). No obstant, la correcció del nombre d'individus situa el domini dels equins en un nivell inferior (4 individus, el 50% del total). Les altres espècies identificades corresponen a ovi-caprins (2 individus), suïds i bovins (1 individu cada un). La concentració d'equins en aquesta habitació distorsiona els resultats totals del jaciment.

-Habitació XV (UE 254, 319)

Les 3 restes recuperades són molt poc significatives, corresponent a 1 ovi-càpid i 1 suïd.

-Habitació XVII (UE 251, 316)

Les 3 restes recuperades corresponen a 1 suïd i a 1 bòvid (fig. 37).

Annex 6
(osteometria)

OSTEOMETRIA.

Codis emprats en osteometria.

<u>Codi descripció</u>	<u>Desse</u>	<u>Driesch</u>	
LPs	Longitud pre-molars superiors		
LPi	L pre-molars inferiors		
LP2P4	L P2 a P4 inferiors		
LP2I3	L P2 anterior a I3 posterior (i)		
Lpmi	L prominència mentó - infra-dental		
HM1	H mandíbula rera M3		
HM2	H mandíbula davant M1		
HM3	H mandíbula davant P2		
DAPcm	DAP (diàmetre antero-posterior) del còndil mandibular		
DTcm	DT (diàmetre transvers) del còndil mandibular		
LPM	L del pre-molar o molar		
APM	Amplada del pre-molar o molar		
LCv	L fisiològica del cos d'una vértebra	83-1	PL
LCCv	L processos articulars craneals a caudals d'una vértebra	83-2	GLPa
DTpcv	DT màxim processos articulars caudals vertebrals	83-4	BPacd
DTtv	DT màxim processos transversals vertebrals	83-5	BPtr
DTCv	DT màxim cara craneal vértebra	83-6	BFcr
DTcv	DT màxim cara caudal vértebra	83-7	BFcd
HCv	H màxima cara craneal vértebra	83-8	HFcr
Hv	H màxima vértebra	83-10	H
DAPc	DAP mínim coll de l'escàpula	15-4	SLC
DAPa	DAP articulació de l'escàpula	15-5	GLP

DAPg	DAP cavitat glenoidea escàpula	15-6	LG
DTg	DT cavitat glenoide escàpula	15-7	RG
L	Longitud os llarg		GL
DAP	DAP articulació proximal os llarg		Dp
DT	DT articulació proximal os llargm		Bp
DAP	DAP medial en la diàfisi os llarg		
DT	DT medial en la diàfisi os llarg		Sd
DA	DAP articulació distal os llarg		
DT	DT articulació distal os llarg		Bd
DTt	DT màxim a la tròclea húmer	16-8	BT
DTr	DT cara articular proximal radi	17-15	BFp
Lo	L'olècran de l'ulna	18-22	LO
DAPu	DAP procés anconal de l'ulna	18-23	DPA
DAPou	DAP mínim de l'olècran de l'ulna	18-24	SDo
DTu	DT màxim superfície articular de l'ulna	18-25	BPC
DTmf	DT proximal màxim del fèmur	51-3	BP
DTm	DT màxim ossos del carp o tars		GB
DTei	DT mínim del coll de l'ili	50-6	SB
Lap	L acetàbul (amb el llavi) de la pelvis	50-2	LA
Lea	L externa màxima de l'astràgal	60- 1	GL1
Lia	L interna màxima de l'astràgal	60-2	GLm
Aea	Amplada externa màxima astràgal	60-3	D1
Aia	Amplada interna màxima astràgal	60-4	Dm
DTta	DT de la tròclea distal astràgal	60-5	Bd
Lmc	L màxima calcani	61-1	GL
DTmc	DT màxim calcani	61-2	GB
Lca	L cara articular falange III èquid	43-4	LF
DTca	DT cara articular falange III èquid	43-4	BF
Lsd	L superfície dorsal falange III èquid	43-5	Ld
H	H de la falange III èquid	43-6	HP

Codi d'abreviatures.

Espècies animals.

A	Avifauna
BT	Bos Taurus (bovins)
CF	Canis Familiaris (canins/gos)
CH	Capra Hircus (caprins/cabra)
E	Equus
EA	Equus Asinus (equins/ase)
EC	Equus Caballus (equins/cavall/egua)
G/GG	Gallus Gallinaceus (pollastre/gallina)
LT	Lepus Timidus (llebre)
M	Mustèlid indiferenciat
Mal	restes malacològiques
OA	Ovis Aries (ovins/ovella)
OC	ovi-càprids indiferenciats
OR	Oryctolagus Cuniculus (Lagomorfs/conill)
R	Rossegadors (rates/ratolins)
SD	Sus Domesticus (suids/porc)
SS	Sus Scrofa (suids/porc senglar)

Classificació de les estelles.

G	mamífer gran
IN	estella indefinida
M/G	mamífer mitjà/gran
M	mamífer mitjà
Mi	estella de microfauna
P	mamífer petit
P/M	mamífer petit/mitjà

Altres abreviatures utilitzades.

NMI	Nombre mínim d'individus
NR	Nombre de restes
se	sense epífissar
sep	sense epífisi proximal
sed	sense epífisi distal

- Ovi-caprins (*Ovis aries* i *Capra hircus*)

Mandíbula.

UE	LPi	HM1	HM2	HM3
185-81	25	-	-	13,5
340-83	-	-	-	15,5
503-86	-	-	22	-
559-88	-	37	-	-

M3 (inf)

UE	LPM	APM
185-81	21	12
Neteja-82	11,5	6,5
229-83	18	7
235-82	21	12
248-82	22	12,5
246-88	21	8
"	20	7
"	-	8,2
284-83	22	18,5
340-83	-	7,2
396-86	22	12
501-86	20	13
535-88	21	7

"	20	7
"	17	10
536-88	17,5	9,5
559-88	14,8	9,2

M3 (sup)

UE	LPM	APM
262-83	15,5	9
324-83	11	10
402-86	17	10,5
535-88	17	10
536-88	21	7,5
"	15	9,5
543-88	15,5	10
"	15	9,5
593-89	17	8,5
"	15	9

Columna vertebral.

UE	LCv	LCCv	DTpcv	HCv
543-88	40	42	23,5	21

Cintura escapular.

UE	DAPc	DAPa	DAPg	DTg	
168-81	19	30	23,7	18,5	(OA)
340-83	22	-	-	23	(OA)
598/3B-89	13,2	-	-	-	

Húmer.

UE	medial		distal		
	DAP	DT	DAP		
185-81	13,8	9,5	-	(OA)	(se)
537-88	12,5	10	21,5	(OA)	

598-2B   7,2   5,5   -

Radi.

	medial	distal	prox		
UE	DAP	DT	DAP	DT	DTr
118-80	8	15,5	-	-	-
146-81	7,5	14	-	-	-
172-82	8	11	-	-	-
345-83	9,5	20	-	-	-
543-88	8,7	15,8	-	-	-
543-88	6,5	14	-	-	-
543-88	8	15	-	-	-
543-88	10,5	15	-	-	-
546-88	7	15	26,5	18	26
593-89	7,5	8,5	-	-	-
593-89	10,5	16	-	-	-
598/2B-89	6,2	15	-	-	-

Metacarp.

	proxim.	medial	distal			
UE	DAP	DT	DAP	DT	DAP	
275-83	14	21	10	12	-	
503-88	-	-	10	15	15	(OA)
503-88	-	-	7,5	11,5	-	
546-88	13	21	10	13	-	
550-88	13,2	20	7,8	10	-	
598/2B-89	16	21,5	9,5	11,5	-	
598/2B-89	-	-	10,5	-	-	

Cintura pèlvica.

UE	DTci
530-88	8,2

Fèmur.

UE	prox	medial		(se)
	DTm	DAP	DT	
146-81	31,5	13,5	-	(se)
324-83	-	18	15	

Tíbia.

UE	proxim. medial		distal		DAP	DT	(se)
	DAP	DT	DAP	DT			
145-81	19	24	3,5	10	-	-	(se)
188-81	-	-	11	10	-	-	
Neteja-82	-	-	11	13,5	-	-	
Neteja v/s-82	-	-	11	14,5	-	-	
229-83	-	-	-	-	19	24	
257-84	-	-	11	14	-	-	
340-83	-	-	12,5	15	-	-	
402-86	37	24	-	-	-	-	
501-86	-	-	-	-	20	26	
505-86	-	-	10,5	12	15	20	
543-88	-	-	10,5	13	-	-	

Metatars.

UE	proxim. medial		DAP	DT	(se)
	DAP	DT			
118-80	19	21	10	12	
146-81	-	-	10	10,5	
158-82	-	-	12	-	
185-81	18	19,5	11	12,3	
Neteja v/s-82	-	-	10,5	12	
210-83	-	-	8,7	10,5	
229-83	-	-	10,5	12,5	
547-88	-	-	10,5	12,2	
598/1A-89	-	-	6,5	7,5	(se)

598/2B-89	-	-	9,5	10
598/2B-89	-	-	10	10,8

Falanges (F 1).

UE	proxim.		medial		distal		(OA)
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	
145-81	31,5	13,2	13,2	10	11	6	7,2 (OA)
235-82	34	11	14	10,5	12,5	10,3	8,5 (OA)
505-86	31	11	13	9,2	9,2	9,5	11 (OA)

Falanges (F 2).

UE	proxim.		medial		distal		(OA)
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	
598/1A-89	18	10	9	8	6	7,2	6,2 (OA)
598/1A-89	19	-	9	-	6	-	6 (OA)

- Suids (*Sus domèsticus* i *Sus scrofa*).

Maxilar superior.

UE	LPs
598/1B	39

Mandíbula.

UE	LPi	LP2P4	LP2I3	Lpmi	HM3
316-83	58	34,5	44,5	67	42
536-88	-	36,5	-	-	-
537-88	-	35	-	-	-

M3 (Inf.)

UE	LPM	APM
535-88	29,5	13
537-88	28	14

M3 (Sup.)

UE	LPM	APM
598/1B	27,2	11,5
598/1B	27	14

537-88	31	15
543-88	30	14
543-88	37,5	15

Cintura escapular.

UE	DTpcv	DTtv	DTCv	DTcv	
219-82	-	21	-	-	
Neteja-82	12,5	-	-	-	
Neteja-82	21	-	-	-	
229-83	21	30	-	20,5	
298-83	19	27	-	17	
316-83	-	-	26,5	-	02
551-88	19	28,5	23	21,5	

Húmer.

UE	medial		distal		DTt
	DAP	DT	DAP	DT	
158-82	20,5	14	32,5	33	28,5
537-88	-	-	-	35	27,5
559-88	-	-	34	35	30

Metacarp (III).

UE	proxim.		medial		(se)
	L	DAP	DT	DAP	
298-83	53,5*	10	8	12,5	(se)

Metacarp (IV)

UE	proxim.		medial		(se)
	L	DT	DAP	DT	
402-86	42*	12	-	-	
530-88	61,5*	11,5	9	10,5	(se)

Cintura pèlvica.

UE Lap
521-87 29

Calcani.

UE Lmc DTmc
559-88 67 27

Metatars (II).

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
124-80	40*	5	7	5	6	-	-	(se)
Neteja-82	44	4	11	4	7	7	12	

Metatars (III).

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
551-88	79*	-	12,5	10	11,5	15*	13*	(sed)
551-88	62,5*	-	12	-	10	-	-	(sed)
556-88	73	-	12	9,7	12	14,5	8,5	

Metatars (IV).

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
188-81	-	-	-	8	9,5	-	-	
543-88	-	-	9,5	14	-	-	-	
557-89	-	-	12,2	11,5	-	-	-	
557-89	-	-	12,2	-	-	-	-	
598/3A-89	-	-	11	13	-	-	-	

Metapods (II-V).

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
298-83	52,2	-	-	4,5	7,5	12	8	

557-89	50*	3,5	6,5	4,2	6,5	7*	11* (sed)
559-88	40,5*	5,5	9	6	8,7	-	- (sed)
593-89	37*	5,5	7	4	7	7,5*	9* (sed)
598/1B-89	-	4	6	4,2	7,5	-	-
598/1B-89	-	-	-	-	-	7,5*	10,5* (sed)
598/1B-89	-	-	-	5	7,5	-	-
598/2b-89	44,5*	5	-	5	7	9*	11* (sed)

Falanges (F 1).

	proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
551-88	32	9	12,5	10	13,5	11,5	13
559-88	31	13	15	11	12	10	14
595-89	-	-	-	16	16	15	18,5
595-89	33	14,5	15	11,5	13,5	10	15,5

Falanges (F 2).

	proximal	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
257-84	27*	-	-	10,5	13	9	14 (sep)
595-89	22	15	14	10	12	13	13

- Bovins (*Bos taurus*)

Mandíbula.

UE	LPI	HM2	HM3	DAPcm	DTcm
543-88	41	45	35	-	-
543-88	-	-	30	-	-
543-88	-	-	-	15	37

M3 (Inf.).

UE	LPM	APM
----	-----	-----

M3 (Sup.)

UE	LPM	APM
----	-----	-----

118-80	37,5	15	505-86	28	22,5
257-84	34	14	505-86	28	22,5
298-83	32	15	593-89	24,5	14,5
501-86	-	11,5	593-89	24	14
543-88	33	10	598/3A-8929		20
543-88	35	12			

Columna vertebral.

UE	DTCv	DTcv	Hv
146-81	56*	47*	107 (se)

Cintura escapular.

UE	DAPc	DAPa	DAPg	DTg
504-86	-	-	-	38
593-89	51	60,5	51,5	37

Húmer.

	dist	prox
UE	DT	DTr
340-83	86	79,5

Radi.

	proxim.		medial		distal		
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
Neteja/vs-82	-	-	-	-	26,5	-	-
298-83	-	34	63	18	36,5	-	-
364-84	-	21	-	18	22	28	48

Ulna.

UE	DAPu	DAPou	DTu
Superf.-82	50,5	39	23
543-88	50,5	-	-

Metacarp.

UE	proxim. medial		distal		DAP	DT	DAP	DT
	L	DAP	DT	DAP				
Superf.-82	-	38,5	62	-	-	-	26,5	-
Neteja-82	-	-	-	23	-	-	-	-
210-83	-	34,5	59	23	32	-	-	-
402-86	-	31,5	59	-	-	-	-	-
535-88	-	46	62	-	-	-	-	-
543-88	-	31	53,5	21	30,5	-	-	-
543-88	-	-	-	20,5	28	29	54	-
543-88	-	-	-	21	29,5	30	53	-
559-88	193	31	53	21	31,5	28,2	55	-

Tíbia.

UE	proxim. medial		distal		DAP	DT	DAP	DT
	L	DAP	DT	DAP				
210-83	-	-	-	-	-	-	36	58
257-84	-	-	-	43	31,5	-	-	-
501-86	-	-	-	-	-	-	36,2	52
543-88	-	-	-	43,5	46,5	-	-	-
593-89	-	-	-	26	37,5	38	56,5	-

Metatars.

UE	proxim. medial		distal		DAP	DT	DAP	DT
	L	DAP	DT	DAP				
118-80	-	45	45	27	28	-	-	-
145-81	-	42	43,5	28,5	28	-	-	-
505-86	-	-	-	26	-	-	-	-
593-89	-	-	-	22	21	-	-	-

Astragal.

UE	Lea	Lia	Aea	Aia	DTta
270-82	69	68,5	35	37	42

547-88	60	-	37	38	41,5
593-89	60	56,5	34	-	37,5

<u>Calcani.</u>	<u>Cuneiforme.</u>		<u>Gran cueniforme.</u>		
UE	DTmc	UE	Lca	UE	DTm
521-87	33	270-82	56	270-82	46,5

Falanges (F 1).

UE	proxim.		medial		distal		
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
118-80	52	28	-	21,5	23	18	23,5
146-81	-	29	27	-	-	-	-
146-81	51,5	30	28	22,5	24	20,5	25
Neteja-82	60	34	34	23,5	-	21	-
275-83	55,5	34	-	21,5	26	20	-
257-84	57	31	28	22,5	24	20	27
503-86	-	-	-	-	-	19	24,5
505-86	49	30,5	27	20	22	18,5	24
543-88	55	27	30	23	27	20,5	27
543-88	57	-	25	20	21	18	23
543-88	51,5	20	-	19	17	14	17,5
543-88	53,5	27,5	31	22	27	19	-
543-88	53	28,5	30	23	25	21,5	21
543-88	54,5	29	26	20	24	24	25
543-88	54	28,5	26	21,5	22	18,5	24,5
559-88	55	30,5	23	-	-	-	-
593-89	49	22	-	-	-	-	-
598/1A-89	57,5	-	-	25,5	24	30	29

Falanges (F 2).

UE	proxim.		medial		distal		
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
536-88	36	26	26	21,5	21,5	26,5	21

543-88   36,5   27   -   19   -   27   -

Les falanges I de bovins, al presentar el grup més nombrós de dades, ha permès la seva comparació mitjana amb altres jaciments estudiats per nosaltres, com Darro (MOLIST, inèdit, 1990) i Empúries (MOLIST, MIRO, 1990). Malhauradament, les dades no ha estat possible comarar-les amb La Bourse (més proper cronològicament) ja que Jourdan no proporciona medicions sobre les falanges (JOURDAN, 1976a). El nostre interès en la comparació estava en poder veure si, en una diferència cronològica considerable (segle V a.n.e. a Empúries, alt-imperi a Darró i segles III/V a Vilauba), es podien distingir canvis de talla. Efectivament, es pot apreciar com totes les mesures proximals i distals de la falange I són superiors a Darró i a Vilauba, amb una considerable diferència. No obstant, aquesta diferència es redueix en les mesures medials. Per tant, els bovins de Darró i Vilauba (època romana) són de talla superiors als utilitzats pels grecs a Empúries, que eren més baixos i robusts.

De moment, no hi ha estudis globals sobre les diferents races domèstiques de bovins. Jourdan (1976a), assenyala que és difícil diferenciar només per les característiques morfològiques el "Bos taurus brachyceros" (de petita talla, que a França i a la Península Ibèrica es coneix des del neolític) del "Bos taurus brachycephalus" (sembla que introduït en època romana, de talla superior a l'anterior).

-Equins (*Equus caballus* i *Equus asinus*)

PM2 (i)

UE	LPM	APM
543-88	31,5	16

PM4 (i)

UE	LPM	APM
270-82	27	18,5
270-82	27	18

M1 (i).

UE	LPM	APM
543-88	24,5	15
593-89	21,5	15,5

M2 (i).

UE	LPM	APM
270-82	25	16,2

M3 (s).

UE	LPM	APM
298-83	26,5	21

Húmer

UE	proxim.		medial		distal		DAP	DT	DTt
	L	DAP	DT	DAP	DT				
260-82	-	-	-	-	-	-	-	-	81,5
270-82	-	-	-	35,5	47,5	-	-	-	-
270-82	-	-	-	41	53	-	-	-	-

Radi.

UE	proxim.		medial		distal		DAP	DT	DTr
	L	DAP	DT	DAP	DT				
270-82	-	46	84	27	38	-	-	75	
270-82	-	-	-	27,5	41,5	-	-	-	

Ulna.

UE	Lo	DAPu	DAPoy
270-82	80,5	61,5	49

Metacarp.

proxim. medial distal

UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
270-82	-	-	-	28	33,5	38	47,5
270-82	-	-	-	27	36	-	-
270-82	237	-	41	27	36	36,5	49
535-88	-	25	35,5	18	24	-	-
543-88	-	35	48	24	32	-	-

Fèmur.

UE	L	proxim.		medial		distal	
		DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
260-82	-	-	-	-	-	89,2	-
535-88	-	-	-	31,5	27,5	-	-

Tíbia.

UE	L	proxim.		medial		distal	
		DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
260-82	-	63,5	91	-	-	-	-
270-82	-	-	-	34	42	43,7	74

Astràgal.

UE	Lea	Lia	Aea	Aia
270-82	60	56,5	51	58,5

Calcani.

UE	DTmc	<u>Cuneiforme.</u>	
		UE	DTm
543-88	45	535-88	52,5

Falanges (F 1).

UE	L	proxim.		medial		distal	
		DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
270-82	84	-	-	35	33,5	43,5	42,5
270-82	-	55	49	36,5	-	-	-
535-88	-	20,5	33	20,5	41	-	-

543-88	87,5	45,5	22	23	34	32,5	53
--------	------	------	----	----	----	------	----

Falanges (F 2).

		proxim.	medial	distal			
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
593-89	46,5	52	49	31	42	48	-

Falanges (F 3).

UE	L	Lca	DTca	Lsd	H
270-82	54	22,5	47	47	40

- Lagomorfs (*Oryctolagus cuniculus* i *Lepus europaeus*)

Sota l'ordre dels lagomorfs, família dels lepòrids, s'han identificat dues espècies: el conill ("*Oryctolagus cuniculus*") i la llebre ("*Lepus europaeus*"). La diferenciació s'ha fet en base a les diferències osteològiques entre ambdúes.

Conill

Húmer.

		proxim.	medial	distal			
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
544-88	-	-	-	5	4,5	9,5	7

Radi.

		proxim.	medial	distal			
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
593-89	60	7	9	4,3	4,2	7	7,5
593-89	-	-	-	4,2	5,8	-	-

Ulna.

UE DTu
593-89 5,5

Cintura pèlvica.

UE DTm Lap
535-88 - 7,2
598/1B-89 8 8

Fèmur.

UE	proxim.		medial		distal		
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
593-89	-	-	17	14,5	-	-	-
593-89	-	-	16,2	16	-	-	-

Tíbia.

UE	proxim.		medial		distal		
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
547-88	-	13	15	-	-	-	-
559-88	-	-	-	4	4,9	6	12
598/1A-89	-	9,5	12,5	4	5,5	-	-
598/2B-89	-	-	-	6,2	6,2	-	-

LLebre.

Fèmur.

UE	proxim.		medial		distal		
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
249-84	-	-	-	8	8	20,5	16

-Gallinàcees (Gallus Gallinàcees)

Húmer.

proxim.		medial		distal	
---------	--	--------	--	--------	--

UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
550-88	-	-	-	6,2	7,2	8	11
593-89	-	9	18	5,5	7	-	-
593-88	73	12,5	17	6	7,2	15	-

Ulna.

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
598/1A-89	55	4,2	4,8	2,2	3	2,5	6	
289/1A-89	-	4,5	5,2	3	3	-	-	

Fèmur.

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
543-88	-	-	-	6	6	9,5	12	
544-88	-	-	-	6,5	8	-	-	
546-88	-	-	-	5	6	11	11	
598/3B-89	-	-	16,5	14,5	-	8,5	-	

Tíbia.

		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
593-89	54	6	8	4,8	5,2	6	8	

Tars-metatars.

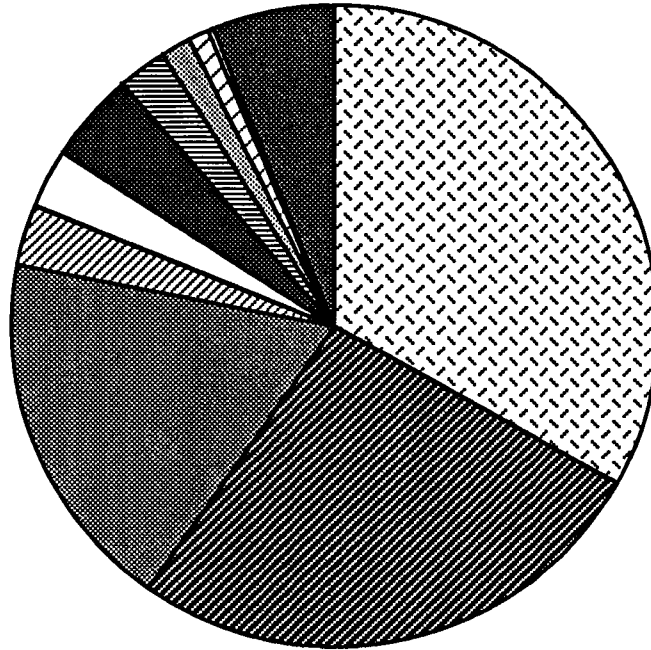
		proxim.	medial	distal				
UE	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT	
559-88	-	-	-	4	6	11	9	

- Rossegadors.

Fèmur.

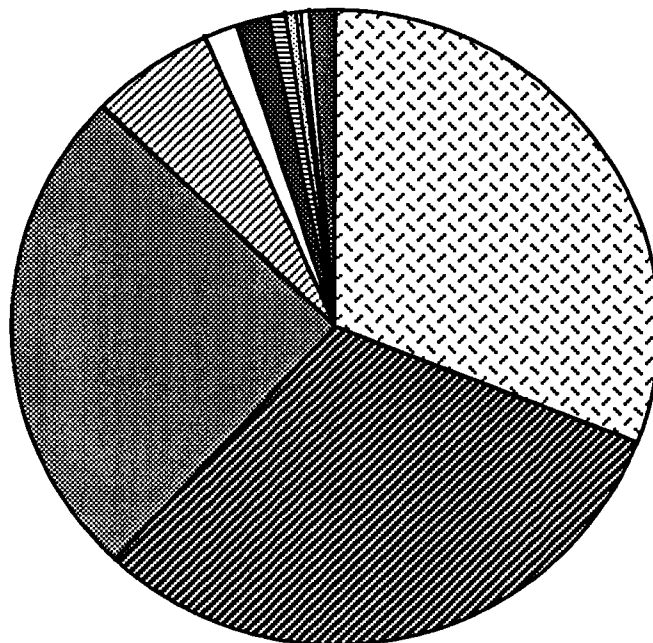
UE	proxim.		medial		distal		
	L	DAP	DT	DAP	DT	DAP	DT
557	33	4	5,5	3,2	2,9	3,7	4,2
598-1B	30	4	5,5	2,5	3	4	4

Distribució espècies segons NMI

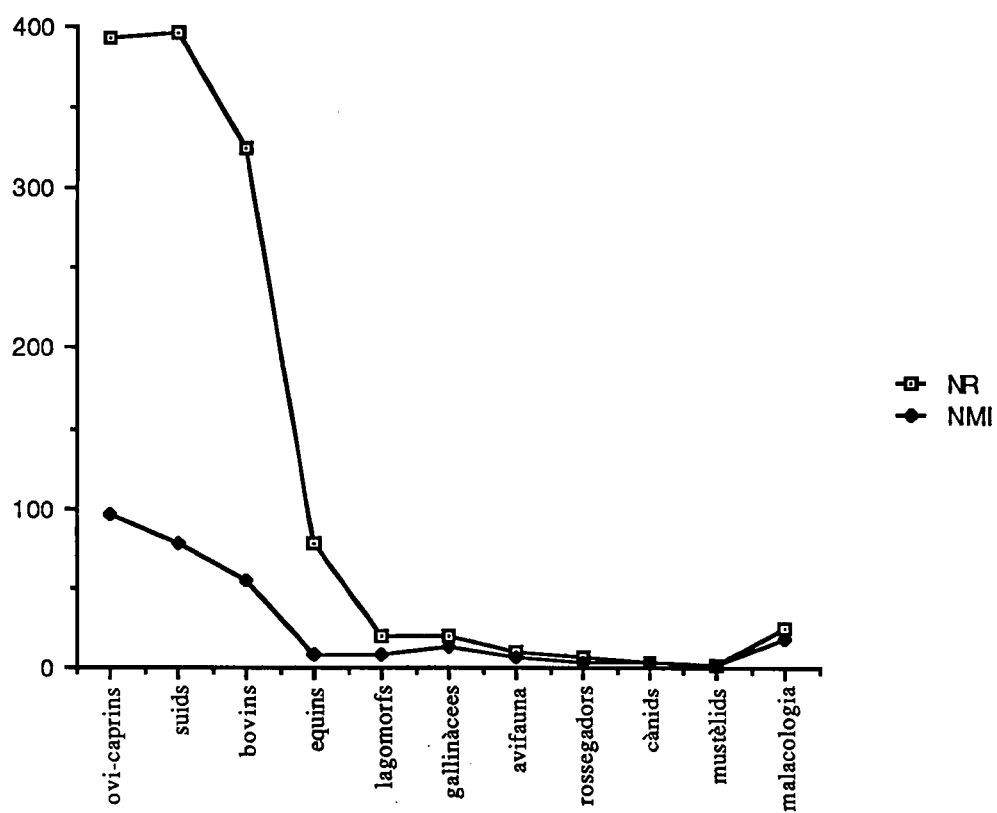
- ❑ ovi-caprins
- ▨ suïds
- ▩ bovins
- ▧ equins
- lagomorfs
- gallinàcees
- ▨ avifauna
- ▩ rossegadors
- ▧ cànids
- ▨ mustèlids
- malacologia

Distribució de les espècies segons NR

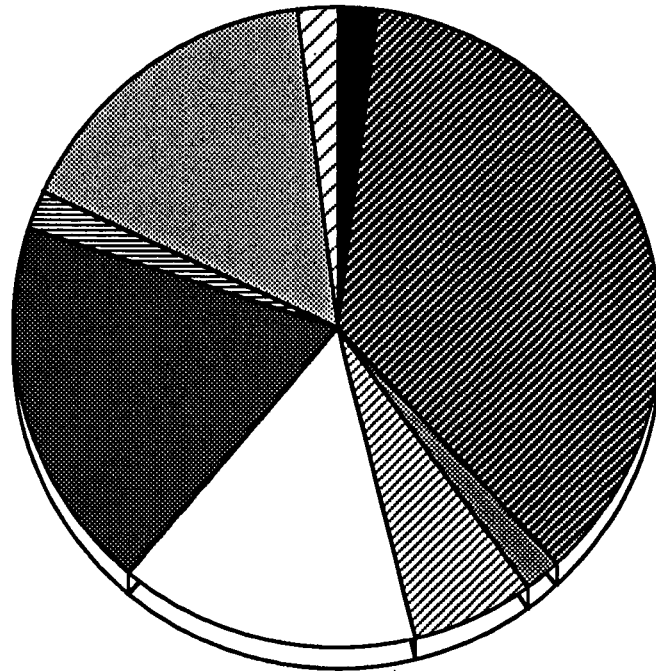
- ❑ ovi-caprins
- ▨ suïds
- ▩ bovins
- ▧ equins
- lagomorfs
- gallinàcees
- ▨ avifauna
- ▩ rossegadors
- ▧ cànids
- ▨ mustèlids
- malacologia

Comparació entre NR i NMI del total d'espècies

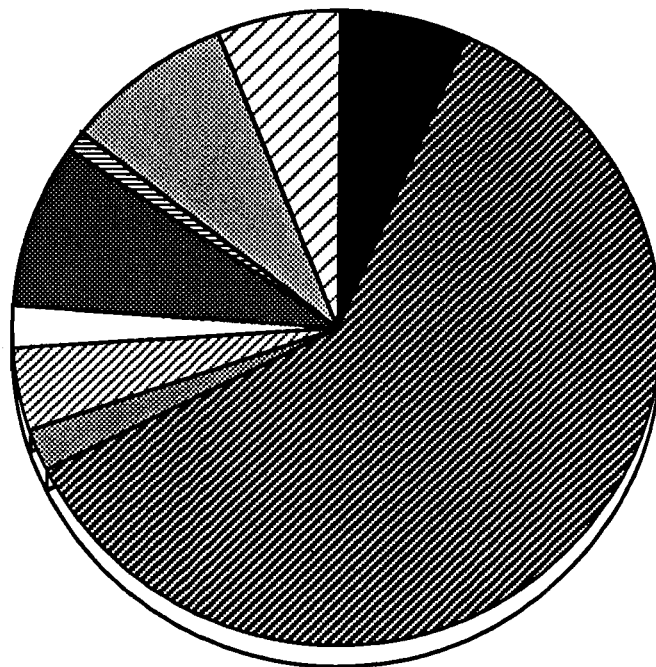

ovi-caprins

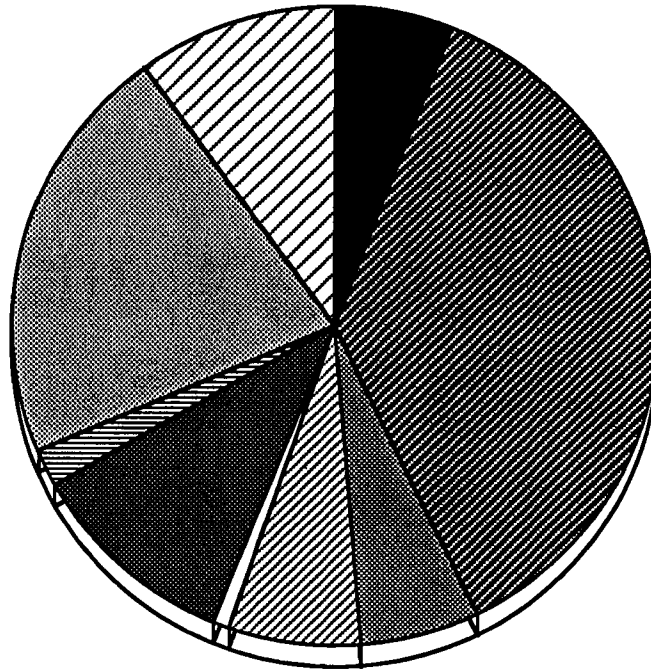
- crani
- ▨ dentició
- ▩ col. vertebral
- ▧ cint. escapular
- caixa toràtica
- ext. anteriors
- ▨ cint. pèlvica
- ▩ ext. posteriors
- ▧ ext. indefinide

suids

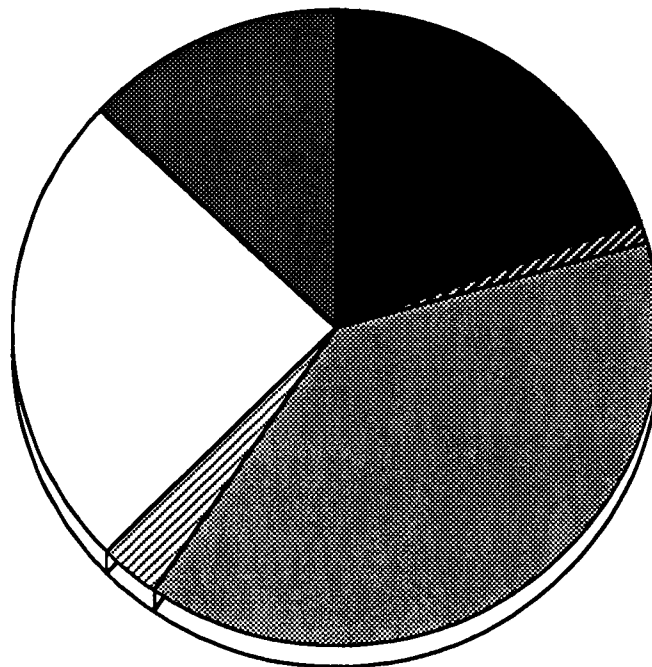
- crani
- ▨ dentició
- ▩ col. vertebral
- ▧ cint. escapular
- caixa toràtica
ext. anteriors	Solid black
cint. pèlvica	Horizontal lines
ext. posteriors	Cross-hatch
ext. indefinide	Diagonal lines (top-right to bottom-left)

bovins

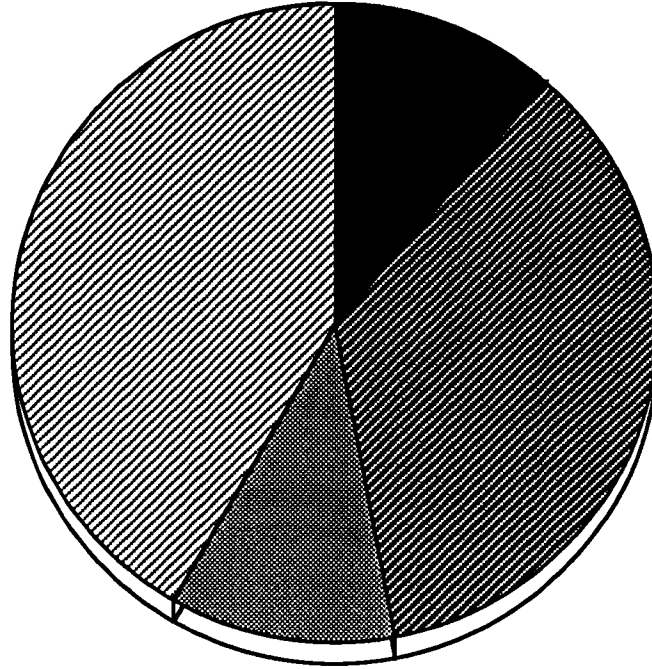
- crani
- ▨ dentició
- ▩ col. vertebral
- ▧ cint. escapular
- caixa toràcica
- ext. anteriors
- ▨ cint. pèlvica
- ▩ ext. posteriors
- ▧ ext. indefinide

equins

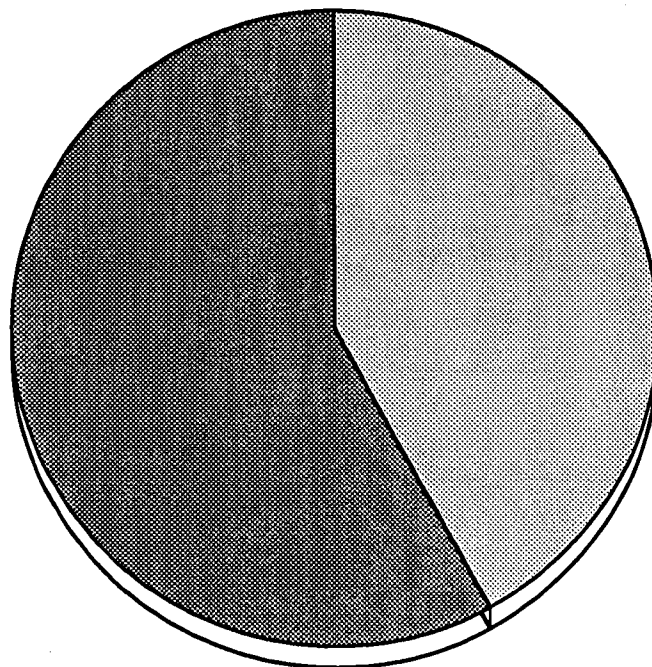
- dentició
- ▧ cint. escapular
- ▩ ext. anteriors
- ▨ cint. pèlvica
- ext. posteriors
- ▩ ext. indefinide

lagomorfs

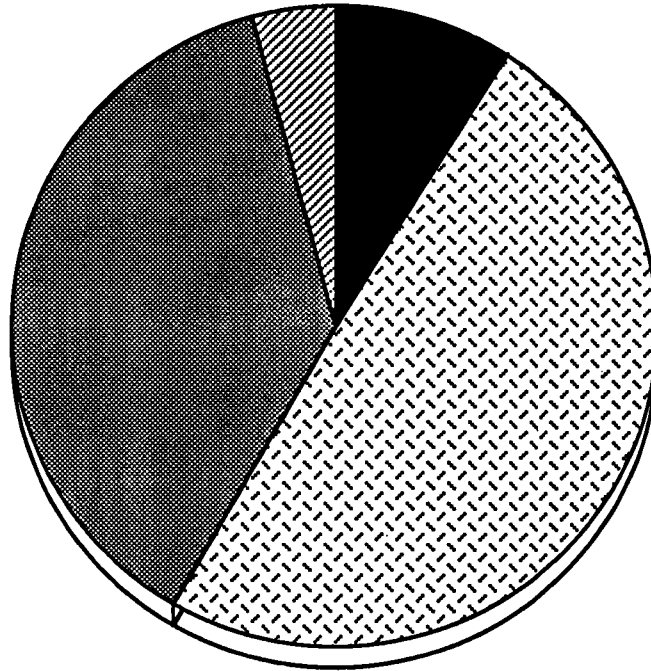
- dentició
- ▨ ext. anteriors
- ▩ cint. pèlvica
- ▧ ext. posteriors

gallinàcees

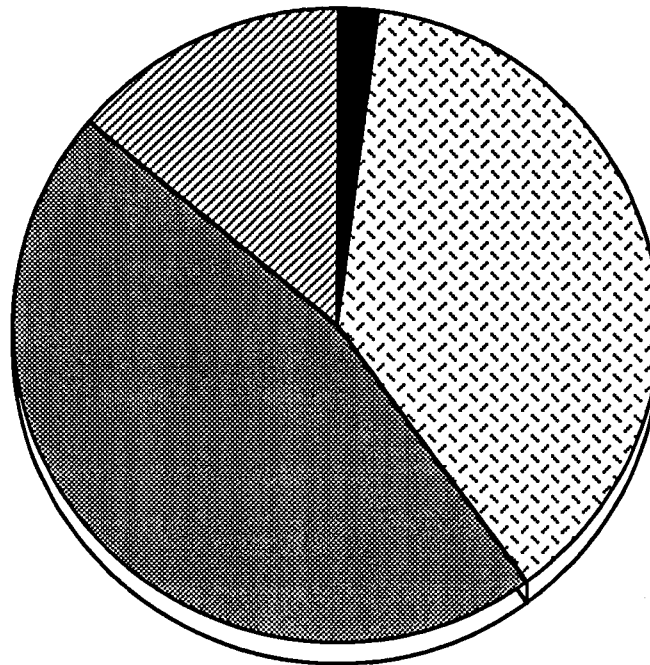
- ▩ ext. anteriors
- ▨ ext. posteriors

ovi-caprins

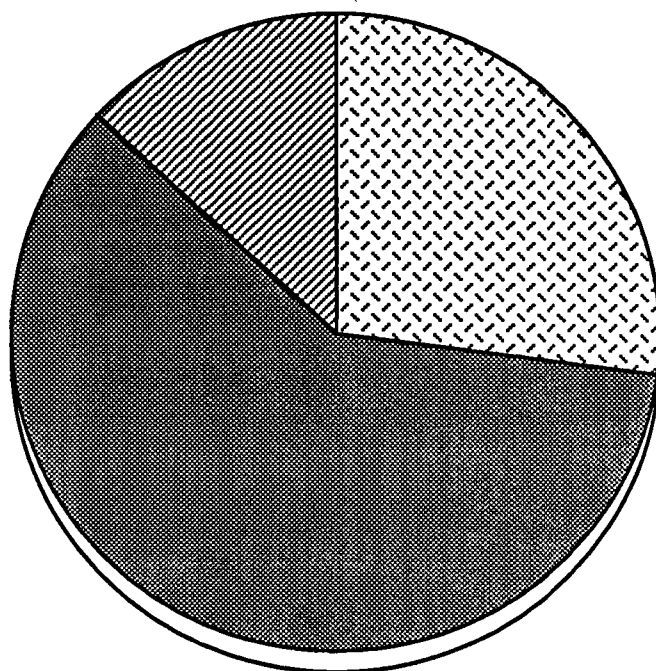
- nou nat
- ▨ jove
- ▩ adult
- ▧ vell

suids

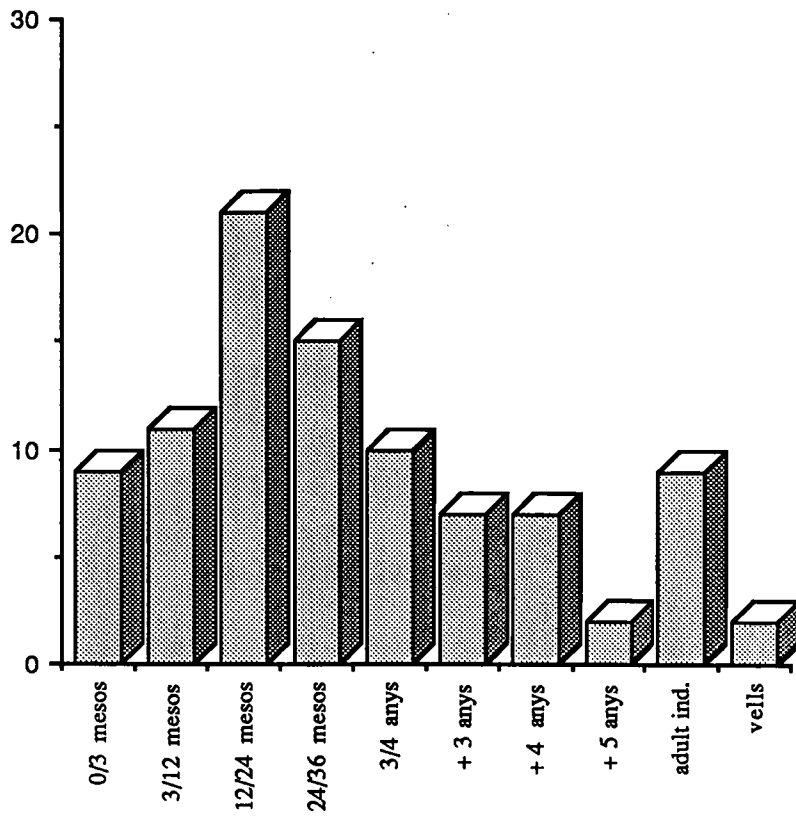
- nou nat
- ▨ jove
- ▩ adult
- ▧ vell

bovins

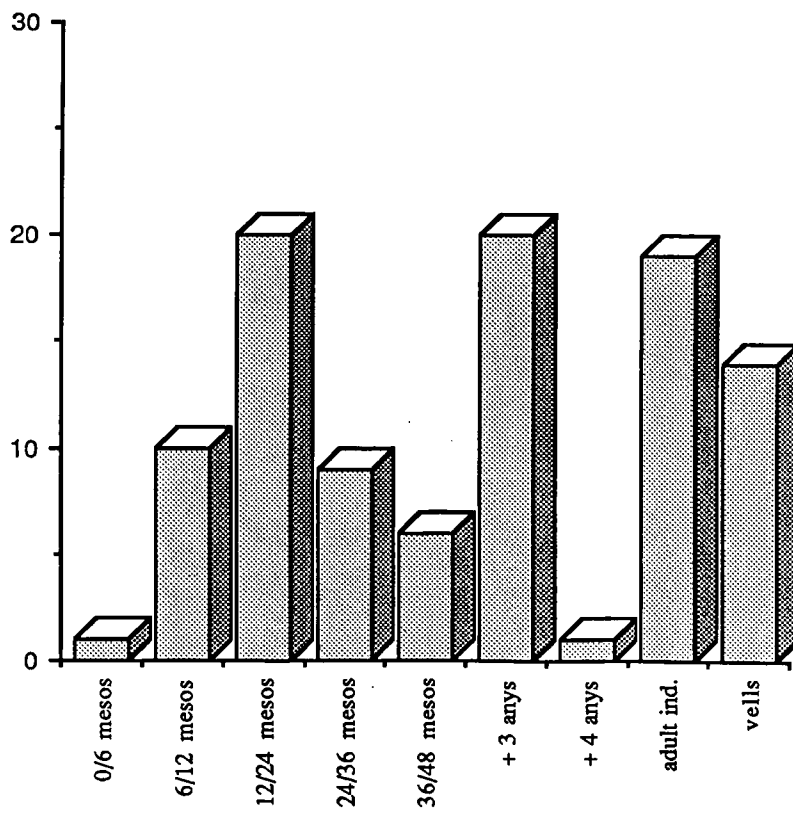

- jove
- adult
- vell

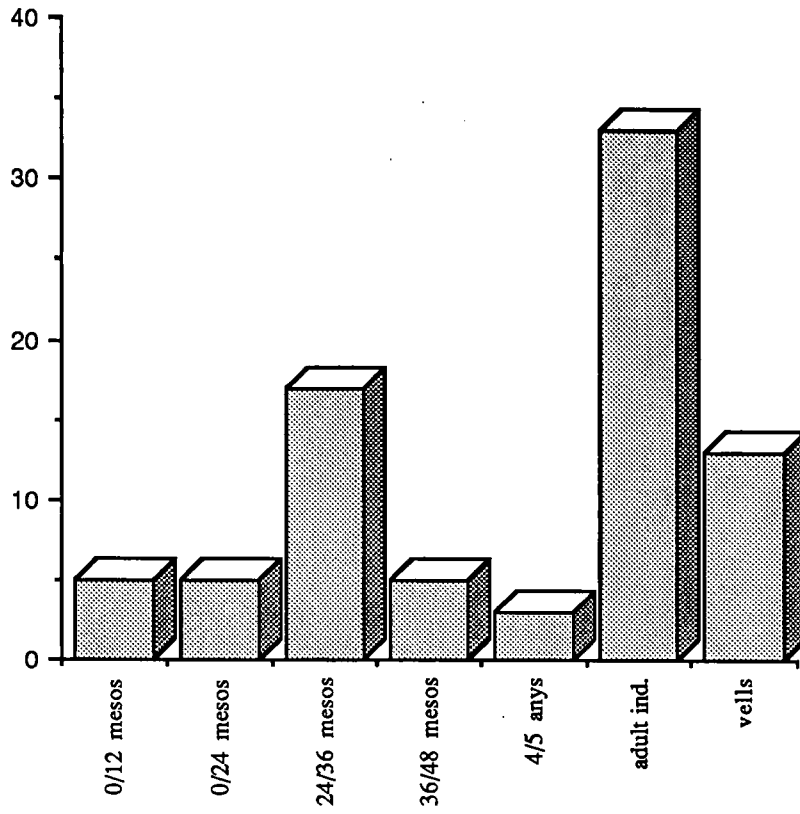
ovi-caprins

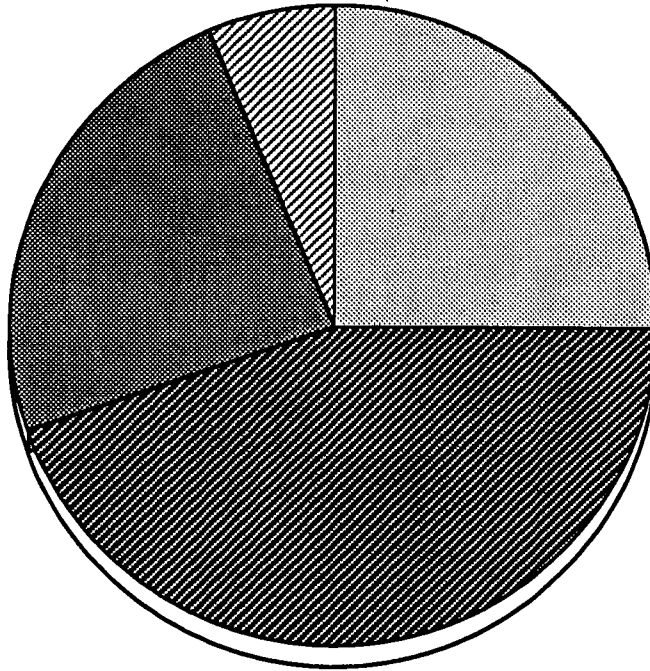
suids

bovins

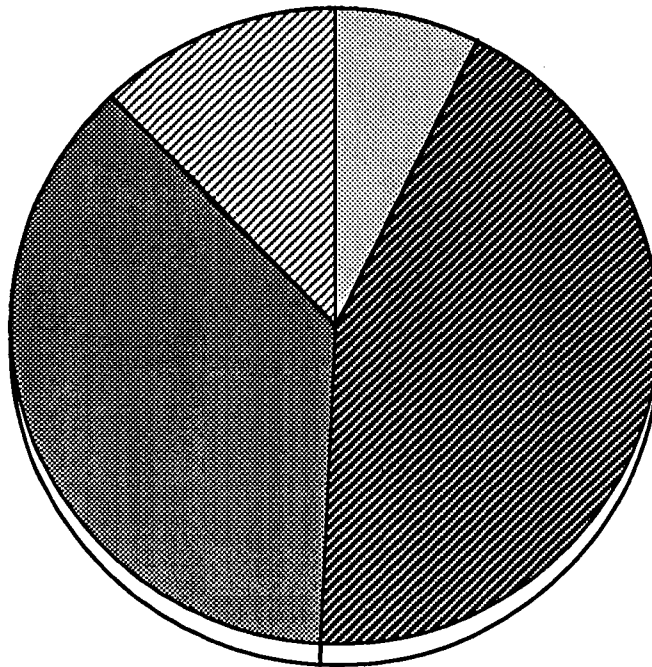

fase II

- nou nats
- joves
- adults
- vells

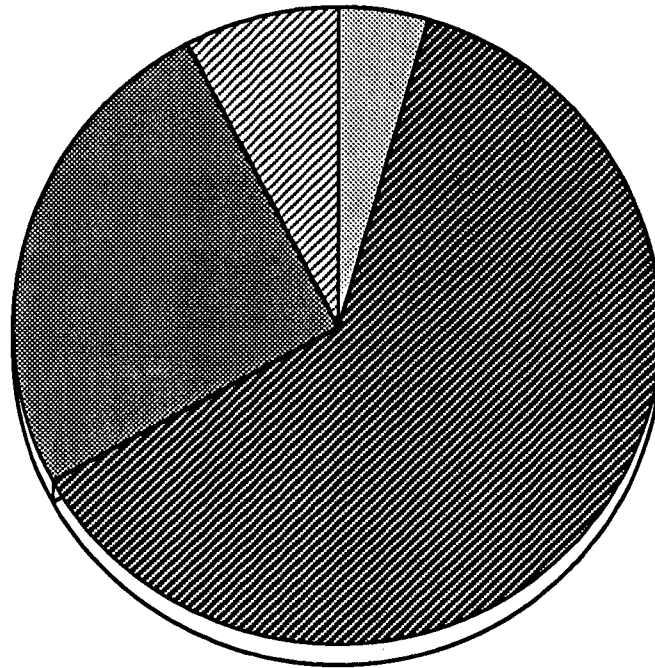
fase III

- nou nats
- joves
- adults
- vells

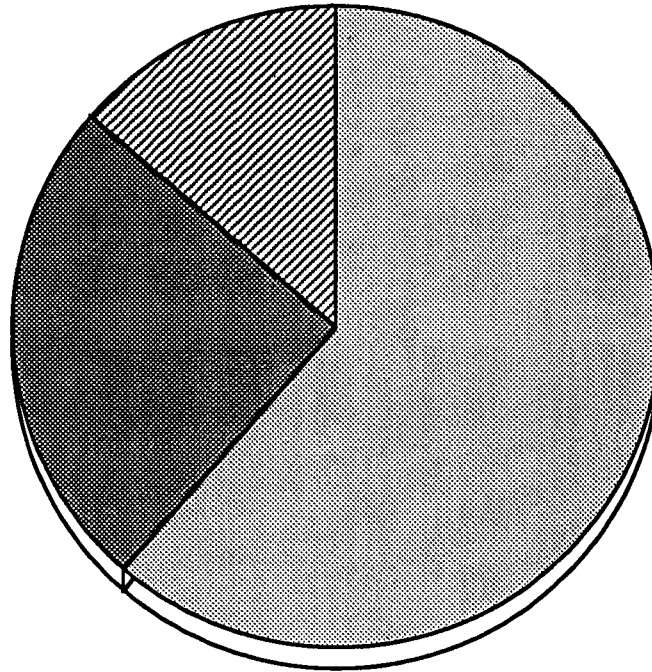

fase IV

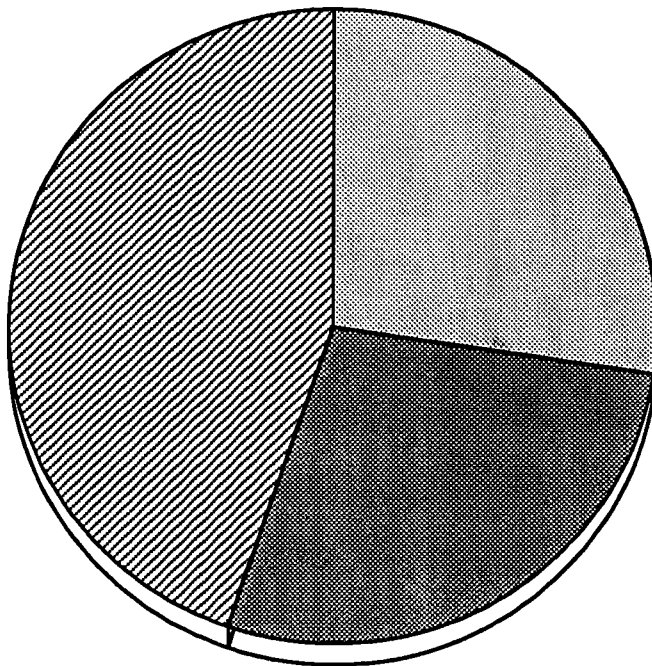
- nou nats
- joves
- adults
- vells

individus nou nats

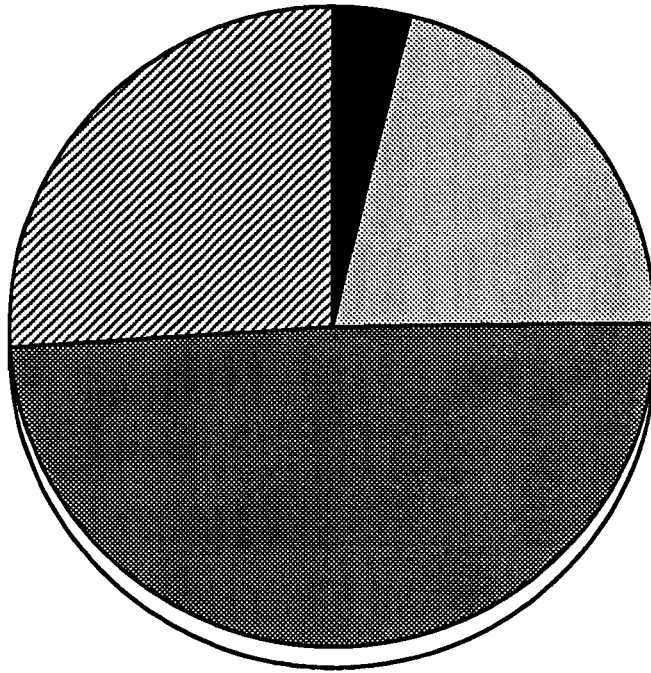
- fase II
- fase III
- fase IV

individus joves

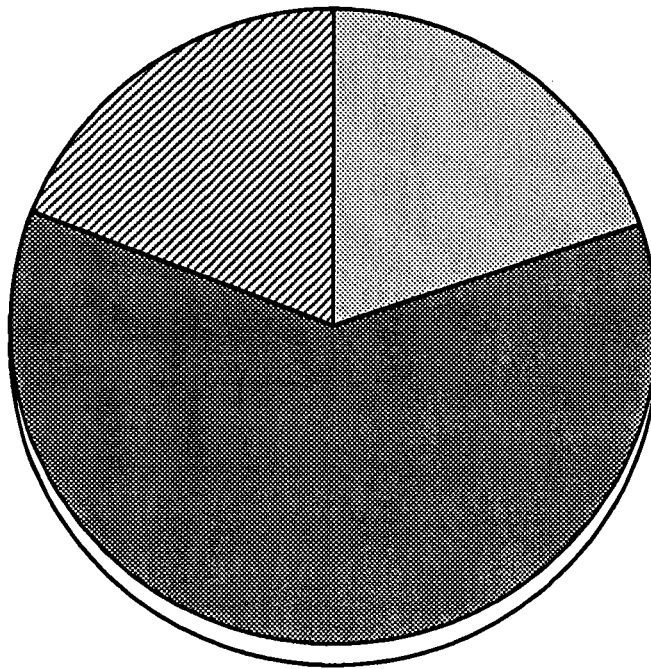
- fase II
- fase III
- fase IV

individus adults

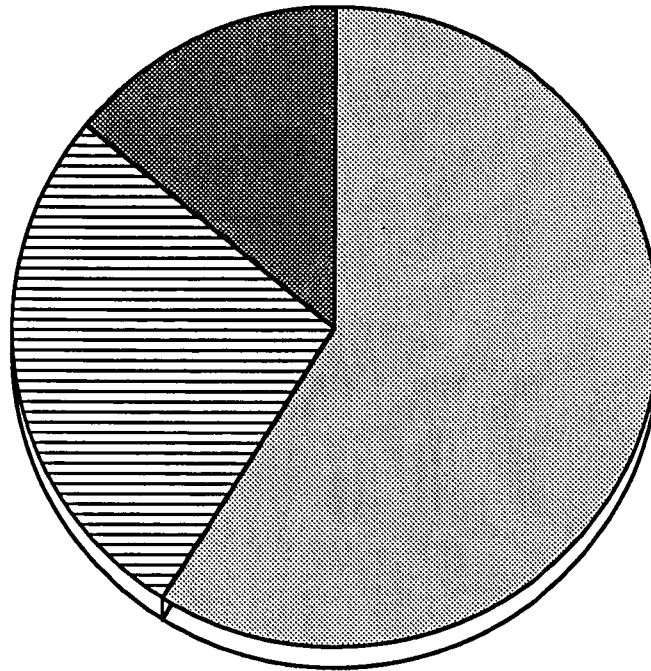
- fase I
- fase II
- fase III
- fase IV

individus vells

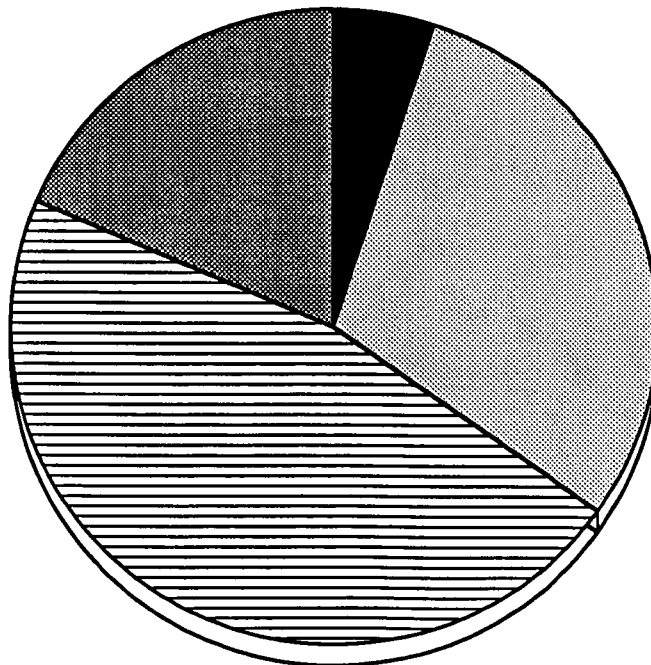
- fase II
- fase III
- fase IV

fase II

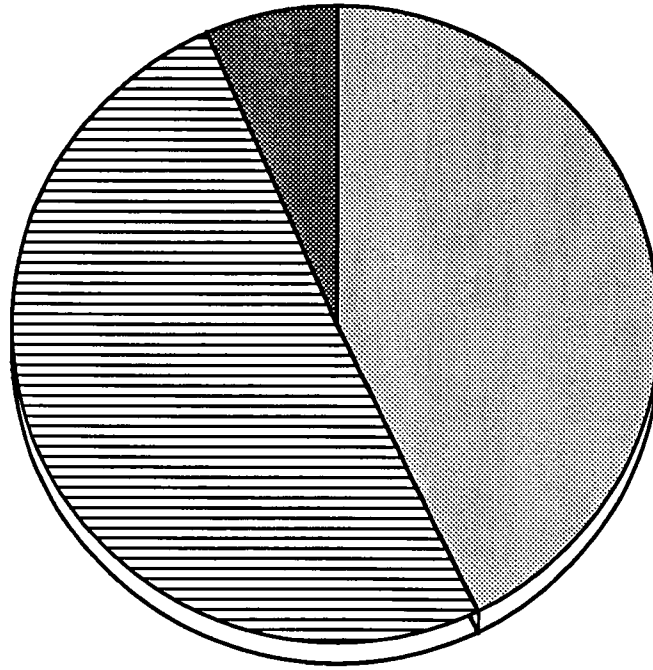
- joves
- ▨ adults
- vells

fase III

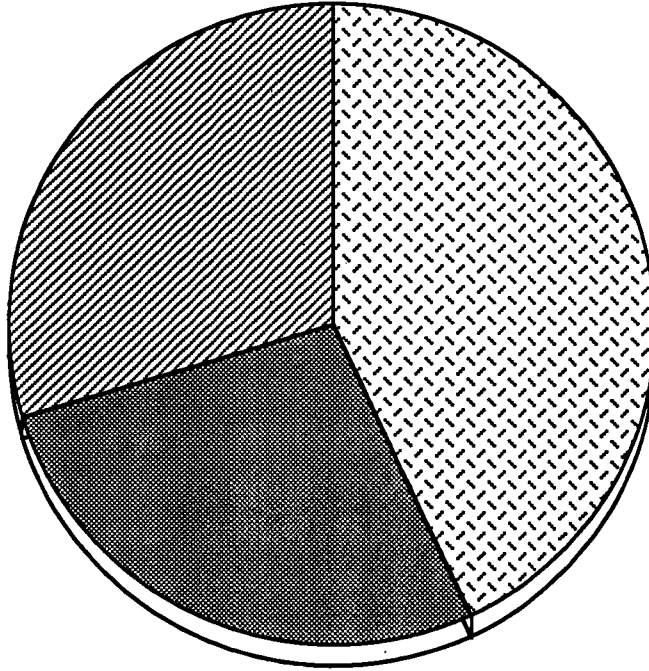
- nou nats
- joves
- ▨ adults
- vells

fase IV

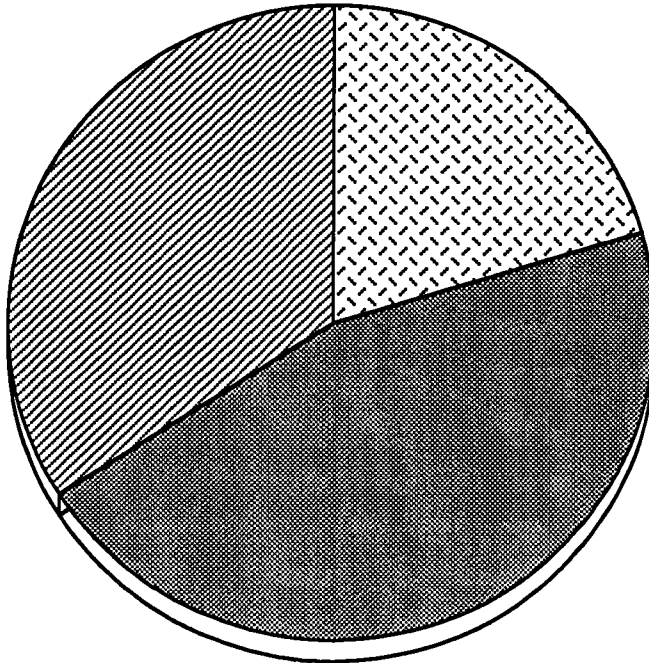
- joves
- adults
- vells

individus joves

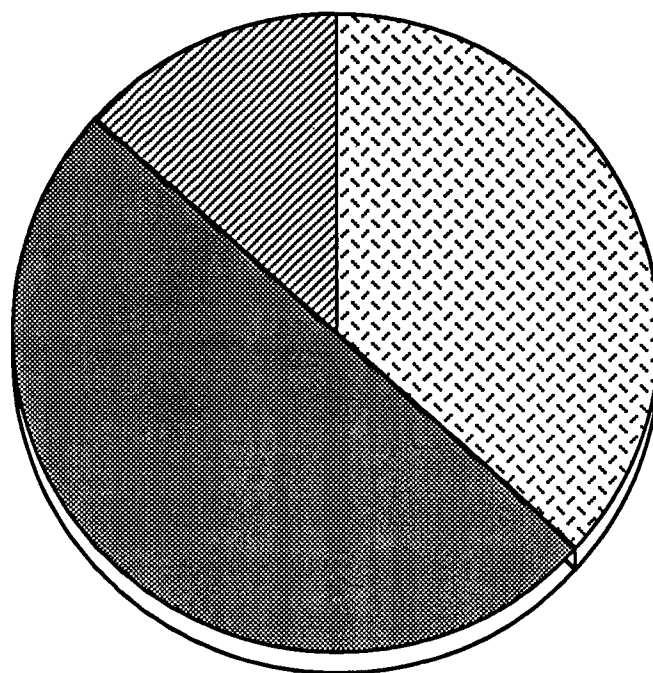
- fase II
- fase III
- fase IV

individus adults

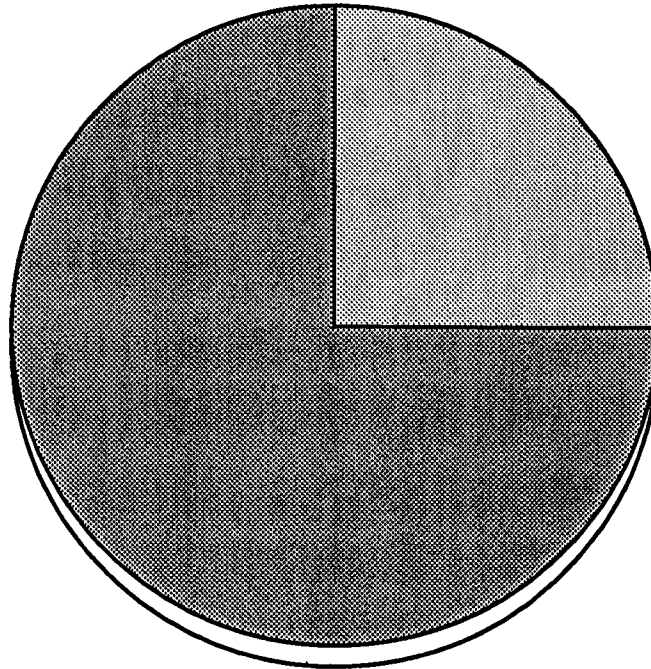
- fase II
- fase III
- fase IV

individus vells

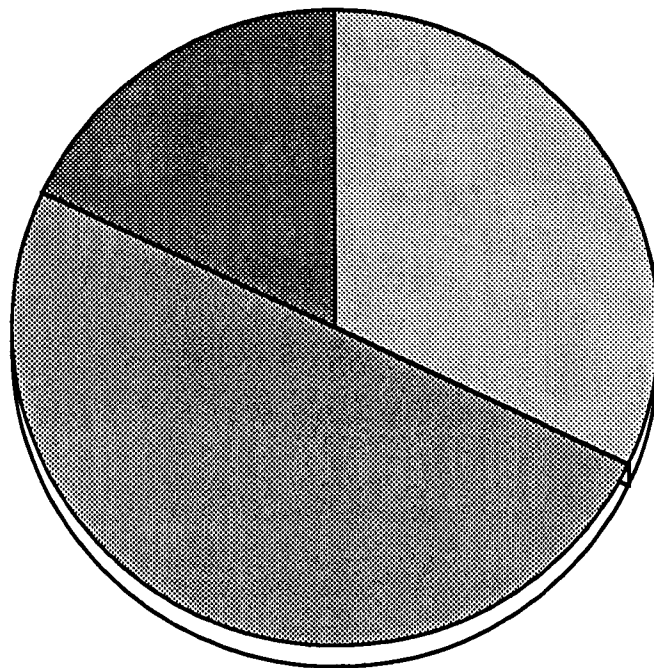
- fase II
- fase III
- fase IV

fase II

■ joves
■ adults

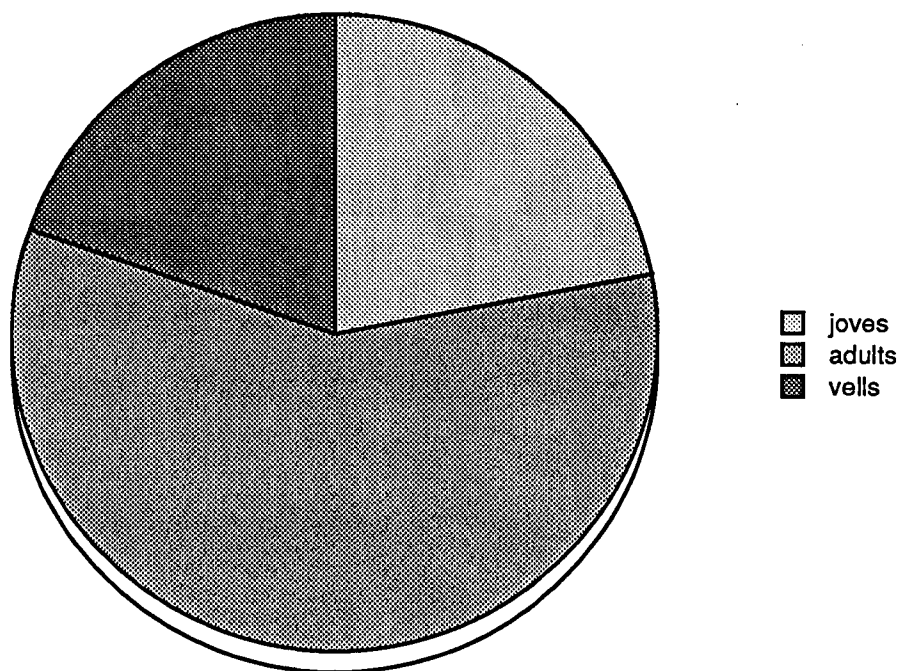
fase III

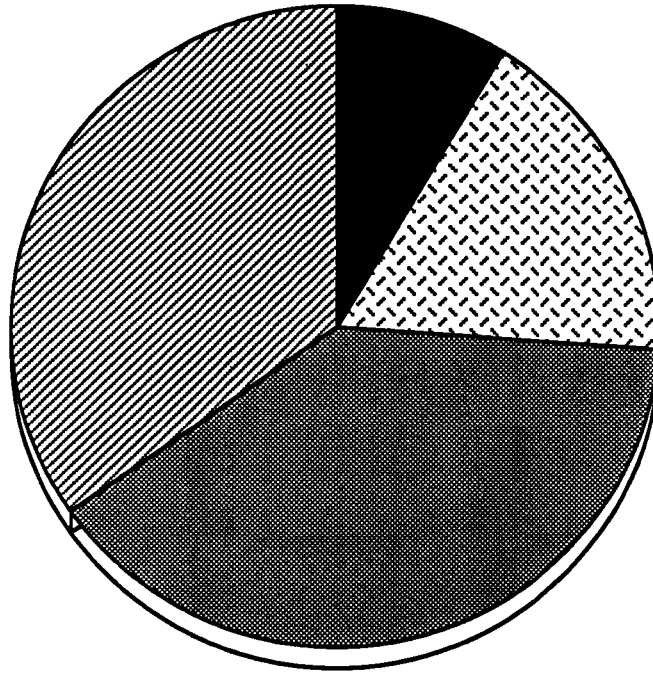
■ joves
■ adults
■ vells

fase IV.

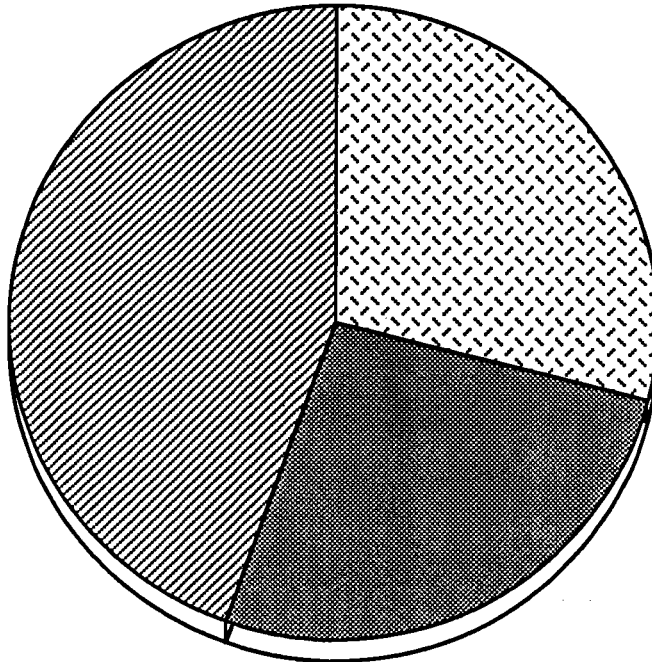

individus joves

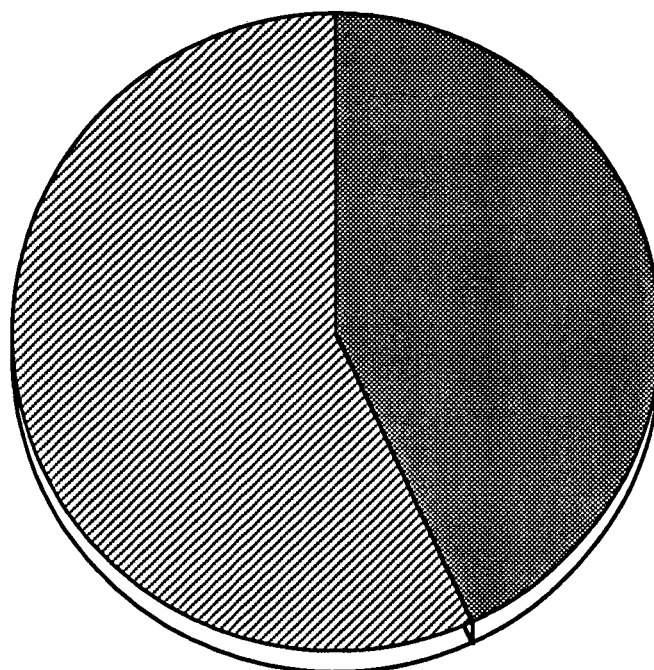
- fase I
- fase II
- fase III
- fase IV

individus adults

- fase II
- fase III
- fase IV

individus vells

■ fase III
▨ fase IV

ESTUDI PALEOCARPOLÒGIC

per Ramon Buxó

légumineuses cultivées, la lentille et la vesce. Les autres plantes cultivées sont le lin et le raisin.

Les plantes adventices sont représentées par les restes du Gaillet et par des restes associés aux Luzernes.

Un commentaire rapide sur les faibles résultats d'Empuries attestent aussi que l'Orge vêtue et le Blé nu sont les espèces céréalières les plus importantes. Les légumineuses sont toujours présentes par quelques taxons, et la vigne est aussi attestée. Il peut être toujours intéressant de voir que l'Engrain et l'Orge nue sont encore en culture, de même nous ne savons pas le degré, mais il est possible en observant les mentions sur les autres chantiers, que les deux espèces se maintiennent encore dans le premier Age du Fer, jusqu'à disparaître (Orge nue) ou à se réduire à la minime mention comme ce serait le cas pour l'Engrain.

7.3. Les débuts de la Période Romaine

7.3.1. L'exploitation agraire du territoire dans la période romaine: Vilauba

- Vilauba (Camós, Pla de l'Estany)

Cadre géographique et archéologique du site

La villa romaine de Vilauba est située à la comarque du Pla de l'Estany, au sud-ouest du lac de Banyoles (fig. 98 et 99). La présence de murets sur le Camp Bas de la maison moderne de Vilauba en fut la première découverte, mais en fait le site est connu grâce à la construction en 1932 de la route de la ville de Banyoles au village de Pujarnol, qui traversait par le milieu du gisement, découvrant de nombreux restes de structures (murs, dépôts...) et de matériaux archéologiques.

Le substrat géologique du site de Vilauba est un terrain formé par les marnes éocéniques de Banyoles que constituent les éléments typiques du paysage de la région. Les sols formés sur les marnes sont très calcaires et peu perméables. La présence ou l'absence des éléments carbonatés ont une grande signification pour la vie des plantes.

La vallée de Pujarnol est limitée par la serra de St. Patllari à l'ouest, Puig de Miànigues à l'est et la serra de Rocacorba au sud; elle est formée par des arenites et lutites et d'autres matériaux éocéniques. La vallée a un substrat formée par des sédiments limoneux et argileux du Quaternaire, et elle est en relation avec la zone lacustre de Banyoles-Besalú, ces caractéristiques, très particulières, devaient régir, de manière importante, la distribution de la population de la région.

Le climat de la zone est de type méditerranéen, encore que le degré d'humidité est supérieur à celui de l'Empordà, à cause de la proximité de la région montagneuse de la Garrotxa. La végétation est dominée par le Pin.

A partir de 1978 que le Musée Archéologique de Banyoles entame une campagne

de prospections sur le Camp Bas d'où on avait de bonnes références. En 1979 une collaboration catalano-anglaise débute et dure pendant cinq ans (1979-1983). La fouille de la zone met en relief un système de conduction de l'eau et une structure semi-circulaire avec un pavage de grandes briques. Les restes céramiques avèrent sur différentes structures superposées de l'habitation une datation entre les siècles I et III a.C. Les découvertes postérieures du Camp Alt avèrent que celles du Camp Bas présentent le conjoint des phases plus anciennes de la ville; manquent pourtant celles de l'époque tardo-romaine et wisigothe, qui sont attestées sur l'autre surface (fig. 99).

Vilauba est un site que présente une problématique structurale très importante et se superpose au long de la stratigraphie avec diverses phases d'occupation. Les échantillons qui nous occupent appartiennent basiquement à trois phases chronologiques du Camp Alt: la phase II, de la 2e. moitié (60-70) du Ier s. de n.è. à la fin du IIIe s. de n.è.; la phase III, de la 1e. moitié du IVe s. de n.è. au Ve s. de n.è., et la phase IV, de la moitié du Ve s. de n.è. à la moitié du VIIe s. de n.è. Nous n'avons pas des prélèvements de la phase V, comme F.J. Green avait étudié des campagnes de fouilles anciennes.

La phase II correspond au premier bâtiment du site. Il est formé par un corpus de différentes chambres au nord articulé par un couloir portiqué. La date de construction du bâtiment est située aux environs du 60 ou 70 de n.è, et la destruction est associée à un niveau d'incendie au IIIe s. de n.è. Trois échantillons provenant des unités stratigraphiques, 544, 557 et 558 ont été traités: l'échantillon de l'US 544 st associé à la chambre IX et correspond au niveau de fonctionnement (fig. 100); l'échantillon de l'US 557 du niveau de fonctionnement de la chambre XXX (fig. 100) et l'échantillon de l'US 558 localisé à la chambre XXXIII et correspond à la couche de démolition du bâtiment (fig. 100).

La phase III forme partie du niveau de reconstruction de la villa après la destruction de la phase II. Néanmoins le plan s'articule par une grande cour autour de laquelle s'organisent différentes aires. Dans un des ces endroits, on a identifié un pressoir d'huile ou de vin situé au secteur nord. Les échantillons des unités stratigraphiques 402, 505, 536, 627 et 632 sont associés à cette phase. L'unité stratigraphique 402 est une couche avec des restes de matière organique; l'US 505 correspond aux phases de nivellement de la chambre IX détruite à la fin de la phase II; l'US 536 est une couche à matière organique et cendreuse que appartient aux niveaux de nivellement de la phase III; l'US 627 est une couche noirâtre concentrée à la chambre XXXV, la couche correspond au niveau de fonctionnement de la chambre; et l'US 632 des mêmes caractéristiques que l'antérieure US, mais associée à la remodelation de la phase III.

La phase IV est attestée par la construction d'un nouveau pressoir par l'huile. Cette construction inutilise les chambres de la partie sud du cour du moment précédent. Un seul échantillon de cette phase a été récupéré (US 503). Il s'agit de la surface de diverses chambres appartenant aux derniers moments de l'occupation de la villa.

Bilan des premières études sur les restes de semences et de fruits

Les campagnes de fouilles de 1981 et 1983 ont fourni différents échantillons du Camp Alt de Vilauba, distribués dans les diverses phases de la villa. L'étude des restes des premiers travaux fut réalisée par F. J. Green (Green, à Roure et al., 1988). Le travail était réalisé sous une méthode rigoureuse et systématique, et les résultats atteignent les études de semences et fruits de différentes périodes du site.

Une des surprises inattendues était l'absence de restes oléicoles, au contraire de l'interprétation archéologique du site qui maintient l'occupation du site avec l'activité oléicole, inféré basiquement à partir de la présence du "torcularium" et des citernes. Cette activité serait propre des dernières phases d'occupation de la ville. Une possible interprétation de cette situation est peut-être le fait que les noyaux étaient récupérés après l'obtention de l'huile par la pression de la pulpe.

Les céréales cultivées sont présentes dans toutes les phases de l'occupation. L'Orge et le Blé sont les espèces basiques dans l'alimentation végétale, principalement dans les phases III et IV; dans les phases postérieures (IV et V) avec le Blé, l'avoine se présente comme une espèce de grande importance.

L'avoine est identifiée dans les phases IV-V de Vilauba aux niveaux de la période wisigothique du site. La présence de cette céréale est vinculée à l'alimentation du cheval, aussi documenté dans les études faunistiques du site de Vilauba.

Durant la phase III se constate la présence de la vigne et des différents fruitiers (noyer), cultures circonstancielle, qui se maintiennent comme produits alimentaires basiques de l'occupation.

Les légumineuses se détachent notablement dans les dernières phases de l'occupation, spécialement les lentilles et les vesces.

Le lin est aussi présent en quantité (phase V), la trouvaille d'une aire de stockage détruite, confirme la culture de cette plante.

Les niveaux des dernières phases présentent des autres plantes d'utilité domestique comme des plantes médicinales, les principales sont *Sambucus nigra* et *Morus nigra*, mais elles peuvent être consommées et on peut en faire du vin.

Prélèvements

Les échantillons des premières fouilles réalisées en collaboration avec la mission anglaise furent traités moyennant la séparation de l'échantillon en brut par immersion dans une solution d'eau et de peroxide d'hydrogène. Cet élément était devenu essentiel pour la dissolution des dures margues de la zone. Les restes étaient traitées par flottation et triés sur les refus des mailles de 1 et 0,5 mm.

Cependant les campagnes postérieures, la méthode d'échantillonnage se poursuivent selon différents critères, mais l'incorporation des techniques de flottation sur le chantier ont permis de traiter rapidement des volumes importants de sédiment et compatibiliser de manière systématique les travaux de la fouille et des spécialistes.

Diagnose et identification des restes: analyse qualitative de l'échantillonnage

Les semences et les fruits sont conservés sous forme carbonisée. Les études archéobotaniques livrées par notre démarche confirment la présence de certains taxons qui étaient déjà observés sur les premiers des études carpologiques réalisés par F. J. Green (voir ci-dessus). Le nombre total de restes identifiés par phase est le suivant (fig. 55):

- phase II (tabl. 56): 29 restes sur 80 litres de volume (4 échantillons) dont une densité de 4,8 restes par 10 litres de sédiment et 5 taxons par genre et espèce. Les taxons attestés sont:

Triticum aestivum/durum; Olea europaea; Vitis vinifera; Juglans regia; Corylus avellana.

- phase III (tabl. 57): 13520 restes sur 240 litres de sédiment (19 échantillons), ce que lui confère une densité de 643,8 restes par 10 litres de sédiment et 19 taxons attestés. Deux restes concernant 1 lemma et 1 segment de rachis font partie des restes propres résultants des opérations agricoles. Les taxons attestés sont:

Hordeum vulgare; Panicum miliaceum; Triticum aestivum/durum; Secale cereale; Lathyrus sativus/cicera; Lathyrus sativus; Lens culinaris; Pisum sativum; Vicia sativa; Vitis vinifera; Juglans regia; Agrostemma githago, Avena sp.; Bupleurum subovata; Galium sp.; Galium spurium; Lolium sp.; Lolium temulentum; Rumex sp. Les restes de battage se composent par une glumelle de *Hordeum vulgare* et un segment rachis de *Lolium temulentum*.

- phase IV (tabl. 56): 855 restes sur 100 litres de sédiment (10 échantillons), signifiant une densité de 85,5 restes par 10 litres de sédiment dont un total de 6 taxons par genre et espèce. Les taxons attestés sont:

Hordeum vulgare; Triticum aestivum/durum; Olea europaea; Vitis vinifera; Quercus sp.; Chenopodium hybridum.

Les céréales, les légumineuses et les fruitiers se regroupent comme les plus représentatifs sous la forme de plantes cultivées. Parmi eux, 4 taxons appartiennent aux céréales, dont la plupart des restes identifiés sont de la phase III; 5 taxons aux légumineuses, mieux attestés à la phase III, et 4 taxons aux fruitiers, plus importants au plan quantitatif durant la phase IV, très faibles à la phase III et mentionnés à la phase II et III.

Les Blés nus sont les céréales plus importants des trois phases. Dans les phases II et IV, les céréales représentés sont très ponctuels: uniquement 2 restes de Blé nu à la phase II et 2 restes de Blé nu et 1 d'Orge vêtue sont identifiés respectivement (tabl. 56). Dans la phase III les céréales se montrent par un grand amas du Blé nu (12267 restes), avec une représentation mineur l'Orge vêtue (147 restes) et éventuellement les restes du Millet et du Seigle (tabl. 56). Une quantité importante d'Avoine (113 exemplaires) est présentée, encore que nous n'avons les indices qui permettent de dire qu'il s'agit de restes du type cultivé).

La présence de fragments des glumelles (lemmas) de l'Orge vêtue avèrent l'adscriptio de cette espèce aux types tetrastichum.

La présence du Seigle est la première mention dans la région (1e moitié IVe s. de n.è./Ve s. de n.è), mais représentée uniquement par quatre restes. Il peut être intéressant d'insister que cette céréale vient s'ajouter au groupe de cultures céréalières. Comme le Seigle, le Millet a un témoin purement qualitatif (1 reste à la phase IV), dont on ne peut valorer le degré d'importance en fonction du plan quantitatif (tabl. 57).

Les indices biométriques (tabl. 58) présentent les Blés nus avec les mesures habituelles qu'on trouve sur les populations des périodes précédentes et s'encadrent

parfaitement avec les types de semences observés à Illa ou à Ullastret ainsi que à Viladamat, un site romain de la même période (Buxó et Català, 1989). En revanche, les données biométriques des exemplaires d'Orge vêtue sont plus allongés que celles qu'on connaît habituellement sur les populations de l'Age du Fer. On pourrait éventuellement trouver sur le site d'Ullastret certains exemplaires qui se rapprochent des effectifs de Vilauba.

Le diagramme de distribution des restes mesurés du Blé nu (phase III) avère pour une courbe normale par les longueurs, dont la moyenne est attestée sur 4,6, qui se situent entre une valeur minimale de 3,5 à une valeur maximale de 5,8 (fig. 101a). Les indices des valeurs des rapports longueur sur largeur et épaisseur sur largeur sont aussi assez homogènes, ils se concentrent entre 130 et 197 pour le rapport L/l , et 72 et 105 pour le rapport $é/l$ (fig. 102). Comme sur la phase III, dans la phase IV les Blés sont aussi de petite taille.

La biométrie de l'Orge vêtue présente des exemplaires de taille moyenne comme ces d'Ullastret: moyenne de 5,8, que se situent entre un valeur minimale de 4,7 à un valeur maximale de 7,2. Les indices des valeurs des rapports longueur sur largeur et épaisseur sur largeur sont aussi assez homogènes, se concentrant entre 147 et 252 pour le rapport longueur sur largeur, et 69 et 100 pour le rapport épaisseur sur largeur (fig. 103)

L'Orge nue est tout à fait absent sur la totalité de la séquence et probablement cette espèce a disparu à cette époque-là.

Les Gesses (sous formes cultivée et sauvage/cultivée selon les difficultés pour la détermination) avec la lentille, le pois et la vesce sont les quatre taxons des restes de légumineuses identifiées. Comme on l'avait perçu sur les autres sites, la conservation des légumineuses cultivées est rare dont les mentions deviennent faibles (déjà sur les travaux antérieurs de F.J. Green les devenaient difficiles les attester au cours de la séquence).

La séparation entre les deux types de gesses a été réalisée selon les critères décrits au chapitre 5 (voir ci-dessus § 5) et elles sont attestées uniquement sur les échantillons de la phase III. La gesse cultivée est la plus importante au plan quantitatif, représentée par 15 exemplaires face aux 6 exemplaires sans adscription définitive.

Des autres Légumineuses cultivées sont aussi identifiées à la phase III par 1 exemplaire de Pois et de Lentille. La vesce (*Vicia sativa*) cultivée est mentionnée par douze restes sur douze mentions dans les échantillons de la phase III.

Les indices biométriques des exemplaires étudiés avèrent que la taille des Gesses sont variables en taille et forme, la taille des exemplaires de Gesse qui présentent une moyenne proche du 3,8 se rapprochent plutôt des exemplaires cultivés, d'autre les effectifs plus petits sont habituellement proches des gesses sauvages (tabl. 58).

Les fruitiers comestibles, au demeurant trois taxons ont été identifiés à la phase II et deux taxons à la phase III et à la phase IV (tabls. 56 et 57). Dans la phase II, les espèces de majeure catégorie sont l'Olivier et la Vigne, mais ils sont les restes de Noix, un taxon fruitier qui viennent s'incorporer à la liste de plantes cultivées. La phase III est représentée par trois restes de Raisin et 1 reste de Noix. Dans la phase IV l'exploitation de l'Olivier et de la Vigne est bien attesté, mais se maintienne la présence du Noyer avec deux restes.

L'étude biométrique réalisé sur les exemplaires de Raisin présente un rapport moyen de 0,7 mm et un indice du bec de 53 mm, qui avec une taille du type allongé atteste

qu'il s'agissent des restes cultivés (tabl. 58). Les histogrammes montrent une moyenne du longueur vers 4,4 mm; les indices biométriques largeur sur longueur (l/L) est vers 65 et ce du longueur du bec sur longueur (Lb/L) vers 50 (fig. 104).

La fréquence des mentions de la Vigne et de l'Olivier est importante, surtout à la phase IV, mais pour démontrer l'activité oleicole il n'y a pas assez de données carpologiques pour indiquer le témoin de ce type d'activités. Nous pouvons montrer, d'une part, que la présence des noyaux atteste la pression des olives pour l'huile, mais, d'autre part, on s'attendait naturellement à plus de restes d'olives. L'explication de l'absence est possible la trouver dans le fait que les noyaux étaient récupérés après l'obtention de l'huile par la pression de la polpe, et utilisés comme de combustible pour les foyers ou autres structures de combustion, ou que les nouyaux on jamais été mis au feu.

Les restes de Noix sont présents par très peu d'exemplaires, mais ils sont déjà mentionnés sur les trois phases. Les résultats des analyses peuvent difficilement attester que nous avons la présence de noyer cultivée, mais la période où se manifestent, la présence d'autres restes sur des autres sites et les données documentaires, révèlent que cet arbre était cultivé à partir des débuts de l'époque romaine. Les restes de noix sont attestés dans les échantillons de Vilauba étudiés par Green; dans la nécropole de La Barquera, Perafort (Tarragona; moitié du IVe. s. et fin du Ve s. de n.è.) (Buxó, inédit) et dans les échantillons d'une fouille sous-marine du Moyen-Age à Culip VI (Buxó, 1989).

Nous avons identifié la présence de quelques restes de Glands dans la phase IV, et des exemplaires de Noisette à la phase II. Comme on l'avait suggéré ci-dessus, il est difficile à cette période-là de savoir si réellement cet arbre était ou non cultivé. Comme il est possible qu'il soit entretenu par l'homme, comme l'attestent les documents d'époque romaine, il est envisageable laisser entretant que la Noisette peut se situer parmi les fruitiers en cours d'être cultivés à partir de l'époque romaine.

Des autres plantes sauvages identifiées s'associent aux cultures de céréales (adventices de cultures céréalières –groupe *Secalinetea* – *Agrostemma Githago*, *Lolium*,...), et d'autres participent plutôt des cultures sarclées, accompagnantes habituelles des légumineuses –*Chenopodietea* (*Chenopodium hybridum*, *Galium*, *Rumex*) (tabl. 58).

Le dénombrement de plantes adventices est faible, au plan qualitatif la présence de 8 taxons à la phase III et de 1 taxon à la phase IV envisage un éventail important de plantes. L'unique espèce importante du groupe est la présence de l'Ivraie enivrante, confirmé par la présence d'un segment de rachis. Ce taxon est très représenté à la phase III en concurrence avec l'amas du Blé nu. Il est probable que l'ivraie enivrante poussait comme plante adventice avec cette céréale et au moment de la récolte elle a été moissonnée ensemble. La biométrie réalisée sur 100 exemplaires atteste les rapports des valeurs de l'Ivraie enivrante: une longueur moyenne de 3,9 mm, et des rapports longueur sur largeur sur 1,2 mm et épaisseur sur largeur de 0,7 mm (fig. 95). *Lolium temulentum* se caractérise par une taille majeure que les autres taxons de *Lolium*, comme on peut l'observer des exemplaires de *Lolium perenne/rigidum* au site de Sitges UAB.

Les restes d'avoine de Vilauba se caractérisent par sa grande taille (fig. 106), mais malheureusement on n'a pas pu distinguer s'ils s'agissent des exemplaires sauvages ou cultivées.

Homis cet ensemble, une autre adventice des céréales à mentionner est la présence de la Nièlle (*Agrostemma githago*), qui est probablement une des premières mentions de ce

taxon de la région et peut-être aussi de la Péninsule Ibérique. La Nièlle et l'Ivraie se présentent comme deux des mauvaises herbes plus importantes des cultures céréalières.

Origine taphonomique des restes: opérations agricoles et exploitation du terrain

L'origine taphonomique des carpo-restes a été repérée dans toutes les phases d'occupation, elle est à l'origine des éléments de nourriture apportés par la consommation humaine mais aussi pour le stockage comme semaille des années à venir. Les exemplaires récupérés seraient les restes de plantes présentées comme déchets domestiques de l'alimentation qui n'ont pas été consommées sur le moment.

Les mauvaises herbes ont été apportées simultanément avec les restes cultivés, dont elles poussaient en mélange sur les cultures. Il est possible qu'une bonne partie de ces plantes a disparu lors des opérations agricoles (principalement le battage) car on a conservé les semences des espèces qui manifestent certaines difficultés au criblage traditionnel: l'ivraie ou la nielle.

On ne croit pas que l'Ivraie enivrante, ait été consommée par les Latins à une date historique (encore que dans d'autres aires de l'Empire cela pourrait bien être possible). Les textes anciens avancent en faveur de ce point de vue, mais le Blé et l'Orge mal triés pouvaient être bien mêlés d'Ivraie, dont les effets étaient bien connus (André, 1981).

Les résultats attestés à Vilauba montrent difficilement comment les travaux agricoles se déroulaient au cours du cycle agricole. En relation avec les types d'espèces identifiées, on peut suggérer que les pratiques étaient réalisées durant tout le cycle annuel: la saison probable pour les semis des Blés et des Orges, et du Seigle serait l'automne, mais celle de certains végétaux, comme le Millet et l'Avoine, a pu s'effectuer au printemps. L'Orge est bien adaptée à toutes les saisons, et pouvait toujours être exploitée en combinaison avec d'autres cultures, selon les intérêts des agriculteurs. Les Légumineuses étaient semées plutôt au printemps.

Les semis des céréales seraient envisagés de manière monospécifique comme on peut l'attester à partir du grand amas de Blé nu, les mélanges seraient dus aux croissances des espèces qui étaient semés lors des années précédentes.

Les opérations agricoles importantes suivant la moisson étaient pratiquées à l'extérieur, en aires de battage proches ou dans les champs, et après, un transport des graines aux aires de stockage et de consommation serait envisagé. L'habitat n'a pu subir que des préparations alimentaires directement liées à l'alimentation ou propres à un séchage artificiel préalable à la consommation. Très peu de restes des produits de battage (glumelles, segments de rachis) ont été identifiés dans le conjoint de restes, ce qui est parfaitement compatible avec les hypothèses ci-dessus mentionnées.

Conclusions sur l'alimentation végétale du site

Avant de faire une conclusion aux résultats des analyses carpologiques, il est convient de rappeler la différence quantitative de restes entre les diverses phases. Dans un tel contexte, pour une interprétation fiable les résultats des données ont été calibrés par 10 litres de sédiment traité.

Les principaux végétaux de l'alimentation humaine concernent les plantes cultivées,

céréales, le Blé nu, l'Orge vêtue, le Millet, le Seigle et peut-être l'Avoine; les fruitiers, l'Olivier, la Vigne, les Noix; et les Légumineuses, par la Gesse cultivée, la Lentille, le Pois et les Vesces, qui font partie des premières plantes domestiquées.

La culture de la Vigne était destinée à la consommation locale, comme l'Olivier, qui était destiné à la fabrication d'huile (dont le site est dédié à cette activité), une activité lucrative importante de la région.

Les Gesses, bien qu'elles soient difficiles à cuire et indigestes, semblent avoir été favorisés par la consommation humaine pendant la période romaine (comme les Fèves, les pois et les Lentilles). Il n'est pas impossible de supposer que cette espèce pouvait faire l'objet d'un grillage ou être préparé en bouillie (comme l'on retrouve aux Canaries actuellement). Un grillage de Gesses cultivées semble attesté dans un site de l'âge du Bronze final en France (Saint-Ferreol-Trente-Pas), où l'on a trouvé un vase rempli de ces graines disposé près d'un four utilisé pour griller des céréales (Marinval, 1986).

Les fruitiers cultivés sont attestés par la présence du Noyer et le Noisetier, qui avaient, comme les Glands, une certaine importance dans la consommation humaine. Le Noisetier et le Noyer sont deux arbres qui ont été soignés pour la consommation plutôt en fraîche que en sec, même aussi grillés.

A partir de l'époque tardo-romaine, le Gland du Chêne a perdu depuis longtemps son importance alimentaire, encore que certes dans les aires hors des milieux urbains cette espèce pourrait être encore consommée.

La consommation des autres arbres fruitiers est décrite aussi par différents auteurs romains, la noisette on l'a mange fraîche ou grillée et sont attestés comme un fruit à amande indispensable comme un produit très important dans une bonne cuisine. On les vendait dépouillées de leur coquille. La même situation se créa pour la noix qui est aussi présente dans la création de divers plats culinaires. Les Noix étaient vendues deux fois plus chères fraîches que sèches, et ont toujours été consommées comme une friandise plus qu'un véritable aliment; on les mange au dessert avec le raisin et les figues, parfois grillées. Elles entrent dans la confection de desserts cuisinés ou de plats.

Conclusion

Les échantillons présentent les céréales et les fruitiers comme les plantes cultivées les mieux attestées. Les conjoints du Blé nu à la phase III et du Raisin à la phase IV sont très représentés par rapport aux autres taxons. Alors, il faut tenir compte de cette éventualité face aux différentes interprétations.

Les restes du Blé nu se présentent comme un conjoint homogène, un amas de restes bien individualisé qui est uniquement accompagné par un nombre réduit de restes des autres céréales attestées, l'Orge vêtue, l'Avoine (cultivée ou non) et le Seigle, qui vient s'ajouter aux cultures céréalières.

La phase IV est aussi surreprésentée par un taxon, la Vigne (qui se présente avec les restes de fruits et de pédicelles), dont les caractéristiques des éléments conservés de ce taxon envisagent que nous avons les restes des rejets de moût pressé et compatible avec les restes des processus de vinification. D'autre part, la présence des noyaux d'olive peut être intéressant sur le site, car une des principales fonctions est précisément la production oléicole,

comme l'atteste la présence des aires et des éléments destinés à cette activité.

Les pratiques culturelles se présentent aussi sur les fruitiers, la Noix est attestée comme une plante cultivée dans les trois phases, encore que nous ne pouvons pas dire le même sur le noisetier, dont on n'a pas des arguments pour le dire. On sait, néanmoins, qu'elle est une plante qui se cultive à partir de l'époque romaine. Pour l'instant, nous considérons que cette plante était exploitée, mais récoltée dans l'environnement.

En complément de la diète alimentaire avec les Céréales, les Légumineuses cultivées sont attestées parmi les Gesses, le Pois, la Lentille et la Vesce.

Hormis l'Ivraie enivrante, la composition spécifique de l'ensemble de plantes sauvages envisage un ensemble faible de restes. Néanmoins ce groupe confère une importance qualitative des restes dont certains échantillons attestent la présence de nouveaux taxons dans les mentions des sites archéologiques de la région: par exemple la Nièlle, le Bupléure, le Chénopode hybride, le Gaillet spure.

Ceci permet de dire que les influences des différentes cultures céréalières (auxquelles viennent s'ajouter le Seigle et le Millet et éventuellement l'Avoine) et des techniques agricoles envisagées, révèlent d'une progressive transformation sur les champs, dont certaines espèces adventices se présenteront plus tard comme les plantes de mauvaises herbes habituelles des cultures.

L'ensemble clos d'Ivraie enivrante identifié dans la phase III se représente comme l'accompagnant sur le terrain avec le Blé nu aussi décrit dans l'échantillon. Les autres restes sont le produit des actions diverses, mais toujours liées au labour réalisé.

7.4. Conclusions

L'agriculture et l'alimentation végétale du Néolithique se manifeste par les cultures de l'Orge vêtue et du Blé nu. L'Amidonnier qui était attesté à la Cova 120, n'est pas mentionné dans les sites étudiés de La Draga et Plansallosa. En revanche il l'est à Can Tintorer.

Des plantes sauvages de l'environnement vont se faire toujours une place, dont les Glands de Chêne. Can Tintorer constate dès le Néolithique moyen une présence de l'Olivier. En plus, comme il s'agit d'une structure funéraire, la manifestation de l'Olivier dans un tel contexte suggère que cette plante aurait déjà un rôle de certaine importance.

Dans le Chalcolithique de l'Institut de Manlleu il est permis d'attester la présence de six taxons de type cultivé. Les deux espèces de céréales plus fréquentes sont le Blé nu suivi de l'Orge vêtue. En revanche, il est toujours manifeste une faible proportion des Blés vêtus (l'Amidonnier et l'Engrain), et en ce cas aussi de l'Orge nue.

On constate pour la première fois la présence de l'Ivraie comme une mauvaise herbe, ainsi comme une augmentation des plantes adventices. Ceci permet de dire que l'agriculture envisage des pratiques différentes jusqu'à maintenant non attestées ou non réalisées. Néanmoins on ne connaît pas très bien s'il existent des changements importants dans la pratique de l'agriculture de cette période. La poursuite des travaux dans ce contexte

devrait apporter de nouveaux renseignements.

Les données de l'Age du Bronze de la région sont faibles et on ne perçoit pas vraiment s'il existent des transformations. La Bòbila Madurell montre que l'Orge nue est important: il n'est pas encore disparu des cultures; et il est en concurrence avec le Blé nu et l'Orge vêtue.

Des véritables transformations dans les données carpologiques sont observées qu'à partir de l'Age du Fer, mieux dans la deuxième Age du Fer. Le début de la période est analysée par les résultats de Bòbila Madurell et de Sitges UAB: les deux sites, situés dans la même région, montrent que l'Orge vêtue est le plus important, suivi du Blé nu. L'Orge nue est encore présent, et des nouveaux taxons comme le Millet et le Millet italien viennent s'ajouter aux plantes cultivées.

Les Blés vêtus ont toujours de faible représentation, ils ne disparaissent pas des trouvailles, mais leur fréquence les suggère comme des plantes avec un rôle secondaire.

Les légumineuses sont principalement représentées par quatre taxons, parmi eux les Lentilles, les Pois, les Fevèrolles et les Vesces.

Les plantes sauvages sont toujours représentées, notamment par les Glands, et les autres plantes sauvages identifiés font partie des communautés de plantes adventices qui accompagnent les cultures. Parmi elles, Le groupe des Ivraies sont les plus représentatifs

Le deuxième Age du Fer continue étant les céréales comme les végétaux les plus représentés. L'Orge vêtue et le Blé nu sont les plus fréquents. Les Blés vêtus (notamment l'Amidonner) sont toujours identifiés. Les deux autres céréales identifiés qui demeurent importants sont le Millet et le Millet italien (*Setaria italica*). L'éventail des légumineuses est attesté par le Pois et la Lentille, la Vesce et la Fèverole.

L'économie vivrière végétale est caractérisée par un foisonnement des divers produits cultivés, qui vont s'ajouter par l'Olivier et la Vigne et peut-être aussi l'Avoine. Ils se présentent de plus en plus fréquentes dans la plupart des échantillons traités du deuxième Age du Fer. La gestion du terroir devait être très importante pour le développement agricole, mais le contact avec les Grecs, est sans doute le principal essor du fonctionnement des populations de la région.

Les débuts de la période romaine est montré par le site de Vilauba. A différence des sites de l'Age du Fer, avec les céréales et les légumineuses se regroupe la présence des fruitiers sous la forme de plantes cultivées.

Les plantes principales sont les céréales, notamment le Blé nu et l'Orge vêtue. Avec ces deux le Seigle vient s'ajouter au groupe des plantes cultivées, et l'Orge nue est tout à fait absent et cette espèce a disparu à cette époque-là.

La caractéristique principale du changement est représentée par les fruitiers: les espèces de majeure catégorie sont l'Olivier et la Vigne, mais les restes de Noix et de Noisetier laissent suggérer l'acquisition des deux comme des plantes cultivées.

VILUBA-PHASE III									
fin Ile s./1e moit. IVe s. de n.é.									
UNITE STRATIGRAPHIQUE	505	402	536	627	632	TOTAL	TOTAL	TOTAL	TOTAL ft
volume en litres	20	20	20	50	100	210	210	PRL-19	
Hordeum vulgare		3		27	117	147			3
lemma Hordeum vulgare					1	1			1
Panicum millaceum		1				1			1
Triticum aestivum/durum	4	53		1850	19360	12267			4
Secale cereale					4	4			1
Lathyrus sativus/cicera				6		6			1
Lathyrus sativus					15	15			1
Lens culinaris			1			1			1
Pisum sativum		1	1	2		5			3
Vicia sativa					12	12			1
Vitis vinifera	1	1	2		1	5			4
Juglans regia		1				1			1
Agrostemma githago					1	1			1
Avena sp.		3		28	82	113			3
Bupleurum subovatum					2	2			1
Galium sp.		1				1			1
Galium spurium					5	5			1
Lolium sp.		8	1			9			2
Lolium temulentum				195	727	922			2
rachis Lolium temulentum					1	1			1
Rumex sp.		2				2			1
N total restes battage					2	2			
N total de genres+espèces	2	9	4	6	11	19			
Densité de restes par 10 l.	2,5	3,7	2,5	421,6	113,3	643,8			
N total de restes	5	74	5	2108	11328	13520			

VILAUBA	Nm	L (longueur) moy (min-max)	l (largeur) moy (min-max)	é (épaisseur) moy (min-max)	L/lx100 moy (min-max)	é/lx100 moy (min-max)
1e moitié IVe./Ve s. de n. è.						
PHASE III						
<i>Avena</i> sp.	50	5,65 (4,3-6,6)	2,2 (1,7-2,6)	1,9 (1,4-2,6)	254 (203-367)	87 (69-100)
<i>Hordeum vulgare</i>	65	5,85 (4,7-7,2)	3,06 (2,1-3,9)	2,46 (1,6-3,2)	193 (147-252)	80 (69-100)
<i>Secale cereale</i>	1	5,41	2,54	2,54	213	100
<i>Triticum aestivum/durum</i>	100	4,63 (3,5-5,8)	3,06 (2,5-3,9)	2,6 (2,0-3,1)	152 (130-197)	85 (72-105)
<i>Lathyrus cicera/sativus</i>	2	3,44 (3,4-3,4)	3,85 (3,4-4,3)	3,15 (2,7-3,6)	90 (80-100)	81 (78-84)
<i>Lathyrus sativus</i>	14	3,77 (3,3-4,1)	4,25 (3,7-4,8)	3,38 (2,6-4,0)	89 (72-104)	80 (64-91)
<i>Vicia sativa</i>	12	2,89 (2,5-3,4)	2,5 (2,1-2,9)	2,68 (2,4-2,9)	116 (104-138)	108 (103-123)
<i>Vitis vinifera</i>	1	5,16	3,77	VL*100= 73	Lbec= 3,11	Lb/L*100= 60
<i>Lolium temulentum</i>	100	3,92 (3,3-5,2)	2,05 (1,7-2,5)	1,51 (1,1-1,7)	194 (140-228)	74 (59-87)
<i>Agrostemma githago</i>	1	3,03	2,37	2,29	128	97
<i>Bupleurum subovatum</i>	2	2,74 (2,7-2,8)	1,8 (1,8-1,8)	1,5 (1,5-1,5)	152 (150-154)	82 (82-82)
<i>Galium aparine</i>	5	2,2 (1,8-2,5)	1,83 (1,4-2,0)		120 (117-129)	
moitié Ve/moitié VII s. de n. è.						
PHASE IV						
<i>Hordeum vulgare</i>	1	3,44	2,13	1,39	161	65
<i>Panicum millaceum</i>	1	1,88	1,64	1,39	115	85
<i>Triticum aestivum/durum</i>	30	4,34 (3,7-5,0)	2,69 (2,2-3,1)	2,27 (1,7-2,8)	163 (130-203)	84 (69-111)
<i>Lathyrus cicera/sativus</i>	1	3,28	3,6	2,7	91	75
<i>Olea europaea</i>	11	8,7 (7,2-10,2)	5,44 (5,0-6,0)		160 (135-186)	
<i>Vitis vinifera</i>	100	4,8 (3,8-6,0)	3,17 (2,2-3,8)	VL*100= 69 (52-85)	L bec= 2,58 (1,7-3,2)	Lb/L*100= 53 (40-68)
<i>Chenopodium hybridum</i>	1	1,55	0,9		172	
<i>Galium</i> sp.	1	1,39	1,14	0,98	122	86
<i>Lolium</i> sp.	5	3,71 (3,0-4,3)	2,0 (1,5-2,2)	1,4 (1,2-1,5)	191 (137-268)	73 (56-73)
<i>Rumex</i> sp.	1	1,47	1,06	1,06	139	100

VILAUBA-PHASE II					
moitié Ier s./fin III de n. è.					
UNITE STRATIGRAPHIQUE	544	557	558	TOTAL	TOTAL ft
volume en litres	20	20	20	80	PRL-4
Triticum aestivum/durum		2		2	1
Olea europaea		2		2	1
Vitis vinifera	1		1	2	2
Corylus avellana		18		18	1
Juglans regia	1		4	5	2
N total de genres+espèces	2	3	2	5	
Densité de restes par 10 l.	1	11	2,5	4,8	
N total de restes	2	22	5	29	
VILAUBA-PHASE IV					
1e. moitié IVe/moitié VII s. de n. è.					
UNITE STRATIGRAPHIQUE	503	TOTAL	TOTAL ft		
volume en litres	100	100	PRL-10		
Hordeum vulgare	1	1	1		
Triticum aestivum/durum	2	2	2		
frags. Hordeum/Triticum	1	1	1		
Olea europaea	89	89	1		
Vitis vinifera	568	568	2		
fruits Vitis vinifera	61	61	1		
pédicelle Vitis vinifera	130	130	1		
Quercus sp.	2	2	1		
Chenopodium hybridum	1	1	1		
N total de genres+espèces		6			
Densité de restes par 10 l.		85,5			
N total de restes		855			

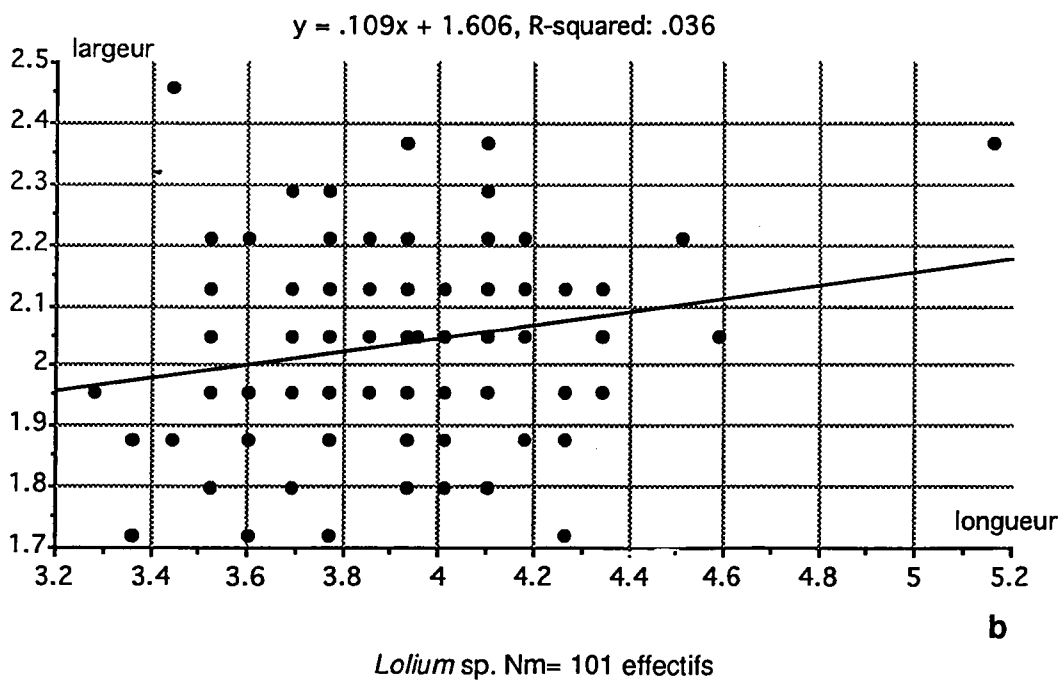
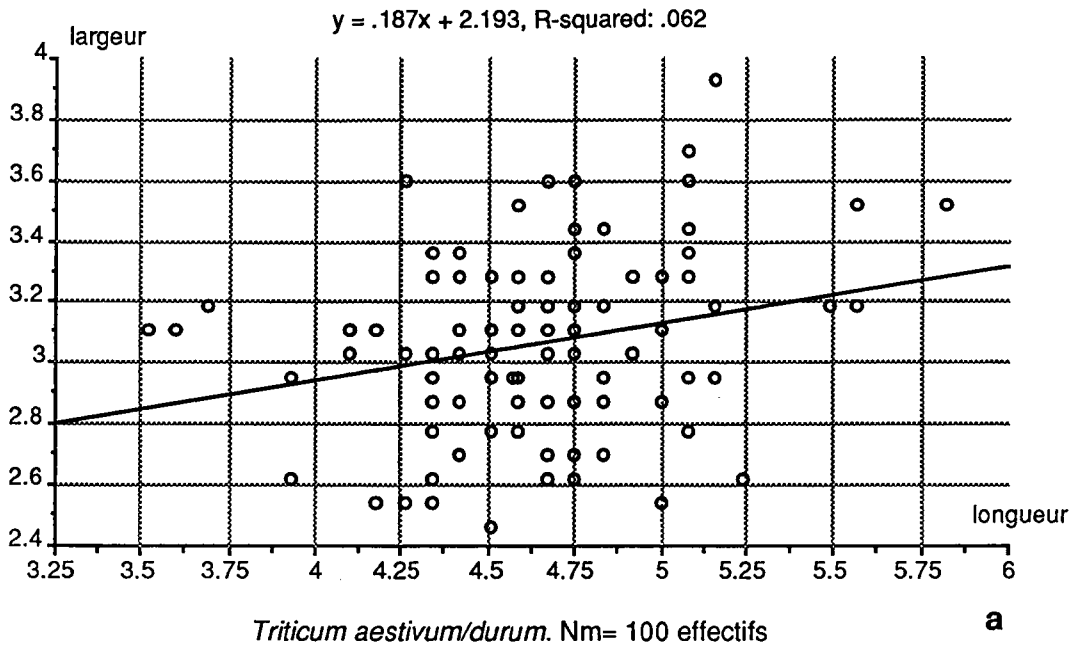

Figure 101 : Vilauba. Distribution des longueurs et des largeurs de *Triticum aestivum/durum* (a) et de *Lolium* sp. (b) dans la phase III.

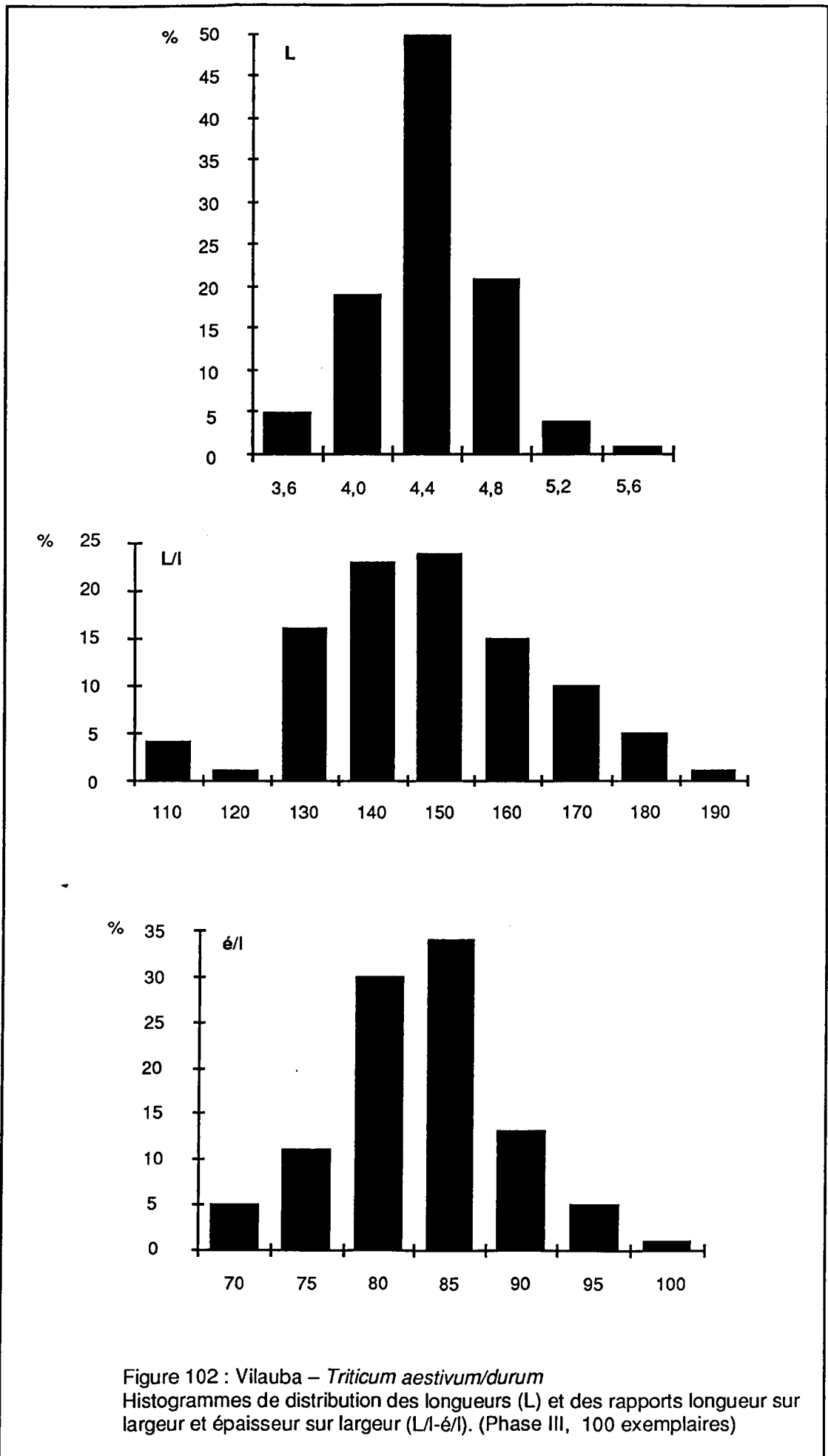

Figure 102 : Vilauba – *Triticum aestivum/durum*
 Histogrammes de distribution des longueurs (L) et des rapports longueur sur largeur et épaisseur sur largeur (L/l-é/l). (Phase III, 100 exemplaires)

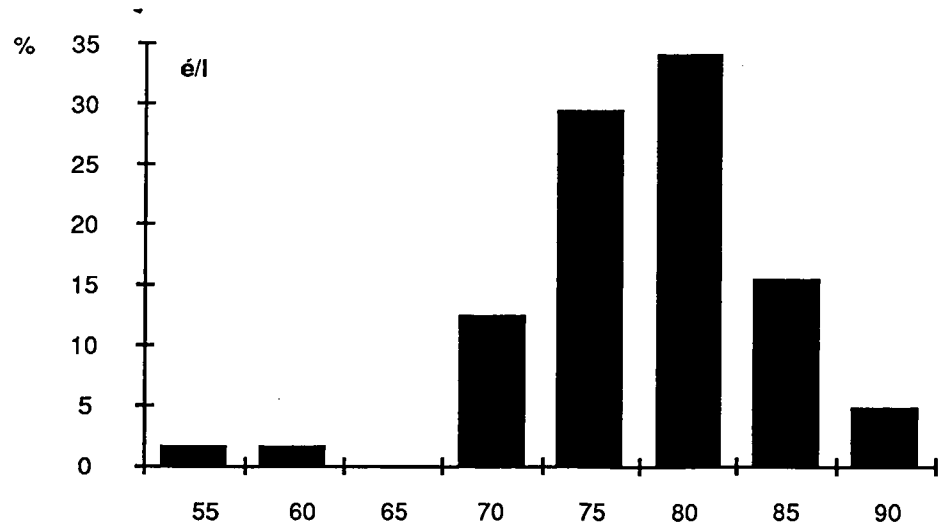
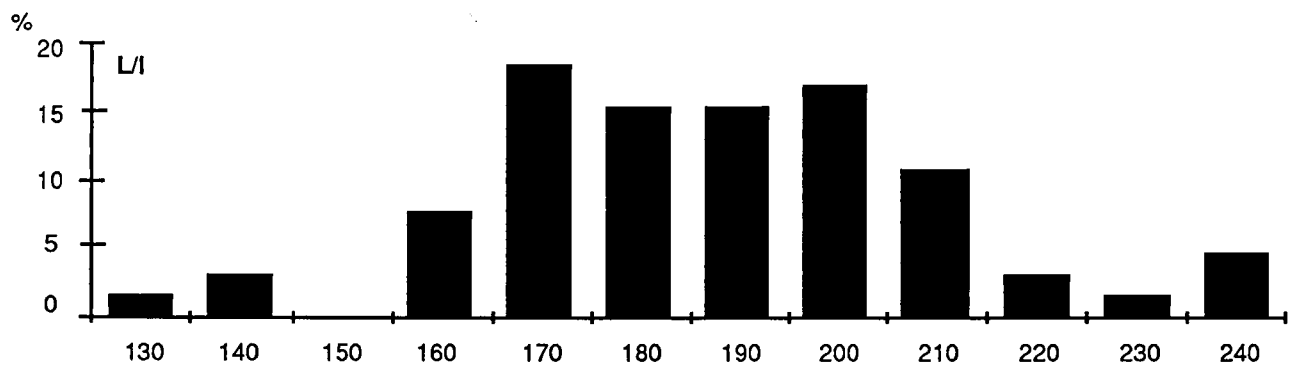
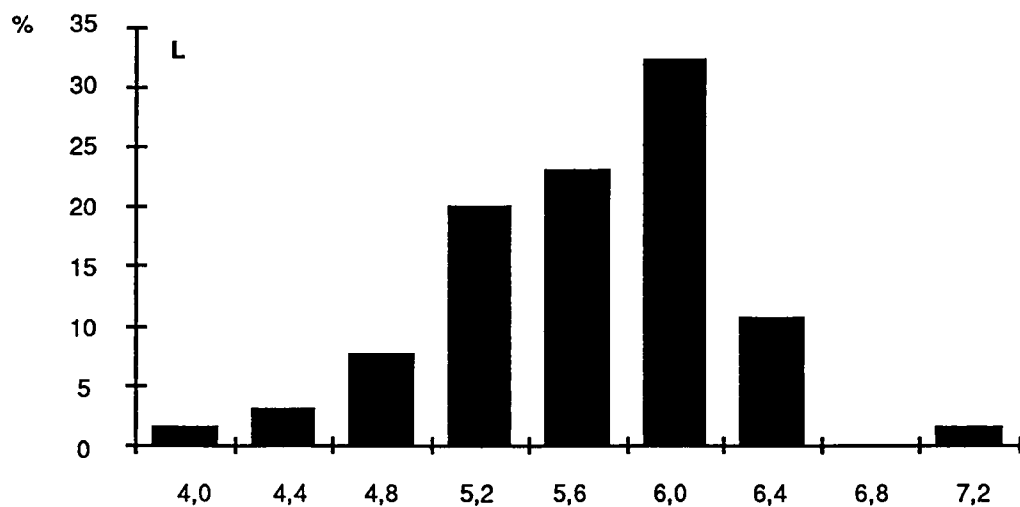

Figure 103 : Vilauba – *Hordeum vulgare*
 Histogrammes de distribution des longueurs (L) et des rapports Longueur sur largeur et épaisseur sur largeur (L/l-é/l) . (Phase III, 65 exemplaires)

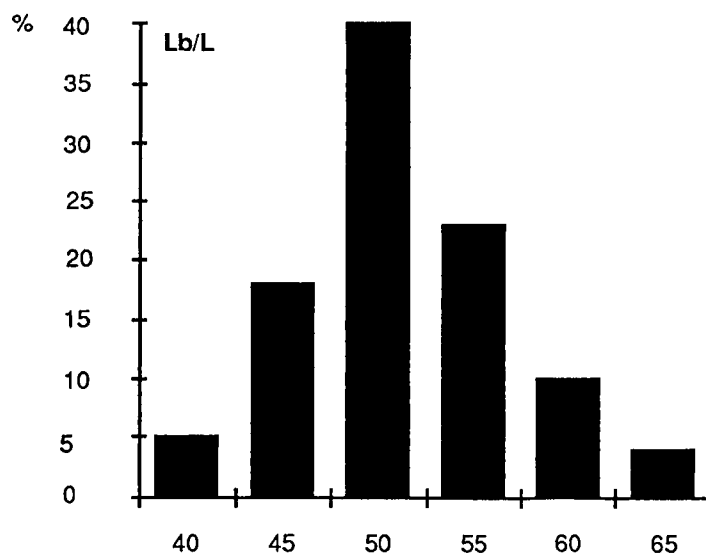
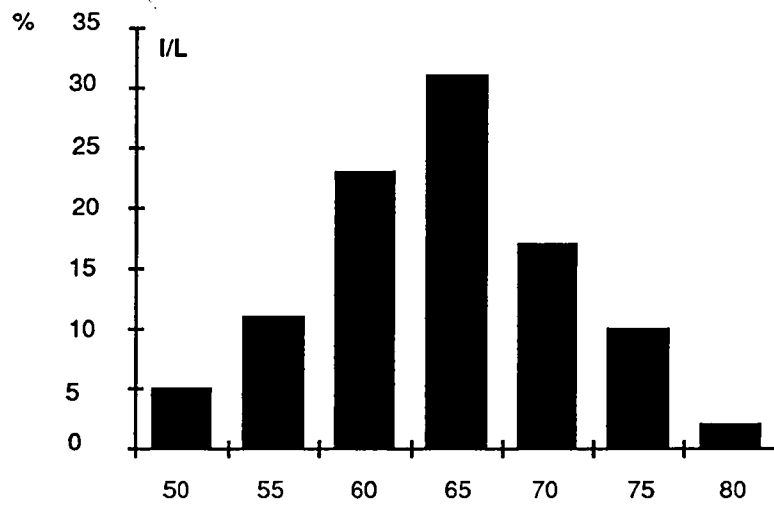
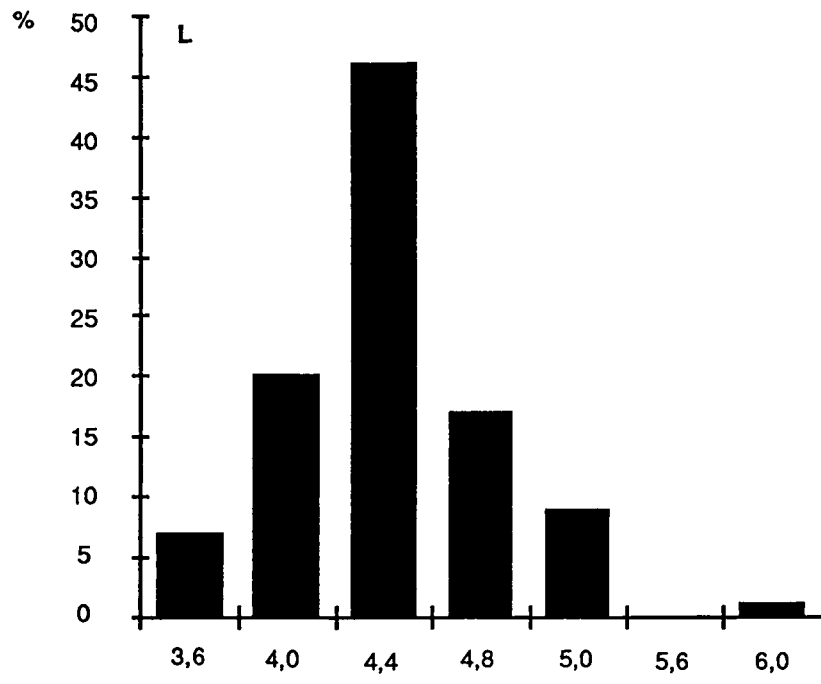

Figure 104 : Vilauba – *Vitis vinifera*
 Histogrammes de distribution des longueurs (L) et des rapports largeur sur longueur (I/L) et longueur du bec sur longueur totale (Lb/L) . (Phase IV, 100 exemplaires)

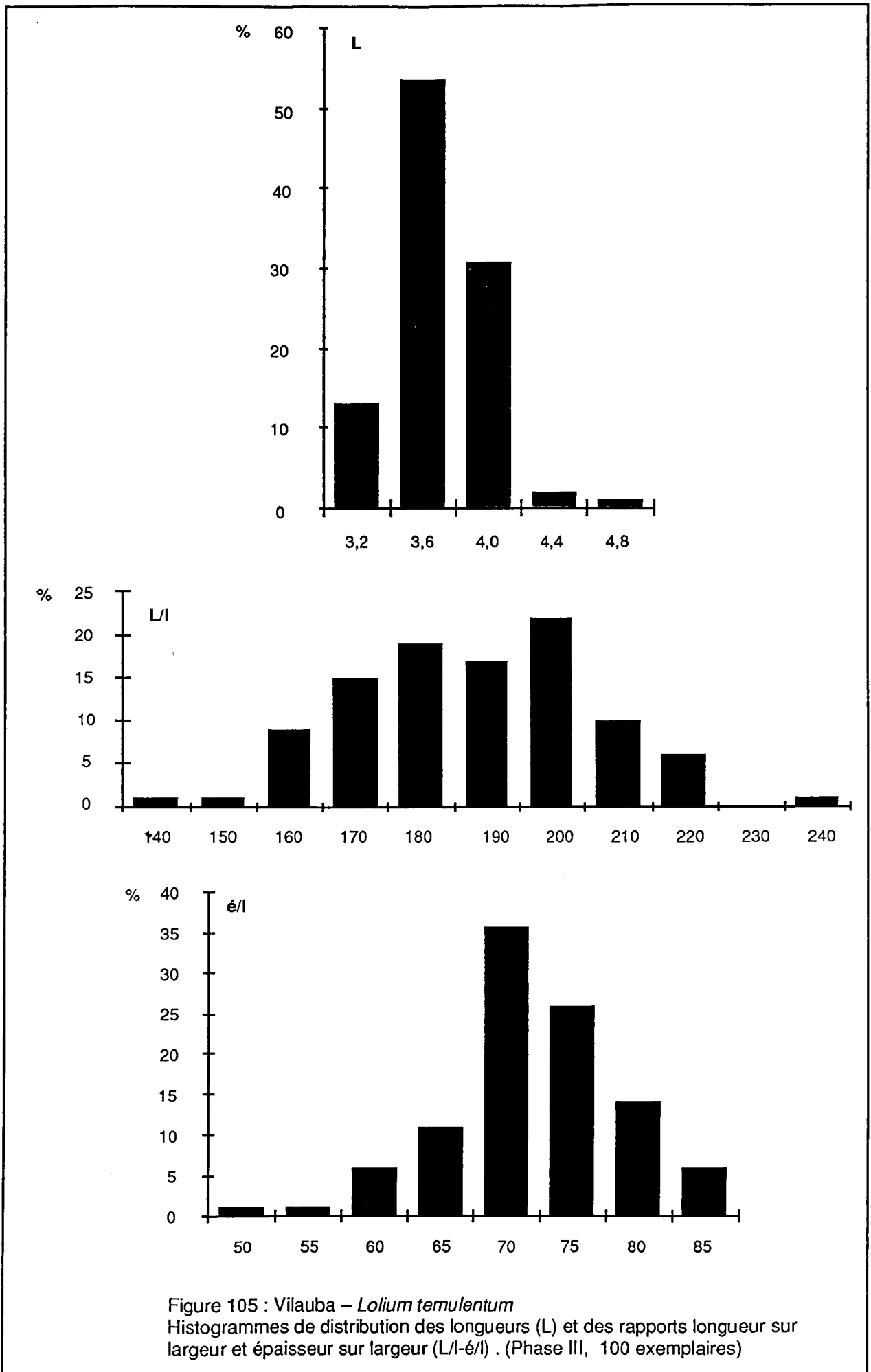

Figure 105 : Vilauba – *Lolium temulentum*
 Histogrammes de distribution des longueurs (L) et des rapports longueur sur largeur et épaisseur sur largeur (L/l-é/l) . (Phase III, 100 exemplaires)

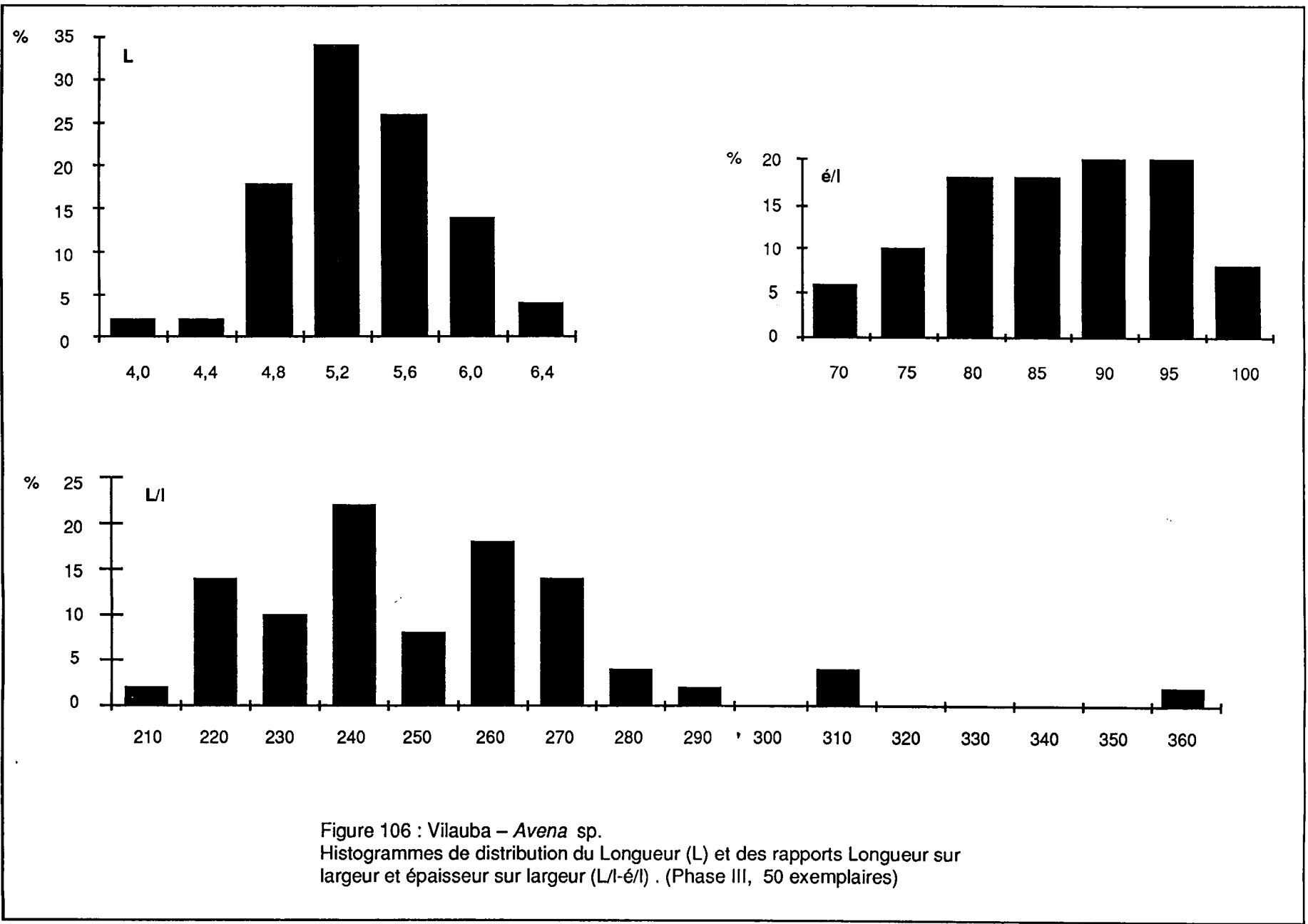

Figure 106 : Vilauba – *Avena* sp.
 Histogrammes de distribution du Longueur (L) et des rapports Longueur sur largeur et épaisseur sur largeur (L/l-é/l) . (Phase III, 50 exemplaires)